PEYGAMBERLER TARİHİ

1

PEYGAMBERLER TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

TERTİP HEYETİ

İHLÂS MATBAACILIK, GAZETECİLİK ve SAĞLIK HİZMETLERİ A.Ş. adına sahibi

ENVER ÖREN

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ

İlhan Apak

TERTİP HEYETİ

Doç. Dr. Ramazan Ayvallı

Doç. Dr. Kemâl Yavuz

Yar. Doç. Dr. Ethem Levent

Muzaffer Durgut : E. Müftü

Sâim Kökçü : E. Müftü

Burhan Kılıç : İ.H.L. Meslek Dersi Öğr.

Yaşar Taşdemir : İ.H.L. Meslek Dersi Öğr.

Ali Kara: İ.H.L. Meslek Dersi Öğr.

Mustafa Kuzu: İ.H.L. Meslek Dersi Öğr.

Ali Yılmaz: İ.H.L. Meslek Dersi Öğr.

Ömer Faruk Yılmaz : Öğretmen

Erdoğan Sevim : İlahiyatçı

TEKNİK SEKRETER

Cemil Bilgiç

KAMERA

Mustafa Güntekin

MONTAJ

Mustafa Asım Gök

BASKI ŞEFİ

Mustafa Kum

DİZGİ VE BASKI

İhlâs Matbaacılık, Gazetecilik ve Sağlık Hizmetleri A.Ş.

Çatalçeşme Sokak No: 17 Cağaloğlu-İST. Tel: 526 18 00 (8 Hat) Telex: 22000

Programlayan:

www.belgelerleislam.com

bilgi@begelerleislam.com

Takdim

Bir genel kültür eseri olan onsekiz ciltlik Rehber Ansiklopedisi ile, memleketimizde ve belki de İslâm âleminde ilk defâ yayınlanan yine onsekiz ciltlik İslâm Âlimleri Ansiklopedisi, neşri devam eden Fahr-i kâinat efendimizin mübârek ve muazzez hayatlarının bütün tafsilat ve haşmeti ile terennüm edildiği yedi ciltlik Sevgili Peygamberimden sonra şimdi de Peygamberler Tarihi Ansiklopedisi...

Öz kültürümüze mahsus Türkiye Gazetesi Külliyâtının, her serisi tek başına bir müessesenin yüzünü ağartacak evsaftadır. Böyle olmakla beraber, daha şimdiden kütüphânenizi zorlamaya başladığımız bu temel eserlerin neşri durmayacak ve mâzi ile istikbâl arasına altın köprüler kurmaya devam edeceğiz.

Millet olarak buna mecbûruz. Medeniyetimizin unsurları üzerinde düşünmek ve onları bugüne taşımak borcundayız. Ufkun en yüksek burçlarında asırlardır bayrağımızı dalgalandıran ve bizi cihânın ve târihin büyük milleti yapan sâdece kılıç ve silâh kuvveti değildir. O ihtişâma erdiren asıl sır; îmân, ve ilimdir. Doğumuzda ve batımızda yükselen milletler, evvela kültürde kalkınmış, bilâhare teknolojide tekamül etmişlerdir. Kültür ve medeniyet, teknik kalkınmanın yetiştirici zemînidir.

Avrupalı münevverlerin, İslâmiyete koştuğu bir zamanda her yavrumuz, her delikanlımız ve her yetişkinimiz kâinatın baş tâcı Peygamber efendimizi ve diğer peygamberlerin hayatını iyi öğrenmelidir. Böylece bilenlerle bilmeyenler bir olmayacak ve ilim, cehâleti mağlûb edecektir.

Elinizdeki bu eser ile ilk insan ve ilk peygamber Âdem aleyhisselâmdan son Peygamber Muhammed aleyhisselâma kadar, peygamberlerin ibretlerle dolu hayatlarını öğreneceksiniz.

Uzun yıllar durmadan geceli gündüzlü çalışarak, bu muazzam eser vücûda geldi. Emeği geçen kıymetli ilim adamlarımıza ve ansiklopedinin

hazırlanışında üstün fedâkarlıklar gösteren arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Bu eseri, aziz milletimize iftihârla takdim ediyoruz. Hayırlı olsun.

Selâm ve saygılarımızla.

1. CİLT

ÂDEM ALEYHİSSELÂM

Yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber. Bütün insanların babasıdır. Çeşitli memleketlerden getirilen toprakları, melekler su ile çamur yapıp, insan şekline koydu. Mekke ile Tâif arasında kırk yıl yatıp salsâl oldu. Pişmiş gibi kurudu. Önce Muhammed aleyhisselâmın nûru alnına kondu. Sonra Muharremin onunda Cumâ günü rûh verildi. Her şeyin ismi ve faydası bildirildi. Boyu ve yaşı kesin olarak bildirilmedi. Bir rivâyette boyu beşyüz zra' (ikiyüzelli metre) idi. Cennet'ten çıkınca altmış zra' oldu. Allahü teâlânın emri ile, bütün melekler, Âdem'e doğru secde etti. Meleklerin hocası olan iblis, emri dinlemeyip secde etmedi. Kırk yaşında iken Firdevs adındaki Cennet'e götürüldü. Cennet'te yâhut daha önce, Mekke dışında uyurken sol kaburga kemiğinden, hazret-i Havvâ yaratıldı. Allahü teâlâ bunları nikâh etti. Cennet'te, bin yıl kadar yaşayıp, yasak edilen ağaçtan unutarak, önce Havvâ, sonra kendisi, buğday yedikleri için çıkarıldılar. Âdem aleyhisselâm, Hindistan'da, Seylan (Serendip) adasına, Havvâ ise, Cidde'ye indirildi. İkiyüz sene ağlayıp yalvardıktan sonra, tevbe ve duâları kabûl olup, hacca gelmesi emrolundu. Arafat ovasında, Havvâ ile buluştu. Kâbe'yi yaptı. Her yıl hac yaptı. Arafat meydanında veya başka meydanda, kıyâmete kadar gelecek çocukları, belinden zerreler hâlinde çıktı. Bunlara Allahü teâlâ: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sordu. Hepsi; (evet) dedi. Sonra, hepsi gelip, Âdem aleyhisselâmın beline girdi. Yâhud, belinden yalnız kendi çocukları çıktı. Her çocuğun belinden, bunun çocukları çıktı. Böylece, herkes, kendi babasından zâhir oldu. Sonra Şam'a geldiler. Burada yirmi defâ ikiz evlâdı, bir defâ da yalnız Şît aleyhisselâm oldu. Neslinden kırkbin kişiyi gördü. Beşyüz yaşında iken bir rivâyete göre de, binbeşyüz yaşında iken evlâdına peygamber oldu. Evlâdı çeşitli dil ile konuştu. Cebrâil "aleyhisselâm" Âdem aleyhisselâma oniki kere gelmiştir. Oruç, günde bir vakit namaz ile gusül abdesti emredildi. Kitap gelip, fizik, kimyâ, tıp, eczâcılık, matematik bilgileri öğretildi. Süryanî, İbranî ve Arabî diller ile kerpiç üstünde çok kitap yazıldı. Âdem aleyhisselâmın hiç sakalı yok idi. İlk sakalı çıkan Şît aleyhisselâmdır. Âdem aleyhisselâm çok güzel

olup, siyah saçlı, buğday renkli idi. Havvâ'da böyle idi. Bir rivâyete göre, bin yaşına bir rivâyete göre de ikibin yaşına gelince, onbir gün hasta olup, Cumâ günü vefât etti. Hazret-i Havvâ bir sene, bir rivâyete göre de kırk sene sonra Cidde'de vefât etti. Kabirleri, Kudüs'te veya Minâ'da Mescid-i Hîf'de veya Arafat'tadır. Hayatlarını bildiren rivâyetler de çok farklıdırlar.

Âdem aleyhisselâmın yaratılışı:

Her şeyi yoktan yaratan, yokluktan varlık âlemine getiren Allahü teâlâdır. Allahü teâlânın ilk yarattığı şey peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın nûrudur. Herşey Muhammed aleyhisselâmın hürmetine yaratılmıştır. Allahü teâlâ bir hadis-i kudsîde Muhammed aleyhisselâm için; “Sen olmasaydın, sen olmasaydın, hiçbir şeyi yaratmazdım” buyurdu. Eshâb-ı kirâmdan Câbir bin Abdullah, “Yâ Resûlallah! Allahü teâlânın her şeyden evvel, ilk yarattığı şey nedir?” diye sorunca, Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Her şeyden evvel senin peygamberinin yâni benim nûrumu kendi nûrundan yarattı. O zaman ne levh ne kalem, ne Cennet, ne Cehennem, ne melek, ne semâ (gökler) ne arz (yeryüzü), ne güneş, ne ay, ne insan, ne de cin vardı.” Allahü teâlâ sevgili peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın nûrunu yarattıktan sonra bu nûrdan âlemleri ve içinde olanları sonra da Âdem aleyhisselâmı yarattı.

Allahü teâlâdan başka her şeye mâ-sivâ veya âlem denir. Şimdi tabîat denilmektedir. Âlemlerin hepsi yok idi. Hepsini Allahü teâlâ yoktan yarattı. Âlemlerin hepsi mümkindir, yâni var da olabilir, yok da olabilir. Âlemler hâdisdir, yâni yok iken var olabilir ve yok iken var olmuştur. “Allahü teâlâ var idi, hiç bir şey yok idi” hadîs-i şerîfi böyle olduğunu göstermektedir. Mevcût, yâni var olan şey ikidir: Biri mümkin, yâni var da olabilir, yok da olabilir. İkincisi vâcib, yâni varlığı lâzım olan vücûddur ve hep vardır. Ezelî ve ebedîdir. Hiç yok olmaz. Yalnız Allahü teâlâ vâcib-ül vücûddur. Eğer, mevcûd, yalnız mümkin olsaydı ve vâcib-ül vücûd bulunmasaydı, hiç bir şey var olamazdı. Çünkü, yok iken var olmak, bir değişiklik, bir olaydır. Fizik bilgisine göre, her cisimde bir olay olması için, bu cisme dışardan bir kuvvetin tesir etmesi, bu kuvvet kaynağının, bu cisimden önce mevcûd olması lâzımdır. Bunun için, mümkin olan mevcûd, kendi kendine var

olamaz ve varlıkta duramaz. Ona bir kuvvet tesir etmeseydi, hep yoklukta kalıp, var olamazdı. Kendini var edemiyen, başka mümkinleri elbette halk edemez, yaratamaz. Mümkini yaratanın, vâcib-ül vücûd olması lâzımdır. Âlemin var olması, bunu yoktan var eden bir yaratıcının var olduğunu gösteriyor. Görülüyor ki, hâdis olmayarak ve mümkin olmayarak yâni hep var olarak, bütün mümkinlerin tek yaratıcısı, ancak vâcib-ül vücûddur, yâni Allahü teâlâdır.

Âlemin hâdis olduğunu, yoktan yaratıldığını gösteren bir delil de, âlemin her zaman bozularak değişmesidir. Her şey değişmektedir. Kadîm olan şey ise, hiç değişmez. Cenâb-ı Hakkın zâtı (yani kendisi) ve sıfatları böyledir. Bunlar hiç değişmez. Halbuki âlemde, fizik olaylarında, maddelerin hâl değiştirmesi oluyor. Kimyâ reaksiyonlarında, maddelerin özü, yapısı değişiyor. Cisimlerin yok olarak başka cisimlere döndüğü görülüyor. Bugün yeni bilinen atom değişmelerinde ve çekirdek reaksiyonlarında, madde, element de yok oluyor. Enerjiye dönüyor. Âlemlerin böyle değişmeleri, birbirlerinden hâsıl olmaları, sonsuzdan gelemez. Bir başlangıcı olması, yoktan var edilmiş olan ilk maddelerden, elementlerden başlaması lâzımdır. Her şeyi yoktan yaratan Allahü teâlâdır. Allahü teâlâ da bütün kemâl sıfatları vardır. O'nun zâtında ve sıfatlarında ve işlerinde hiç bir kusur ve karışıklık ve değişiklik yoktur.

Âdem aleyhisselâm, yaratılmadan önce bütün âlemler ve âlemlerde bulunan şeyler, Âlem-i melekût denilen bütün rûhlar, Âlem-i mülk denilen madde âleminde de Arşı âzam, kürsî, Cennet, Cehennem, yedi kat semâ ve diğer varlıklar, melekler ve cinler yaratılmıştı. Allahü teâlâ meleklere semâyı, cinlere de yeryüzünü mesken kıldı. Cinler yeryüzünde uzun zaman yaşadılar (bir rivâyete göre altmışbin sene). Sonra aralarında hased ve azgınlık baş gösterdi, bozgunculuk yaptılar, kan döktüler. Bunun üzerine Allahü teâlâ dünyâ semâsındaki meleklerden bir orduyu cinlerin üzerine gönderdi. Gönderdiği bu meleklerin başına o zaman henüz isyân etmemiş, doğru yoldan sapmamış olan iblisi (şeytanı) emir tâyin etti. Bu sırada iblisin ismi Azâzil idi. Hepsinden daha âlim idi. Cinler üzerine gönderilen melekler ordusu, cinleri yeryüzünden denizlerdeki adalara ve dağlara sürdüler. Bundan sonra bu melekler yeryüzüne yerleştiler. İblis de bunlar arasında onlara emîr olarak bulundu. Allahü teâlâ iblise yeryüzünün ve

göklerin idâresini verdi. Cennet hazînelerine de bekçi kıldı. İblis bâzan yeryüzünde bâzan semâda bâzan da Cennet'te ibâdet ederdi. Bu hâlinden dolayı kendini beğenip kibirlendi ve kendi kendine Allah bana verdiği bu mülk gibi hiç kimseye vermedi. Çünkü, ben diğerlerinden daha üstünüm diyerek isyânına sebep olan kibre kapıldı.

Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratmayı dileyince, meleklere yeryüzünde bir halîfe yaratacağını bildirdi. Melekler; (Yâ Rabbî! Yeryüzünde fesâd çıkaracak ve kan dökecek olan insanları niçin yaratıyorsun?" dediklerinde, "Onlar fesâd çıkarmazlar" demedi. "Sizin bilmediklerinizi ben bilirim, lâyık olmayanları lâyık yaparım! Uzak kalanları yaklaştırırım, zelîl olanları azîz ederim. Siz onların işlerine bakarsınız. Ben kalblerine bakarım. Siz, günahsız olduğunuza bakıyorsunuz. Onlar, benim rahmetime sığınırlar. Sizin günahsız olduğunuzu beğendiğim gibi, onların günahlarını affetmeği de severim. Benim bildiğimi sizler bilemezsiniz. Onları, ezelî olan lütfuma kavuşturur, ebedî olan lütfum ile hepsini okşarım" buyurdu. Meleklerin niçin yaratacaksın diye sormaları, yaratmasındaki hikmeti öğrenmek istediklerinden idi. Kur'an-ı kerîmde meâlen şöyle bildirilmektedir: "(Ey Habîbim), o vakti hatırla ki, Rabbin meleklere; Ben yeryüzünde (hükümlerimi yerine getirecek) bir halîfe (bir insan) yaratacağım demişti. Melekler de; Biz seni hamdinle tesbîh ve zikrinle takdis etmekte olduğumuz hâlde, orada fesâd çıkaracak ve kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın demişlerdi. Allah; Ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim buyurdu." (Bakara sûresi: 30)

"(Melekler) de; (Seni tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiç bir ilmimiz yok. Muhakkak sen her şeyi hakkıyla bilensin ve üstün hikmet sâhibisin" dediler. (Bakara sûresi: 32) Melekler, aczlerini böylece îtirâftan sonra, yedi yıl kürsî etrâfında tavâf edip, istiğfârda bulundular.

İbn-i Abbâs'dan ve İbn-i Mes'ûd'dan ve daha birçok sahâbîden şöyle rivâyet edilmiştir: "Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratmayı dileyince, Cebrâil aleyhisselâmı arza, yâni yeryüzüne gönderdi ve yeryüzünden toprak almasını emretti. Cebrâil aleyhisselâm arzdan toprak almaya gidince, arz; "Benden bir parça alıp noksanlaştırmandan Allahü teâlâya sığınırım" dedi.

Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm yeryüzünden toprak almadan geri döndü ve, “Yâ Rabbî, dünyâ kendinden bir parça toprak alınmasından sana sığındı. Ben de almadan geldiğimden dolayı sana sığınırım” dedi. Bunun üzerine Allahü teâlâ Mikâil aleyhisselâmı gönderdi. Arz, Mikâil aleyhisselâma da aynı şeyi söyledi. O da toprak almadan dönüp, Allahü teâlâya Cebrâil'in aleyhisselâm söylediği gibi söyledi. Bundan sonra Allahü teâlâ, melek-ül mevt olan Azrâil aleyhisselâmı yeryüzüne gönderip toprak almasını emretti. Azrâil aleyhisselâm yeryüzüne gidip, toprak alacağı zaman yeryüzü ona da bir şey vermeyeceğini ve Allahü teâlâya sığındığını söyledi. Bunun üzerine Azrâil aleyhisselâm yeryüzüne, “Ben de Rabbimin emrini yerine getirmemekten Rabbime sığınırım” dedi. Sonra yeryüzünün değişik yerlerinden, kırmızı, beyaz, siyah değişik renkte topraklar aldı. İnsanların değişik renkten olması bundandır.” Ahmed bin Hanbel'in bildirdiği hadîs-i şerîfte şöyle buyruldu: “Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmı, yeryüzünün her tarafından aldırdığı topraktan yarattı. Bu sebeple zürriyetinden siyah, beyaz, esmer, kırmızı renkte olanlar olduğu gibi, bâzıları da bu renklerin arasındadır. Bâzısı yumuşak, bâzısı sert, bâzısı hâlis ve temiz oldu.”

Âdem aleyhisselâma “Âdem” denilmesinin sebebi; edîmden, yeryüzü toprağından yaratıldığı içindir. Edîm, Arapça'da yeryüzü toprağı demektir. Bu ismin İbranîcedeki Adama kelimesine dayandığı da rivâyet edilmiştir. Adama kelimesi de İbranîcede toprak mânâsınadır.

Âdem aleyhisselâmın yaratılacağı toprak, yeryüzünün çeşitli yerlerinden alınıp, bir araya toplandıktan sonra, melekler su ile çamur yapıp insan şekline koydular. Allahü teâlâ bu toprağı çeşitli safhalardan ve tavırlardan geçirdi. Önce tîn (çamur) hâline getirilip, bir müddet öylece kaldı ve balçık çamuru oldu. Bu çamur şekil verilecek bir hâl alınca, insan sûretine sokuldu. Bir müddet de bu hâl üzere bekletildi. Mekke ile Tâif arasında kırk yıl yatıp, salsâl oldu ve pişmiş gibi kurudu. Önce Muhammed aleyhisselâmın nûru alnına kondu ve Muharrem ayının onunda Cumâ günü rûh verildi.

Âdem aleyhisselâmın şekil verilmiş hâli Mekke ile Tâif arasında kırk yıl yattığı sırada melekler ve iblis (şeytan) onu görmüşlerdi ve ondan

korkmuşlardı. Ondan en çok korkan da iblis (şeytan) idi. İblis, Âdem aleyhisselâmın henüz rûh verilmemiş salsâl hâlindeki bedenine dokununca çınlayarak ses çıkardı. İblis, onun, bedenine girip çıkar ve meleklere; “Korkmayınız bunun içi boştur. Eğer ben ona musallat olursam helâk ederim” derdi.

Ahmed bin Hanbel'in (rahmetullahi aleyh) bildirdiği hadîs-i şerîfte buyruldu ki: “Allahü teâlâ Âdem’in bedenine şekil verip bıraktıktan sonra (henüz rûh verilmeden) İblis, etrâfında dolaşıp ona bakmağa başladı. Onun içini boş görünce; “Bu kendine sâhip olamaz, benim için kolay ele geçirilebilir” dedi.”

Âdem aleyhisselâmın bedenine rûh verilmeden önce, melekler, Âdem aleyhisselâmın bedenini görüp, ondaki uygunluğa, ahenge ve ilâhî san’ata hayran kaldılar. Allahü teâlâ bundan güzel bir şey halk etti mi acaba dediler.

İblis, Âdem aleyhisselâmın rûh verilmemiş hâlindeki bedenini görünce, meleklere; “Eğer o sizden üstün, fazîletli kılınırsa ve ona hürmet etmeniz emredilirse ne yaparsınız?” dedi. Melekler; “Biz Rabbimizin emrine uyarız” dediler. İblis ise kendi kendine; “Eğer ona hürmet etmem emrolunursa isyân ederim” dedi.

Ebû Ya’la'nın ve Buharî'nin, Ebû Hüreyre’den (radıyallahü anh) rivâyet ettikleri bir hadîs-i şerîfte şöyle buyruldu: “Şüphesiz ki Allahü teâlâ Âdem'i topraktan yarattı. Âdem aleyhisselâmı yaratacağı toprağı tin (çamur) hâline sokup, hame-i mesnûn (balçık çamuru) oluncaya kadar bekletti. Sonra ona şekil verip, salsâlün kelfehhar (pişmiş kerpiç gibi) oluncaya kadar bekletti. Şeytan, Âdem aleyhisselâmın bedeninin rûh verilmemiş bu hâlini görüp, yanına vardıkça, “Şüphesiz sen büyük bir iş için yaratıldın” derdi. Sonra Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmın bedenine rûh verdi. Rûh önce gözüne ve genizlerine sirayet etti. Genzine sirayet edince aksırdı. Allahü teâlâ onu rahmetiyle karşılayıp; “Rabbin sana merhamet etsin”buyurdu...”

Kur’an-ı Kerimde meâlen buyruldu ki: “And olsun ki, biz insanı hame-i mesnûn (balçık çamuru) olan salsâldan (suret verilmiş, pişmemiş kuru çamurdan) yarattık.” (Hicr sûresi: 26)

“Muhakkak ki, Îsâ'nın hâli de (yani babasız dünyâya gelişi de) Allah indinde, Âdem'in hâli gibidir. Onu topraktan yarattı sonra ona "Ol" dedi o da (can gelip) oluverdi.” (Âl-i İmrân sûresi: 59)

Müslim'in bildirdiği hadîs-i şerîfte şöyle buyrulmuştur: “Allahü teâlâ, yeri (arzı) Cumartesi günü yaratmış, yer üzerinde dağları Pazar günü, ağaçları Pazartesi günü, sevilen şeyleri Salı günü, nûru Çarşamba günü yarattı. Yerin üzerine hayvanları Perşembe günü yaymıştır. Âdem aleyhisselâmı da Cumâ günü ikindiden sonra mahlûkâtın en sonunda ve Cumâ saatlerinin nihâyetinde, ikindi ile akşam arasında yarattı.”

Yine Müslim'in bildirdiği hadîs-i şerîfte; “Üzerine güneş doğan en hayırlı gün Cumâ günüdür. Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennet’e konuldu ve o gün Cennet’ten çıkarıldı. Kıyâmet de ancak Cumâ günü kopacaktır” buyruldu.

Allahü teâlâ, toprak maddelerini, azotlu, fosforlu tuzları, bitki fabrikasında, yâni bitkilerde proteinlere (yumurta akı maddelerine) döndürmekte, bu nebâti proteinleri de, hayvan vücûdunda, ete ve kemiğe ve aza yâni organ şekline çevirmektedir. Bugün fen bunu anlayabildiği gibi, katalizör ismi verilen maddeler yardımı ile, binlerce sene sürecek olan kimya reaksiyonları, bir saniyede, pek çabuk yapılabilmektedir. Allahü teâlânın, toprak maddelerini, birkaç senede, et, kemik maddelerine çevirdiğini, bugünkü bilgimize göre, bir anda çevireceği, fen yolu ile kolayca anlaşılmaktadır. Allahü teâlâ, toprak maddelerini bir anda organik hâle çevirip, rûhu bir bedene bağlayarak Âdem aleyhisselâmı yarattığı gibi, kıyâmette de, elemanları, bir anda bir araya toplayıp, insan vücûdunu yapacak ve zâten mevcût olan önceki rûhları, bu vücutlara verecektir. İnsanın ölmesi, rûhun bedenden ayrılması demektir. Kıyâmette, her şeyle beraber, rûhlar da yok edilip tekrar yaratılacaktır. Bugün, fizik, kimya, fizyoloji ve astronomi gibi ilimlerde Allahü teâlânın kudretini iyi anlayan, zekî kimseler, Âdem aleyhisselâmın ve kıyâmette bütün insan ve hayvanların topraktan çıkarılacaklarını, bir fen olayı olarak, kolayca anlayabilir.

Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmın bedenine rûh verince, rûhun cesede sirâyet ettiği yerler canlanıp, ete dönüştü. Önce başına sirâyet etti ve Âdem

aleyhisselâm aksırdı. Melekler, “Elhamdülillah de!” dediler. Âdem aleyhisselâm da; “Elhamdülillah” dedi. Yine rivâyete göre aksırınca, Allahü teâlâ ona Elhamdülillah; yâni âlemlerin Rabbi'ne hamdolsun demesini ilham etti ve aksırdıkça böyle dedi. Rûh, Âdem aleyhisselâmın gözlerine sirâyet edince, Cennet’in meyvelerini gördü. Midesine yürüyünce o meyvelerden yemeyi arzu edip, rûh henüz ayaklarına gelmediği hâlde doğrulup kalkmak istedi. Bu sebeple Allahü teâlâ, “İnsan aceleci olarak yaratılmış” buyurdu. (Enbiyâ sûresi: 37)

Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmın bedenine rûh vermeden önce, meleklere, ona rûh verdiğim zaman hepiniz ona karşı secde edin buyurdu. Bu husûs Kur’an-ı kerîmde bildirilmiş olup meâlen şöyledir: “Rabbin o vakit meleklere şöyle demişti: Ben çamurdan bir insan (Âdem'i) yaratacağım. Onun yaratılışını tamamlayıp da tarafımdan ona rûh verdiğim zaman, hemen ona (hürmet için) secdeye kapanın. Bunun üzerine melekler hep birden secde ettiler.” (Sâd sûresi: 71, 72. 73)

“Gerçekten ilk defâ sizi (ruhlarınızı) yarattık, sonra size şekil verdik ve sonra da meleklere Âdem'e secde edin dedik. İblis'ten başka bütün melekler hemen secde ettiler. O (iblis) secde edicilerden olmadı.” (A’râf sûresi: 11)

“Onu hatırla ki, meleklere, Âdem'e secde edin demiştik de bütün melekler secde etmişlerdi. Ancak İblis secde etmekten yüz çevirip kibirlendi ve kâfirlerden oldu.” (Bakara sûresi: 34)

“Bir vakit meleklere Âdem'e hürmet için secde edin demiştik de hepsi secde ettiler. İblis müstesna, o imtinâ etti.” (Tâhâ sûresi: 116)

Âdem aleyhisselâma rûh verilip, canlanıp ayağa kalkınca, Allahü teâlânın emri üzerine melekler ona karşı secde ettiler. Rivâyete göre bu secde eğilmek sûretiyle yapılmıştır. Meleklerin Âdem aleyhisselâma karşı olan bu secdesi, namazda Allahü teâlânın emriyle Kâbe'ye yönelip secde etmek gibidir. Önce Cebrâil aleyhisselâm, sonra Mikâil aleyhisselâm, sonra İsrâfil aleyhisselâm, sonra Azrâil aleyhisselâm sonra da Mukarrebun denilen melekler secde etmiştir. Ömer bin Abdülaziz’den rivâyet edildiğine göre, en önce secde eden İsrâfil aleyhisselâm olmuştur. Âdem aleyhisselâma karşı

meleklerin secde etmelerinin emredilmesi, alnında Muhammed aleyhisselâmın nûru bulunduğu için idi.

İblis (şeytan) kibirlenip, Âdem aleyhisselâma karşı secde etmedi. “O çamurdan yaratıldı. Ben ise ateşten yaratıldım. Ondan üstünüm.” diye iddiada bulundu. Bundan dolayı, huzûr-u ilâhîden kovuldu. İsmi de kovulmuş, uzaklaştırılmış mânâsında şeytan kaldı.

Ka’b-ül-Ahbâr'dan şöyle rivâyet edilmiştir: “İblis-i laîn, kırkbin sene Cennet’te bekçilik yaptı. Seksenbin sene melekler arasında bulundu. Sonra yirmibin sene meleklere vâz etti. Kerûbiyyun denilen meleklerin üstünlerine otuzbin sene vâz etti. Rûhaniyyun denilen meleklerin de en üstünlerine binsene vâz etti. Arş-ı âlânın etrâfında ondörtbin sene tavâf yaptı. İblisin o zaman, dünyâ semâsında ismi Âbid, ikinci kat semâda Zâhid, üçüncü kat semâda Ârif, dördüncü kat semâda Velî, beşinci kat semâda Takî (muttakî), altıncı kat semâda Hâzin, yedinci kat semâda ise Azâzil idi. Fakat ismi Levh-i mahfûz'da İblis şeklinde yazılı olup, âkıbetinden yâni son hâlinden gâfil idi. İblis, Arapça'da İblâs masdarından olup, Allahü teâlânın rahmetinden ümîd kesmek mânâsınadır.

Kur’an-ı kerîmde meâlen şöyle buyruldu: “Allah, İblis’e; “Ben sana secde ile emretmiş iken seni secde etmekten alıkoyan neydi?” buyurdu. İblis şöyle dedi; “Ben Âdem'den hayırlıyım, çünkü beni ateşten yarattın onu çamurdan yarattın.” (A’râf sûresi: 12)

“Yine hatırla ki, bir vakit meleklere, Âdem için secde edin demiştik de onlar hemen secde etmişlerdi. Fakat İblis secde etmemiş şöyle demişti: “Ben, çamur hâlinde yarattığın bir kimseye secde eder miyim.” (İsrâ sûresi: 61)

“Yine hatırla o vakit ki, biz meleklere, Âdem için secde edin, demiştik de hemen secde ettiler; yalnız İblis cinden idi de Rabbi'nin emrinden çıktı. Şimdi (ey insanoğulları), beni bırakıp da İblisi ve onun zürriyetini kendinize dostlar edinir misiniz ki, onların hepsi size düşmandır. Zâlimlerin, İblis ve zürriyetine itâati, Allahü teâlâya itâate bedel tutmaları ne kötü bir şeydir.” (Kehf sûresi: 50)

“(Allah, İblis’e şöyle) buyurdu: “Ey İblis! Bizzât kudretimle yarattığıma secde etmene, sana hangi şey engel oldu? Kibirlenmek mi istedin yoksa yücelenenden mi oldun?” (Sâd sûresi: 75)

“(İblis şöyle) dedi, ben ondan daha hayırlıyım, beni bir ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.” (Sâd sûresi: 76)

“(Allah) buyurdu ki, hemen oradan (Cennet’ten) çık! Çünkü sen (benim rahmetimden) koğulmuşsun ve muhakkak sûrette hesap gününe kadar lânetim senin üzerindedir.” (Sâd sûresi: 78)

İblis (şeytan) kendini üstün görüp, kibirlenerek Allahü teâlânın emrine uymayınca, gadab-ı ilâhiyeye uğradı ve kovuldu. Bunun üzerine helâk edileceğinden korkarak kıyâmete kadar ömür ve mühlet istedi. Allahü teâlâ ona mühlet verdi. Şeytan; “Öyle ise mâdem ki ben azgınlığa müptelâ oldum. Yemin olsun ki, insanların doğru yolunda pusu kurup oturacağım, onların ön ve arkalarından, sağ ve sollarından musallat olacağım. Sen onların çoğunu şükredici kimseler bulamayacaksın. Yeryüzünde kötülükleri onlara güzel göstereceğim. Hâlis kulların hariç onların hepsini saptıracağım.” dedi. Bu husûs Kur’an-ı kerîmde şöyle bildirilmektedir:

“Rabbinin meleklere şöyle dediği vakti hatırla, ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan bir insan yaratacağım.”

“Ben onun yaratılışını tamamlayıp rûh verdiğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın.”

“Bunun üzerine melekler hep birden secde ettiler.”

“Ancak iblis, secde edenlerle beraber olmaktan çekindi.”

“Allahü teâlâ buyurdu ki, ey İblis, sen neden secde edenlerle beraber olmadın?”

“İblis şöyle dedi; kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana, benim secde etmem doğru olmaz.”

“Allahü teâlâ buyurdu ki, o hâlde Cennet’ten çık. Çünkü sen koğulmuşsun.”

“Şüphe yok ki, lânet kıyâmet gününe kadar senin üzerinedir.”

“İblis; “Rabbim, öyle ise, insanların kabirlerinden kaldırılacakları güne (kıyâmete) kadar bana mühlet ver” dedi.”

“Allahü teâlâ buyurdu ki, sen mühlet verilenlerdensin.”

“Allah katında bilinen bir vaktin gününe kadar... (Birinci sûra kadar)”

“İblis şöyle dedi; “Rabbim, beni azdırmana yemin ederim ki, muhakkak sûrette ben, yeryüzünde kullara (sana isyânı ve dünyâyı) süsleyeceğim, elbette onların hepsini azdıracağım.”

“Ancak içlerinden muhlas olan mü’minler müstesnâ.”

“Allahü teâlâ şöyle buyurdu; “İşte (ihlaslı mü’minleri azıtamayacağına dair) bu dediğin söz, bana âit gerçek bir yoldur.”

“Azgın olanlardan sana uyan müstesnâ, kullarımın üzerine aslâ senin hiç bir hükmün yoktur.”

“Şüphesiz Cehennem de, o azgınların hepsinin vâd olunan yeridir.” (Hicr sûresi: 28-43)

“(İblis şöyle dedi); öyle ise, izzet ve kudretine yemin ederim ki, onların hepsini muhakkak azdıracağım. Ancak içlerinden muhlas olan kulların müstesnâ...” (Sâd sûresi: 82-83)

“Doğrusu benim o gerçek kullarım var ya! Senin (ey iblis) onlar üzerine hiçbir tasallutun yoktur. Rabbin ise vekil olarak yeter.” (İsrâ sûresi: 66)

“(Allahü teâlâ, İblis’e şöyle) buyurdu; ben hakkı yerine getiririm ve hep doğruyu söylerim. And olsun ki, Cehennem’i senden (türeyenler) ve âdemoğullarının içinden sana uyanların hepsi ile dolduracağım.” (Sâd sûresi: 84-86)

Ebû Nuâymın bildirdiği hadîs-i şerîfte de şöyle buyruldu:

“İblis, Rabbine dedi ki, izzetin ve Celâlin hakkı için, canları bedenlerinde bulundukça Âdemoğlunu azdıracağım. Allahü teâlâ da buyurdu ki; “Onlar benden mağfiret istedikleri müddetçe, ben de onları mağfiret edeceğim.”

Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmı en güzel bir sûrette yaratıp ona rûh verdikten sonra her şeyin ismini ve faydasını öğretti. Âdem aleyhisselâma öğretilen şeyler husûsunda çeşitli rivâyetler yapılmıştır. İbn-i Abbâs'dan şöyle nakledilmiştir: “Allahü teâlâ yeryüzünde insanların bildiği bütün eşyânın isimlerini Âdem aleyhisselâma öğretmiştir. Meselâ, insan, hayvan, vadi, dağ, ova, tepe ve buna benzer isimleri, hattâ karanlık ve uzunluğu da öğretti.” Mücâhid hazretlerinden ve Sa'id bin Cübeyr'den de böyle rivâyet edilmiştir. Âdem aleyhisselâma öğretilen bilgiler husûsunda bâzı âlimler de olmuş ve kıyâmete kadar yaratılacak şeylerin ismi ve her şeyin sıfatı demişlerdir. Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma bütün eşyanın ismini, hakîkatini, husûsiyetlerini, yeryüzünde onlardan tam istifâde etmesi için öğretti. Böylece meleklerden üstün oldu. Bu husûslar Kur’an-ı kerîmde şöyle bildirilmiştir: “Allah, Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra eşyâyı meleklere gösterip; “Eğer sâdıklarsanız bunların isimlerini bana haber verin” buyurdu. Melekler; “Biz seni tenzih ederiz, senin bize öğrettiğinden başka, hiç bir ilmimiz yok. Muhakkak sen her şeyi hakkıyla bilensin, üstün hikmet sâhibisin” dediler. Allah, Âdem'e, “Ey Âdem! Eşyanın ismini meleklere haber ver” buyurdu. Âdem aleyhisselâm da meleklere, o isimleri haber verince, Allahü teâlâ, “Ben size demedim mi ki, göklerin ve yerin gayblerini ben bilirim. Açıkladığınızı da gizlediğinizi de elbet ben bilirim” buyurdu.” (Bakara sûresi: 30, 32, 33)

Âdem aleyhisselâmın Cennet’e girmesi:

Âdem aleyhisselâm kırk yaşında iken Firdevs adındaki Cennet’e götürüldü. Cennet’e girince, peygamberler sayısınca kürsîler konulmuş gördü. Her birinde ayrı ayrı oturdu ve her kürsîde oturdukça, o peygamberin nûru alnında parlıyordu. En son Muhammed aleyhisselâmın kürsîsinde oturdu. Melekler yetmişbin adet nûrdan meşaleyi başı üzerinde tuttular. O kadar

aydınlık oldu ki evvelki nûrların hiç birisi kalmadı. Her biri görünmez olup güneş çıkınca yıldızların kaybolması gibi oldu. Bu hâl Âdem aleyhisselâmın Muhammed aleyhisselâma muhabbetini arttırdı.

Hazret-i Havvâ'nın yaratılması:

Âdem aleyhisselâm Cennet'e girince, Cennet yemeklerine ve meyvelerine rağbet eyledi. Cennet bağlarını, bahçelerini ve Cennet köşklerini dolaşmaya başladı. Canı her ne isterse hemen hazır olurdu. Lâkin yaratılışı icâbı olarak, kendi cinsinden arkadaş bulup onunla yakınlık kurmak istedi. Bu düşüncede iken uyuyuverdi. O esnâda Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmın sol kaburga kemiğinden hazret-i Havvâ'yı yarattı. Âdem aleyhisselâm uykudan uyanınca başucunda ayakta duran bir kadın gördü ve ona; "Sen kimsin? Niçin yaratıldın?" dedi. O da, "Ben sana zevce olarak yaratıldım." diye cevap verdi.

Hazret-i Havvâ vâlidemizin yaratılmasından Âdem aleyhisselâmın hiç haberi olmadı. Hazret-i Havvâ, Âdem aleyhisselâm sûretinde, onun boyunda, onun şeklinde ve renginde idi.

Buharî ve Müslim'in, Ebû Hüreyre'den rivâyet ettikleri bir hadîs-i şerîfte; "Kadınlar ile iyi geçinmenizi tavsiye ederim. Çünkü onlar (kadınlar), Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldı" buyruldu.

Allahü teâlâ, Hazret-i Havvâ'yı yarattıktan sonra Âdem aleyhisselâm ile nikâh etti. Rivâyete göre melekler; "Ey Âdem (aleyhisselâm) mihrini ver" dediler. "Mihri nedir?" deyince; "Onun mihri üç defâ veya yirmi defâ Muhammed aleyhisselâma salât okumandır" dediler. Bu, mihir için verilen bir mal değildi. Bundan maksat her şeyin yaratılmasına sebep olan Muhammed aleyhisselâmın üstünlüğünü bildirmek için idi. Çünkü, her şey O'nun yüzü suyu hürmetine yaratıldı.

Kur'an-ı kerîmde şöyle buyruldu: "Ey insanlar, sizleri bir tek şahıstan (Hazret-i Âdem'den) yaratan, o şahıstan da zevcesini (Hazret-i Havvâ'yı)

vücûda getiren, ikisinden de birçok erkeklerle kadınlar halkeden Rabbinizden korkun ve günah işlemekten sakının..” (Nisâ sûresi: 1)

Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma Hazret-i Havvâ ile birlikte Cennet’te yerleşmelerini ve Cennet’in meyvelerinden diledikleri kadar yemelerini bildirdi. Fakat Cennet’te bir ağaç için, bu ağaca yaklaşmayın, bundan yemeyin buyurdu. Onu yasakladı ve bundan yerseniz zahmete düşer, bedbaht olursunuz buyurdu. Âdem aleyhisselâm, Hazret-i Havvâ ile Cennet’te iken şeytan onlara düşmanlık besleyip, aldatmak ve öç almak için harekete geçti. Bu husûslarda Kur’an-ı kerîmde meâlen şöyle buyrulmaktadır:

“Ve biz demiştik ki, ey Âdem sen zevcenle Cennet’te kal. Onun (Cennet’in) nîmetlerinden ikiniz de bol bol yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa (nefslerine) zulmedenlerden olursunuz.” (Bakara sûresi: 35)

“Ey Âdem! Sen zevcenle birlikte Cennet’te kal, ikiniz de dilediğiniz nîmetlerden bol bol yiyiniz. Ancak şu ağaca yaklaşmayın, sonra zâlimlerden olursunuz.” (A’râf sûresi: 17)

“Bir vakit meleklere, Âdem'e hürmet için secde edin demiştik de hepsi secde ettiler; İblis müstesna, o imtina etmişti. Biz de Âdem'e şöyle demiştik: Muhakkak bu (İblis), sana ve zevcene düşmandır. Sakın sizi Cennet’ten çıkarmasın, sonra zahmet çekersin. Çünkü senin acıkmaman ve çıplak kalmaman (ancak) Cennet’tedir. Ve sen orada susamazsın, güneşte yanmazsın.” (Tâhâ sûresi: 116-119)

Şeytan, Âdem aleyhisselâma karşı secde etmeyip kibirlenmesi sebebiyle gadab-ı ilâhiyyeye uğradığı için, Âdem aleyhisselâma ve Hazret-i Havvâ'ya düşmanlık besleyip, onları içinde bulundukları nîmetten mahrûm etmek istiyordu. Bunun için hîle düşünüyor, onları yanıltma yolları arıyordu. Onlara kendilerine yasak edilen ağacın meyvesinden yedirmeyi ve böylece Cennet’ten çıkarılmalarını istiyordu. Bu iş için onları Cennet’in dışından gözetleyerek fırsat kolluyordu. Bir defâsında Âdem aleyhisselâm ile Hazret-i Havvâ, Cennet’in kapısının yakınında dolaşırken, şeytan onların dikkatini çekti. Sonra da onlarla konuşmaya başladı. Bir rivâyete göre de önce,

dikkatlerini çekmek için karşılarında ağlayıp sızlayarak feryâdını duyurdu. Böylece Âdem aleyhisselâm ile Hazret-i Havvâ'nın dikkatini çekmişti. Neden böyle feryâd ediyorsun dediklerinde, ben sizin öleceğinize ve bu sebepten de içinde bulunduğunuz nîmetlerden ayrılacağınıza ağlamaktayım diye cevap verdi. Sonra sözüne devam edip; "Size ebedîlik ağacına delâlet edeyim mi? Eğer o ağaçtan yerseniz iki melek olursunuz ve Cennet'te devamlı kalırsınız, sona ermeyen bir devlete kavuşursunuz" dedi. "Ayrıca ben muhakkak sizin iyiliğinizi istiyorum" diyerek yemin etti. Şeytanın bu sözleri ve yemini üzerine Hazret-i Havvâ ile Âdem aleyhisselâm onun kendilerine düşman olduğunu unuttular. Önce Hazret-i Havvâ, sonrada onun teşviki ile unutarak Âdem aleyhisselâm, kendilerine yasak edilen ağacın meyvesinden tattılar. Bu ağacın hangi ağaç olduğu husûsunda farklı rivâyetler yapılmıştır. İslâm âlimlerinden bir kısmı buğday olduğunu söylemişlerdir.

Âdem aleyhisselâmın bu yasak edilen ağaçtan yemesi zelle idi. Kur'an-ı kerîmde bu husûsta şöyle buyruldu: "Doğrusu bundan önce Âdem'e (bu ağaçtan yeme diye) emrettik de unuttu. Biz onda bir sabır ve sebât bulmadık." Tâhâ sûresi: 115)

"Bunun üzerine ikisi de o ağaçtan yediler. Hemen seveteynleri kendilerine açılıverdi ve üzerlerine Cennet yaprağından örtüp yamamaya başladılar..." (Tâhâ sûresi: 121)

"Ağacın meyvesini tattıkları zaman seveteynleri kendilerine açılıverdi. Onlar da hemen Cennet yapraklarından üst üste koymakla örtünmeye başladılar. Rableri onlara şöyle nidâ etti. Ben ikinize de bu ağacı yasak etmedim mi, şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi?" (A'râf sûresi: 22)

Âdem aleyhisselâm ve Hazret-i Havvâ ağacın meyvesinden alıp henüz tattıkları anda avret mahalleri açılıverdi. Utançlarından hemen Cennet'teki ağaçların yapraklarından alıp üst üste koyarak örtündüler.

İbn-i Abbâs ve Katâde hazretleri şöyle demişlerdir: "Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma; "Sana Cennet'te pek çok şeyi mubâh ettiğim hâlde niçin

yasak ettiğim ağacın meyvesinden yedin?” buyurunca, Âdem aleyhisselâm şeytanın yemin ettiğini söyleyip, “Yâ Rabbî! Ben bir kimsenin senin adına yalan yere yemin edeceğini zannetmiyordum!” dedi. Yine Sa’îd bin Cübeyr, İbn-i Abbâs'dan şöyle nakletmiştir: Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma; “Seni yasak ettiğim ağacın meyvesinden yemeye teşvik eden sebep nedir?” buyurunca; “Yâ Rabbî! Bu işe beni Havvâ teşvik etti” dedi.”

Übey bin Ka'b'den şöyle rivâyet edilmiştir: Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmı uzun boylu, uzun dallı bir hurma gibi ve başında çok saç bulunan bir kişi olarak yarattı. Cennet’te kendisine yasak edilen ağaçtan tadınca üzerinden elbisesi düştü ve önce avret mahalli açıldı. Avret mahallinin açıldığını görünce Cennet’te koşmaya başladı. Koşarken saçı bir ağaca takıldı, çekmeye başladı. Bunun üzerine Allahü teâlâ ona; “Ey Âdem! Benden mi kaçıyorsun!” “Hayır ya Rabbi, sâdece utancımdan kaçıyorum” dedi.”

Âdem aleyhisselâmın Cennet’ten yeryüzüne indirilmesi ve tevbesi:

Âdem aleyhisselâm ile Hazret-i Havvâ, Cennet’te iken kendilerine yasak edilen ağacın meyvesinden unutarak yemelerinden dolayı yeryüzüne indirildiler.

Âdem aleyhisselâm Cennet’ten Cumâ günü ikindi ile akşam arasında çıkarılarak Hindistan'da Seylan (Serendib) adasına, Hazret-i Havvâ da Cidde'ye indirildi. Şeytan ise çok hakîr ve perişân bir hâlde Cennet’in civarından taşlık bir yere indirildi. Bu husûsta Kur’an-ı kerîm'de meâlen şöyle buyruldu:

“Nihâyet onları (Âdem ile Havvâ'yı) şeytan Cennet’ten çıkarılmalarına ve içinde bulundukları nîmetten uzaklaştırılmalarına sebep oldu. Biz de, “Birbirinize düşman olarak buradan (yere) inin, yeryüzünde sizin bir vakte (ömrünüzün sonuna) kadar yerleşmek ve menfaatlenmek vardır” demiştik.” (Bakara sûresi: 36)

“Biz onlara; “Hepiniz Cennet’ten inin. Benden size bir hidâyet (peygamber ve kitap) gelince biliniz ki, benim bu hidâyetime tâbi ve bağlı olanlar için aslâ korku yoktur ve onlar mahzûn da olmazlar” dedik.” (Bakara sûresi: 38)

“Allah onlara buyurdu; Bir kısmınız bir kısmınıza düşman olarak ininiz. Yerde sizin için bir zamana (ecelinizin sonuna) kadar yerleşip kalmak ve geçinmek var.” (A’râf sûresi: 24)

“Allah buyurdu ki, orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan dirilip çıkarılacaksınız.” (A’râf sûresi: 25)

“Allah şöyle buyurdu: Birbirinize (size ve sizden sonra zürriyetiniz) düşman olmak üzere hepiniz oradan, (Cennet’ten) ininiz. Artık benden size bir hidâyet (kitap) geldiği zaman, kim benim hidâyetime uyarsa işte o, (dünyâda) sapıklığa düşmez ve âhırette cezâ görmez.” (Tâhâ sûresi: 123)

Vehb bin Münebbih'ten şöyle nakledilmiştir: “Âdem aleyhisselâm Cennet’ten yeryüzüne indirilince bir hafta gözünün yaşı dinmedi. Yedinci gün mahzûn, kederli ve başı eğik bir hâlde iken Allahü teâlâ ona; “Sendeki bu çırpınma hâli nedir?” diye hitap etti. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm; “Ey Rabbim! Düştüğüm felâketin büyüklüğünü biliyorsun. Günahım beni kuşattı da Cennet’ten, sıkıntı diyârı olan dünyâya indirildim. Bu durumda günahıma nasıl ağlamayayım?” dedi. Allahü teâlâ buyurdu ki: “Ey Âdem! Ben seni kendim için seçmedim mi ve seni Cennet’te yerleştirmedim mi? Seni ihsânlarıma gark edip, kendi kudretimle yaratmadım mı? Sana rûh verip melekleri sana doğru secde ettirmedim mi? Bütün bunların karşısında sana yasak edilen ağaçtan unutarak tattın. Böylece yeryüzüne indirildin.

İzzet ve celâlim hakkı için yeryüzü insanla dolu olsa, bana devamlı ibâdet ettikleri hâlde sonunda isyân etseler hepsini Cehennem’in derekesine indiririm.” Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm üçyüz yıl ağladı.” Taberânî'nin bildirdiği hadîs-i şerîfte şöyle buyruldu: “Âdem aleyhisselâmın gözünün yaşları zürriyetinin göz yaşlarıyla tartılsa, Âdem'in gözyaşları bütün evlâdının gözyaşlarından ağır gelirdi.”

Ahmed bin Hanbel'in bildirdiği hadîs-i şerîfte de buyruldu ki: “Dâvûd'un ve bütün yeryüzü halkının ağlaması, Âdem'in ağlamasına denk değildir.”

Yûnus bin Habbâb ve Alkame hazretlerinden şöyle rivâyet edilmiştir: "Dâvûd aleyhisselâmın gözyaşı bütün yeryüzü ahâlisinin gözyaşından fazladır. Âdem aleyhisselâmın gözyaşı da Dâvûd aleyhisselâmın gözyaşından fazladır. Âdem aleyhisselâm üçyüz sene ağlayıp gözyaşı döktü ve Allahü teâlâdan utandığı için başını yerden kaldırmazdı."

Âdem aleyhisselâm ve Hazret-i Havvâ Cennet'ten çıkarılıp yeryüzüne ayrı yerlere indirildikten sonra senelerce ayrı kaldılar. Âdem aleyhisselâm Hindistan'da, Hazret-i Havvâ vâlidemiz de Arabistan'da kaldı. Dünyânın dert ve sıkıntılarına katlandılar. Mihnet içinde uzun yıllar ağlayıp gözyaşı dökerek tevbe ettiler.

Câbir bin Abdullah'tan şöyle rivâyet edilmiştir: "Âdem aleyhisselâm yeryüzüne indiği zaman şöyle dedi: "Ey Rabbim! Aramıza düşmanlık koyduğun şu düşmanın şeytana karşı bana yardımcı olmazsan ben bunu yenemem." Allahü teâlâ; "Ey Âdem! Her doğan çocuğuna, onu koruması için bir melek müvekkel kıldım." buyurdu.

Hâkim, "Müstedrek"inde Hazret-i Ömer'den şöyle rivâyet etmiştir. Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem)buyurdu ki: "Âdem aleyhisselâm zellesi sebebiyle Cennet'ten çıkarılınca; "Yâ Rabbî, Beni Muhammed'in hürmetine affet" dedi. Allahü teâlâ; "Yâ Âdem! Sen Muhammed'i nasıl bildin. Daha ben O'nu yaratmadım?" buyurdu. Âdem aleyhisselâm dedi ki: "Yâ Rabbî Beni yaratıp, bana rûh verdiğin zaman gözümü açıp baktığımda arşın kenarında (La ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah) yazılı gördüm. İsmini isminle yazdığından yarattıklarından en çok sevdiğin O'dur." Allahü teâlâ; "Doğru söyledin ey Âdem. Mahlûkâtımdan en çok sevdiğim O'dur. O'nun hürmetine af dilediğin için seni affettim" buyurdu." Bir rivâyete göre de; "O senin zürriyetinden gelecek olan bir peygamberdir. O'nu yaratmasaydım seni, evlâdını yaratmazdım. O'nu şefâatçi gösterdiğin için seni affettim, bağışladım" buyurdu ve tevbesini aşûre günü kabûl etti.

Ramuz-ül-ehadis'teki bir hadîs-i şerîfte bildirildiğine göre; "Âdem aleyhisselâm Cennet'ten Hind diyârına indirilince, yalnızlık duyduğundan, Cebrâil aleyhisselâm ona ezân okuyup iki kere; "Allahü ekber" "Eşhedü

enlâ ilâhe illallah" ve iki kere de; "Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" demiştir" buyruldu.

Âdem aleyhisselâmın tevbesinin kabûl edilmesi husûsunda Kur'an-ı kerîmde meâlen şöyle buyruldu:

"Derken Âdem, Rabbi'nden bir takım kelimeler aldı. O'na yalvarıp tevbe etti. O da tevbesini kabûl buyurdu. Çünkü, Allahü teâlâ (kullarının) tevbelerini kabûl ve (onlara) merhamet edendir." (Bakara sûresi: 37)

Bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde Sa'id bin Cübeyr, Mücâhid bin Cebr ve Hasen-i Basrî şöyle buyurdular: "Âdem aleyhisselâma, "Ey Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik" kelimeleri vahyolundu demişlerdir. Bâzı müfessirler de Âdem aleyhisselâmın Rabbi'nden aldığı kelimeler, duâ, istiğfâr ve tazarru, yalvarmadır demişlerdir. İbn-i Abbâs ise şöyle buyurdu: "Âdem aleyhisselâm ve Havvâ ikiyüz sene ağladılar. Yeryüzüne indirilince kırk gün hiç bir şey yiyip içmediler."

İbn-i Ebî Hâtem'in, Übey bin Ka'b'den rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte buyruldu ki: "Âdem aleyhisselâm; "Ey Rabbim! Tevbe edip, sana rücu' etsem, beni tekrar Cennet'ine kor musun?" dedi. Allahü teâlâ; "Evet" buyurdu." Âdem aleyhisselâmın Rabbi'nden aldığı kelimeler, ilham edilen tevbesi bu şekilde oldu diye de rivâyet edilmiştir.

İbn-i Ebî Nüceyh, Mücâhid bin Cebr'den naklen şöyle demiştir: Âdem aleyhisselâmın Rabbi'nden aldığı, yâni tevbe ederken söylemesi ilham edilen kelimeler (sözler) şöyle idi: "Allahümme lâ ilâhe illâ ente sübhaneke ve bi hamdike Rabbi innî zalemtü nefsî, fagfirlî inneke hayrurrahîmin. Allahümme lâ ilâhe illâ ente sübhaneke ve bi hamdike, Rabbi innî zalemtü nefsî, fetüb aleyye inneke ente't-tevvabür-rahîm."

Hazret-i Hasen şöyle buyurdu: "Tevbeleri ziyâdesiyle kabûl eden Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmın tevbesini kabûl ettiğinde, melekler Âdem aleyhisselâmı müjdelediler. O anda Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil aleyhimüsselâm yer yüzüne inip; "Allahü teâlâ tevbeni kabûl etti. Gözün aydın olsun" dediklerinde, Âdem aleyhisselâm; "Bu tevbeden sonra, bir şey istersem hangi makâmı isteyeyim?" diye sorunca, Allahü teâlâ; "Yâ Âdem,

sen dünyâda meşakkat ve tevbeye zürriyetini vâris kıldın. Onlardan biri bana duâ edip, tazarruda bulunduğu zaman senin tevbeni ve duânı kabûl ettiğim gibi, onun da tevbesini ve duâsını kabûl ederim. Onlardan biri, benden af ve mağfiret dileyip, bana sığınırsa tevbesini kabûl ederim. Çünkü ben tevbeleri kabûl ediciyim. Ey Âdem, ben günahtan tevbe edenleri, Cennet'te haşrederim. Onları mezârlarından neşeli ve güler yüzlü oldukları hâlde duâları kabûl edilmiş olarak kaldırırız." buyurdu.

Âdem aleyhisselâm tevbe ederken, yanılmasını ve böylece Cennet'te kendisine yasak edilen ağaçtan yemesini kendi nefsine yükledi, yâni kendi irâdesi ile yanıldığını kabûl edip; "Ey Rabbimiz! Biz nefsimize zulmettik" dedi. Böylece af ve mağfiret diledi ve Allahü teâlâ da tevbesini kabûl buyurup onu affetti. Şeytan ise kibir ve hasedinden dolayı kendi irâdesi ile isyân etti ve; "Rabbimin emri gereğince fıska, isyâna düştüm" dedi. Bu sebeple tevbesi kabûl olunmadı.

Âdem aleyhisselâm bir defâsında şeytan ile karşılaşıp; "Ey şeytan! Bana ve benim oğullarıma (zürriyetime) bir düşmanlığın var mı?" dedi. Şeytan; "Senin ve oğullarınla düşmanlığım ebedî olarak vardır?" dedi. Niçin deyince; "Sen bir hatâ işledin, bir günah da ben işledim. Sen de tevbe ettin, ben de. Senin tevben kabûl olundu, benimki kabûl olunmadı" dedi. Âdem aleyhisselâm şeytana şöyle cevap verdi: "Ey mel'ûn! Sen bir günah işledin ve onu kendinden bilmedin, ebedî olarak tard edildin. Ben ise hatâmdan dolayı, tevbe edip, onu nefsime yükledim. Böylece tevbem kabûl olundu."

Âdem aleyhisselâm Hindistan'da uzun yıllar kalıp mağfiret olunması, bağışlanması için tevbe edince, Allahü teâlâ ona; "Benim için yeryüzünde, arşın altındaki Beyt-i Ma'mûrun hizasında bir beyt (Kâbe'yi) yap" diye emretti. Yapacağı yeri de göstermesi için bir melek vazifelendirdi. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm Hindistan'dan Arabistan'a gitti. Arabistan'a varınca, Arafat'ta Hazret-i Havvâ vâlidemiz ile buluştu. Bu sırada Hazret-i Havvâ da Âdem aleyhisselâmı aramak için Cidde'den Arafat'a gelmişti. Arafat ovasında Müzdelife'de buluştular. Uzun seneler ayrı kalıp, ayrılık ateşiyle yanmışlardı. Hazret-i Havvâ onu tanıyamadı. Cebrâil aleyhisselâm tanıştırdı. Nice seneler ayrı kalmanın üzüntüsü gidip, sevinç ve ferahlığa

kavuştular. Beraberce Minâ'ya gittiler. Melekler, “Yâ Âdem! Allahü teâlâdan dileğin nedir?” dediler. “Mağfiret ve rahmet isterim” dedi.

Sonra meleklerin yardımı ile yeryüzünde ilk yapılan binâ olan Kâbe'yi inşâ ettiler. Allahü teâlânın izniyle Hazret-i Havvâ ile birlikte Hindistan'a gittiler. Bundan sonra Âdem aleyhisselâm yaya olarak Hindistan’dan Arabistan'a gidip kırk defâ hac yaptı. Hindistan'da refâh içinde yaşayıp, Allahü teâlânın emrine uyarak ömür sürdüler. Daha sonra da Şam'a yerleştiler.

Âdem aleyhisselâmın kıyâmete kadar gelecek olan çocukları, Arafat meydanında veya başka bir meydanda belinden zerreler hâlinde çıktı. Allahü teâlâ; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” buyurdu. Hepsi, “Evet” dedi. Sonra hepsi zerreler hâlinde Âdem aleyhisselâmın beline girdi. Buna ahd-ü mîsak denir.

Hazret-i Havvâ vâlidemiz Âdem aleyhisselâm ile buluştuktan sonra biri kız biri erkek olmak üzere yirmi defâ ikiz, tek olarak da Şît aleyhisselâmı dünyâya getirdi. Cebrâil aleyhisselâm, Âdem aleyhisselâma rençberlik işlerini, ekip biçmeyi öğretti. Rençberlik yaptı ve pek çok işle meşgûl oldu.

Taberânî'nin rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte buyruldu ki: “Allahü teâlâ Âdem'i Cennet’ten indirdiğinde ona her şeyin san’atını öğretti ve Cennet meyvelerinden rızık verdi. İşte bu meyveleriniz Cennet meyvelerindendir. Fakat sizin meyveleriniz bozulur. Cennet meyveleri bozulmaz.” Râmuz-ül-ehadis’te bildirilen hadîs-i şerîfte de şöyle buyruldu: “Allahü teâlâ Âdem'e bin çeşit san’at öğretti ve ona şöyle buyurdu: “Evlâtların, zürriyetin, eğer rızık husûsunda sabredemezlerse onlara bu san’atlardan biriyle rızık talep etmelerini (kazanmalarını), din ile (dini vâsıta ederek) geçim talebine (sağlamaya) kalkışmamalarını söyle. Zirâ din, sırf benim içindir. Din ile dünyâ talep edenlere (dini dünyâya alet edenlere) yazıklar olsun.”

Âdem aleyhisselâmın Kâbe'yi inşâ etmesi:

Âdem aleyhisselâmın Kâbe'yi inşâ etmesini, Ebu'l-Velîd Muhammed el-Ezrâkî, Ahbâr-ı Mekke adlı meşhûr eserinde şöyle anlatmıştır: Kâbe'nin ilk

defâ kimin tarafından yapıldığı husûsunda çeşitli rivâyetler vardır. Bir rivâyete göre, Allahü teâlâ yeryüzünde bir beyt (Kâbe) yapılmasını isteyince, meleklerden bir kısmını yeryüzüne gönderdi. “Yeryüzünde benim için bir beyt binâ ediniz. Semâda Beyt-i Ma’mûr tavâf olundukça, yapacağınız bu beyt de yeryüzünde bulunanlar tarafından ziyâret ve tavâf edilsin” buyurdu. Bunun üzerine melekler yeryüzüne inip, Kâbe-i muazzamayı yaptılar. Başka bir rivâyete göre, Âdem aleyhisselâm yeryüzüne indirilmesi sebebiyle ziyâde üzülüyor ve günlerini ağlamakla geçiriyordu. Onun üzüntüsüne melekler de ortak oluyorlardı. Bir defâsında Âdem aleyhisselâm secdede iken; “Yâ Rabbî! Bana ne oldu ki, artık meleklerin seslerini, senin zâtını tesbîh ve takdis etmelerini duyamıyorum. Onları bir daha göremiyorum” diye arzedince, cenâb-ı Hak buyurdu ki: “Ey Âdem! Senden sâdır olan zelle, meleklerin tesbîhini işitmene mânidir. Ancak benim yeryüzünde bir beytim vardır. Sen onun temelini bulup üzerine bir beyt binâ et. Beni takdis ve beytin etrâfını tavâf et. Ey Âdem! O beyti Mekke'de kıldım. Kim benim beytime gelip, sâdece benim rızâmı isterse, bizzât beni ziyâret eden misâfirim gibidir. Bunları şânıma lâyık bir şekilde ağırlarım ve bütün ihtiyaçlarını gideririm.

Ey Âdem! Sen sağ oldukça Beytullah'ı tâmir et. Senden sonra gelecek peygamberler ve ümmetler de zaman zaman onu tâmir edecekler ve en son peygambere kadar bu böyle sürüp gidecektir. Son peygamber olan Muhammed aleyhisselâmı Beytullah'ın tâmircilerinden, koruyanlarından yapacağım, bütün hayatı boyunca da onun üzerinde emînim olacak. Bana döndüğü zaman, beni, Cennet’te kendisi için en üstün mevkileri hazırlamış olarak bulacak. Son peygamberden önce Beytullah'ın şerefini, ismini, zikrini, medh-ü senâsını lâyıkıyla yapacak olan bir peygamber göndereceğim. Bu, O'nun dedelerinden İbrâhim'dir. Kâbe'nin temellerini o yükseltecek, inşâ ve tâmirini onun elinde tamamlayacağım. Ona, Harem'i ve Hil'i (Harem'in dışında kalan yerleri) göstereceğim. Onu kendime itâatli, emirlerimi tutan ve benim yoluma dâvet eden bir peygamber yapacağım gibi, insanlar arasından seçip, ona doğru yolu göstereceğim. İmtihâna çekeceğim, sabredecek. Afiyet vereceğim, şükredecek. Çocukları ve kendinden sonra gelecek olan nesli için duâda bulunacak, duâsını kabûl edeceğim. Onu, onlar hakkında şefâatçi yapacağım. Benim için adayacak, benim için yapacak, benim için vâdedecek ve vâdini yerine getirecek.

Neslini beytimin halkı yapmak sûretiyle, bozulup bid’atlere sapmalarına kadar Kâbe'nin hizmetçileri, mütevellileri, perdedarları ve bekçileri yapacağım. Ben Allah'ım, onlar saptıkları zaman dilediğimi, istediğim şekle çevirmeye gücüm yeter. İbrâhim'i (aleyhisselâm) bu beytin halkının ve bu din ehlinin rehberi yapacağım. Buralarda bulunan insanlar ve cinlerin hepsi onun izinde gidecekler. Onun yoluna uyup, orada onun gibi kurban kesecekler. Onlardan kim bunu yaparsa adağını îfâ etmiş, hac ibâdetini yerine getirmiş olur. Yapmayanlar da haclarını zayi etmiş, nasiplerini kaybetmişlerdir. Bu yerlerde, o zaman beni kim ararsa, ben, toz toprak içinde kalarak adaklarını yerine getiren, hac ibâdetini tamamlayıp, yalvaranlarla beraberim. Ben, insanların gizli ve açık her şeylerini bilirim.

Ey Âdem! Ne bu insanlar ne de sana bahsettiğim bu durum, mülküme, âzametime, saltanatıma ve benim katımda bulunanlardan hiç birine bir katkıda bulunmaz. Eğer halkı (insanları) yaratmasaydım mülkümden, âzametimden ve hazînemden hiç bir şey eksilmezdi.”

Âdem aleyhisselâm, Allahü teâlânın bu emri ile Serendip adasından Mekke'ye doğru yürümeye başladı. Bir melek kendisine yol gösteriyordu. Mekke-i mükerremenin bulunduğu yere gelince, Allahü teâlâ ona yardımcı melekler gönderdi. Melekler, Beyt-i Ma’mûr'un tam hizâsına gelecek şekilde yedi kat yere kadar varan bir temel kazdılar. Kazılan bu temele toprak seviyesine kadar otuz kişinin ancak kaldırabileceği büyüklükte taşlar yerleştirdiler. Sonra Allahü teâlâ melekler vâsıtasıyla bu temelin üzerine bir beyt indirdi. Bu beyt, Cennet yâkutlarından bir yâkut olup, parıl parıl parlıyordu. İndirilen bu beytin biri şark (doğu), diğeri garb (batı) olmak üzere iki kapısı vardı. Beytullah'ın içinde ayrıca nûrdan kandiller de yakılmıştı. Kandillerin çanakları Cennet’in külçe altınlarındandı ve etrâfında yıldız gibi parlayan beyaz yâkutlar diziliydi. Hacer-ül-esved de bunlardan biriydi. Hacer-ül-esved’in daha sonra günahkâr kimselerin el sürmesiyle karardığı rivâyet edilmiştir. Böylece Beyt-ül Ma’mûrun tam altına gelecek şekilde yeryüzünde de Beytullah, yâni Kâbe-i muazzama inşâ edilmiş oldu.

Âdem aleyhisselâm, Beytullah'ı (Kâbe'yi) inşâ ettikten sonra Allahü teâlâya; “Ey Rabbim! Şüphesiz ki, her çalışanın bir mükâfâtı vardır. Acabâ

benim mükâfâtım nedir?” diyerek suâl eyledi. Cenâb-ı Hak; “Ey Âdem! Benden ne istersen iste” buyurunca, Âdem aleyhisselâm, “Yâ Rabbî! Beni tekrar Cennet’e gönder.” diye yalvardı. Allahü teâlâ da; “Bu senin için hakîkat olacaktır” buyurdu. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm; “Ey günahları bağışlayan Rabbim! Kendi günahlarımı îtirâf ettiğim gibi zürriyetimden de günahlarını ikrâr edip sana yalvararak bu beytin çevresinde tavâf yapanları affetmen için yalvarırım” dedi. Allahü teâlâ; “Ey Âdem! Ben seni affettim. Senin zürriyetinden bu beyti ziyâret edip de günahlarından tevbe edenleri de affettim.” buyurdu.

Âdem aleyhisselâm ilk tavâfını yaptıktan sonra melekler kendisine; “Ey Âdem! Haccın mübârek olsun. Biz senden ikibin sene evvel bu beyti tavâf ettik” dediler. Âdem aleyhisselâm onlara; “Siz Beytullah'ı tavâf esnâsında neler söylüyordunuz?” diye sordu. Melekler; “Sübhânallahi velhamdülillahi velâ ilâhe illallahü vallahü ekber” diyorduk cevâbını verdiler. Âdem aleyhisselâm onlara; “Vela havle velâ kuvvete illâ billah” cümlesini de buna ilave ediniz” buyurdu. Âdem aleyhisselâm tavâftan sonra kapı önünde iki rekat namaz kıldı ve Mültezem'e gelip şu duâyı yaptı: “Ey Allah'ım! Gizli ve açık her şeyimi biliyorsun, mâzeretimi kabûl et. Kalbimde olanı da bilirsin, günahımı ört. İhtiyacımı biliyorsun, dilediğimi bana ihsân et. Yâ Rabbî! Senden kalbime nüfûz edecek şüphesiz ve dosdoğru bir îmân ve benim hakkımda senin hükmettiklerine râzı olma kudreti vermen için yalvarıyorum. Tâ ki senin yazdıklarından başkasının bana isâbet etmeyeceğini bileyim.” Allahü teâlâ şöyle buyurdu: “Ey Âdem! Benden bâzı dileklerde bulundun. Ben bu dileklerini senin için kabûl ettim. Senin zürriyetinden bu şekilde duâda bulunanların da duâlarını kabûl edip düşünce ve sıkıntılarını yok edeceğim. Kederlerini dağıtıp mallarını koruyacağım...” Âdem aleyhisselâmın yaptığı bu duâyı okumak o zamandan bu güne kadar devam etmiş, tavâfın bir sünneti hâline gelmiştir.

Bâzı rivâyetlere göre Cennet’ten gelen bu Beytullah (Kâbe-i muazzama) Âdem aleyhisselâmın vefâtından sonra tekrar göklere kaldırıldı. Âdem aleyhisselâmın evlâtları önceki temellerin üzerine taştan ve çamurdan bir binâ yaptılar. Bu binâ, Nûh aleyhisselâm zamanındaki tûfana kadar zaman zaman tâmir edildi ve tûfanda yıkıldı.

Bâzı rivâyetlere göre de Cennet'ten gelen Beytullah, tûfanda iki atlas kumaş içine alınarak gökyüzüne kaldırıldı. Kıyâmete kadar da bu iki atlasın arasında kalacaktır. Allahü teâlâ tûfandan önce, Hacer-ül-esved'i Ebû Kubeys dağına koydu.

Kâbe'nin tûfandan sonra İbrâhim aleyhisselâma kadar yeri belirsiz olup yalnız bulunduğu saha bilinmekteydi. Bu bölge kırmızı topraklı ve sel sularının yükselemeyeceği kadar tümsek bir tepe durumunda idi. Yeri kesin olarak bilinmemekle beraber insanlar, Kâbe'nin o bölgede olduğunu biliyorlardı. Yeryüzünün çeşitli memleketlerinden zulme uğramış, kederli, sıkıntılı, dertli ve Allahü teâlâya sığınmak isteyen kimseler bu bölgeye gelip duâ ederler, maksatlarının hâsıl olduğunu görünce geri dönerlerdi. İbrâhim aleyhisselâmın Beytullah'ı yeniden yapmasına kadar bu bölgeye olan hürmet ve saygı devam etti... (Bkz. İbrâhim aleyhisselâm)

Ahd ve mîsak (Kâlubelâ):

Âdem aleyhisselâmdan ve bütün zürriyetinden ahd alınmasına denir. Lügatte, söz verme, sözleşme ve antlaşma demektir. Dindeki mânâsı ise, Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı yaratınca, kıyâmete kadar bütün zürriyetini zerreler hâlinde onun belinden çıkarıp, mükellef tutması, onlara; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye hitap buyurması, onların da; "Evet, sen Rabbimizsin" diye cevap vermeleridir. Ancak kâfirler, dünyâya gelince verdikleri bu ahdi (sözleşmeyi) bozmaları sebebiyle îmânsız oldular. Müslümanlar ise, dünyâya gelince bu ahdlerine sadâkat gösterip, İslâm fıtratı (dîni, yaratılışı) üzere kaldılar. Ahd ve mîsak, halk arasında Kâlubelâ diye bilinir.

Ahd-ü mîsak husûsunda itikat edilmesi, inanılması gereken husûs şudur: Allahü teâlâ kullarından ahd almıştır. Onlar Allahü teâlânın rububiyetini (Rab olduğunu) tasdik ve îtirâf etmişlerdir. Bu ahdin yerini, zamanını ve nasıl olduğunu tam olarak bilmek îtikâdî bir mes'ele değildir.

Ancak Allahü teâlâ Âdem'i aleyhisselâmı yaratınca belini mesh buyurdu. Onun sulbünden kıyâmete kadar gelecek olan zürriyetini, Cennet'te veya

Mekke-i mükerreme ile Tâif arasında veya başka bir yerde belinin sağ ve sol taraflarından çıkardı. Her insanın zerresini birbirinden ayırdı. Âdem aleyhisselâm onlara baktı ki, onların zerreler hâlinde olduğunu gördü. El-Vâkıa sûresinin 8 ve 9. âyet-i kerîmelerinin meâl-i şerîfi: "İşte bu sağdakiler, Cennet ehlinin amelini yapacaklarından, Cennetlik olanlardır. Bana bunların amellerinden bir fayda ve zarar yoktur. Bu soldakiler, Cehennem ehlinin amelini yapacaklarından Cehennemlik olanlardır. Bana bunlardan da ne bir fayda, ne bir zarar yoktur."

Âdem (aleyhisselâm) Allahü teâlâya; "Yâ Rabbî! Cehennem ameli nedir?" diye sordu. Allahü teâlâ da; "Bana şirk koşmak ve gönderdiğim peygamberlere inanmamak ve ilâhî kitaplarımda (peygamberlere verilen kitaplar) olan emir ve nehyimi tutmayıp, bana isyân etmektir." buyurdu.

Bunun üzerine Âdem (aleyhisselâm) Allahü teâlâya duâ ederek; "Yâ Rabbî! Bunları kendilerine şâhid kıl, umulur ki Cehennem ehlinin amelini işlemezler" dedi. Allahü teâlâ onlara hayat, akıl ve konuşma kâbiliyeti verdi. Kendilerini şâhid yapıp; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" buyurdu. Hepsi; "Rabbimizsin. Biz şehâdet eyledik" dediler. Allahü teâlâ melekleri ve Âdem'i de (aleyhisselâm) şâhid tuttu ki onlar, Allahü teâlânın rubûbiyetini ikrâr ettiler.

Ahdin alınmasından sonra tekrar zerreler hâlinde Âdem aleyhisselâmın beline iâde edildiler. Ahid sırasında geçici olarak verilen rûhlar tekrar onlardan alınıp arşın hazînelerine gönderildi. Âdem aleyhisselâmın bütün zürriyetinden ahd alındığı için, onların hepsi dünyâya gelmedikçe kıyâmet kopmaz. Onların hayatları yalnız rûhanî bir hayat idi. Cismanî bir hayat değildi.

Ahd ve mîsak, Kur'an-ı kerîm ve hadîs-i şerîf ile sabittir. Nitekim A'râf sûresi 172. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyrulmaktadır: "Hani, Rabbin âdemoğullarından, onların sulblerinden zürriyetlerini çıkarıp kendilerini nefslerine şâhid tutmuş; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" (buyurmuştu). Onlar da; "Evet, (Rabbimizsin), şâhid olduk" demişlerdi. (İşte bu şâhid tutma) kıyâmet günü; "Bizim bundan haberimiz yoktu" dememeniz içindi. Yâhud; "Daha evvel atalarımız (Allah'a) şirk koşmuştu. Biz de onlardan

sonra gelen bir nesiliz. Şimdi o bâtıl yolda olanların işlediği (günahlar) yüzünden bizi helâk mı edeceksin?” dememeniz içindi...”

Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Ahmed bin Hanbel; Ömer bin Hattâb'dan (radıyallahü anh) şöyle rivâyet ettiler: “Resûlullaha (sallallahü aleyhi ve sellem) bu âyet-i kerîme hakkında sorulduğunda şöyle buyurdu: “Allahü teâlâ Âdem'i yaratınca, beline kudretiyle mesh buyurdu. Ondan zürriyetini çıkardı ve şöyle buyurdu: “Bunları Cennet için yarattım. Cennet ehlinin amelini yapacaklar.” Sonra Allahü teâlâ yine Âdem'in belini mesh buyurdu. Ondan zürriyetini çıkarıp ve, “Bunları Cehennem için yarattım. Onlar, Cehennem ehlinin amelini işleyecekler” buyurdu. Orada bulunan Eshâb-ı kirâmdan birisi; “Ey Allah'ın Resûlü! “Mâdem ki her şey ezelde takdir edilmiş” öyleyse niçin amel yapıyoruz?” diye sordu. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allahü teâlâ bir kulu Cennet için yaratmışsa ona Cennet ehlinin amelini yaptırır. Hattâ, Cennet ehlinin amellerinden bir ameli yaparak vefât eder ve Allahü teâlâ onu Cennet’e koyar. Allahü teâlâ bir kimseyi Cehennem için yaratmışsa, ona Cehennem ehlinin işlerini yaptırır. Sonunda Cehennem ehlinin işlerinden birini yaparak vefât eder de Allahü teâlâ onu Cehennem’e koyar.” Buharî'nin ve Müslim'in bildirdiği diğer rivâyette ise; “İbadet yapınız! Herkese ezelde takdir edilmiş olan şeyi yapmak kolay olur.” buyruldu. Yâni, ezelde saîd denilene, saîdlerin işleri yaptırılır. Bundan anlaşılıyor ki, ezelde saîd denilenlerin ibâdet yapmaları ve şakî denilenlerin isyân etmeleri, sağlam yaşamaları ezelde takdir edilmiş olanların gıda ve ilaç almalarına ve hastalanmaları, ölmeleri takdir edilmiş olanların da, gıda ve ilaç almamalarına benzemektedir. Açlıktan, hastalıktan ölmesi ezelde takdir edilmiş olana, gıda ve ilaç almak nasip olmaz. Zengin olması ezelde takdir edilmiş olana, kazanç yolları açılır.

Abdullah bin İmâm Ahmed, babasının Müsned’inde bu âyet-i kerîme ile alakalı olarak Ubey bin Ka'b'dan, (radıyallahü anh) şöyle nakletmiştir: Allahü teâlâ Âdem'in (aleyhisselâm) zürriyetini topladı. Onlara sûret ve konuşma kâbiliyeti verdi. Onlara; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye suâl etti. Onlar da; “Evet” diye cevap verdiler. Böylece Allahü teâlâ, onları kendilerine şâhid kıldı. Onlardan ahd-ü mîsak aldı. Sonra Allahü teâlâ, “Bunu bilmiyorduk dememeniz için yedi kat göğü, yeri ve babanız Âdem'i

size şâhid tutuyorum” buyurdu. “Biliniz ki, benden başka ilâh ve Rab yoktur. Bana hiç bir şeyi ortak koşmayın. Şüphesiz, ben size ahdimi ve mîsakımı bildirecek, hatırlatacak peygamberler göndereceğim. Size kitaplarımı indireceğim.” buyurmuştu. O zaman Âdem'in (aleyhisselâm) zürriyeti; “Biz şehâdet ederiz ki, sen bizim Rabbimizsin ilâhımızsın. Senden başka Rab, senden başka ilâh yoktur” dediler. Ve Allahü teâlâya itâat ettiklerini îtirâf ettiler. Âdem (aleyhisselâm), zürriyetinden ahd ve mîsak alındığı bu sırada peygamberleri de kandiller gibi parlak ve nûrlu bir hâlde gördü. Peygamberlerden de risâlet ve nübüvvet (peygamberlik) ahdi alındı. Bu husûs Kur’an-ı kerîmde Ahzâb sûresi 7. âyet-i kerîmede meâlen şöyle bildirildi: “Hani biz peygamberlerden söz almıştık...”

Allahü teâlâ, kullarının ne düşündüklerini ve ne cevap vereceklerini bildiği hâlde; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye suâl buyurmasında hikmetler vardır. Çünkü, dünyâ hayatı bir imtihân hayatıdır. Burada insanların işleri, sözleri tespit edilecek, âhırette bunlara göre muâmele olunacaktır. İlâhî adâlet tecelli edecek ve hiç kimse; “Yâ Rabbî! Ben bilmiyordum. Bana bir şey söylenmedi, hiç bir şey için söz vermemiştim. Eğer ben imtihân yeri olan dünyâya gelseydim emirlerine muhâlefet etmezdim” gibi bir mâzerette bulunamayacak. Bu husûsta hiçbir hüccet ve delilleri olmayacaktır. Burada daha başka hikmetler de vardır.

İnsanlar bugün dünyâda, ezelde kendilerinden alınan bu ahdi hatırlamıyorlar. Fakat bu ahdin alındığını peygamberler (aleyhimüsselâm) ve ilâhî kitaplar, haber vermektedir. Bununla berâber bu ilk ahdi hatırlayanlar da olmuştur. Nitekim hazret-i Ali; “Ben Rabbime verdiğim sözü hatırlıyorum” buyurmuştur. Bu konuda, İslâm âlimlerinin birçok yazıları mevcûttur. Abdülvehhab-ı Şa’râni, “El-Kavâid-ül-keşfiyye fis-sıfât-il-ilâhiyye” adlı eserinde, ahd-ü mîsak konusunu uzun açıklamıştır.

Her doğan İslâm fıtratı üzere doğar. Nitekim Rum sûresi 30. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyurulmaktadır: “Öyleyse sen, yüzünü hanîf (muvahhid olarak) dîne, Allah'ın fıtratına çevir ki, Allah insanları bu fıtrat üzerine yaratmıştır.” Her doğan bu ahd üzere dünyâya gelir demek; Allahü teâlânın insanı İslâm fıtratı üzere yaratmasıdır. Allahü teâlânın yarattığı fıtrat üzere doğması da denilmiştir. Allahü teâlâ insanları bu yaratılışla

yaratmıştır. İnsanların hepsi Allahü teâlânın; “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” suâline karşılık; “Evet sen bizim Rabbimizsin” diye cevap vermişlerdir. Bu sebeple insan o zaman yaratanını ikrâr ve îtirâf etmeğe, tanımaya söz vermiştir. Buradaki yaratılıştan murat, her ferde mahsus olan ayrı fıtratlar değil, bütün insanlarda müşterek olan umûmi fıtrattır. İnsanın insan olma bakımından asıl fıtratı (yaratılışı), yaratanına boyun eğmek, O'na kulluk etmektir. Nitekim Zâriyât sûresi 56. âyet-i kerîmede meâlen; “Ben cinleri de, insanları da ancak bana kulluk etmeleri için yarattım.” buyrulmaktadır. Bu sebeple dinsizlik fıtrata muhalif olduğu gibi, Allahü teâlâdan başkasına kulluk etmek de insanın fıtratına uygun düşmez.

Enes bin Mâlik'ten (radıyallahü anh) rivâyet edilen hadîs-i şerîfte; “Fıtratullah, Allah'ın dînidir” buyrulmuştur. Buna göre, bütün insanlar, ezelde kabûl ettikleri tevhid îtikâdı üzere yaratılmışlardır. Bu sebeple, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), “Her doğan, İslâm fıtratı üzere doğar. Sonra ebeveyni onu yahudi, hıristiyan ve dinsiz yapar.” buyurmuştur. Bu da, bütün çocuklar müslümanlığa uygun ve elverişli olarak dünyâya gelir. Bundan sonra anaları, babaları hıristiyan, yahudi ve dinsiz yapar demektir.

Hadîs-i şerîfte, müslümanlığın yerleştirilmesinde ve yok edilmesinde en mühim işin gençlikte olduğu da bildirilmiştir. Evlât, ana baba elinde bir emânettir. Çocukların temiz kalpleri kıymetli bir cevher gibidir. Mum gibi, her şekli alabilir. Küçük iken, hiç bir şekle girmeyip temiz bir toprak gibidir. Böyle toprağa hangi tohum ekilirse, onun meyvesi hâsıl olur. Çocuklara îmân, Kur’an-ı kerîm ve Allahü teâlânın emirleri öğretilir ve yapmağa alıştırılırsa, din ve dünyâ saâdetine ererler. Bu saâdete anaları, babaları ve hocaları da ortak olur. Eğer bunlar öğretilmez ve alıştırılmazsa, bedbaht olurlar, yapacakları her fenâlığın günahı, ana, baba ve hocalarına da verilir. Allahü teâlâ, Tahrîm sûresi 6. âyetinde meâlen; “Kendinizi, evlerinizde ve emirlerinizde olanları ateşten koruyunuz!” buyuruyor. Bir babanın, evlâdını Cehennem ateşinden koruması, dünyâ ateşinden korumasından daha mühimdir. Cehennem ateşinden korumak da, îmânı, farzları, haramları öğretmek ve ibâdete alıştırmakla, dinsiz ahlâksız arkadaşlardan korumakla olur. Bütün dinsizliklerin ve fenâlıkların başı, fenâ arkadaştır. İnsan, bu fıtrata muhâlefet etmediği müddetçe, Allahü teâlânın

Rabbi olduğunu îtirâftan ayrılmaz. İslâm fıtratı üzere olmak, ilâhî ahd-ü mîsakın bir alâmetidir. İnsanlar, bu fıtratı muhâfaza edip, ona muhâlefet etmekten sakınmak ile mükelleftir. İslâm fıtratına (yaratılışına) uygun olarak yaşayanlar, ezelde vermiş oldukları söze sadâkat göstermiş, bağlı kalmış olurlar. Bu fıtrata muhâlefet edenler ise verdikleri sözde durmamış ve îmânlarından dönmüş olurlar.

Hâbil ve Kâbil:

Âdem aleyhisselâmın oğullarından ikisi. Peş peşe birer kız kardeşle ikiz olarak doğmuşlardı. Beraber yaşayıp beraber büyüdüler. Âdem aleyhisselâmın ilk çocuğu Kâbil ve ikincisi onun ikiz kız kardeşi Aklimâ idi. Bunlardan sonra Hâbil ve ikizi olan Lebudâ doğdu. Büyüdükleri zaman, Allahü teâlâ Âdem'e (aleyhisselâm) Kâbil'i, Hâbil'in, Hâbil'i de Kâbil'in kızkardeşi ile evlendirmesini emretti. Âdem (aleyhisselâm) zamanında, insanların çoğalması lâzımdı. Bunun için, bir erkeğin kendi kız kardeşi ile evlenmesi helâl idi, câiz idi. İnsanlar çoğalınca, buna lüzum kalmadı. Haram oldu. Kâbil'in kızkardeşi, Hâbil'inkinden daha güzel idi. Bu sebeple Kâbil, Hâbil'in kendi kız kardeşi ile evlendirilmesine râzı olmadı. Hattâ, ben, kardeşim ile evlenmeğe daha layığım deyince, Âdem (aleyhisselâm) Kâbil'e, “Kızkardeşin sana helâl değildir” dedi. Fakat, Kâbil babası Âdem'in (aleyhisselâm) sözünü kabûl etmedi ve düşüncesinde ısrâr etti. Kâbil, Allahü teâlânın, babasına böyle bir evlendirmeyi emrettiğine inanmadı. Âdem (aleyhisselâm) Allahü teâlânın emrinin böyle olduğunu, buna uymak gerektiğini Kâbil'e îzâh etti. Fakat ne kadar îzâh edip, iknâ etmeye çalıştıysa da Kâbil bir türlü iknâ olmadı. Bu ihtilaf büyüdü ve önemli bir mes’ele oldu. Bu durum karşısında Âdem aleyhisselâm, Kâbil ile Hâbil arasındaki ihtilâfı hâlletmek için; “Allahü teâlâ her şeyi bilendir. Bu işi halletmek için birer kurban adayınız” dedi. Âdem aleyhisselâmın bu sözü üzerine aralarındaki ihtilâfı halletmek için birer kurban getirdiler. Hâbil çobanlık, Kâbil de rençberlik yapardı. Hâbil koyunları arasından en güzel bir koç seçip getirdi. Kâbil ise buğdayları arasından en kötü kısımları toplayarak bir bağ buğday getirdi. Bu husûsta da çok hasis davranmıştı. Hattâ buğday demetini getirirken arasında çok güzel bir başak görmüş, onu bile alıp yediği de rivâyet edilmiştir.

Hâbil ve Kâbil, Âdem aleyhisselâmın tavsiyesi üzerine kurbanlarını getirip, bir dağ üzerine koydular. Hâbil'in kurbanı üzerine gökten beyaz bir ateş inip, yaktı. Böylece Hâbil'in kurbanının kabûl edildiği ve Kâbil'in haksız olduğu anlaşıldı. O zaman ilâhi bir hikmetle Allahü teâlâ kabûl buyurduğu kurban üzerine bir ateş gönderir, ateş onu yakıp yok ederdi. Kabûl olunmayan kurban ise olduğu gibi kalırdı. Kabûl olunmayan kurban sâhibinin yüzü insanlar arasında kara olurdu. Bu durum İsrâiloğulları zamanına kadar böyle devam etti. Bundan sonra Allahü teâlâ kimin kurbanını kabûl edip etmediğini kıyâmete kadar gizledi.

Bu husûs Kur'an-ı kerîmde meâlen şöyle bildirilmiştir: "Ey Resûlüm, ehl-i kitâba Âdem'in iki oğlunun haberini hakkıyla oku. Onlar, Allah rızâsını kazanmak için kurban sunmuşlardı da birinden kabûl edilmiş, diğerinden kabûl olunmamıştı. Kurbanı kabûl olunmayan (Kâbil) diğerine, "Seni muhakkak öldüreceğim" demişti. Kardeşi ona şöyle cevap vermişti, "Allah ancak takvâ sâhiplerinin kurbanını kabûl eder." (Mâide sûresi: 27)

Kâbil kendi kurbanının kabûl edilmediğini ve haksız olduğunu anladığı hâlde, ilâhî hükme karşı gelip, haksızlığa dalıyor, nefsine zulmediyordu. Kardeşi Hâbil'e karşı, duyduğu derin bir kıskançlık ve nefret ile düşmanlık besliyordu. Hattâ ona; "Yemîn ederim ki, seni öldüreceğim" diyordu. Hâbil ise gâyet yumuşak davranıyor, karşılık vermiyor ve Kâbil'e nasîhat ederek, "Eğer sen beni öldürmek için bana el uzatırsan, ben seni öldürmek için el kaldırmam. Çünkü ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım" diyordu. Fakat Kâbil doğru sözü dinleyip, anlayacak ve kabûl edecek hâlden uzak olduğu için, Hâbil'e karşı olan tutumunu değiştirmedi. Onu öldürmeye kararlı idi. Âdem aleyhisselâmın hacca gittiği bir sırada, Kâbil ıssız bir yerde elinde bir taşla Hâbil'in yanına gitti. Hâbil o sırada sürülerinin başında bulunuyordu. Hâbil'e, "Seni mutlakâ öldüreceğim" dedi. Hâbil, "Niçin?" diye sebebini sordu. Cevabında, "Allahü teâlâ senin kurbanını kabûl etti. Benimkini ise kabûl etmedi. Sen, benim güzel kız kardeşimle evleniyorsun, ben ise senin güzel olmayan kardeşin ile evleniyorum. Hem ebeveynim, senin benden daha iyi olduğunu konuşuyorlar. Senin çocukların benim çocuklarıma karşı övünürler" dedi. Bunun üzerine Hâbil, "Benim bunda hiç bir günahım yok. Allahü teâlâ ancak, müttekîlerin kurbanını kabûl eder. Beni öldürürsen kendi günahının yanında benimkini de

yüklenirsin. Eğer böyle bir şey yaparsan bütün suç ve günah senin olur. Yerin de Cehennem'dir ve zâlimlerin cezâsı budur." dedi.

Bu husûslar Kur'an-ı kerîmde meâlen şöyle bildirilmiştir. (Kâbil) Hâbil'i öldürmek üzere hücûm edince, Hâbil şöyle demişti: "Yemîn ederim ki, eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan, ben seni öldürmek için sana el uzatacak değilim. Çünkü ben, âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım. Ben şüphesiz isterim ki, sen kendi günahınla benim günahımı da (seni öldürmeye kastettiğim takdirde bana gelecek olan günahı) yüklenesin. Böylece Cehennemliklerden olasın. İşte zâlimlerin cezâsı budur." (Mâide sûresi: 28-29) Bu âyet-i kerîmeleri Necmeddîn Gazzi "Hüsn-üt-tenebbüh" adlı eserinde şöyle açıklamıştır: "Hâbil, böyle söylemekle kardeşine nasîhat etti, onu uyandırmak, kardeşini öldürme işini yapmaktan sakındırmak istedi. Böylece, hem kendisi öldürülmekten ve hem de kardeşi böyle bir günahı işleyip, günahkâr olmaktan kurtulacaktı. Bu sebeple, âyet-i kerîmenin zâhirînden anlaşıldığı gibi, Hâbil, bu sözü ile kardeşi Kâbil'den böyle bir günahın meydana gelmesini istemiş değildi."

Kâbil, Hâbil'in sözlerini ve nasîhatlerini dinlemedi. Şeytanın vesvesesine uyarak Hâbil'i öldürmek için kararlı ve ısrârlı davranıyordu. Nihâyet onu öldürmek için harekete geçti.

Kâbil, ıssız bir yerde Kardeşi Hâbil'i öldürmeye teşebbüs ettiğinde nasıl öldüreceğini bilemiyordu. Bu sırada şeytan insan kılığına girerek karşısına çıktı. Bir kuş tutup, kuşun başını taş üzerine koydu. Başka bir taş daha alıp kuşun başına vurarak başını ezmek sûretiyle öldürdü. Böylece Kâbil'e kardeşi Hâbil'i nasıl öldüreceğini gösterdi. Kâbil bu hâli görüp, kardeşini aynı şekilde öldürmek üzere harekete geçti. Hâbil'i tutup, başını bir taş üzerine koydu. Başka bir taş ile de vurarak şehîd etti. Yeryüzünde dökülen ilk kan budur. İlk şehîd Hâbil, ilk katil de Kâbil oldu. İmâm-ı Ahmed'in bildirdiği bir hadîs-i şerîfte Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Zulüm ile öldürülen her insanın kanından (günahından) Âdem'in birinci oğlu Kâbil'e bir pay ayrılır. Çünkü cinâyeti âdet edenlerin önderi odur."

Kâbil kardeşi Hâbil'i öldürünce, cesedini ne yapacağını bilemedi. Önce onu bir sahraya bıraktı. Yırtıcı kuşlar Hâbil'in cesedi üzerine hücûm etti. Bunun üzerine Kâbil, Hâbil'in cesedini bir torbaya koyup sırtına aldı ve taşımaya başladı. Ceset sırtında, ne yapacağını bilmez bir hâlde iken, yırtıcı kuşlar da cesedi yere bırakmasını bekleyerek üzerinde dolaşıyordu. Kâbil böyle şaşkın bir hâlde iken Allahü teâlâ iki karga gönderdi. Bu iki karga birbirine hücûm edip, dövüştüler ve netîcede karganın biri diğerini öldürdü. Sonra da öldüren karga ayakları ve gagasıyla yeri kazıp, öldürdüğü kargayı yere gömdü. Kâbil, bu hâdiseyi görerek Hâbil'in cesedini ne yapacağını öğrendi. Kâbil kendi kendine; “Bana yazıklar olsun. Karga kadar olmaktan âciz kaldım” dedi. Hâbil'in cesedini yere gömdü.

Bu husûsta Kur’an-ı kerîmde şöyle buyruldu: “Nihâyet Kâbil nefsine uyarak kardeşini (Hâbil'i) öldürmeğe kalkışmış ve sonra onu öldürmüştü. Böylece ziyâna uğrayanlardan olmuştu. Sonra Allahü teâlâ, bir karga gönderdi. Kâbil'e kardeşinin ölü cesedini nasıl örteceğini göstermek için o karga yeri eşeliyordu. Kâbil, bana yazıklar olsun kardeşimin cesedini örtemedim, dedi. Artık o pişmanlığa düşenlerden olmuştu.” (Mâide sûresi: 30, 31) Hâbil'in öldürüldüğü yerin neresi olduğu hakkında muhtelif rivâyetler vardır.

Ebü'l-Hasen Ali bin Muhammed Reb’î, Fedail-üş Şam ismindeki kitabında Ka'b'dan, o da, Abdullah bin Ebû Muhâcir'den bu öldürme işinin Dımeşk'da Kasiyun dağında olduğunu söylemektedir.

İbn-i Asakir'in Hazret-i Ali'den rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Dımeşk'da (Şam'da) Kasiyun denilen dağda, Âdem'in (aleyhisselâm) oğlu, kardeşini öldürdü.”

Âdem aleyhisselâm bu hâdiseye pek ziyâde üzüldü. Bunun üzerine Cebrâil aleyhisselâm, onu teselli için geldi ve; “Allahü teâlâ yakında sana bir evlât verecek ve âhır zaman peygamberi Muhammed aleyhisselâm onun neslinden gelecek” müjdesini getirdi. Bu Şît (Şîs) aleyhisselâm idi. Bu sebeple ismi Şît (Allahü teâlânın ihsânı, hediyesi) mânâsınadır. Âdem aleyhisselâmın bütün çocukları ikiz doğduğu hâlde Şît aleyhisselâm tek doğdu.

Kâbil kardeşi Hâbil'i öldürdükten sonra perişân, uykusu ve huzûru kaçmış bir hâlde idi. Büyük bir günah işlediğinden ve çok kötü bir iş yapmış olduğundan dolayı çok bedbaht idi. Babasına karşı mahcuptu. Cezâdan korkuyordu. Evlenmek istediği ve bu sebeple kâtil olduğu kız kardeşini de alıp Aden'e kaçtı. Yıllarca âvâre ve başı boş dolaştı. Rivâyet edildiğine göre şeytan, Kâbil'in karşısına çıkıp, kardeşin Hâbil ile kurban takdim ettiğinizde Hâbil'in kurbanına ateş isâbet edip yakması ve onun kurbanının kabûl olunması Hâbil'in ateşe tapması sebebiyledir. Sen de kendin için ve senden sonra gelecek neslin için bir ateş yak, ona tap diyerek Kâbil'i aldattı. Kâbil de bir yer yapıp, orada ateş yakarak tapmağa başladı ve böylece ateşperestlik ortaya çıktı.

İbn-i Abbâs'dan (radıyallahü anh) şöyle nakledilmiştir: "Kâbil kardeşi Hâbil'i öldürdükten sonra kız kardeşinin elinden tutup kaçmak üzere yola çıkmıştı. Nûd dağından aşağı inince babası Âdem aleyhisselâm ona; (Buradan çekip git! Ömür boyunca ürkek kalacaksın, korku içinde olacaksın. Gördüğün hiç kimseden de emin olmayacaksın" dedi.

Kâbil'in çocukları ve nesli azgın bir cemiyet hâlini alıp, Nûh aleyhisselâm zamanında tûfanda helâk edildiler.

Begavî hazretleri şöyle rivâyet etmiştir; "Alimler buyurdu ki: Kâbil'in çocukları kendilerine, çeşitli çalgı aletleri yaptılar. Oyun, eğlenceye daldılar, içki içtiler, ateşe taptılar, fuhuş ve zinâ yaptılar. Nihâyet Allahü teâlâ onları Nûh aleyhisselâm zamanında tûfanda suda boğup helâk etti."

Abd bin Humeyd, Hazret-i Hasan'dan şöyle rivâyet etmiştir: Hazret-i Hasan buyurdu ki: "Bana ulaşan bir haberde Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem): "Ey insanlar! Âdem'in iki oğlu sizin için numunedir. Siz, o ikisinden hayırlı, iyi olanına benzeyiniz, şerli, kötü olanına (Kâbil'e) benzemeyiniz" buyurdu."

İslâm âlimlerinden Necmeddîn Gazzî, "Hüsnü't-tenebbüh" adlı eserinde Hâbil, Kâbil kıssasından ibret alınacak şu netîceleri çıkarmıştır:

1- Kâbil, Allahü teâlânın taksimine râzı olmadı, kadere rızâ göstermedi. İmâm-ı Ahmed'in, Tirmizî'nin ve Hâkim'in, Sa'd bin Ebî Vakkâs'dan bildirdiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allahü teâlâdan hayır istemeleri, âdemoğlunun saâdetindendir. Allahü teâlânın kazâsına rızâ göstermek, âdemoğlunun saâdetindendir. Allahü teâlâdan hayır istemeyi terketmeleri, âdemoğlunun şekâvetindendir. Allahü teâlânın kazâsına râzı olmamaları, âdemoğlunun şekâvetindendir.”

Taberânî Kebîr’inde ve İbn-i Hibbân Duâfa’sında Ebû Hind ed-Darî'den (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte ise Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allahü teâlâ; “Ben, Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. Kim benim kazama râzı olmaz ve benden gelen belâya sabretmezse, kendisine benden başka Rab arasın!” buyurdu.”

Yine Ebû Nuaym'ın rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Kim rızkına râzı olmaz, şikâyetini herkese yayar, ona sabretmez, Allahü teâlâya arz etmezse, Allahü teâlâya kavuştuğu zaman O'nu gadablı olarak bulur.”

2- Kâbil, ebeveynine karşı geldi, onlara itâat etmedi ve üzdü. Bu, büyük günahlardandır. Tirmizî ve Hâkim'in Abdullah bin Amr'dan (radıyallahü anh) rivâyet ettikleri hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allahü teâlânın rızâsı, babanın rızâsında, Allahü teâlânın gazâbı, babanın kızmasındadır.” Taberânînin rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte; “Allahü teâlânın rızâsı, ebeveynin rızâsında, gazâbı ise, onların kızmasındadır” buyruldu.

Ebû Nuaym'ın Hazret-i Âişe'den rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte ise; “Ebeveynine karşı gelen kimseye, istediğini yap. Çünkü ben seni af ve mağfiret etmeyeceğim denir.” buyruldu.

3- Kâbil, hem bir peygambere, hem de hocası durumunda olan babasına muhâlefet etti. Ebeveyne itâat etmek vâcibdir. Fakat, ebeveyn, günah ve içinde zarar olan bir şeyi emrederse, o zaman itâat edilmez.

İsfehânî “Et-Tergib” adındaki kitabında Hibbân bin Mûsâ'dan şöyle nakletti. Hibbân bin Mûsâ dedi ki, İbn-i Mübârek'e: “Baba ve anne bir şeyi

emrettiklerinde ne yapacağız” diye sordum. İbn-i Mübârek “Baba itâate, anne ise, iyilik yapmaya daha lâyıktır” dedi.

4- Kâbil, hem bir peygamber, hem hocası ve hem de sâlih bir zât olan babası hakkında sû-i zanda bulundu. Halbuki Allahü teâlâ Kur’an-ı kerîmde meâlen; “Ey îmân edenler, zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bâzısı günahtır.” buyurdu. (Hucurât sûresi: 12)

İbn-i Adiy ve Hatîb'in, Enes'den (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Kişinin güzel zannı, (hüsnü zan sâhibi olması) kulluğunun güzelliğindendir.” Hakkında sû-i zan edilen ve töhmete uğrayan bir kimsenin hâlini, herhangi bir şekilde iyi bir şeyle tevil etmeye çalışmalıdır.

5- Kâbil, insanların sözlerine kıymet verdi. Onlar arasında aşağı duruma düşmekten korktu. Böyle bir düşünce kişiyi dîne ve akla muhalif iş yapmaya götürür. Nitekim Kâbil'in kardeşine, herkes senin benden üstün olduğunu konuşuyor demesi ve netîcede kıskançlığından onu öldürmesi böyle olmuştur.

6- Kâbil kendisi için olmayan şeyi dâvâ etti, bâtıl bir dâvâda bulundu. Mâverdî (rahmetullahi aleyh) şöyle dedi; “Rivâyet edildi ki, yeryüzünde vâki olan ilk bâtıl (boş) dâvâ, Kâbil'in kardeşi Hâbil'e karşı kendi kızkardeşi ile evlenmeye ondan daha lâyık olduğu dâvâsı ve iddiasıdır.” İbn-i Mace'nin Ebû Zer'den rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) “Kendisi için olmayan şeyi dâvâ eden bizden değildir. Böyle bir kimse, Cehennem’deki yerine hazırlansın.” buyurdu.

7- Nefsi tezkiye (temize çıkarmak), ona kıymet vermek ve onu üstün görmek. Allahü teâlâ Kur’an-ı kerîmde, “Nefsinizi tezkiye etmeyiniz. Allah takvâ sâhibini en iyi bilendir.” buyurulmaktadır. Eğer Kâbil, nefsini tezkiye edip, kendisini kardeşinden üstün görmeseydi, kendisini nîmete kardeşinden daha lâyık görmezdi. İşte, nefsini tezkiye eden, üstün gören, Kâbil'e benzemiş olur. Ahmed bin Hanbel “Müsned”inde ve Buharî “Edeb-ül-müfred” kitabında, Taberânî de “Kebîr”inde: İbn-i Ömer'den (radıyallahü anh) şu hadîs-i şerîfi rivâyet etmektedir: “Kim kendini büyük görür,

böbürlenerek yürürse, Allahü teâlâya kavuştuğunda Allahü teâlâyı gazâplı olarak bulur.”

8- Akrabâ ile alakayı kesmek. Bu büyük günahlardandır. Kâbil, kardeşine ilk sırt çevirendir; akrabâlar arasında ilk taşkınlık yapan da odur.

9- Malın en kıymetsizini, kötüsünü tasadduk etmek, mekruhtur. Halbuki Allahü teâlâ Kur’an-ı kerîmde: “Sevdiğiniz şeyden infak (ve sadaka vermedikçe) pek çok hayra (iyiliğe veya Cennet’e) kavuşamazsınız.” (Âl-i İmrân sûresi: 92) buyurdu.

10- Kendi günahı sebebiyle dûçar olunan belâ ve musîbetten dolayı başkasını kınamak ve ondan intikâm almayı istemek. Kâbil, kurbanı kabûl edilmeyince, kardeşine kızdı, seni öldüreceğim dedi. Eğer, dikkatli hareket etseydi, nefsine kızar ve onu düşman bilirdi. Çünkü, takdim ettiği kurbanın kabûl edilmemesine işlediği günahlar sebep olmuştu. Yâni kendisi sebep olmuştu. Şâyet, nefsini kınasa, onu haksız bulsa ve tevbe etse idi, onun için hayırlı olurdu. Halbuki, kardeşi Hâbil, Kâbil'e, “Allahü teâlâ, ancak müttekîlerin kurbanını kabûl eder.” demişti. Fakat, Kâbil bu nasîhat ile uyanıp tâat ve ibâdete dönmedi. Başına musîbet gelen herkes, bunun daha önce işlemiş olduğu günahlar sebebiyle olduğunu bilmelidir. Nitekim Allahü teâlâ Kur’an-ı kerîmde meâlen; “Sana ne isâbet ederse, o nefsindendir.” (Nisâ sûresi: 79) buyurmaktadır.

11- Kâbil, kardeşi Hâbil'i öldürmekle şeytana uydu. Şeytana ilk benzeyen Kâbil oldu. Çünkü o da şeytan gibi Allahü teâlâya âsî oldu.

Allahü teâlânın, öldürmeyi haram kıldığı bir nefsi haksız olarak öldürmek de Kâbil'in kötü hâllerindendir. Bu ise şirkten sonra en büyük günahlardandır. Bir parça söz ile de olsa, bir müslümanın öldürülmesine yardım eden kimsenin, alnında “Allahü teâlânın rahmetinden ümidini kesen kimse” diye yazılı olarak Allahü teâlânın huzûruna çıkacağı hadîs-i şerîfde bildirilmiştir.

12- Haksız yere haset, kin ve buğz besledi. İbn-i Mes’ûd'un rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Hasetten sakınınız. Çünkü Âdem'in iki oğlundan birisi, diğerini hasetten dolayı öldürdü. Haset, her hatânın aslıdır.”

Beyhekî “Şu'ab-ul-Îman” adındaki eserinde Ahnef bin Kays'ın, “Hasetçi kimse için rahat yoktur” sözünü nakletmiştir.

13- Nefsin arzû ve isteklerine göre hareket etmek. Kâbil gibi olmaktan sakınmak lâzım geldiği gibi, Hâbil gibi olmaya da çalışmak lâzımdır. Hasan'ın (radıyallahü anh) rivâyet ettiği şu hadîs-i şerîfte buna işâret vardır: “Âdem'in iki oğlu sizin için numûnedir. O ikisinden iyisine benzeyiniz. Kötü olanına benzemeyiniz.”

14- Kâbil babası Âdem (aleyhisselâm), annesi Hazret-i Havvâ, kardeşleri ve yakınları hakkında şeytanı sevindirdi. Çünkü kardeşi Hâbil'i öldürdü. Bir kimsenin babası, sâlih bir zât olur da o kimse babasının ahlâkına, güzel hâllerine uymayan bir iş yaparsa, babasının düşmanını sevindirmiş olur. Böyle yapan kimse Kâbil'e benzer, şeytana dost olur. Hâlbuki kerîm olan, sâlih olan kimsenin oğluna da kerîm olmak yakışır.

Hâbil'in, kardeşi Kâbil'e karşı muâmelesi ise birtakım güzel hasletler ihtivâ etmektedir.

1- Allah için kurban yaptı. İslâmiyette, sadaka vermek, kurban kesmek, doğru yolda bulunmak, kısaca, Allahü teâlâya yaklaşmaya vesîle olan her şey kurban demektir. Tevhid îtikâdından sonra insanın Allahü teâlâya yakın olmasına vesîle olan en büyük ibâdet, namazdır. Çünkü Kur’an-ı kerîmde meâlen; “Secdene (namazına) devam et de (Rabbinin rahmetine) yaklaş; (ey Resûlüm) buyrulmaktadır. (Alak sûresi: 19)

Yine hadîs-i şerîfte; “Kulun Rabbi'ne en yakın olduğu an, secde ettiği vakittir.” buyrulmaktadır.

Muhammed bin Selâme Kudâî, Hazret-i Ali'den rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Namaz her müttekî mü’minin kurbanıdır.” (Onun Allahü teâlâya yakın olmasına vesîledir.)

2- Yanında bulunan şeyin en güzelini kurban yapmak. Bu ise, takvâdandır. Takvâ, Allahü teâlâ için yapılan kurbanın kabûlüne sebeptir. Hâbil, “Allahü teâlâ ancak müttekîlerinkini kabûl eder.” demekle buna işâret etmiştir. Her mü’minin bu haslete sâhip olması gerekir. İşte Hâbil’de bu güzel haslet olduğu için Allahü teâlâ kurbanını kabûl etti.

3- Kendisinde bulunan nîmeti izhâr için o nîmeti zikretmek, söylemek de Hâbil'in ahlâkından idi. Nitekim Hâbil, “Allahü teâlâ ancak müttekîlerinkini kabûl eder. Ben, Allah'tan korkarım.” demekle, kendisinde, Allahü teâlânın ihsân ettiği takvâ ve Allah korkusu nîmetinin bulunduğunu ifâde etmiştir. Bunlar en büyük nîmetlerdendir. Bu nîmetlerin şükrü yerine getirilirse, başkalarının bu husûslarda kendisine uymaları sağlanır. Diğer ibâdet ve tâatlar yerine getirilirse o zaman bu nîmetler pek kıymetlidir. Hâbil'in Kâbil'e, bu nîmetlerle övünmesi, Kâbil'in aklını başına toplayıp, Hakk’a tevbeye yönelmesi içindi. Nitekim Allahü teâlâ Kur’an-ı kerîm'de meâlen, “Rabbinin nîmetini zikret.” (Duhâ sûresi: 11) buyurdu. İbn-i Ebî Hâtem, Hasan'dan (radıyallahü anh) bu âyet-i kerîmenin tefsîri husûsunda, “Eğer bir hayra isâbet edersen, onu arkadaşlarına, dostlarına söyle” mânâsını nakletmiştir.

İbn-i Cerîr de, Ebû Nedre'den şunları nakletti: Müslümanlar, kendilerinde bulunan nîmetten bahsetmeyi o nîmetin şükründen sayarlardı.

Bir kimsenin kendisine verilen nîmetten bahsetmesinin şükür olması, o nîmetten bahsederken kendisinde ucub, riyâ ve nefsi üstün görmek gibi kalb hastalıklarından bir şey bulunmadığı zamandır. Şâyet böyle bir şey karışırsa, bu şükür değil, nîmete karşı nankörlük olur.

4- Hâbil kardeşi Kâbil'e takvâyı tavsiye etmişti. Çünkü o, Kâbil'e, “Allahü teâlâ, ancak müttekîlerinkini kabûl eder” derken, “Eğer sen müttekîlerden olsaydın, Allahü teâlâ senin kurbanını red etmezdi” demek istemişti. Hâbil'in bu sözü Kâbil'i takvâya irşâd ve onu gaflet ve mâsiyetten (günahlardan) uyarmak için idi.

Süfyân-ı Sevrî buyurdu ki: “Kalplerde takvâ bulununca amellerdeki illetler (eksikler) ona zarar vermez.”

Fudale bin Ubeyd buyurdu ki: “Allahü teâlânın benden hardal tanesi kadar bir şeyi kabûl etmesi, benim için dünyâ ve içindekilerden daha kıymetlidir. Çünkü Kur’an-ı kerîmde Allahü teâlâ meâlen; “Allahü teâlâ ancak müttekîlerinkini kabûl eder” (Mâide sûresi: 27) buyurmaktadır.

5- Hilm, ezâ ve cefâya tahammül, istenmeyen hâllere sabretmek, intikâm hissini terketmek, kötülüğe mukâbele etmemek de Hâbil'in ahlâkından idi.

6- Hâbil, her hâlinde Allahü teâlâ ile beraber ve ona yönelmiş vaziyette idi. Çünkü o, Allah için kurban etti ve sonra, “Allah ancak müttekîlerden kabûl eder, ben Allah'tan korkarım” dedi. Allahü teâlâya çok tevbe eden mü’minler de böyledir. Onlar da Hâbil gibi Allahü teâlâya güvenip, dayanırlar. Yine Hâbil, “Ben âlemlerin Rabbi olan Allahü teâlâdan korkarım” sözü ile her ne kadar kardeşine nasîhati murat etmiş ise de, kendi nefsine de nasîhat etmektedir. Çünkü, ârif olan zât, başkasına bir şeyi hatırlatınca, aynı zamanda kendi nefsine de hatırlatır. Yoksa, ârif ve hikmet ehli olamaz.

Şâyet bir kimse, Allahü teâlâdan korktuğunu söyler de, Allahü teâlâdan korkanların yaptıklarını yapmazsa, o kimse yalancıdır. Selef-i sâlihinden bâzısı şöyle demiştir: “Ne zaman, kendimi Kitap ve sünnete arzettiysem, yalancı olmaktan korkmuşumdur.”

7- Hâbil'in güzel hasletlerinden birisi de, kardeşinden gelen ezâya katlandığı hâlde, ona eziyetten uzak durması, sakınmasıdır. Çünkü o, kardeşine, kendisini öldürmek için elini uzatsa da, kendisinin ona elini uzatmayacağını söylemişti.

8- O, Allahü teâlânın kazâsına teslim olmuştu.

İnsanların çoğalması:

Âdem aleyhisselâm, Hazret-i Havvâ ile Cennet’ten yeryüzüne indirilip uzun müddet ayrı kaldıktan sonra Arafat ovasında buluşarak Hindistan'a gittiler. Bazen da Arabistan'da kaldılar. Daha sonra Şam'a yerleştiler. Allahü teâlâya duâ edip sâlih evlât istediler. Her sene biri erkek biri kız olmak üzere ikiz

çocukları oldu. Hazret-i Havvâ yirmi defâ doğum yaptı ve yalnız oğullarından Şît aleyhisselâm tek doğdu ve peygamberimiz Muhammed aleyhisselâmın nûru ona intikâl etti. Nesli gittikçe çoğaldı ve yeryüzüne yayıldı. Allahü teâlâ Kur'an-ı kerîmde meâlen şöyle buyurdu:

"Ey insanlar, sizleri bir tek şahıstan (Âdem'den) yaratan, o şahıstan da zevcesini vücûda getiren, ikisinden birçok erkeklerle kadınlar meydana getiren Rabbinizden korkun ve günah yapmaktan sakının." (Nisâ sûresi: 1)

"Ey insanlar! Hakikat biz sizi bir erkekle bir dişiden (Âdem ile Havvâ'dan) yarattık. Sizi, birbirinizle tanışmanız için büyük cemiyetlere, küçük küçük kabîlelere ayırdık. Şüphesiz ki, sizin Allahü teâlâ nezdinde en şerefliniz takvâca en ileri olanınızdır. (Zirâ rûhlar ancak takvâ ile olgunlaşır, insanlar onunla yükselir.) Şüphesiz Allahü teâlâ her şeyi bilendir, her şeyden haberdârdır." (Hucurât sûresi: 12)

"Biz gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık." (Tîn sûresi: 4)

Âdem aleyhisselâmın evlâdı çoğalınca, Allahü teâlânın emri üzerine ikiz evlâtlarından, önce doğan ikizleri sonra doğan ikizler ile evlendirdi. Aynı gün doğan ikizler birbirleriyle evlendirilmezdi. Zamânla insanlar çoğalınca Allahü teâlâ bu şekilde evlenmeyi haram kıldı. Âdem aleyhisselâm zamanında insanların çoğalması için bir erkeğin kendi kız kardeşi ile evlenmesi helâl ve câizdi. İnsanlar çoğalınca buna lüzum kalmadı ve kardeşler arasındaki evlilik ilk olarak Nûh aleyhisselâmın dîninde haram kılındı. Nûh aleyhisselâmdan îtibâren yasak olan bu evlenme şekli, bütün ilâhî dinlerde devam etti. Âdem aleyhisselâmın, soyundan kırkbin kişiyi gördüğü rivâyet edilmiştir.

Allahü teâlâ, ilk insan olan Âdem aleyhisselâmı topraktan halk edip, ondan da Hazret-i Havvâ'yı yarattığını ve bunlardan da insanların çoğaldığını Kur'an-ı kerîmde bildirdi. Allahü teâlâya îmân etmeyen, İslâm dînine inanmayan bâzı târihçiler ve ilim perdesi arkasına gizlenen maksatlı ve inkârcı kimseler, bu husûsta kasten, yanlış ve yalan söylemişler, asılsız ve ilmî olmayan şeyler yazmışlardır. Hakîkî fen ve ilim adamları ise hiçbir zaman böyle yanlış ve yalan şeyler söyleyip yazmamışlar, insanın yaratılışı

ve çoğalıp, yeryüzüne yayılması husûsunda gerçek ve doğru bilgi veren İslâmiyetin büyüklüğünü gün geçtikçe daha yakından görmüş ve anlamışlardır. Hakîkî ilim sâhibi olmayanlar ise, dîniî ve dünyâyı anlamayarak maddî ve mânevî kıymetlere saldırıp, felâkete sürüklenmişlerdir. Buna karşılık hakîkî fen adamları her zaman İslâm dînine âşık olmuşlar ve insanlığın kurtuluşu için çalışmışlardır.

Dünyânın en büyük tabiî ilimler bilginlerinden biri olan Max Planck bir eserinde bu husûsu gâyet açık olarak dile getirmiştir. (Max Planck 1858 yılında Almanya'da Kiel şehrinde doğdu. İlk profesörlüğünü Kiel'de yaptı ve ondan sonra 1889'da Berlin Üniversitesi'nde çalışmağa başladı. Berlin'deki faâliyeti 30 sene kadar sürdü. 1947 de vefât etti.)

Max Planck, özellikle "Işıldama" ile meşgûl oldu. En büyük buluşu, atomlardan çıkan enerji ışınlarının paketler (kvant) hâlinde yayıldığını meydana çıkarmasıdır.

Bu bilgin, "Der Strom von der Auflarung bis zur Gegenwart" adlı kitabında diyor ki: "Gerek din ve gerek tabiî ilimler, üzerimizde kendisine erişilmeyen çok muazzam bir kudret bulunduğunu, bu kudretin dünyâyı kurduğunu ve ona hükmettiğini ortaya koymaktadır." Ancak onların bu kudreti îzâh husûsunda kullandıkları dil birbirinden farklıdır. Fakat her iki îzâh tarzı, ayrı bile görünseler, hakîkatte birbirinin aynıdır. Bu iki îzâh birbirine zıt olmayıp aksine birbirini tamamlar.

Gerek din, gerek tabiî ilimler, bu âlemi ancak mahiyetini hiçbir zaman anlayamayacağımız, insanların hiçbir zaman erişemeyecekleri bir kudretin yaratabileceğini kabûl ederler. Bu muazzam kudretin bütün âzametini biz bilemiyoruz ve hiç bir zaman bilemeyeceğiz. O'nun kudretinin ancak en küçük bir parçasını dolaylı olarak öğrenebiliriz.

Din, bu kudreti ve yaratıcıyı tanımak ve insanları O'na yaklaştırmak için kendine mahsus akla hitâbeden semboller kullanır. Tabiî ilimler ise, bu kudretin tanınması için ölçü ve formüllerden faydalanır. Hâlbuki bu iki yolu birleştirecek olursak, asıl o zaman bu yaratıcının ne büyük bir kudret sâhibi olduğu meydana çıkar ve dînin Allah'ı ile tabiî ilimlerin bu kudretin ancak

küçücük bir kısmında yaptığı araştırma, ölçme ve formüller, O'nun zâtını ve büyüklüğünü meydana koyar.

Din ile tabiî ilimleri karşılaştıracak olursak, hiç bir yerinde bunların birbirinden zıt bir bilgi vermediğini görürüz. Gerek din, gerek tabiî ilimler, bir muazzam yaratıcı olmadan bu dünyânın kurulamayacağını kabûl ederler. Tabiî ilimlerin bulduğu bütün yenilikler, bu muazzam yaratıcının varlığı ve büyüklüğü hakkında birer vesîkadır. Din ile tabiî ilimler arasında hiç bir fark yoktur. Bâzılarının sandığı gibi, tabiî ilimlerin tuttuğu yol ayrı değildir. Bugün ne yazık ki, bâzı insanlar, tabiî ilimlerin artık din ile hiçbir ilgisi kalmadığını sanırlar. Hâlbuki bu, çok yanlıştır. Yukarıda îzâh edildiği gibi, tabiî ilimler bilakis dîni inanç ve düşünceleri takviye ederler.

Târihe bakılacak olursa, dünyâya gelmiş olan büyük tabiî ilim bilginlerinin dîne çok bağlı oldukları görülür. Leibniz, Newton, Kepler çok dindar insanlardı. Esâsen o zamanlar tabiî ilim araştırmaları, ancak kiliselerde, karanlık dünyâların izbelerinde, râhiplerin evlerinde yapılırdı. Ancak yavaş yavaş laboratuvarlar, çalışma enstitüleri, üniversite ilim merkezleri kurulduktan sonra, din adamları ile tabiî ilimler bilginleri birbirlerinden ayrıldılar ve ayrı çalışma usûlleri tatbîke başladılar. Zamânla bunların çalışma metotları birbirinden çok ayrılmış gibi göründü ve bunlardan beklenenler birbirinden farklı sanıldı. Hâlbuki bu iki yol ayrı ayrı istikâmetlere doğru birbirinden ayrılan, başka başka yerlere sapan iki yol değildir. Bilakis birbirine tamamıyla paraleldir. Aynı gâyeye doğru giderler ve nasıl ki, paralel hatlar sonsuzda birbirleriyle birleşecekler ise, din ile tabiî ilimler de, esas gâye sonsuzunda birbiriyle buluşacaklardır.

Meşhûr Amerikan fen adamı Edison bir çok keşifler yapmıştır. İlk elektrik ampulünü yaparak dünyâyı nûra boğan bu büyük Amerikan kâşifi hakkında çıkan bir eserde, onun en yakın mesâi arkadaşı olan Martin Andre Rosonoff şu hâtırayı anlatıyor:

“Bir gün laboratuvara girince, Edison'un kendinden geçmiş çok dalgın bir hâlde hiç kımıldamadan elinde tuttuğu bir kaba baktığını gördüm. Yüzünde büyük bir hayret, hürmet, takdir ve ta’zim ifâdesi vardı. Yanına tam yaklaşıncaya kadar, geldiğimin farkına varmadı. Sonra beni yanında

görünce, elindeki kabı bana gösterdi. Kap, civa ile doluydu. Bana; “Şuna bak!” dedi. “Bu ne muazzam bir eserdir! Sen civanın hârikulade bir şey olduğuna inanır mısın?” Ben, “Civa, hakîkaten hayrete değer bir maddedir” diye cevap verdim. Edison konuşurken sesi titriyordu. Bana; “Ben civaya bakınca bunu yaratanın büyüklüğüne hayran oluyorum. Buna ne türlü hassalar vermiş? Bunları düşündükçe, aklım başımdan gidiyor” diye mırıldandı. Sonra tekrar bana döndü; “Dünyâdaki bütün insanlar bana hayrandır. Benim yaptığım bir çok keşifleri, bir çok yeni buluşları birer hârika, birer başarı sanıyorlar. Beni insanüstü bir varlık gibi görmek istiyorlar. Hâlbuki ne büyük yanlış! Ben, beş para bile etmeyen bir bulucuyum. Benim buluşlarım esâsen dünyâda bulunan, fakat, o zamana kadar insanların göremedikleri büyük hârikaların ancak ufacık bir kısmını meydana çıkarmaktan ibârettir. “Bunu ben yaptım!” diyen bir insan, ancak en büyük yalancı, en büyük budaladır. İnsan, elinden hiç bir şey gelmeyen âciz bir yaratıktır. Ancak bir parça konuşabilen, biraz düşünebilen bir mahlûktur. İyi düşünse, kibre kapılmaz, aksine, ne kadar boş olduğunun farkına varır. İşte ben de bunları düşündükçe, ne kadar kudretsiz, ne kadar âciz, ne kadar zayıf bir yaratık olduğumu anlıyorum. Ben mûcidim ha! Asıl mûcit, asıl yaratıcı işte O'dur. Allah'tır!” dedi.” Daha pek çok fen âlimi böyle söylemiş ve yazmıştır.

Hiç bir dîne inanmayanlardan bir kısmı da, fen adamı görünerek bozuk düşüncelerini, fen perdesi altında, etrâfa saçıyor. Meselâ; “Bütün canlıların yapı taşı olan hücre, milyonlarca sene evvel, denizlerde, tesâdüfen kendi kendine meydana gelip, zamanla küçük deniz nebâtları ve hayvanları ve sonra karadakiler meydana gelmiş, en son insan hâline dönmüştür.” gibi şeyler söylüyorlar. Böylece Âdem aleyhisselâmın topraktan yaratılmadığını, Kur’an-ı kerîmin hâşâ, hikâye olduğunu, ilk canlı maddeyi vücûda getiren büyük bir kudretin varlığına inanmanın fenne uymayacağını anlatıyorlar.

Hakîkî fen âlimi olmayan bu fen taklitçileri çok yanılıyorlar. Bunlar ilmen de hiç değeri olmayan şeyler söylemişlerdir. Evet, fizyolojist Haldene; “Bundan milyonlarca sene evvel, sıcak denizlerde, güneşten gelen ultra viole şualar tesiri ile, inorganik gazlardan, uzvî bileşikler meydana gelmiş ve ekviproduktif hassası olan ilk molekülün, yâni aldığı gıdâ maddelerini, kendi gibi canlı şekle çeviren hücre molekülünün de, bu arada, bir tesâdüf

eseri teşekkül etmiş olmak ihtimâlini" söylemiştir. Fakat, bu bir hipotez (faraziye) olup, bir tecrübe ve hattâ bir teori (nazariye) bile değildir. Ekviproduktif özelliği olan bir molekülün nasıl meydana geldiğini gösteren bir bilgi, hattâ bir nazariye bu gün mevcût değildir. Fen bilgileri, gözetleme ve tetkik ilimleridir. Fen olayları, önce his uzuvları ile veya bunları takviye eden aletlerle gözlenir ve olayın sebepleri tahmin olunur. Sonra, bu olay, tecrübe ve tekrar edilerek, bu sebeplerin tesirleri, rolleri tespit edilir. Bir hâdisenin sebebi ve oluş tarzı biliniyorsa, buna inanırız. Fakat tecrübe edildiği hâlde sebepleri anlaşılamayan hâdiseler de vardır. Bunlara sebep olarak, birçok fikirler ileri sürülür. Bu fikirler mutlak değildir. Bir hâdiseyi, muhtelif kimselerin başka başka tefsîr ettikleri de olmuştur.

Aynı sebeplerle îzâh edilen çeşitli hâdiselerin hepsini birden îzâh edebilecek umûmi bir fikre, faraziye (hipotez) denir. Bir veya birkaç hipotez ile, birçok hâdiseleri îzâh etmek ve bunlardan yeni hâdiselere varmak ve bu hâdiseleri tecrübe ile araştırmak netîcesinde hipotezlerin doğru görülenlerine nazariye (teori) denir. Bir teori, az hipoteze dayanır ve ne kadar çok hâdise îzâh ederse, o derece mükemmeldir. Haldene'nin sözü, nihâyet bir hipotezdir, teori olmaktan bile uzaktır. İnsanlar, bugünkü derecede kalmayıp, ilk canlıların ne sûretle yaratıldığı hakkında doğru bilgi edinirlerse İslâmiyete zararlı değil, faydalı olur. Çünkü canlı ve cansız, her şey yok idi. Hepsi, sonradan yaratıldı. Allahü teâlâ, Kur'an-ı kerîmde; "Her şeyi nasıl yarattığımı arayın, işlerimdeki intizâmı, incelikleri görün! Böylece varlığıma, kudretimin, bilgimin sonsuzluğuna inanın." buyurmuştur. Evet, inançsız kimseler, ilk canlı, kendi kendine meydana gelmiş dedikleri gibi, güneş sisteminin, yıldızların, çeşitli fizik, kimya ve biyoloji hâdiselerinin de, hep kendiliklerinden olduğunu söylüyorlar. İslâm âlimleri, yazdıkları pek çok kitapta, bunlara gerekli cevapları verip, hepsini susturmuşlar ve aldandıklarını vesîkalarla isbât etmişlerdir. Dinimiz, Âdem aleyhisselâmın balçıktan yaratıldığını bildiriyor. Diğer hayvanların ve nebâtların ne sûretle yaratıldığını bildirmiyor ki, Haldene faraziyesinin, dîne zararı dokunsun. İster o söylesin, isterse Darwin veya İbn-i Sina söylesin, her şeyi hareket ettiren, yapan, yaratan Allahü teâlâdır. Bütün enerji şekilleri, hep O'nun kudretinin tezâhürüdür.

Îmânı gideren şey; herhangi bir hâdisenin kendi kendine olduğuna inanmak ve hayvanların, tek hücrelilerden, yüksek yapılılara doğru, birbirlerine ve nihâyet insana döndüğünü söylemektir. Fen bunu göstermiyor ve fen adamları da böyle söylemiyor.

İmâm-ı Gazâlî (rahmetullahi aleyh) "Tehâfüt-ül-felâsife" adlı kitabında buyuruyor ki: "Fen adamlarının sözleri üç kısımdır: Birinci kısımdaki sözleri, fennin, tecrübenin meydana çıkardığı hakîkatleri bildiriyor. Bu sözleri, İslâmiyete uyuyor ise de, yanlış kelimeler kullanıyorlar. Meselâ bir şey kendiliğinden hareket edemez. Her cismi harekete getiren bir kuvvet vardır. Bu kuvvetler, tabîat kuvvetleridir. Her şeyi tabîat kuvvetleri yapıyor diyorlar. İslâmiyette, hiçbir şey kendiliğinden hareket edemez. Her cismi harekete getiren bir kuvvet vardır. Bu kuvvetler, Allahü teâlânın kudretidir. Her şeyi Allahü teâlâ yapıyor, diyor. Görülüyor ki, İslâmiyet ve fen, aynı şeyi söylemekte olup, arada yalnız, isim farkı vardır. Fen adamlarının ikinci kısım sözleri ise, İslâmiyetin haber vermeyip, arayıp bulunuz dediği şeyler husûsundaki sözleridir. Meselâ, ay ve güneş tutulması gibi husûslarda söyledikleri sözler gibi. Böyle doğru olan sözleri kabûl edilir.

Üçüncü kısımdan olan sözleri, İslâmiyette açıkça bildirilmiş olanlara uymayan sözlerdir. Bunların hepsi faraziye, yâni zan ile veya fen perdesi altında, koyu bir taassup ve fen yobazlığı ile söyledikleridir. Her şeyin yoktan yaratılmış olduğu, Âdem aleyhisselâmın çamurdan yapılan bedeninin, et ve kemiğe dönüp, canlanması, Allahü teâlânın var olduğu ve sıfatları ve kıyâmette olacak şeyler, tekrar dirilmek, îmânın esaslarındandır. Bunlara uymayan, bunlara olan îmânı bozacak sözlere inanılmaz. Fen adamı, bunlara uymayan söz söylemez. Çünkü bunlar, fenne uymayan şeyler değildir. Herkesi bunlara inandırmak ve aksini söyleyenleri ret etmek lâzımdır."

Âdem aleyhisselâmın evlâdı çoğalarak Arabistan, Mısır, Anadolu ve Hindistan'a yayılmıştı. Nûh (aleyhisselâm) zamanındaki tûfanda, hepsi boğularak, yalnız gemidekiler kurtuldu. İnsanlar bunlardan türeyip, zamanla çoğalarak, Asya, Afrika, Avrupa, Amerika ve Okyanusya'ya, yâni bütün yeryüzüne yayıldılar. Bu yayılma, hem karadan, hem de büyük gemilerle,

denizden olmuştu. O zamanlarda Asya'dan Amerika'ya ve Okyanus adalarına, belki kara yolları vardı.

Fen ilerledikçe, Müslümanların, görmeden, akıl ermeden, inandıkları birçok şeyler, birer ikişer, fen yolu ile anlaşılmaktadır. Meselâ, bugün Avrupa ve Amerika'da mekteplerde, şöyle okutuluyor: "Eski jeolojik devrelerde, güney kıtaları arasında kara yollarının bulunduğu kabûl edilmiştir. Meşhûr meteoroloji âlimi Alfred Wegner, Kontinentverschiebung (karaların kayması) nazariyesini kurmuş ve beş (bugün için altı) kıtanın evvelce birbirine bağlı olup, sonra yavaş yavaş ayrıldıklarını söylemiştir. Başka bir profesör, kıtalar arasında köprü gibi kara parçaları olduğunu, zeocoğrafik tecrübelere dayanarak, iddia etmiştir. Wegner'e göre, Paleozoikum ve Mezozoikum devrelerinde, kıtalar birbirlerine yapışık idi. Paleozoikum sonuna kadar, hayvanlar, Cenûbî Amerika ile Afrika, Asya (doğruca Hindistan'dan) ve Avustralya arasında kara yolculuğu yapmışlar, Eosen'den îtibâren Afrika'da yaşayan hayvanlar, karadan, Cenûbî (güney) Amerika'ya geçmişlerdir) teorileri öğretilmektedir.

Görülüyor ki, Âdem aleyhisselâmın topraktan yaratıldığı ve insanların, yeryüzüne, Suriye, Irak ve Orta Asya'dan yayıldıkları, fen bilgileri ile de, anlaşılmaktadır.

İlk insanlar, bâzı târihçilerin zannettiği ve İslâm dînine inanmayanların uydurduğu, filmlerde görüldüğü gibi, ilimsiz, fensiz, görgüsüz, çıplak, vahşî kimseler değildi. Bugün, Asya, Afrika çöllerinde ve Amerika ormanlarında tunç devrindekilere benzeyen vahşîler yaşadığı gibi, ilk insanlarda da bilgisiz, basit yaşayanlar vardı. Fakat, bundan dolayı, ne bugünkü, ne de ilk insanların hepsi için, vahşîdir denilemez. Âdem aleyhisselâm ve ona îmân edenler şehirlerde yaşardı. Okumak, yazmak bilirdi. Demircilik, iplik yapmak, kumaş dokumak, çiftçilik, ekmek yapmak gibi san'atları vardı. Allahü teâlâ, kendisine on sahîfe gönderdi. Cebrâil "aleyhisselâm", oniki kere gelmişti. Bu kitaplarda, îmân edilecek şeyler, çeşitli dillerde lügatler, her gün bir vakit namaz kılmak, (bunun sabah namazı olduğu İbn-i Âbidin'de yazılıdır), gusül abdesti almak, oruç tutmak, leş, kan, domuz yememek, birçok san'atlar, tıp, ilaçlar, hesap, hendese (yani geometri) gibi şeyler bildirilmişti. Altın ve gümüş üzerine para dahî basılmış, mâden

ocakları işletilip aletler yapılmıştı. Nûh aleyhisselâmın gemisinin, ateşle, kazanı kaynayarak hareket ettiğini, Kur'an-ı kerîm açıkça bildirmektedir.

Âdem aleyhisselâmın peygamberliği ve mûcizeleri:

Allahü teâlâ, kullarına çok acımakta, onların dünyâda rahat ve huzûr içinde yaşamalarını, âhırette de sonsuz saâdete kavuşmalarını istemektedir. Bunun için, insanlar arasından seçtiği en üstün, en iyi kimseleri peygamber yapmış, bunlara kitaplar göndererek huzûr, saâdet yolunu göstermiştir. İlk peygamber de Âdem aleyhisselâmdır. Âdem aleyhisselâm "Ulû'l-azm" olan altı büyük peygamberden biridir. Diğer Ulû'l-azm peygamberler ise, Nûh (aleyhisselâm), İbrâhim (aleyhisselâm), Mûsâ (aleyhisselâm), İsâ (aleyhisselâm) ve Muhammed (aleyhisselâm) dır. Ulû'l-azm; Allahü teâlânın emirlerini, dînini insanlara bildirme husûsunda her türlü zorluğa katlanan azîm ve sebât gösteren demektir.

Peygamber efendimiz bir hadîs-i şerîfde buyurdu ki; "Resûllerin ilki Âdem'dir..." Bir başka hadîs-i şerîfte de; "… Âdem, Allahü teâlâ ile kelâm eden (konuşan) bir peygamberdir" buyurdu.

Kur'an-ı kerîmde şöyle buyruldu: "Gerçekten Allahü teâlâ, Âdem'i, Nûh'u, İbrâhim hânedanını ve İmrân âilesini âlemler üzerine seçkin kıldı (soylarını peygamber yaptı)". (Âl-i İmrân sûresi: 33) tefsîr âlimleri, bu âyet-i kerîmenin tefsîrinde Âdem aleyhisselâmın ve Nûh aleyhisselâmın enbiyâdan olduğunu bildirmişlerdir. Kâdı Beydâvî hazretleri, Kur'an-ı kerîmde, "(Ey Habîbim) Rabbin meleklere, ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım demişti..." (Bakara sûresi: 30) buyrulan âyet-i kerîmeyi tefsîr ederken; "Buradaki halîfeden murad, Âdem aleyhisselâmdır. Çünkü o, yeryüzünde Allahü teâlânın halîfesi (hükümlerini yerine getiren) idi. Diğer peygamberler de böyledir." buyurdu.

Tefsîr-i Mazharî'de de şöyle buyrulmuştur: "Bu âyet-i kerîmedeki halîfeden murad, Âdem aleyhisselâmdır. Çünkü o, yeryüzünde Allahü teâlânın halîfesidir. Yâni Allahü teâlânın kullarına Allahü teâlânın râzı olduğu yolu

gösteren ve onları Allahü teâlânın rızâsına kavuşturan peygamberdir. Âdem aleyhisselâmdan sonraki bütün peygamberler de böyledir. Onlar da yeryüzünde Allahü teâlânın halîfesidir.”

Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma on suhuf vahyetti. Âdem aleyhisselâma ilk gelen “Besmele-i şerîfe”dir. Suhuf’un kelime mânâsı sahifeler demektir. Fakat peygamberlere gönderilen sahîfeler bir yaprak kâğıdın bir yüzü demek olmayıp, forma hâlinde küçük kitap, risâle demektir. Allahü teâlânın Âdem aleyhisselâma gönderdiği on suhufta, îmân edilecek şeyler, çeşitli dillerde lügatler, her gün bir vakit namaz kılmak, gusül abdesti almak, oruç tutmak, leş, kan, domuz eti yememek bildirildi. Ayrıca çeşitli san’atlar, tıp bilgileri, ilaçlar, hesap, hendese yâni geometri gibi şeyler de bildirilmişti. Cebrâil aleyhisselâm Âdem aleyhisselâma oniki kere gelmiştir. Âdem aleyhisselâm, Süryanî, İbranî ve Arabî diller ile kerpiç üstüne çok kitap yazdı. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber idi. Hem Cennet, hem dünyâ hayatı yaşadı. İlk yanılan (zelleye düşen), ilk tevbe eden, ilk örtünen, evlât acısını ilk duyan, ilk selâmlaşan ve toprağı ilk işleyen O'dur. Âdem aleyhisselâm Allahü teâlânın kendisine vahyettiği şeyleri evlâtlarına ve torunlarına bildirip onlara doğru olan hak yolu gösterdi.

Âdem aleyhisselâmın mûcizeleri:

1- Yırtıcı hayvanlar ile konuşurdu. Bu mûcizesinin sebebi şöyledir: Âdem aleyhisselâm, evlâdından bir kabîleye uğrayıp, onlarla görüşmüştü. Bu kabîle, kendilerine dağda yaşayan vahşî hayvanların musallat olduğunu bildirip şikâyet etmişlerdi. Âdem aleyhisselâm o civarda bulunan yırtıcı hayvanları çağırdı. Hepsi toplandı. Bu vahşî hayvanları, “Evlâdıma niçin ezâ ediyorsunuz” diyerek azarladı. Toplanan vahşî hayvanlar dile gelip, konuşmaya başlayıp dediler ki: “Bunlar arasında gıybet, nemime, koğuculuk, söz taşımak gibi kötü huylar yayıldığı için biz onlara ezâ ediyoruz, sıkıntı veriyoruz.” Âdem aleyhisselâm onlara iyi geçinmelerini, birbirleriyle çekişmemelerini emretti. O kabîle de gıybet, dedikodu gibi kötü huyları terkedip iyi geçindiler. Bundan sonra hayvanlar onlara zarar vermedi.

2- Âdem aleyhisselâm uzak bir yere gitmek isteyince mesâfeler kısalır ve oraya kısa zamanda ulaşırdı. Âdem aleyhisselâm Hazret-i Havvâ ile Cennet'ten yeryüzüne indirildiğinde kendisi Hindistan'da Seylan (Serendip) adasına, Hazret-i Havvâ da Cidde'ye indirilmişti. Aralarındaki mesâfeler çok uzaktı.

Âdem aleyhisselâm yasak edilen ağaçtan yemesi sebebiyle Cennet'ten çıkarıldığı için, hem de Hazret-i Havvâ'dan ayrı kalmanın acısıyla tevbe edip ikiyüz sene ağladı. Allahü teâlâdan af diledi. Hazret-i Havvâ ise daha çok ağlıyordu. Âdem aleyhisselâm, tevbe edip tevbesi kabûl olduktan sonra, Hazret-i Havvâ ile buluşmak için Allahü teâlâya duâ etti. Allahü teâlâ duâsını kabûl edip, ona uzun mesâfeleri kısa zamanda alma mûcizesini verdi. Böylece uzaklıklar yakın kılındı. Kısa zamanda Hindistan'dan Mekke'ye vardı ve Arafat ovasında Hazret-i Havvâ ile buluştu. Kavuştukları bu ovaya orada buluşmalarından dolayı Arafat denilmiştir.

3- Âdem aleyhisselâm, dağ ve taşlara elini vurunca hâlis su çıkardı. Bu mûcizenin zuhûr etmesinin sebebi şöyle idi. Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma Kâbe'yi yapmayı emretti. Âdem aleyhisselâm Kâbe-i muazzamayı yaptıktan sonra, Hindistan'a gidip orada dünyâ işlerinden zirâat, ticâret yapıp, evlâtlarını yetiştirmekle meşgûl oldu. Peygamber olduğu bildirilince Allahü teâlânın emirlerini insanlara tebliğ etti. Bu sıralarda evlâdı ve torunları bin kişiye ulaştı. Bunlar birbirleriyle gâyet iyi geçiniyorlar ve Mes'ûd bir hayat yaşıyorlardı. Âdem aleyhisselâmın evlâdından Kâbil, Hâbil'i şehîd edince, aralarında bir karışıklık çıktı. Kâbil oradan kaçıp gitti. Aradan kırk sene geçmişti. Kâbil'in evlâtları haramlara dalıp, kötü işlerle meşgûl oluyordu. Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma Kâbil'in evlâtlarını dîne dâvet etmesini emretti. Âdem aleyhisselâm onları dîne dâvet edince mûcize istediler. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm mübârek elini büyük bir kayaya dokundurdu. Dokunur dokunmaz, kayadan birden bire hâlis bir su fışkırmaya başladı. Bu mûcize üzerine çoğu îmân etti. Sonra o suyun çevresinde zirâat ve san'atla meşgûl oldular.

4- Âdem aleyhisselâm her ne vakit arzu ederse ağaçları bir işâret ile yerlerinden kaldırır ve bir işâretle de yerlerine getirirdi. Bu mûcizesi şöyle vukû bulmuştur: Âdem aleyhisselâm Kâbil evlâdından ateşe tapan bir

kabîleye uğradı. Bu kabîleye ateşe tapmaktan vazgeçip Allahü teâlâya îmân etmelerini söyledi. Bu dâveti üzerine bir ağaç göstererek; "Şu ağaç yerinden kalkıp başka bir yere yerleşsin" dediler. Âdem aleyhisselâm böyle bir mûcizenin hâsıl olması için Allahü teâlâya duâ etti. Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmın duâsını kabûl buyurdu. Allahü teâlâ kendi isimlerini (esmâsını) söylemesini ve ağaca işâret etmesini emir buyurdu. Âdem aleyhisselâm eliyle gösterilen ağaca işâret etti. Ağaç yerinden kalkıp başka bir yere yerleşti.

5- Âdem aleyhisselâm kendisinden mûcize istenildiği bir vakitte avucuna taşları aldı. Bu taşların Allahü teâlânın ismini zikir ve tesbîh ettikleri işitildi. Bu mûcizeyi görenlerden pek çok kimse îmân etti.

6- Âdem aleyhisselâm tohum yetiştirmeye müsâit olmayan ham tarlaya tohum ektiğinde mûcizesiyle tohum bir gün içinde yeşerip olgunlaşırdı.

7- Âdem aleyhisselâm bir gün çocuklarını yemeğe dâvet etmişti. Hazret-i Havvâ yemek hazırlamakla meşgûl iken Âdem aleyhisselâm, evlâtlarının yanında mübârek elini ateşe sokup uzun müddet ateşin içinde tuttu. Mûcize olarak ateş elini yakmadı.

8- Âdem aleyhisselâmın evlâtlarından Kâbil, Hâbil'i öldürüp kaçtığında Âdem aleyhisselâm onu aramaya çıktığında, bir mûcize olarak bâzı taşlar da Âdem aleyhisselâm ile birlikte hareket ederdi.

Âdem aleyhisselâmın vefâtı:

Âdem aleyhisselâm bir Cumâ günü bin yaşında iken vefât etti. Bir rivâyette de ikibin yaşında ve bir başka rivâyete göre de dokuzyüzotuz yaşında vefât etti. Se'âlebî, Eshâb-ı kirâmdan İbn-i Abbâs hazretlerinden şöyle rivâyet etmiştir: "Deyn (borç) ile ilgili âyet-i kerîme nâzil olunca, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Verdiği sözü ilk unutan Âdem aleyhisselâmdır. Üç defâ unutmuştu. Allahü teâlâ onu yaratınca beline mesh buyurdu. Kıyâmete kadar gelecek çocuklarını onun belinden zerreler hâlinde çıkardı. Hepsi Âdem aleyhisselâma gösterildi. Âdem aleyhisselâm

bunlar arasında nûrlu birini görünce; “Ey Rabbim bu benim evlâdımdan hangisidir?” dedi. Allahü teâlâ buyurdu ki: “O senin oğlun Dâvûd'dur.” Âdem aleyhisselâm; “Onun ömrü ne kadardır?” dedi. Allahü teâlâ; “Altmış senedir” buyurdu. “Onun ömrünü ziyâdeleştir” deyince, Allahü teâlâ; “Hayır, ancak sen onun ömrünü artırırsan (kendi ömründen bağışlarsan) olur” buyurdu. Âdem aleyhisselâmın ömrü bin sene idi. Ömründen kırk senesini Dâvûd aleyhisselâma bağışladı. Böylece bu bağışı yazıldı ve melekler de şâhid kılındı. Âdem aleyhisselâmın ömrü bitip eceli gelince, melekler rûhunu kabzetmeye geldiler. Âdem aleyhisselâm; “Daha ömrümden kırk sene var” dedi. Melekler; “Sen ömründen o kırk seneyi evlâdın Dâvûd için hibe etmiştin, bağışlamıştın.” dediler. Âdem aleyhisselâm (unuttuğu için); “Ben böyle bir bağış yapmadım” dedi. Bunun üzerine Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmın bağışladığının yazılı olduğu kitabı ona indirdi ve melekleri de şâhid olarak bulundurdu. Sonra Âdem aleyhisselâmın ömrünü bin seneye Dâvûd aleyhisselâmın ömrünü de yüz seneye çıkardı.”

Yine Se'âlebi, Ebû Hüreyre'den (radıyallahü anh) şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “... Âdem aleyhisselâm yeryüzüne indirilince günlerini sayardı. Melek-ül mevt, rûhunu kabzetmeye gelince, Melek-ül mevte dedi ki: “Acele ettin ey Melek-ül mevt! Daha benim ömrümden altmış sene var”. Melek-ül mevt de ona; “Senin ömründen bir şey kalmadı. Sen Allahü teâlâdan, ömründen bir kısmını evlâdın Dâvûd'a yazmasını istedin” dedi. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm (unuttuğu için), “Ben böyle yapmadım” dedi. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) devamla şöyle buyurdu: “İşte Âdem verdiği sözü unuttu. Zürriyeti de (insanlar da) unuttu (ahd-i mîsakı unuttular). O zaman Allahü teâlâ kitabını göndererek şâhidliği emretti.”

Âdem aleyhisselâm vefât etmeden önce onbir gün hasta yattı. Bu sırada evlâtlarını toplayıp onlara nasîhatler yaptı. Allahü teâlânın emirlerine uymalarını tenbih etti. Oğulları içinden Şît aleyhisselâmı yanına çağırıp ona vasiyetlerini bildirdi. Şît aleyhisselâm ikiz olmayıp tek doğan oğlu idi. Âdem aleyhisselâmın oğullarından Kâbil hased ve kıskançlığı sebebiyle kardeşi Hâbil'i öldürünce, Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma bir evlât daha vererek teselli etti Bu evlâdın ismi, Allahü teâlânın hibesi (hediyesi)

mânâsına gelen Şît aleyhisselâm idi. Muhammed aleyhisselâmın nûru Âdem aleyhisselâmdan Şît aleyhisselâma intikâl ederek alnında parlıyordu. Âdem aleyhisselâm vefât etmeden önce Cebrâil aleyhisselâm gelip, oğlu Şît'e (aleyhisselâm) vasiyette bulunmasını ve onu yerine halef kılmasını söyledi.

Âdem aleyhisselâm oğlu Şît aleyhisselâmı yanına çağırıp gece ve gündüzdeki kıymetli vakitleri ve bu vakitlerde yapılması gereken ibâdetleri öğretti. Nûh aleyhisselâm zamanında vukû bulacak tûfanı önceden ona bildirdi. Tûfandan sonraki vukû bulacak hâdiseleri de haber verdi. Vasiyetini yazıp Şît aleyhisselâma verdi. Sonra da; "Bu bilgileri Kâbil evlâtlarından gizli tut, onlara bildirme, çünkü Kâbil, hasedi sebebiyle kardeşi Hâbil'i katletti. Onun evlâtları da sana hased edip, seni öldürmeye kalkışırlar!" dedi. Bu emir üzerine Şît aleyhisselâm babası Âdem aleyhisselâmın kendisine bildirdiği bu husûsları gizli tutup, açıklamadı. Âdem aleyhisselâmın vefât etmeden önce oğlu Şît aleyhisselâma yaptığı en önemli vasiyetlerden biri şöyle idi: "Yavrum! Bu alnında parlayan nûr, son peygamber olan Muhammed aleyhisselâmın nûrudur. Bu nûru, mü'min, temiz ve afif hanımlara teslim et ve oğluna da böyle vasiyette bulun!"

İbn-i Asâkir, Ka'b-ül-Ahbâr'dan şöyle nakletti: Âdem aleyhisselâm, oğlu Şît aleyhisselâma; "Ey oğlum! Benden sonra halîfemsin. Allahü teâlâyı ne zaman zikredersen, anarsan, O'nunla beraber Muhammed aleyhisselâmın ismini de söyle. Çünkü O'nun ismini, ben rûh ve beden arasında iken arşın altında gördüm. Sonra semâları dolaştım. Semânın her tarafında O'nun isminin yazılı olduğunu gördüm. Rabbim beni Cennet'te bulundurdu. Cennet'te gördüğüm her saray ve her odada Muhammed aleyhisselâmın ismi yazılı idi. Yine O'nun ismini, hûrilerin boyunlarında, Cennet kalelerinde, Tûbâ ağacı ile Sidret-ül-müntehâ yapraklarında, meleklerin gözleri arasında, yazılı olarak gördüm. Onun için Muhammed aleyhisselâmın ismini çok an! Çünkü melekler O'ndan her an bahsederler dedi."

Meâric'ün-nübüvve fi medâric-il-fütüvve kitabında Âdem aleyhisselâmın vasiyeti ve vefâtı şöyle bildirilmiştir: "Âdem aleyhisselâm vefâtına kadar evlâtları arasında kaldı. Onlara Allahü teâlânın emrettiği şeyleri bildirdi.

Kırkbin evlâdını gördü. Kendisinin yirmi oğlu ve yirmi kızı var idi. Diğerleri, torunları ve onların evlâtları idi. Ömrü bin yıla erişince hastalandı ve oğullarını topladı. Hak teâlâya ibâdet etmelerini, şeytana ve şeytanın avânelerine uymamalarını emreyledi. Sonra Şît aleyhisselâma, Muhammed aleyhisselâmın nûrunu çok dikkatle muhâfaza etmesini vasiyet etti.

Âdem aleyhisselâm vasiyetini tekrar etti. Kelime-i Tevhid'i söyledi. Zürriyetinden gelecek peygamberlere bu vasiyeti ulaştırmalarını emreyledi. Sonra Şît aleyhisselâma döndü; "Ey Şît, benim ecelim yaklaştı. Benden sonra halîfem ol. Dîni yaymağa gayret eyle. Hak teâlâyı zikredince, Muhammed aleyhisselâmı da birlikte zikret ve O'nun rûhaniyetinden istifâde eyle." buyurdu.

Âdem aleyhisselâmın hastalığı ilerleyince, Cebrâil aleyhisselâm gelerek hazret-i Âdem'in hâlini sordu. İkisi konuşurlarken Azrâil aleyhisselâm edeple içeri girip selâm verdi. "Hak teâlâ selâm eder ve evlâdına senden ötürü baş sağlığı diler." dedi.

Hazret-i Havvâ (radıyallahü anhâ) bir köşede oturmuş ağlıyordu. Âdem aleyhisselâm; "Ey Havvâ, buradan git. Beni, Rabbimin melekleriyle başbaşa bırak." dedi. Sonra yüzünü Cebrâil aleyhisselâma çevirdi ve; "Yâ Cebrâil, ben ölüm şerbetini içer, Rabbime kavuşurum." deyince, Âdem aleyhisselâmın bu hâline Cebrâil aleyhisselâm da ağladı.

Âdem aleyhisselâm üzüldü. Bütün melekler ağlaştılar. O anda; "Ey Âdem, yukarıya bak" diye bir ses işitti. Yukarıya baktı ve Cennet'i gördü. Hak teâlâ hazretleri O'nun için hazırladığı nîmetleri gösterdi. Âdem aleyhisselâm, hazret-i Azrâil'e, "Ey Azrâil, çabuk gel ve canımı almada acele et. Zirâ canım cânânı çok istiyor ve rûh kuşum ten kafesinden vatanına uçmak diliyor" dedi. Azrâil aleyhisselâm yaklaştı. Cebrâil aleyhisselâm dedi ki: "Ey Azrâil! Âdem aleyhisselâmın ne kadar azîz, büyük olduğunu bilirsin. Bu husûsta çok yumuşak hareket etmen lâzımdır." Azrâil aleyhisselâm hiç incitmeden Âdem aleyhisselâmın rûhunu aldı. Böylece canı cânâna kavuşturdu. Cebrâil aleyhisselâm, Âdem aleyhisselâma bir gömlek giydirdi. Şît aleyhisselâma yıkamayı öğretti. Yıkayıp kefenlediler. Hadîs-i şerîfte buyruldu ki; "Âdem aleyhisselâm vefât

edince, melekler su ile üç defâ yıkadılar. Onu defnettiler, sonra çocuklarına dönerek; “Ey âdemoğulları! Ölülerinize böyle yapınız” dediler.” Cebrâil aleyhisselâm, Şît aleyhisselâmı imâm yapıp dört tekbir ile, bir rivâyette otuz tekbir ile bugünkü gibi cenâze namazını kıldılar. Ebû Kubeys dağındaki mağaraya defnettiler. Nûh aleyhisselâm zamanında vukû bulan tûfanda Nûh aleyhisselâm tabut yapıp, Âdem aleyhisselâmın mübârek cesedini tabutun içine koydu. Gemiye alıp, tûfandan sonra Serendib’e bıraktı. Âdem aleyhisselâmın defnedildiği yer husûsunda değişik rivâyetler vardır.

Peygamber efendimiz mîrâç gecesi birinci kat semâda Âdem aleyhisselâmın rûhaniyeti ile görüşmüştür. Bu husûs mîrâçla ilgili Müslim'in bildirdiği bir hadîs-i şerîfte şöyle bildirilmiştir: “Birinci semâya geldiğimiz zaman, Cibrîl birinci kat semânın bekçisine (kapıyı) aç dedi, bekçi; “Kim o!” diye sordu. Cibrîl, “(Ben) Cibrîl” diye cevap verdi. “Yanında kimse var mı?” dedi. “Evet yanımda Muhammed var” dedi. “O gönderildi mi” deyince, “Evet” dedi. Bunun üzerine kapıyı açtı. Birinci semâya yükseldiğimiz zaman baktım ki orada bir zât duruyor. Sağında bir takım karaltılar ve sol tarafında bir takım karaltılar var. Sağ tarafına bakınca gülüyor, sol tarafına baktığı zaman ağlıyor. Bu zât (Bana); “Hoş geldin sâlih evlât ve sâlih peygamber” dedi. Ben, “Yâ Cibrîl! Bu zât kim?” dedim. Cibrîl, “Bu Âdem'dir. Sağında ve solundaki şu karaltılar da çocuklarının rûhlarıdır. Sağdakiler Cennetlikler, sol taraftakiler de Cehennemliklerdir. (Bu sebeple) sağ tarafına bakınca gülüyor, sol tarafına bakınca da ağlıyor dedi.” Bir hadîs-i şerîfte buyruldu ki; “Âdem aleyhisselâm dünyâ semâsındadır. Kendisine ümmetinin (zürriyetinin) amelleri arz olunmaktadır.”

Âdem aleyhisselâmın husûsiyetleri:

1- Allahü teâlâ, Âdem aleyhisselâmı kudretiyle yarattı.

2- Allahü teâlâ, bütün mahlûkât içinde en son Âdem aleyhisselâmı yarattı ve ona rûh verdi.

3- En güzel sûrette yaratıldı.

Peygamber efendimiz buyurdu ki: “İnsanlar içinde Âdem aleyhisselâma en çok benzeyen benim. Ahlâk ve yaratılış bakımından da bana en çok benzeyen İbrâhim aleyhisselâmdır.”

Buharî'nin Ebû Hüreyre'den rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte şöyle buyruldu:

“Allah, Âdem peygamberi şu güzel insan kılığında yarattı. Boyunun uzunluğu altmış zrâ' idi. Hilkati tamamlandıktan sonra Allahü teâlâ ona; “Haydi, meleklerden şunların yanlarına git de onlara selâm ver! ve onların senin selâmını nasıl karşıladıklarını (iyi) dinle. Çünkü bu hem senin, hem de (senden sonra) zürriyetinin selâmlaşmasına numûnedir. Bunun üzerine Âdem (aleyhisselâm) meleklere; “Esselâmü aleyküm” dedi. Onlar da; “Esselâmü aleyke ve rahmetullah” diye karşıladılar. Ve selâmlarına “Ve rahmetullah” ziyâde eylediler (eklediler). Âdem, beşerin büyük atası olduğu için, Cennet’e giren herkes Âdem'in (bu güzel) sûretinde girecektir. Âdem'in (sonra gelen) ahfâdı (evlâd-torunları) onun güzelliğinden birer parçasını kaybetmeğe devam etti. Nihâyet (bu eksiliş) şimdi (bu ümmette) sona erdi.”

4- Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma hamdetmeyi telkin etti, Âdem aleyhisselâma aksırınca, “Yerhamüke Rabbuke” buyurdu.

5- Âdem aleyhisselâm hakkında Allahü teâlânın rahmeti gadabını aştı.

6- Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâmı yarattıktan sonra, hiç ameli olmadığı hâlde onu Cennet’e koydu.

7- Cennet’te bir ağacın meyvesi hâriç her şeyi ona mübâh kıldı.

8- Bütün isimleri, her şeyin ismini ve faydasını ona öğretti.

9- Onu insanlığın babası kıldı. İsmi dünyâda Ebü'l-Beşer, Cennet’te Ebû Muhammed'dir.

10- Meleklere, ona doğru secde etmelerini emretti. Bu secde, Âdem aleyhisselâma değildir. Allah için Kâbe'ye doğru secde yapıldığı gibi Allah için Âdem aleyhisselâma doğru yapılmıştır.

11- Yeryüzünde halîfe kıldı.

12- Âdem aleyhisselâmın meleklerden üstün olduğunu, meleklere bildirdi.

13- İblis (şeytan) çok ibâdet ve tâat etmiş olmasına rağmen, Allahü teâlâ İblisi, Âdem aleyhisselâma secde etmediği için ebediyyen tardetti, kovdu.

14- İlk hamd eden Âdem aleyhisselâmdır.

15- İlk tevbe eden Âdem aleyhisselâmdır.

16- İlk seçilen ve yeryüzünde Allahü teâlânın ilk halîfesi ve ilk peygamberidir.

17- Zürriyetinden Cennetlik ve Cehennemlik olanları ayırarak Cehennemlikleri kıyâmet günü o Cehennem'e gönderecektir.

Müslim, Berâ'dan (radıyallahü anh) şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allahü teâlâ ve tebâreke kıyâmet gününde şöyle buyurur: "Ey Âdem kalk! Zürriyetinden binde dokuzyüzdoksan dokuzunu Cehennem'e birini de Cennet'e ayır." Eshâb-ı kirâm bunu işitince yere kapanıp ağlamaya başladı. Resûlullah buyurdu ki: "Başınızı kaldırın, nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemîn ederim ki, ümmetim, ümmetler içinde siyah öküzün cildindeki beyaz tüy gibidir."

18- Yûsuf aleyhisselâma Âdem aleyhisselâmın güzelliğinden yarısı verilmiştir. Hazret-i Âdem, çok güzeldi. Siyah saçlı ve buğday renkliydi. Hazret-i Havvâ da böyle idi. Hazret-i Âdem'in hiç sakalı yoktu. İnsanlarda ilk sakalı çıkan hazret-i Şît aleyhisselâmdır.

Hasen-i Basrî hazretleri şöyle buyurmuştur: Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma dört haslete sâhip olmasını emir buyurmuş ve iyi vasıfların hepsinin bu dört haslette olduğunu bildirmiştir: "Birincisi; bana ibâdette hiç bir şeyi ortak koşmamandır. İkincisi; yapmış olduğun amelin zâyi olmaz, en dar gününde o amelinin mükâfâtını sana veririm. Üçüncüsü; senin duâ etmen, benim de duânı kabûl edip istediğini vermemdir. Dördüncüsü:

insanların sana nasıl muâmele etmesini istiyorsan, sen de onlara öyle davranmalısın.” buyurmuştur.

Âdem aleyhisselâmın makâmı tevbe makâmıdır. İlk tevbe eden ve ilk tevbesi kabûl olunan odur. Hazret-i Hasan'dan şöyle nakledilmiştir: “Allahü teâlâ Âdem'in (aleyhisselâm) tevbesini kabûl ettiği zaman, melekler onu tebrik ettiler. Cebrâil ve Mikâil aleyhimüsselâm yanına inip, “Ey Âdem! Gözün aydın, Allahü teâlâ tevbeni kabûl etti.” dediler. Bunun üzerine Âdem aleyhisselâm, “Yâ Cebrâil! Bu tevbemden sonra ben tekrar hesâba çekilirsem hâlim ne olur?” deyince, Allahü teâlâ Âdem'e (aleyhisselâm); “Ey Âdem! Senin zürriyetine, tevbeyi mîras bıraktım. Onlardan bana kim senin gibi duâ ederse, senin yalvarmanı kabûl ettiğim gibi onlarınkini de kabûl ederim. Kim benden isterse, ona veririm. Çünkü ben, kullarıma yakınım ve onların isteklerini geri çevirmem” diye vahyetti.” İslâm âlimleri tevbeyi ve tevbenin önemini şöyle anlatmışlardır:

Tevbe:

Tevbe, nedâmet, pişmanlık. İnsanın, işlemiş olduğu günahlarına pişmanlık duyup, Allahü teâlâdan özür dilemesi, affedilmesini, bağışlanmasını istemesidir. Tevbe, dînimizde haram olan şeyleri işledikten sonra, pişman olup, Allahü teâlâdan korkmak, bir daha yapmamaya azmetmek, karar vermektir. Dünyâda zarar hâsıl olmasından korkarak pişman olmak, tevbe olmaz. Çeşitli günah işleyen bunlardan bâzısında ısrâr ederken, bâzısına tevbe edebilir. Tevbeden sonra günahı tekrar işleyenin, tekrar tevbe etmesi geçerlidir. Büyük günahın affolması için, tevbe etmek şarttır.

Günahtan sonra hemen tevbe etmek farzdır. Tevbeyi geciktirmek de, büyük günahtır. Bunun için de, ayrıca tevbe etmek lâzımdır. Allahü teâlânın emirleri olan farzları ve vâcibleri yapmamanın günahı ancak kazâ etmekle affolur. Her günahın affı için kalb ile tevbe etmek ve dil ile istiğfâr etmek, yalvarmak ve beden ile kazâ etmek lâzımdır. Yüz kere tesbîh etmek, yâni (Sübhânallah-il-azim ve bihamdihî) demek, sadaka vermek ve bir gün oruç tutmak, günahın tevbesi için çok iyi olur.

Allahü teâlâ, Nûr sûresi 31. âyetinde meâlen, “Ey mü’minler! Hepiniz, Allahü teâlâya tevbe ediniz. Tevbe etmekle kurtulabilirsiniz.” ve En’âm sûresi 120. âyetinde meâlen; “Açık olsun, gizli olsun günahlardan sakınınız.” buyuruyor.

Hadîs-i şerîflerde; “En iyiniz, günahtan sonra hemen tevbe edeninizdir.” ve “Gizli yapılan günahın tevbesini gizli yapınız! Âşikâre yapılan günahın tevbesini âşikâre yapınız! Günahınızı bilenlere, tevbenizi duyurunuz!” ve “Tevbe eden, günah işlememiş gibi olur.” ve “Günahına pişman olmayıp dili ile istiğfâr eden, günahında devam edicidir. Rabbi ile alay etmektedir.” buyruldu. İstiğfar etmek (estagfirullah) demektir. Şifâ için istigfârı çok okumak, bütün dertlere, sıkıntılara karşı faydalıdır. Allahü teâlâ, Hûd sûresinde meâlen; “İstiğfar okuyunuz! İmdadınıza yetişirim.” buyurdu. İstiğfar, insanı her murâda, âfiyete kavuşturur.

Hadîs-i şerîflerde; “Allahü teâlâ, günah işleyip sonra pişman olan kulunu, istiğfâr etmeden önce affeder.” ve “Günahınız çok olup, göklere kadar ulaşsa, tevbe edince, Allahü teâlâ tevbenizi kabûl eder.” buyruldu. Bu hadîs-i şerîfler, kul hakkı bulunmayan günahlar içindir. Hadîs-i şerîfte; “Günah, üç türlüdür: Kıyâmette mağfiret olunmayan, terk edilmeyen ve Allahü teâlânın dilerse affettiği (günah) dir” buyruldu. Kıyâmet günü muhakkak affolunmayacak günah, şirktir. Şirk, her türlü küfür demektir. Terk edilmeyecek olan günah, kul hakkı bulunan günahtır. Allahü teâlânın dilerse affedeceği günah kul hakkı bulunmayan günahtır.

Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever, affeder. Sonra, o günahı tekrar yaparsa, ikinci bir tevbe lâzım olur. Tevbe ettiği bir günahı hatırlayınca, günahı işlediğine sevinirse tekrar tevbe lâzım olur. Hak sâhiplerine haklarını ödemek veya helâl ettirmek, gıybet ettiği kimseden af dilemek ve rızâsını almak, yapmamış olduğu farzları kazâ etmek farzdır. Bunlar tevbenin kendisi değil, şartlarıdır. Bir lirayı sâhibine geri vermek, bin sene nâfile ibâdet yapmaktan ve yetmiş nâfile hacdan daha iyidir. Günahı bir daha yaparsam tevbem bozulur diyerek, tevbe yapmamak doğru olmayıp, câhilliktir ve şeytanın aldatmasıdır. Her günahtan sonra, hemen tevbe etmek farzdır. Tevbeyi bir saat geciktirince, günahı iki kat olur.

Tevbe ettim demek, tevbe olmaz. Çünkü, tevbenin sahih olması için üç şart lâzımdır:

1- Hemen günahı bırakmalıdır.

2- Günah işlediğine, Allahü teâlâdan korktuğu için utanmak ve pişman olmak lâzımdır.

3- Bu günahı bir daha hiç yapmamaya gönülden söz vermektir. Allahü teâlâ şartlarına uygun olan tevbeyi kabûl edeceğine söz vermiştir.

Her günahın tevbesi kabûl olur, ancak şartlarına uygun yapılması lâzımdır. Tevbenin kabûl edileceğinde şüphe etmemelidir. Tevbenin şartlarına uygun olmasında şüphe etmelidir. Tevbe edilmeyen herhangi bir günahtan Allahü teâlâ intikâm alabilir. Çünkü, Allahü teâlânın gadabı günahlar içinde saklıdır. Allahü teâlâ pek kuvvetli, herkese gâlib ve intikâm alıcıdır. Yüzbin sene ibâdet eden makbûl bir kulunu, bir günah için, sonsuz olarak red edebilir. Bunu Kur'an-ı kerîm bildiriyor. İkiyüzbin sene itâat eden İblisin (şeytanın) kibirlenip secde etmediğinden ebedî mel'ûn olduğunu, haber veriyor. Yeryüzünde halîfesi olan Âdem aleyhisselâmın oğlunu, bir adam öldürdüğü için, ebedî tard eylemiştir. Mûsâ aleyhisselâmın zamanında, Belâm-ı Bâurâ, İsm-i âzamı biliyordu. Her duâsı kabûl olurdu. İlim ve ibâdeti, o derecede idi ki, sözlerini yazıp istifâde etmek için, ikibin kişi, hokka ve kalem ile yanında bulunurdu. Bu Belâm, Allahü teâlânın bir haramına, birazcık meyl ettiği için, îmânsız gitti. Kârûn, Mûsâ aleyhisselâmın akrabâsı idi. Mûsâ aleyhisselâm buna hayır duâ edip, kimya ilmi öğretince bu şahıs o kadar zengin olmuştu ki, yalnız hazînelerinin anahtarlarını kırk katır taşırdı. Birkaç kuruş zekât vermediği için, bütün malı ile birlikte, yeraltına sokuldu. Sa'lebe, sahâbe arasında çok zâhid idi. Çok ibâdet eder ve câmiden çıkmazdı. Bir kere sözünde durmadığı için, sahâbîlik şerefine kavuşamadı, îmânsız gitti. Peygamber efendimize (sallallahü aleyhi ve sellem) onun için duâ etmemesi emrolundu. Allahü teâlâ, bunlar gibi daha nice kimselerden, bir günah sebebiyle, böyle intikâm almıştır. Bunun için, her mü'minin günah işlemekten çok korkması, ufak bir günah işledikçe tevbe, istiğfâr etmesi, yalvarması lâzımdır. Tevbe, kalb ile,

dil ile ve günah işleyen aza ile birlikte olmalıdır. Kalb pişman olmalı, dil duâ etmeli, yalvarmalı, âzâ da günahtan çekilmelidir.

Allahü teâlâ ile kul arasında olan, kul hakkı bulunmayan günahların af olması için, gizlice tevbe etmek kâfidir. Başkalarına haber vermek, imâma bildirmek lâzım değildir. Para vererek, papaza günah af ettirmek, hıristiyanlıkta yapılıyor. İslâmiyette böyle şey yoktur. Hazret-i Ali buyuruyor ki, Hazret-i Ebû Bekr doğru sözlüdür. Ondan işittim ki, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem); "Günah işleyen biri, pişman olur, abdest alıp namaz kılar ve günahı için istiğfâr ederse, Allahü teâlâ, o günahı elbette affeder. Çünkü, Allahü teâlâ, (Nisâ sûresi 109. âyetinde meâlen); "Biri günah işler veya kendine zulüm eder, sonra pişman olup, Allahü teâlâya istiğfâr ederse, Allahü teâlâyı çok merhametli, af ve mağfiret edici bulur" buyurmaktadır" dedi. Bir hadîs-i şerîfte; "Bir kimse, bir günah işler, sonra pişman olursa, bu pişmanlığı, günahına keffâret olur. Yâni, affına sebep olur" buyruldu. Başka bir hadîs-i şerîfte; "Günahı olan kimse, istiğfâr eder ve tevbe eder, sonra bu günahı tekrar yapar, sonra yine istiğfâr söyler, tevbe eder. Üçüncüyü yine yapar ve yine tevbe ederse, dördüncü olarak yapınca, büyük günah yazılır." Buyuruldu. Yâni, ileride tevbe ederim diyenler, tevbeyi geciktirenler ziyân etti. Lokman Hakîm, velî veya peygamber idi. Oğluna nasîhat ederek; "Oğlum, tevbeyi yarına bırakma! Çünkü, ölüm ansızın gelip yakalar" dedi. İmâm-ı Mücâhid buyuruyor ki; "Her sabah ve akşam tevbe etmeyen kimse, kendine zulüm eder".

Tevbeyi, Abdülmelik bin Muhammed Harkûşî hazretleri "Tehzib-ül-esrâr" adlı eserinde şöyle anlatmıştır: "Abdullah bin Ömer rivâyet etti: Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allahü teâlâ, rûh gargaraya gelmedikçe kulun tevbesini kabûl eder." Büyük âlim ve aynı zamanda vâiz olan Ebû Sa'id buyurdu ki: "Tevbe, yüksek makâmlardan ve Allahü teâlânın sevgisini gerektiren amellerdendir. Allahü teâlâ Kur'an-ı kerîmde meâlen; "Allahü teâlâ, tevbe edenleri sever." buyuruyor. (Bakara sûresi: 222) Sehl bin Abdullah (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Tevbe, yaptığı günahlara pişmanlık duymak ve zemmedilen hareketlerden Allahü teâlânın râzı olduğu işlere dönmektir." Doğru bir tevbe edebilmek için, helâlinden yemek, âzâlarını kötülüklerden ve günahlardan muhâfaza etmek, bu husûslarda Allahü teâlâdan yardım istemek lâzımdır.

Zünnûn-i Mısrî’ye tevbe sorulduğu zaman: “Avâmın tevbesi, günahlardan, havâssın (seçilmişlerin) tevbesi, gafletten dolayıdır.” buyurdu.

Muhammed bin Ali el-Kettanî'ye istiğfârın ne olduğu soruldu. “İstiğfar, tevbe demektir. Tevbe ise altı mânâyı içine alan bir isimdir. Birincisi; yapmış olduğu günaha pişmanlık duymak. İkincisi; yapmış olduğu günahı bir daha işlememeye azmetmek, karar vermek. Üçüncüsü; Allahü teâlâya karşı yapmakla mükellef olduğu farzları edâ etmek. Dördüncüsü; hakkı geçenlerin haklarını vermek. Beşincisi; haramları atmak için, onunla beslenen vücûdunu bu hâlden kurtarıp mânen temizlemek. Altıncısı; nefse, günahların tadını tattırdığı gibi, tâatların acısını da tattırmak.”

İbn-i Atâ; “Tevbe, iki tanedir. Birincisi inâbe tevbesi, diğeri isticâbe tevbesi. İnâbe tevbesi, kulun âkıbetinden korkarak tevbe etmesi, isticâbe tevbesi, kulun Allahü teâlânın kereminden hayâ ederek yaptığı tevbedir” buyurdu.

Ebû Bekr Râzî (radıyallahü anh) şöyle nakleder: Ebû Bekr Beykendî'den duydum. Buyurdu ki: “Tevbe; kulun Allahü teâlâya karşı cürette bulunduğunu bilmesi, günahından dolayı kendisini yere batırmayacak, ateşle yakmayacak kadar Rabbinin hâlim olduğunu görmesidir. Sonra tevbe edip, bir daha o günahı işlememesidir.”

Rabia-i Adviyye, tevbeyi şartlarına uygun yapmamanın günaha sebep olduğunu, bunun için, tekrar ve doğru tevbe yapmak gerektiğini şöyle ifâde etmiştir: “Bizim tevbelerimiz, başka bir tevbeyi gerektirir.” Ve yine; “Sâdece dil ile istiğfâr, yalancıların tevbesidir” buyurarak tevbenin şartlarına uygun yapılması gerektiğini bildirmiştir. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) hadîs-i şerîfte; “Pişmanlık tevbedir.” buyurdu. Ebû Sa'id el-Va'iz hazretleri bu hadîs-i şerîfin mânâsını, şöyle açıklamıştır: “Geçmiş günahlardan dolayı kalbde bir yanmanın ve artık bir daha işlememek üzere kesin ve açık bir niyetin hâsıl olmasıdır.”

Muhammed bin Ali'ye; “Tevbe nedir?” diye sorulunca, “Kötülüklerden uzaklaşıp iyiliklere yönelmek, sonra bunda mücâhede, nefse bunu yapmasını zorlamak, sonra bu işte sebât etmek ve sonra doğruluk

göstermektir. Bundan sonra da Allahü teâlânın rızâsını kazanıp vilâyete (evliyalığa) ve yardımına, ihsânlarına kavuşmaktır" buyurdu.

Şakik-i Belhî de; "İnsanları iki şey helâk eder. Biri, tevbe ederim diyerek günah işlemeleri, diğeri de sonra yaparım diyerek tevbeyi geciktirmeleridir." buyurmuştur.

Yûsuf bin Esbât hazretleri buyurdu ki: "Tevbenin on derecesi vardır; 1- Cehâletten uzaklaşmak. 2- Tembelliği terk etmek. 3- Münkerâttan tevelli, kötülüklerden uzaklaşmak. 4- Beğenilen ve râzı olunan işleri yapmak. 5- Hayırlara koşmak, hayır işlerde yarışmak. 6- Tashih-i tevbe, tevbeyi tam ve doğru yapmak. 7- Lüzûm-üt tevbe, günahları terk edip, hakka yönelmek. 8- Hak sâhiblerinin haklarını ödemek (Edâ-i mezâlim). 9- Taleb-il megânim, fırsatları ganîmet bilmek. 10- Kalbin tasfiyesi, kötülüklerden temizlenmesi.

Ahmed bin Ebî Havârî buyurdu ki: "Kul kalbiyle pişman olmadıkça, diliyle istiğfâr etmedikçe ve kendi üzerinde hakkı olan hak sâhiblerinin hakkını ödemedikçe tevbe etmiş olmaz. Kul ibâdete yönelir, kulluğunu yaparsa, tevbeye ve zühde ulaşır. Zühde kavuşunca, sadâkata, sıdka ulaşır. Sıdkı elde eden, tevekküle, bununla da istikâmete kavuşur. Hazret-i Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kıyâmet günü tevbe en güzel bir sûrette getirilir. Öyle güzel kokusu olur ki, onu mü'minlerden başkası duymaz. Kâfirler der ki: Mü'minler o kokuyu alıyorlar da, biz neden alamıyoruz?. Bunun üzerine tevbe, onlara şöyle der: Eğer beni dünyâda kabûl etseydiniz (dünyâda iken tevbe etseydiniz) şimdi (bu güzel kokumu) duyardınız. Bunun üzerine kâfirler, Şimdi seni kabûl ediyoruz derler. Semâdan bir melek, kâfirlere şöyle seslenir: Eğer dünyâdaki altın ve gümüşleri ve her şeyi getirseniz artık sizden tevbe kabûl olunmaz. Sonra buyurdu ki: Melekler onlardan uzaklaşır. Cehennem bekçileri olan melekler gelirler. Kendisinde güzel koku bulunanları Cennet'e korlar. Kötü koku bulunanları ise Cehennem'e atarlar."

İbn-i Atâ; "Kim amel ederek tevbesini düzeltirse, tevbesi kabûl olunur" buyurdu. Zünnûn-i Mısrî hazretleri buyurdu ki: "Her uzvun tevbesi vardır. Kalbin tevbesi, haram olan işleri yapmaya niyeti terk etmesidir. Gözün tevbesi, harama bakmaması, ayakların tevbesi, harama gitmemesi, kulağın

tevbesi, haram olan şeyleri dinlememesi, karnın tevbesi, helâlden yemek, fercin tevbesi, fuhuştan uzak durmasıdır...”

Ebû Hafs hazretlerine; “Tevbekârlar neden dünyâyı sevmezler” diye sorulunca; “Çünkü onlar, günaha dünyâda batarlar” buyurdu. Fakat, tevbe de dünyâda yapılır dediklerinde; “Bu, günaha delildir. İşleniyor ki tevbe yapılıyor. Bu kesindir. Yâni dünyâda günah işleniyor, fakat her günahın tevbesinin kabûl edileceği kesin değildir.” buyurdu.

Ebû Abdullah Celâ hazretlerine denildi ki: “İnsan ne zaman tam tevbekar olur?” “Sol omzundaki melek, yirmi sene hiç yazacak günah bulamadığı ve yazmadığı zaman” buyurdu.

Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Allahü teâlâ (günahkar kuluna) ey Âdemoğlu, sen bana duâ etmedin. Benden günahlarının bağışlanmasını istemedin. Eğer bunu benden isteseydin, arzın dolusu günahın olsa, göke ulaşsa, onu bağışlar, günahına bakmazdım buyurdu.”

Ebû Nâsr Abdüsseyyid bin Muhammed ibni Sabbag hazretleri de; “Et-Târık'üs sâlim ilallah” adlı eserinde tevbeyi şöyle anlatmıştır: Günahlarından dolayı tevbe etmek, her müslümana farzdır. Günah işleyip de tevbeyi geciktirmek câiz değildir. Müslüman günah olan işlerden uzak durmalı, günaha girerse pişman olup, Allahü teâlâdan affını ve mağfiretini dilemelidir. Kulun mutlakâ tevbeyi gerektirecek bir hâli bulunur. Âlimler, Allahü teâlânın kulları üzerinde sayısız hakları bulunduğunu, bunların gözetilmesi gerektiğini, Allahü teâlânın haklarına karşılık, O'ndan gâfil olunduğu zaman tevbe etmek lâzım geldiğini söylemişlerdir. Şöyle ki, Allahü teâlâya şükretmek, O'nu anmak ve hatırlamak, O'ndan korkmak her müslümana lâzımdır. Çünkü Allahü teâlâ her an nîmetlerini ve ihsânını yenilemekte ve tazelemektedir. Meselâ, Allahü teâlâ kısa bir müddet için nefes alıp verme nîmetini insanlardan almış olsa, hepsi ölü olarak yere serilirdi. Öyleyse, nîmete kavuşan kimseye, o nîmeti verenden gâfil ve habersiz olması aslâ yakışmaz. Nimete kavuşan o nîmeti verenden başkası ile meşgûl olursa, yapacağı şey, nîmet sâhibini unuttuğu için pişman olmak, nîmet sâhibinden özür dilemek, O'nun beğendiği işlere devam etmek ve

tekrar O'nu anıp, hatırlamaktır. Allahü teâlâ, beş vakit namazı farz kıldı. Kullar, beş vakit namazla Allahü teâlâyı andılar ve O'na kulluk vazifelerini yerine getirdiler. Allahü teâlâ, kullarının namazlarda kendisini anmalarını, ibâdet etmelerini, beş vakit namazın dışında kendisinden gaflette bulunup, unutmalarına keffâret yaptı. Yâni gaflet suçunu affetti. Kullar namaz kılarken, kalblerini başka şeylerle meşgûl ederlerse, bu gaflet hâllerinden dolayı özür dilemeleri ve Allahü teâlâdan af olunmalarını dilemeleri icâbeder. Çünkü onlar, Allahü teâlâyı anacakları yerde kalbleri başka şeylerle meşgûl olmuştur.

Abdurrahmân bin Ebû Ömer; "Her sabah, görevli iki melek: Ey hayır isteyenler! Geliniz hayırlı işler yapınız! Ey kötülük yapanlar! Kötülüklerinizi azaltın diye seslenirler" buyurmuştur.

Sâlih zâtlardan birisi; "İnsanlar üzerine gelen her gece, Ey Âdemoğlu! Bende şu anda hayır nâmına ne yapabilirsen yap. Bir daha ebediyyen geri dönmeyeceğim der." diye haber vermiştir.

Ebû Hüreyre (radıyallahü anh) şöyle buyurdu. "Kim üç defâ Estagfirullah ellezî lâ ilâhe illâ huvel hayyül kayyumü ve etûbü ileyh" derse, Allahü teâlâ onun günahlarını affeder."

Ebû Ümame'nin rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Sağda bulunan melek, sol tarafta bulunan meleğin âmiridir. Kul bir iyilik yaptığı zaman, sağ taraftaki melek hemen o kimse için on sevap yazar. O kul kötülük yaptığı zaman, sağ taraftaki melek, sol taraftakine; O kötülüğü onun için hemen yazma, yedi saat bekle. Belki yaptığı kötülük için istiğfâr eder. "Allahü teâlâdan affını ister" der."

Abdullah ibni Mes'ûd hazretleri şöyle buyurdu: "Allahü teâlânın katında en büyük günah, biri diğerine Allah'tan kork deyince, karşıdakinin, "Sen kendine bak" demesidir."

Akıllı kimseye yakışan, tevbeyi âdet edinip, işlediği hatâ ve günahlardan sonra pişman olması ve istiğfâr etmesidir. Umulur ki, böyle yapan kimse,

nefsinin şerrinden ve amelinin kötülüğünden kurtulur. Çünkü tevbe ve istiğfâr, kalbi düzeltir. Allahü teâlânın rızâsını kazanmaya sebep olur.

Ömer (radıyallahü anh), (Tevbe edenlerle oturup kalkınız. Çünkü onların kalbleri çok incedir) buyurmuştur.

Mücâhid (radıyallahü anh), "(Hesap için) Rabbi huzûrunda durmaktan korkan için iki Cennet var." (Rahmân sûresi: 46) meâlindeki âyet-i kerîmenin tefsîrinde; "Bu öyle bir kimsedir ki, günah işlerken Allahü teâlâyı hatırlar ve ondan vazgeçer. Bu, tevbe edenin derecesinden daha üstündür. Çünkü, tevbe eden kimse, günahı işledikten sonra pişman olmaktadır. Bu ise, günah üzerinde iken, Allahü teâlâyı hatırlayarak o günahtan vazgeçmektedir." buyuruyor.

İbn-i Abbâs'ın (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdular: "Kim istiğfârı çoğaltırsa, Allahü teâlâ ona her keder ve gamdan bir rahatlık, her darlıktan bir çıkış yolu ve ummadığı yerden rızık nasib eder."

Riyâh el-Kaysî; "Benim kırk küsur günahım vardı. Her biri için yüz kere istiğfâr ettim." buyurdu.

Avn bin Abdullah; "Tevbe edenlerle beraber olunuz. Çünkü Allahü teâlânın rahmeti, günahından pişmanlık duyana daha yakındır." buyurdu.

Anlatılır ki, Zuheyr es-Selûli hiç durmadan ağlardı. Arkadaşlarından birisi onu azarlayarak; "Allahü teâlâ sana merhamet etsin. Niçin böyle devamlı ağlıyorsun?" dedi. O da, "Günahlarıma ağlıyorum. Suçum çok. Rabbine âsî olana elbette ağlamak yaraşır." cevâbını verdi.

Anlatılır ki, Hızır aleyhisselâm Mûsâ'dan (aleyhisselâm) ayrılacağı vakit, Mûsâ aleyhisselâm ona; "Bana bâzı tavsiyelerde bulun" dedi. Hızır da (aleyhisselâm) şu tavsiyelerde bulundu: "Herkese faydalı ol, zarar verici olma. Güler yüzlü ol, kızgın olma. İhtiyâcın olmadan yola çıkma. Başkasını yaptığı günahtan dolayı ayıplama. Kendi günahlarına ve hatâlarına ağla."

Fudayl bin Iyad (rahmetullahi aleyh) buyurdu ki: “Günahın senin yanında ne kadar küçülürse, Allahü teâlânın yanında o derece büyür. Sen günahı ne kadar büyük görürsen, o günah Allahü teâlânın yanında o derece küçülür.” (İnsan, günahını dâimâ büyük görmelidir.)

Hasen-i Basrî (rahmetullahi aleyh); “Eğer insan günahını küçük görürse, ona ehemmiyet vermez. O zaman o günah, büyük günah hâlini alır. Eğer insan günahını büyük görür, onun için istiğfâr yapar, onu gizler ve tevbe ederse, o günah küçücük kalır.” buyurdu.

Hazret-i Ebû Bekr'in rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Bir kimse günah işler, sonra bu günahını hatırladığı zaman, kalkar, abdest alıp, iki rekat namaz kılar, günahını Allahü teâlâdan affetmesini dilerse, Allahü teâlâ onun günahını affeder.”

Süfyân bin Uyeyne (radıyallahü anh) anlattı: “Yanımda birisi olduğu hâlde Kâbe-i muazzamayı tavâf ediyordum. Fakat yanımdaki suskun bir vaziyette idi. Tavâfı tamamlayınca, Makâm-ı İbrâhim denen yere geldi. İki rekat namaz kıldı. Sonra Kâbe-i muazzamanın yanına vardı ve şöyle duâ etti: “Yâ Rabbî! Zillete ve noksanlığa benden daha lâyık kim var? Çünkü sen, beni zayıf olarak yarattın. Senin affına benden daha lâyık kim var? Yâ Rabbî! Yâ Rabbî sana muhtacım.” Onun bu sözleri benim pek hoşuma gitti.”

Kendilerine ilm-i ledün verilen âlimlerin ve evliyânın büyüklerinden olan Ahmed Nâmıkî Câmî hazretleri tevbesiyle ve başkalarının da tevbe edip hidâyete kavuşmalarına vesîle olmakla tanınmıştır. Kitapları ve sohbetleriyle altıyüzbin kişinin tevbe ederek hak yola girmesine ve ebedî saâdete kavuşmasına sebep olmuştur. Miftâh-un-necat kitabında buyuruyor ki: “Tevbe, müslüman olsun, olmasın her akıllı kimsenin ihtiyâcı olan bir şeydir. Bir iş yaptığında onun kötü olduğunu gören herkesin pişman olup tevbe etmesi vâcibdir. Tevbe etmezse kendine zulmetmiş olur. Allahü teâlâ Hucurât sûresi 11. âyet-i kerîmede meâlen şöyle buyurdu: “Ey îmân edenler! Bir kavim, bir kavimle alay etmesin. Olur ki, alay edilenler Allah indinde alay edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da, diğer kadınlarla alay etmesinler! Olur ki, alay edilen, eğlenceye alınan kadınlar, kendilerinden

daha hayırlıdırlar. Birbirinizi ayıplamayınız ve birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayınız. Bir kimse îmân ettikten sonra, fâsıklık ne çirkin bir addır. Kim ki bu menâhiden (yasak edilen şeylerden) tevbe etmezse, işte onlar zâlimlerdir." İnsanlar ya zâlim, veya tâib (tevbe edici) olur denildi. Tevbe etmeyen zâlimdir. Tevbe etmeyen insanlar, kendilerini zulme ve fitneye attılar. Cenâb-ı Hak ile anlaşmaya sâdık kalmadılar ve ahde vefâ etmediler. Bu sebeple, insanların çoğu zâlim oldu. Tevbe sûresi. 111 ve 112. âyet-i kerîmelerinde meâlen buyruluyor ki: "Muhakkak ki Allahü teâlâ mü'minlerden nefislerini cihâda, mallarını sadaka ve infaka sarfedenlere, karşılığında Cennet'i vermekle, (bunları onlardan) satın aldı ki, onlar Allah yolunda cihâd ederler, öldürürler, öldürülürler. Onlara vâd olunan Cennet haktır ki, Tevrât, İncil ve Kur'an'da sâbittir. Kim ki, Allahü teâlâdan sevap talep ederek cihâdda ahdine vefâ ederse, niyetinde ihlâs üzere olup, riyâ ve şöhretten kaçınırsa, Allahü teâlânın vâd-i kerîmiyle olan mubâyeaya (alış-verişe) mesrûr olur. Sevinin ki, bu alış-veriş sizin için büyük bir saâdettir." "Şirk, nifak ve mâsiyetlerden (günahlardan) tevbe edenler, Allahü teâlâya itâat edip, ihlâs ile ibâdet edenler, genişlikte de darlıkta da Allahü teâlânın nîmetlerine hamd edenler, oruç tutanlar, (ve Allah yolunda cihâd edenler, ilim öğrenenler), rükû ve secde edenler (beş vakit namazı şartlarına uygun olarak kılanlar), iyiliği (Allahü teâlâya îmân, tâat ve Resûlullahın (sallallahü aleyhi ve sellem) sünnetine tâbi olmayı) emredenler, kötülükten (küfür ve masiyetlerden) nehyedenler, Allahü teâlânın ahkâmının, emirlerinin hudûdunu koruyan ve riâyet edenler var ya, işte bu güzel sıfatlarla vasıflanmış olan mü'minleri Cennet ile müjdele."

Tevbenin, acele etmekten başka belirli bir şartı yoktur. Bütün insanların tevbeye ihtiyâcı vardır. İnsanların en iyisi enbiyâdır (nebîler ve resûllerdir). Onlardan biri de Yahyâ (aleyhisselâm) idi. Onun hakkında âyet-i kerîmede meâlen; "O, kavminin efendisi ve nefsini şehvetten hapsedicidir." buyruldu. (Âl-i İmrân sûresi: 39) Bununla beraber yine, onlara da istiğfâr vâcib olmuştur. İnsanların en üstünü olan peygamberler, tevbeye ihtiyaç duyarsa, tevbeye ihtiyâcı olmadığını söylemek kimin haddine düşer. İnsanların en iyisi olan Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Kalbimde (envâr-i ilâhiyyenin gelmesine engel olan) perde hâsıl oluyor. Bunun için her gün 70 kere istiğfâr ediyorum." ve yine, "Allahü teâlâya her gün yüz kere istiğfâr ediyorum." buyurdu.

Ekseriyâ insanın her verdiği nefeste bir günah bulunur. Bilhassa dünyâya rağbet edenler için bu böyledir. Bunlar dünyâyı severler. Dünyâyı sevenler, her günahın başındadırlar. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Dünyâya düşkün olmak, günahların başıdır." Gerçekten, bir gündüz ve gece 24 saattir. İnsan, her saatte ortalama bin nefes verir. 24 saatte insandan 24.000 nefes çıkar. Bu nefesleri dünyâya rağbet ve dünyâ sevgisi için verince, hepsi mâsiyet (günah) olur. Her gün onun hesâbına 24.000 günah yazılır. O, bunu bilmez, farketmez. Hal böyle olunca, istiğfâr (tevbe) yapmak lâzım mı, değil mi? Bilmek gerekir. İnsan tevbe edince ve tevbenin şartını yerine getirince, onun bütün nefesleri tâat (ibadet ve sevap) olur. İnsanlar için büyük bir sermâye olan tevbenin bâzı mühim şartları vardır.

Tevbenin şartı üçtür: Pişmanlık, dil ile özür dilemek (istiğfâr) ve beden ile günahtan kaçınmak (terk). Tevbenin aslı (kökü) bu üç şeyin hakîkatindedir. İhlâs ve doğrulukla bunları yerine getiren kimse, cenâb-ı Hakk'ın evliyâsından bir veli olur. Sıddîklardan bir sıddîk ve ebdallerden bir ebdal olur. Çünkü her şeyin anahtarı tevbedir. Bütün dostlukların başı tevbedir. Nitekim hadîs-i şerîfde buyruldu ki: "Cenâb-ı Hakk'a, tâib (tevbe eden) gençten daha sevgilisi yoktur." O genç, kendi nefsinin arzularını kontrol altına alır, cenâb-ı Hakk'ın rızâsını kendi hevesine tercih eder. İşte onun kavuştuğu iyi saâdet ve iyi talih budur. Hem cenâb-ı Hak indinde ve hem bütün mahlûkât nazarında onun sâhip olduğu üstün (izzetli) huy budur. Gökte melekler, havada kuşlar, denizde balıklar, çöllerde, sahralarda ve denizlerde vahşî hayvanlar, aşağıda ve yukarıda bulunan bütün yaratıklar hepsi onu sever ve ona yakın olmak isterler. Onun dileğini cenâb-ı Hak yaratır, ihsân eder.

Fudayl bin Iyâd (rahmetullahi aleyh) yol kesici iken tevbe etti. Malları sâhiplerine geri verdi. Bir yahudi geriye kaldı. Fakat Fudayl'ın ona verecek bir şeyi yoktu. Yahudiye dedi ki: "Hiç malım kalmadı ki seni hoşnut edeyim, bana hakkını helâl et." Yahudi dedi ki: "Ben, bana mal vermediğin müddetçe helâl etmemeğe yemîn ettim." Fudayl, "Eğer benim verecek bir şeyim olsaydı, seninle böyle konuşmazdım" dedi. Yahudi, "Elini şu elbisenin altına sok, orada bir kese altın vardır. Onu çıkar bana ver ki, yemînim yerine gelsin de, hakkımı sana helâl edeyim" deyince. Fudayl

(rahmetullahi aleyh) elini o elbisenin altına soktu, bir avuç altın çıkardı ve ona verdi. Yahudi dedi ki, “Bana İslam'ı arzet (bildir).” Ben Tevrât’da okudum ki, ümmet-i Muhammed'den doğru ve ihlâs ile tevbe edenin elinde toprak altın olur. Ben senin bu söylediğinde doğru olup olmadığını bilmek istedim. Bu elbisenin altında hiç altın yoktu. Bildim ki, Muhammed'in aleyhisselâm dîni haktır ve senin tevben haktır (gerçektir).” Bunu söyledi ve onun elinde müslüman oldu. Bunun gibi vak’a (olay) çoktur. Tevbe, öyle herkesin değerini bileceği bir sermâye değildir. Tevbe, insanların kurtuluşudur. Gönlün hayâtı ve canın besini (gıdâsı) ve âhıretin meyvesidir. Mü’minin sürûrudur, sevincidir. Günahlar demetinin şifâsı, hastaların yarasının merhemi, düşenlerin yapışacağı iptir. Yolunu kaybetmişlerin rehberi, söz dinleyicilerin işitme anahtarı, konuşanların sözünün sıdkıdır. Müstekîm olanların istikâmetinin (doğruluğunun) adımıdır. Sâlihlerin basîret nûru, Allahü teâlânın azâbından korkanların korkusunun istirâhatı ve recâ sâhiplerinin ümidinin müjdecisidir. Nitekim cenâb-ı Hak, Yûnus sûresi 63. âyet-i kerîmede meâlen; “(Evliyâ) onlardır ki, Allahü teâlâya îmân edip, O'na muhâlefet etmekten sakınırlar.” buyurdu. Yine Yûnus sûresi 64. âyet-i kerîmede meâlen şöyle buyrulmaktadır: “Onlar için dünyâ hayatında (Kur’an-ı kerîm ile) ve âhırette (ihsan ile) müjdeler vardır. Allahü teâlânın kelimelerinde (sözlerinde, vâdlerinde) hiç bir değişme yoktur. İşte bu müjde, en büyük kurtuluştur.” Şimdi sözün başına dönelim. Tevbenin şartı nedir? Tâib (tevbe edici) nasıl yaşamalıdır ki, tevbe makâmı doğru olsun? Ve, bu sözü geçen makâmlara ulaşsın. Bunları anlatalım:

Tâibin, önce cenâb-ı Hakk’ın emrini gözetip, tevbeyi cenâb-ı Hakk’ın kitabında bildirdiği gibi yapması gerekir. Allahü teâlâ, Tahrim sûresi sekizinci âyet-i kerîmede meâlen; “Ey îmân edenler! Günahlarınızdan, Allahü teâlâya tevbe-i nasuh ile (ölünceye kadar bir daha günah işlememek üzere, nefsine nasîhat veren tevbe ediciler gibi) tevbe edin!...” buyurmaktadır. Rivâyet edildi ki, âyet-i kerîmede bildirilen tevbe-i nasuh, kulun geçmişte işlediği günaha pişman olması ve bundan sonra da o günaha dönmemeye kat’î olarak karar vermesidir. Yine bildirildi ki, tevbe-i nasuh dört şeyi kendinde toplar: 1- Lisan (dil) ile istiğfâr, 2- Günahı işleyen âzâ ile günahı terketmek (pişman olmak), 3- Bu günahı bir daha hiç işlemeyeceğine kat’î olarak karar vermek, 4- İnsanı günah işlemeye sevkeden kötü arkadaşlardan uzaklaşmaktır. Kalb pişman olmalı, dil duâ

etmeli, yalvarmalı, âzâ da günahtan çekilmelidir. Nâsuh'un yaptığı tevbe gibi tevbe etmelidir. Üstâd İmâm Ebû Bekr Surbânî'nin (rahmetullahi aleyh) tefsîrinde yazıyor ki: “Bu Nâsuh, yol kesicilikten tevbe etmiş bir kimse idi. Tevbe edip herkesin hakkını geri verdi. Her birini hoşnut etti. Hiç malı kalmadı. Biri gelip hakkını istedi. Üzerindeki peştamalı çıkardı. Orada bir akarsu vardı. O akarsuyun içine oturdu. Peştamalı o kimseye verdi.”

Allahü teâlâ bize bildirdi ki: “Tevbeyi, Nâsuh'un yaptığı gibi yapınız. Ve her alacaklınızı mümkün olduğu kadar hoşnut ediniz. Geriye kalanı, ben kendi hazînelerimden hoşnut ederim.” Her makâma göre ayrı ayrı tevbe etmek lüzumunu çok iyi bilmelidir. Âsî olanın işlediği günaha tevbe etmesi lâzımdır. İtâat edenin, bu hâlini üstün (iyi) görmekten tevbe etmesi gerekir. Ayrıca, Kur’an-ı kerîm okuyanların ucbdan (kendini beğenmekten), âlimin hasetten, doğru yolda olanın, bu hâlini kendinden bilmekten ve bütün insanların her husûsta benlik his ve düşüncelerinden tevbe etmesi lüzûmu hiç unutulmamalıdır. Âzâları ile günah işleyip, sonra tevbe etmek, gözü, kulağı, dili korumak zor değildir. Fakat böyle olmakla beraber, tâiblerin (tevbe edenlerin) derecesine kavuşmak da kolay olmamaktadır. Zirâ tevbe edenin, hiç bir nefesini zâyî etmemesi gerekir. Kendi gönül kıblesini, kötü işlerine bakmaya yöneltip; “Ne yaptım! Söylediğim ne oldu?” gibi düşüncelerle ve insâf gözüyle hareket etmelidir. “Efendisine hizmette kusurlu olana mükâfât verilir mi? Azâbı ve cezâsı nasıl olur?” diye düşünüp, Cehennem azâbına düşmekten korkması gerekir. Bunları düşündükçe, nedâmet ateşi gönlünde yükselip, gönlü yana ve gözleri yaşlar döke ve dili feryâd ede. Vücûdu eriye, gözünü lâzım olmayanı görmekten, kulağını gerekmeyeni işitmekten, dilini söylememesi gerekeni söylemekten muhâfaza ede. Kötü arkadaşı terk edip, gidilmemesi gereken yerlere gitmekten, alınmaması gerekeni almaktan sakına. Bütün âzâlarını, kulluk bağı ile bağlı kıla ve hoşnut edebileceği her hasmını hoşnut ede. Tam hasret ve nedâmetle ve kalbinde tam bir korku ile devamlı; “Acabâ benim bu hatâ ve zulümlerim affolur mu? Bana ne muâmele yaparlar? Af mı, yoksa azap mı ederler?” diye düşüne. Bir nefesini korkuyla, diğerini ümîdle geçire. Gece-gündüz Allahü teâlânın işiyle meşgûl ola. Her vakitte dilini Allahü teâlânın zikri ile ıslata.

Affedilen tevbekar, Allahü teâlânın seçtiği ve beğendiği kimsedir. Onun gönlü, cenâb-ı Hakk'ın nazargâhıdır. İlim öğrenip, riyâzet çekip, kendi nefsinin hevâsını terkedip, Allahü teâlânın rızâsını istemiştir. İki cihânın sâhibi cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve ihsânı, yarattığı bir kulundan az olmaz. Cenâb-ı Hak söz veriyor ve Şûrâ sûresinin 25. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyuruyor: "Allahü teâlâ kullarını, işledikleri günahlara pişmanlıkla yaptıkları tevbelerini kabûl eder ve dilediği kimsenin (büyük ve küçük) seyyiâtını (kötülüklerini, günahlarını) affeder." Yine Allahü teâlâ, Furkân sûresi 70. âyet-i kerîmede meâlen; "(Günahına) tevbe eden, Allahü teâlâya ve Resûlü'ne îmân eden, (İslâm'ın erkânı üzerine) sâlih amel işleyen kimselerin günahlarını, Allahü teâlâ sevâba tebdil eder (çevirir)" buyuruyor. Cenâb-ı Hak, tâiblere (hakiki tevbe edenlere) bu müjdeyi vermiştir.

Tevbe etmek saâdet alâmetidir. Tevbe eden, tevbenin şartlarını yerine getiren yukarıda anlattığımız vasıfları da ele geçiren kimsenin, geçtiği topraklar, diğer topraklara, o kimsenin oturduğu yer de diğer yerlere karşı övünür. Tâib, bir dereden, nehirden veya denizden geçtiğinde, ihlâs, tevbe, safâvet ve gönül sıdkı ile besmele çekse, o sular, kıyâmete kadar onun için sevâbı ona âit olmak üzere tesbîh ve tehlil ederler ve cenâb-ı Hak'tan onun için af dilerler. Onu aydınlatan güneş, ay ve yıldızlar da, onun için istiğfâr ederler. Cenâb-ı Hak, onu halkın gönlünde tatlı (sevimli) ve seçilmiş kimselerin gönlünde sevgili kılar. Göklerdeki melekler, onun için istiğfâr ederler, ölürken beşâret bulur (müjdelenir). Kabir ona Cennet bahçelerinden bir bahçe olup, kıyâmette yüzü ak olarak haşrolur. Sırat'tan kolay geçer. Hesâbı ihsân ile kolay olur ve Cennet'te yüksek derece bulur. Tevbe cevheri, herkesin ele geçireceği bir şey değildir. O öyle bulunmaz bir incidir ki, herkes onun değerini bilemez. Tevbeleri sebebiyle yüz binlerce günahkâr affedilir.

Bir kimse tevbekârların makâmına ulaşamazsa, tevbeden ümidini kesmemelidir. Tevbekârları kendine dost edinmelidir. Onlarla oturup kalkmalıdır ki, cenâb-ı Hakk'ın rızâsına muvafık (uygun) hâle gelsin.Tâiblere ve bütün mü'minlere iyilik dilemelidir. Onlara duâ etmelidir. Çünkü Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: "Bir kimse, erkek ve kadın mü'minler için günde 25 kere istiğfârda bulunursa, Allahü teâlâ, onun kalbinden gıll (kin) ve hasedi giderir. Bu günde onu, ebdallerden

yazar. Kıyâmet günü, o kimse için, bütün mü'min ve mü'minelerin hepsi, "Yâ Rabbî! O bizim için istiğfârda bulunurdu. Sen de onu mağfiret et" derler ve böyle söylemeyen bir kimse kalmaz." Yine Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki: "Abdestli olarak uyu! Eğer ölürsen, şehîd olarak ölürsün, küçük, büyük herkese hürmet göster!" Sen, saâdet hangisinde olduğunu bilmezsin. Tevbe ile kabre giren, annesinden yeni doğmuş gibidir. Müslihlerin (ıslah-ı nefs etmişlerin) ve tâiblerin arasında olursan ve başka hiçbir iyilik olmasa bile, sonunda sende bir nedâmet peydâ olur. Kendi hâlini anlarsın.

Ahmed-i Namıkî Câmi hazretleri, Miftah-ün-necat isimli kıymetli kitabının son faslında buyuruyor ki: "İyi bir arkadaş, iki cihân için de büyük saâdettir. Maksada çabuk ulaşmayı sağlar. İnsanlar birlikte yaşarlar ve arkadaşsız olamazlar. Babamız olan Âdem aleyhisselâm, en güzel yer olan Cennet'te bulunduğu hâlde, kendisine insan olarak bir arkadaş gerektiğini hissetti ve bunu istedi. Onun sol kaburga kemiğinden Hazret-i Havvâ vâlidemiz yaratıldı.

İyi arkadaşa sâhip olunca, çok hamd etmeli ve hep iyi kimselerle beraber bulunmalıdır ki, kıyâmette pişmanlık çekilmesin. Kur'an-ı kerîmde bu hâl bildirilmektedir. İnsana ulaşan her felâket, kötü arkadaş sebebiyle gelir. Ondan çok uzak durmalıdır. Arkadaşın iyiliği veya kötülüğü, mutlakâ, asıl, neseb, akrabâlık gibi sebeplere bağlı değildir. Eshâb-ı Kehf'e yakın olup, onlardan ayrılmayan Kıtmir isimli köpek, Kur'an-ı kerîmde onlarla beraber zikrolundu.

Beyt:

Tevbe ya Rabbî hatâ râhına gittiklerime…

Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime…

----

1) Hâşiyetü Şeyh-zâde alâ tefsîr-i Beydâvî; (Şeyh-zâde Muhammed bin Muslihiddîn, 4 cild, İstanbul 1978) Metinde geçen âyet-i kerîme tefsîrleri.

2) Tefsîr-i Mazharî; (Senâullah-ı Pâni-pütî, 10 cild, Pakistan 1964)

3) Hâşiyet-üş-şihâb alâ tefsîr-i Beydâvî; (Ahmed bin Muhammed el-Havacî el-Mısrî, 8 cild, İstanbul 1283)

4) Câmi'ul-beyân an te'vîl-il-Kur'an; (Ebû Ca'fer Muhammed bin Cerîr et-Taberî, 30 cild, Pakistan 1968)

5) Câmiu ahkâm-il-Kur'an; (Ebû Abdullah Kurtubî, 20 cild, Kahire 1967)

6) Tefsîr-i kebîr; (Mefâtih-ül-gayb, Fahreddîn Râzî, 32 cild, Mısır 1968)

7) Tefsîr-i Rûh-ul-beyân; (İsmâil Hakkı Bursevî, 10 cild, İstanbul 1389)

8) İrşâd-ül-akl-is-selîm; (Ebüssü'ud Efendi, 5 cild, Mısır 1952)

9) Tefsîr-i Hüseynî; (Hüseyn Vaiz-i Kaşifî, 2 cild, Hindistan 1287)

10) Hâşiyet-üs-Sâvî alel-Celâleyn; (Ahmed Sâvî, 4 cild, Beyrut târihsiz)

11) Hâşiyetü Cemel alel-Celâleyn; (Süleymân cemel, 4 cild, Beyrut târihsiz)

12) Tefsîr-i lübab-it-tevil fî mean-it-tenzîl; (Alaüddîn Hâzin, 4 cild Mısır 1328)

13) Zâd-ül-Mesîr fî ilm-it-tefsîr; (Ebü'l-Ferec ibni Cevzî, 9 cild, Beyrut 1964)

14) Garâib-ül-Kur'an ve regâib-ül-fürkân; (Nizâmüddîn Hasen bin Muhammed Nîsâbûrî, 30 cüz, Mısır 1962)

15) Ed-Dürr-ül-mensûr fit-tefsîri bil-me'sur; (Celâlüddîn Süyûtî, 6 cild, Mısır 1314)

16) Letâif-ül-işârât; (Abdülkerim Kuşeyrî 3 cild, Mısır 1971)

17) El Keşşaf; (Cârullah Zemahşerî, 4 cild, Tahran târihsiz)

18) Meâlim-üt-tenzîl; (Begavî Hüseyn bin Muhammed, Hindistan 1269)

19) Keşf ve beyân; (Ebû İshak Sa'lebî, Süleymâniye Kütüphânesi Yozgat bölümü No:94)

20) El-Bahr-ül-Muhît; (Ebû Hayyân Endülüsî, Riyâd târihsiz)

21) Te'vilat-ı Ehl-is-sünne; (İmâm-ı Mansûr Mâturîdî, Süleymâniye Kütüphânesi, Beşir Ağa kısmı No: 9 ve Hamîdiye Kütüphânesi No: 30, 31)

22) El-Muharrer-ül-vecîz; (İbn-i Atıyye, Ayasofya Kütüphânesi, No: 119, 121)

23) El-Vesît; (Vâhidî, Kılıç Alı Pasa Kütüphânesi No: 97, 98)

24) Tefsîr-ül-vâsît; (Vâhidî, Süleymâniye Kütüphânesi Hkm. Blm. No: 963)

25) Tefsîr-i Bâsît; (Vâhidî, Süleymâniye Kütüphânesi Crh. kısmı No: 88)

26) Sahîh-i Buhârî; (Muhammed bin İsmâil Buharî, 8 cild, İstanbul 1982) cild-6, sh. 145

27) Sahîh-i Müslim; (Müslim bin Haccac el-Kuşeyrî, 4 cild, Matbaâ-i Âmire 1329) cild-4, sh. 03, 141

28) Sünen-i Ebû Dâvûd; (Mısır 1391) Kitâb-üs-sünne, 16

29) Sünen-i Tirmizî; (Mısır 1348), Tefsîr-ül-Kur'an, 2, 3

30) Sünen-i Nesâî; (7 cild, Mısır 1348) Cum'a, 4, 5

31) Sünen-i İbn-i Mâce; (2 cild, Mısır 1372), İkâmet 76

32) Muvattâ; (İmâm-ı Mâlik, 2 cild, Mısır 1370) Hadîs No: 2692

33) Müsned-i Ahmed ibni Hanbel; (6 cild, İstanbul 1982), cild-2, sh. 248, 264, cild-3, sh. 152, 229, 240, 254

34) Künh-ül-Ahbâr; (Müverrih Ali Efendi, 5 cild, İstanbul târihsiz) cild-1, sh. 268

35) Feth-ul-Bârî Şerh-ül-Buhârî; (İbn-i Hâcer Askalânî, Beyrut târihsiz) cild-6, sh. 257

36) Râmuz-ul ehâdis; (Ahmed Ziyaüddîn Gümüşhanevî) Hadis No: 1220, 3478, 3479, 4361, 4362, 4363, 4390, 4439 ve 5632

37) Tam İlmihal Seâdet-i Ebedîye; (İstanbul 1987) sh. 1031

38) Mir'ât-ı Kâinat; (Nişâncı-zade, İstanbul 1258) cild-1, sh. 55

39) Arâis-ül-mecâlis; (Ebû İshak Sa'lebi, Mısır 1954) sh. 25

40) Tabakât-ı İbn-i Sa'd; (Muhammed bin Sa'd, Beyrut târihsiz) cild-1, sh. 20

41) Ravdat-ul-ebrâr; (Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, 5 cild, Kahire 1248) cild-1, sh. 2 vd.

42) Meâric-ün-nübüvve; (Tercüme, Altıparmak Muhammed Efendi, İstanbul târihsiz) sh.13

43) El-Kâmil fit-târih; (İbn-ül-Esîr, Beyrut 1965), cild-1, sh. 27

44) Ahbâr-u Mekke: (Merâki Ebu'l-Velîd, Beyrut 1969) sh. 25

45) İslâm âlimleri Ansiklopedisi; (18 cild, İstanbul 1987) cild-5, sh. 286, cild-9, sh.123, cild-10, sh. 136, 137, 138, cild-12, sh. 235

46) Kıyâmet ve Âhıret; sh. 7

47) İslâm Ahlâkı; sh. 7, 110

48) Fâideli Bilgiler; sh. 460

49) Mûcizât-ül-enbiyâ; (Mehmed Şâkir, İstanbul 1327) sh. 8

50) Târih-ül-ümem vel-müluk; (İbn-i Cerîr et-Taberî, Mısır târihsiz) cild-1, sh. 15

51) Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî; 1. cild, 212. mektub

52) Herkese Lâzım Olan Îmân; sh. 27, 62, 76, 311, 319

53) Rehber Ansiklopedisi; cild-1, sh. 66

54) Miftâh-ün-necât; (Ahmed Nâmık-i Câmî, Hakîkât Kitabevi, İstanbul 1987) sh. 26

55) Tehzîb-ül esrâr; (Abdülmelik bin Muhammed Harkûşî, Süleymâniye Kütüphânesi Şehid Ali Paşa kısmı No: 1557) Varak 35a, 41b, 45a, 50a

56) Et-Târık-üs-Sâlim ilallah; (Abdüsseyyid bin Muhammed ibni Sebbâğ, Süleymâniye Kütüphânesi Ayasofya kısmı No: 2004) Varak 13b, 115a

57) Kısâs-ı Enbiyâ; (Bedv-üd-dünyâ ve kısâs-ül-Enbiyâ, Ebû Abdullah Muhammed Kısâî, Süleymâniye Kütüphânesi Ayasofya kısmı No: 3350-53) Varak 15a, 16b, 17b, 21a, 30b, 46b, 46a, 63b

58) Hüsn-üt-tenebbüh; (Necmeddîn Gazzî, Süleymâniye Kütüphânesi, Murat Buharî kısmı No: 69) Varak, 226 a vd.

59) Mârifetnâme; (İbrâhim Hakkı Erzurumî) sh. 45

60) Bedâi-üz-zühûr; (İbn-i İyas, Mısır 1309) sh. 43

61) El-Meârif; (İbn-i Kuteybe ed-Dineverî, Beyrut 1970) sh. 6

62) Lugât-ı târihiyye ve Coğrafiye; (Ahmed Rıf'at Efendi, İstanbul 1299) cild-1, sh. 111

63) Medâric-ün-nübüvve; (Abdülhâk-ı Dehlevî, Pakistan 1977) cild-2, sh. 2

64) Mevâhib-i ledünniyye tercümesi; (Abdülbâki Efendi, İstanbul târihsiz) cild-1, sh. 3

65) Kısâs-ı Enbiyâ; (Ahmed Cevdet Paşa, İstanbul 1331) cild-1, sh. 3

66) Ravdat-üs-safâ; (Derviş Muhammed Kemâli, İstanbul 1258) sh. 86

67) Ahsen-ül-enbâ; (Nâim-zâde Ahmed Nazîf, İstanbul 1335)

68) El-Metâlib-ül-âliyye; (İbni Hâcer Askalanî, Kuveyt 1392) cild-3, sh. 264, 269

69) Mecma'uz-zevâid; (Heysemî, Beyrut 1967) cild-8, sh. 167

70) Kâmus-ül-â'lâm; (İstanbul 1306) cild-1, sh. 58

ŞÎT (ŞÎS) ALEYHİSSELÂM

Âdem aleyhisselâmdan sonra gönderilen peygamber. Âdem aleyhisselâmın oğludur. Babası vefât edince peygamber oldu. Allahü teâlâ, buna elli suhuf (forma) gönderdi. Kâbe'yi taştan yaptı. Nûh aleyhisselâm bunun soyundan olduğu için tûfandan kurtulanlar ve bütün insanlar bunun çocuklarıdır. Âdem aleyhisselâmın oğullarından Kâbil, Hâbil'i öldürünce Allahü teâlâ Âdem aleyhisselâma bir evlâd daha ihsân ederek teselli buyurdu. Bu evlâd Şît aleyhisselâm idi. Bütün çocukları ikiz doğduğu hâlde Şît aleyhisselâm tek doğdu. Şît ismi İbranice olup, Arapça'da Allah'ın hîbesi (hediyesi) mânâsınadır. Şît yerine Şîs de denilmiştir.

Şît aleyhisselâm Kâbil'in Hâbil'i şehîd etmesinden beş veya otuz sene sonra doğmuştur. O doğduğu zaman babası Âdem aleyhisselâmın yüzotuz veya ikiyüzotuz yaşında, bir rivâyette de yüzyirmi veya yüzotuzbeş yaşında olduğu bildirilmiştir. Son peygamber olan âhır zaman peygamberi Muhammed aleyhisselâmın nûru Âdem aleyhisselâmdan oğlu Şît aleyhisselâma intikâl etti ve onun alnında parladı. Bu sebeple Âdem aleyhisselâm onu pek ziyâde severdi. Bütün evlâdı üzerine onu reis yaptığı gibi, vefât edeceği sırada da bütün yeryüzünün halîfeliğine onu tâyin etti; bu husûsta vasiyette bulundu. Ayrıca ilâhî sırları bildirip, bütün ilimleri öğretti. Şît aleyhisselâm Âdem aleyhisselâmın öteki evlâtlarının hepsinden güzel, fazîletli ve üstün idi. Sûret ve sîrette (hal ve tavırda) tıpkı babasına benzediğinden, Âdem aleyhisselâmın ona karşı muhabbeti çoktu.

Şît aleyhisselâma peygamber olduğu bildirilip, vahiy geldi. Allahü teâlâ Şît aleyhisselâma elli suhuf (forma) gönderdi. Ona nâzil olan bu elli suhufda hikmet ve riyâziye (matematik) ilimleri, kimyâ, simyâ ilmi, çeşitli san'atlar ve daha pek çok şey bildirilmiştir.

Ebû Zer Gıfârî (radıyallahü anh) şöyle rivâyet etti: "Resûlullaha (sallallahü aleyhi ve sellem) yâ Resûlallah! Allahü teâlâ kaç kitap gönderdi?" diye sordum. "Yüz dört kitap gönderdi. Şît'e elli sahife indirdi..." buyurdu.

Şît aleyhisselâmın dîninin esasları, Âdem aleyhisselâmın bildirdiği dînin esaslarına uygun idi. Şît aleyhisselâm ekseriyâ Şam'da ikâmet edip, insanlara, Allahü teâlâya îmân etmeyi ve emirlerine uymayı bildirerek tebliğ vazifesini yaptı ve bin şehir kurup, hudutlarını tâyin etti. Her şehrin kapısında "La ilâhe illallah Âdem Safvetullah Muhammed Habîbullah." yazılı idi.

Şît aleyhisselâmın, çocukları ve torunları, imar ettikleri şehirlerde yaşayıp Allahü teâlâya ibâdet ve tâatla meşgûl olurlardı. Gayet saâdetli bir hayat sürerlerdi. Aralarında düşmanlık, buğz ve hased yoktu. Kötülüklerden, haramlardan ve isyândan uzak dururlardı. Şît aleyhisselâm ve ona îmân edenler dâimâ emr-i mâruf ve nehy-i anil münker yaparlardı. Yâni insanları Allahü teâlânın râzı olduğu, emrettiği yola dâvet ederler ve kötülüklerden, Allahü teâlânın râzı olmadığı, yasak ettiği şeylerden sakındırırlardı. Bu sebeple şeytan, Şît aleyhisselâma ve ona tâbi olanlara karşı hased ediyor, onları saptırmak için uğraşıyordu. Fakat ne kadar uğraştı ise de buna muvaffak olamadı.

Hâbil'i şehîd ettikten sonra Yemen'e giden Kâbil'in çocukları çoğalmıştı. Bunlar îmân etmemiş, azgın bir hâlde sapıklık içinde yaşıyorlardı. Şît aleyhisselâm Şam'dan Yemen'e gidip, Allahü teâlânın emri üzere onları îmâna ve ibâdet etmeye dâvet etti. Fakat bu kavim onun dînini kabûl etmeyip, sapıklıklarında ısrâr ettiler. Şît aleyhisselâm onlar ile gazâ (savaş) yaptı. Bu savaşta kılıç kullandı. İlk kılıç kullanan odur. Yemen'deki bu azgın kavmin bir kısmını kılıçtan geçirdi, bir kısmını da esir aldı.

Şît aleyhisselâm babası Âdem aleyhisselâm ile veya kardeşleri ile Kâbe'yi balçık çamuru kullanarak taştan yaptı. Mekke'de de ikâmet edip her yıl hac yaptı. Ömrünün dokuzyüzoniki veya dokuzyüzelli yâhut da dokuzyüz sene olduğu rivâyet edilmiştir. Nübüvvetinin (peygamberliğinin) ise ikiyüzsekseniki veya ikiyüzoniki veya ikiyüzkırkiki sene olduğu rivâyet edilmiştir.

Âdem (aleyhisselâm) vefât edeceği zaman, oğlu Şît aleyhisselâma; "Yavrum! Bu alnında parlayan nûr, son peygamber olan Muhammed

aleyhisselâmın nûrudur. Bu nûru, mü'min, temiz ve afîf hanımlara teslim et ve oğluna da böyle vasiyette bulun!" dedi.

Muhammed aleyhisselâmın nûru Şît aleyhisselâmdan sonra oğlu Enûş'a geçmiş ve onun alnında sabah yıldızı gibi parlamıştı. Şît aleyhisselâm da babası Âdem aleyhisselâm gibi aynı vasiyeti oğlu Enûş'a yaptı.

Muhammed aleyhisselâma gelinceye kadar, bütün babalar, oğullarına böyle vasiyet ettiler. Hepsi, bu vasiyeti yerine getirip, en asîl, en afîf kız ile evlendi. Nûr, temiz alınlardan, temiz hanımlardan geçerek, evlâttan evlâda intikâl edip asıl sâhibi olan Hâtem-ül-enbiyâ hazretlerine gelmiştir.

Böylece, âdemoğulları içinde, Muhammed aleyhisselâmın nûrunu taşıyan, seçilmiş bir soy vardı ki, her asırda, bu soydan olan zâtın yüzü çok güzel ve parlak olurdu. Bu nûr ile, kardeşleri ve diğer insanlar arasında tanınır, içinde bulunduğu kabîle, başka kabîlelerden daha üstün, daha şerefli olurdu. Şît aleyhisselâm vefât ettikten sonra Âdem aleyhisselâmın yanına defnedildi. Kendisinden sonra yerine oğlu Enûş'u halîfe tâyin etti.

Şît aleyhisselâmın oğlu Enûş son derece güzel yüzlü üstün bir evlâd idi. Şît aleyhisselâm onu çok severdi. Ona ilimleri ve sırları öğretmişti. Babasından sonra yeryüzünün halîfesi mü'minlerin reisi oldu. Enûş da Kâbil'in soyundan gelen azgın kabîlelerle savaş edip, onlara karşı mücâdele vermiştir. Enûş, Süryanicede sâdık mânâsınadır. Rivâyete göre Enûş, dokuzyüzelli sene kadar yaşamış, hilâfet müddeti ise altıyüz sene devam etmiştir. Bu husûslarda değişik rivâyetler de vardır. Hurma ağacını ilk dikenin Enûş olduğu rivâyet edilmiştir.

Enûş'un Kinân adında bir oğlu vardı. İsmi Süryanice olup, Arapça'da müstevlî yâni yayılan mânâsınadır. Bunun çok evlâdı vardı. Enûş, vefât etmeden önce yerine oğlu Kinân'ı halîfe bıraktı ve vasiyette bulundu. Kinân dokuzyüzyirmi sene kadar yaşamış olup, halîfelik müddeti doksan beş senedir. Bu müddet içerisinde insanların idâresi ile meşgûl olmuştur. Kinân da kendisinden sonra yerine oğlu Mehlâil'i halîfe bırakmıştır. Mehlâil'in isminin mânâsı Arapça'da Memdûh demek olup Türkçede medh olunmuş, övülmüş demektir. Mehlâil zamanında Bâbil ve Sûs şehirleri kurulmuş,

insanlar iyice çoğalarak dünyâ üzerine yayılmışlardır. Mehlâil sekizyüzdoksandokuz sene kadar yaşamış ve kırk sene halîfelik yapmıştır.

Mehlâil de Yerd adındaki oğlunu yerine halîfe bırakmıştır. Yerd zamanında insanlar doğru yoldan uzaklaşıp, çok azmıştır. Putperestliğin o zaman ortaya çıktığı da rivâyet edilmektedir. Yerd hayatta iken oğlu İdrîs aleyhisselâm o zamanki kavme peygamber olarak gönderilmiştir.

Şît aleyhisselâm zamanında Kâbil'in soyundan gelen kabîle zenginlik ve servete kavuştukça azgınlıklarını ve isyânlarını artırdıkları gibi Şît aleyhisselâmın kavmi ile savaştılar. Şît aleyhisselâma babası Âdem aleyhisselâm, bâzı sırları bildirmişti. Bunlardan biri de ilerde, Nûh aleyhisselâmın geleceği, ona îmân etmeyen insanların suda boğulacağı ve onlar üzerine bir tûfan gönderileceği idi. Şît aleyhisselâm bu husûsu önceden bildiği için, îmân etmeyip, dalâlet, sapıklık içinde bulunan insanlara îmân etmelerini söyleyip, nasîhat ve irşâdda bulundu. Kâbil'in soyundan gelen kabîleler îmân etmemekte ısrâr edip, saptıkları bozuk yolda sürüklenip gittiler. Nûh aleyhisselâm zamanında tûfanda boğulup, helâk oldular.

Şît aleyhisselâmın makâmı ve vasfı irşâd idi. Kavmini irşâd edip, hidâyete kavuşturdu. İrşâd; insan ve cemiyet için faydalı ve hayırlı olan, yâni Allahü teâlânın râzı olduğu yolu göstermektir. Kur’an-ı kerîmde irşâd; rüşd, reşed, reşâd, râşid, reşîd ve mürşîd ifâdeleri ile geçmektedir.

Kur’an-ı kerîmde Allahü teâlâ emr-i mâruf ve nehy-i anil münker yapmayı emrediyor. Yâni benim emirlerimi öğretiniz diyor ve benim yasak ettiğim haramları bildiriniz ve yapılmasına râzı olmayınız, buyuruyor.

Emr-i ma’rûf ve nehy-i anil münker:

Emr-i ma’rûf ve nehy-i anil münker insanların birbirine nasîhat etmesidir. Peygamberimiz; “Din nasîhattir.” buyurdu. Nâsîhat, doğru yola dâvet ve kötülüklerden sakındırmaktır. Nâsîhatin terk edildiği cemiyetlerde kötülük artar. Netîcede herkes zarar görür. Dinimizde çok mühim yer tutan emr-i ma’ruf ve nehy-i anil münker hakkında İslâm âlimleri tarafından çeşitli târifler yapılmıştır. Bunlardan Abdülkâdir Geylânî hazretleri buyuruyor ki:

“Kur’an-ı kerîme, hadîs-i şerîflere ve akla uygun olan şeylere ma’rûf, bunlara uymayan şeylere de münker denir.” Allahü teâlâ kimseye karışılmamasını isteyip sevseydi, peygamberleri göndermez, dinleri bildirmez insanları İslâm dînine dâvet etmez ve diğer dinlerin yanlış, bozuk olduğunu haber vermezdi. Geçmiş peygamberlere inanmayanları, çeşitli azâplarla helâk etmezdi. Herkesi kendi hâline bırakır, kimseye bir şey emretmez ve inanmayanlara azâp yapmazdı. Allahü teâlâ nihâyetsiz merhametinden dolayı, evvela peygamberleri gönderdi. Sonra bunların yerine evliyâ ve âlimleri dâvetçi kıldı. Bunlar, dilleri ve kalemleriyle Allahü teâlânın vereceği sevapları ve azâpları bildirdiler. Böylece özre ve bahâneye yol bırakılmadı.

Nâsîhat yapmak, emr-i ma’rûfta bulunmak iki sûretle olur. Birinci yol, söz, yazı ve her çeşit yayın vâsıtası iledir. İkinci yol hâl ile, İslâmın güzel ahlâkına uyarak örnek, numûne olmaktır. Herkese tatlı dil, güler yüz göstermek, kimsenin malına, ırzına göz dikmemek, en tesirli nasîhat yoludur. İslâmın güzel ahlâkı üzere yaşamak, emr-i mâruf ve nehy-i anil münker yapmaktır.

Nâsîhatin faydalı olması, tatlı sözle ve yumuşak yapılmasına bağlıdır. Ayrıca nasîhat edenin, söylediklerine kendisinin de riâyet etmesi gerekir. Böyle olan kimsenin her sözü, hareketi İslâmiyete uygun olmalı, kimse hakkında kötü zanda bulunmamalıdır. Müslümanların işi, hep iyilik üzere olmalıdır.

İslâm âlimleri insanları irşâd etmek için binlerce kıymetli kitap yazıp, vâzlar ve nasîhatler yapmışlardır. İslâm âlimlerinin en büyüklerinden olan İmâm-ı Rabbânî hazretleri bir mektubunda şöyle nasîhat etmiştir:

“Allahü teâlâ hepimizi tam orta yolda bulundursun! Vaaz etmekte, nasîhat vermekte ve Allahü teâlânın kullarına müslümanlığı öğretmek için gözetilmesi lâzım gelen şeyleri bildiren birkaç hadîs-i şerîf yazıyorum. Hak teâlâ, bunlara uygun davranmamızı nasip eylesin!

Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: “Allahü teâlâ refîktir. Yumuşaklığı sever. Sertlik edenlere vermediği şeyleri ve başka hiç

bir şeye vermediğini, yumuşak davranana ihsân eder.”

Yine Müslim de bildiriliyor ki, Âişe'ye (radıyallahü anhâ),”Yumuşak davran! Sertlikten ve çirkin şeyden sakın! Yumuşaklık insanı süsler. Çirkinliğini giderir.” buyurdu.

“Müslim”deki hadîs-i şerîfte; “Yumuşak davranmayan, hayır yapmamış olur.” buyruldu.

“Buharî”deki hadîs-i şerîfte, “İçinizde en sevdiğim kimse, huyu en güzel olanınızdır.” buyruldu.

(Ahmed ve Tirmizî'nin bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Kendisine yumuşaklık verilen (müslüman) kimseye, dünyâ ve âhıret iyilikleri verilmiştir.” buyruldu.

(Ahmed, Tirmizî, Hâkim ve Buharî'nin bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Hayâ îmândandır, îmânı olan Cennet’tedir. Fuhuş, kötülüktür. Kötüler Cehennem’dedir.” buyruldu.

(Ahmed ve Tirmizî'nin bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Cehennem’e girmesi haram olan ve Cehennem’in de onu yakması haram olan kimseyi bildiriyorum. Dikkat ediniz! Bu kimse, insanlara kolaylık ve yumuşaklık gösteren (bir müslüman) dir” buyruldu.

(Ahmed ve Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Yumuşak olanlar ve kolaylık gösterenler, hayvanın yularını tutan kimse gibidir. Durdurmak isterse, hayvan ona uyar. Taşın üzerine sürmek isterse, hayvan oraya koşar” buyruldu.

Buharî’deki hadîs-i şerîfte; “Kızdığı zaman istediğini yapabilecek bir kimse, kızmazsa, Allahü teâlâ kıyâmet günü onu herkesin arasından çağırır. Cennet’te istediğin yere git der.” buyruldu.

(Bütün hâdis kitaplarında yazılı olan hadîs-i şerîfte), bir kimse Resûlullah efendimizden (sallallahü aleyhi ve sellem), nasîhat istedikte; “Kızma,

sinirlenme!” buyurdu. Birkaç kere sorunca hepsinde; “Kızma, sinirlenme!” buyurdu.

(Tirmizî ve Ebû Dâvûd'daki) hadîs-i şerîfde; “Cennet’e gidecek olanları haber veriyorum, dinleyiniz! Zayıfdırlar, güçleri yetmez. Bir şey yapmak için yemîn ederlerse, Allahü teâlâ, bunların (bu müslümanların) yemînlerini, muhakkak yerine getirir. Cehennem’e gidecek olanları da bildiriyorum, dinleyiniz! Sertlik gösterirler. Acele ederler. Kendilerini üstün görürler.” buyruldu.

(Tirmizî ve Ebû Dâvûd'un bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Bir kimse ayakta iken kızarsa, otursun. Oturmakla geçmezse, yatsın!” buyruldu.

(Taberânî, Beyhekî ve İbn-i Asakir'in bildirdikleri) hadîs-i şerîfte; “Sarı sabır maddesi balı bozduğu gibi, kızgınlık da îmânı bozar.” buyruldu.

Beyhekî ve Ebû Nuaym'ın bildirdikleri hadis-i şerifte; “Allah için aşağı gönüllü olanı, Allahü teâlâ yükseltir. Bu, kendini küçük görür. Fakat, insanların gözünde büyüktür. Bir kimse, kendini başkalarından üstün tutarsa, Allahü teâlâ onu alçaltır. Herkesin gözünde küçük olur. Hattâ köpekten, domuzdan daha aşağı görünür. Kendini yalnız kendisi büyük görür.” buyruldu.

Beyhekî'nin bildirdiği hadîs-i şerîfte; “Mûsâ bin İmrân (alâ nebiyyinâ aleyhissalevatü vetteslimat); “Yâ Rabbî! Kullarının en kıymetlisi kimdir? dedikte, buyruldu ki: “Gücü yettiği zaman af eden (müslüman kimse) dir.” buyruldu.

(Ebû Ya’la'nın bildirdiği) hadîs-i şerîfte; “Bir müslüman dilini tutarsa, kıyâmet günü Allahü teâlâ azâbını ondan çeker. Bir kimse, Allahü teâlâya yalvarırsa, kabûl eder” buyruldu.

Bir hadîs-i şerîfte; “Bir müslüman din kardeşinin ırzına veya malına saldırırsa, malın, paranın geçmez olduğu gün gelmeden önce, onunla helâlleşsin! (Helâlleşmezse) iyi amelleri varsa, hakkı ödeninceye kadar bu amellerinden alınır, iyi amelleri yoksa, hak sâhibinin günahları buna yükletilir.” buyruldu.

Bir hadîs-i şerîfte Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) “Müflis kimdir, biliyor musunuz?” buyurdu. “Bizim bildiğimiz müflis, parası, malı olmayan kimsedir” dediler. “Ümmetimden müflis şu kimsedir ki; kıyâmet günü namazları ile, oruçları ile ve zekâtları ile gelir. Fakat, kimisine sövmüştür. Kiminin malını almıştır. Kiminin kanını akıtmıştır. Kimini dövmüştür. Hepsine bunun sevaplarından verilir. Haklarını ödemeden önce sevapları biterse, hak sâhiplerinin günahları alınarak buna yüklenir. Sonra, Cehennem’e atılır.” buyurdu.

(Tirmizî'de bildiriyor:) Muaviye (radıyallahü anh), hazret-i Âişe'ye (radıyallahü anhâ) mektup yazarak nasîhat yazmasını istedikte, cevap yazarak; “Allahü teâlânın selâmı senin üzerine olsun! Resûlullah’tan “sallallahü teâlâ aleyhi ve ala alihi ve sahbihi ve sellem” işittim. Buyurdu ki: “Bir kimse, insanların kızacakları şeyde Allah'ın rızâsını ararsa, Allahü teâlâ onu, insanlardan geleceklerden korur. Bir kimse, Allahü teâlânın kızacağı şeyde, insanların rızâsını ararsa, Allahü teâlâ onun işini insanlara bırakır.”

Allahü teâlâ bizi ve sizi, hep doğru söyleyenin (sallallahü aleyhi ve sellem) haber verdiği bu hadîs-i şerîflere uymakla şereflendirsin.

Dünyâ hayatı çok kısadır. Âhıretin azâpları pek acı ve sonsuzdur. İleriyi gören akıl sâhiplerinin, hazırlıklı olması lâzımdır. Dünyânın güzelliğine ve tadına aldanmamalıdır. İnsanın şerefi ve kıymeti dünyâlıkla ölçülse idi, dünyâlığı çok olan kâfirlerin herkesten daha kıymetli ve daha üstün olmaları lâzım gelirdi. Dünyânın görünüşüne aldanmak akılsızlıktır, ahmaklıktır. Birkaç günlük zamanı büyük nîmet bilerek, Allahü teâlânın beğendiği şeyleri yapmağa çalışmalıdır. Allahü teâlânın kullarına ihsân, iyilik etmelidir. Kıyâmette azâplardan kurtulmak için, iki büyük temel vardır; Birisi Allahü teâlânın emirlerine kıymet vermek, saygı göstermek; ikincisi, Allahü teâlânın kullarına, yarattıklarına şefkât, iyilik etmektir. Hep doğru söyleyici “aleyhissalâtü vesselâm” her ne söyledi ise, hepsi doğrudur. Şaka, eğlence, sayıklama sözler değildir. Tavşan gibi gözü açık uyku ne kadar sürecek? Bu uykunun sonu rezil, rüsvâ olmak ve eli boş, mahrûm kalmaktır. Mü’minun sûresinin 115. âyetinde; “Sizi abes olarak, oyuncak

olarak mı yarattım sanıyorsunuz. Bize dönmeyecek misiniz zannediyorsunuz?” buyruldu.

----

1) Mir’ât-ı Kâinât; cild-1, sh. 65

2) Tam İlmihâl Seâdeti Ebediyye; sh. 79, 363, 364, 1031, 1038, 1070, 1080

3) El-Kâmil fit-târih; cild-1, sh. 48, 54

4) Târih-ül-ümem vel-mülûk; cild-1, sh. 76, 82

5) Künh'ül-Ahbâr; cild-1, sh. 324, cild-2, sh. 2

6) Delâil'ün-nübüvve; sh. 96

7) Akâid-i Nesefî; sh. 187

8) Ravdat-üs-safâ; sh. 115

9) Meâric'ün-nübüvve (Molla Miskin, Hindistan târihsiz); sh. 274

10) Arâis-ül-mecâlis; sh. 47

11) Bedâyi-üz-zühûr; sh. 58

12) Tabakât-ı İbn-i Sa’d; cild-1, sh. 39

13) Rehber Ansiklopedisi; cild-16, sh. 96, 97

14) El-Meârif; sh. 10

15) Kısâs-ı Enbiyâ (Kısâi); vr. 25

16) Kısâs-ı Enbiyâ (A.Cevdet Paşa); cild-1, sh. 4

İDRİS ALEYHİSSELÂM

Kur’an-ı kerîmde ismi geçen peygamberlerden. Şît aleyhisselâmın torunlarındandır. Allahü teâlâ, buna otuz sahife (forma) gönderdi. Eski Yunanlıların Hermens dedikleri kimse ve daha sonraki filozoflar; fizik, kimya ve tıp bilgilerini, İdrîs aleyhisselâmın kitabından çaldılar. Kalem ile kitaplar yazan ve iğne ile dikiş diken budur. Daha önce, deriden elbise giyilirdi. Diri olarak göke kaldırıldı. Asıl ismi Ahnuh (Hanûh) dur. Kur’an-ı kerîmde ismi İdrîs diye bildirildi. Çok kitap okuduğu için ona bu lakap verilmiştir. Kendisine peygamberlik, hikmet ve sultânlık verildiğinden müselles bin ni’me (kendisine üç nîmet verilen) de denilmiştir. İbranîce olan Tevrât’da ismi Hanûh diye geçer. Bu. Arapçaya Ahnuh diye tercüme edilmiştir. Bâbil'de veya Mısır'da Münif denilen yerde doğduğu rivâyet edilmiştir. Âdem'in (aleyhisselâm) altıncı göbekten torunudur. İdrîs'in (aleyhisselâm) Âdem'e (aleyhisselâm) kadar olan nesebi şöyledir: İdrîs (aleyhisselâm) Yerd, Mehlail, Kinan, Enûş, Şît (aleyhisselâm), Âdem (aleyhisselâm). İdrîs'in (aleyhisselâm) annesinin ismi, Berre veya Eşvet'tir. İdrîs'in (aleyhisselâm) pek çok evlâdı oldu. Aralarında en meşhûru Metüşelah'tır. Resûlullah efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) mübârek nûru İdrîs'ten (aleyhisselâm) ona geçti. Ondan oğlu Lamek'e, Lamek'ten de oğlu Nûh'a (aleyhisselâm) geçti. İdrîs (aleyhisselâm) Âdem ve Şît aleyhimesselâmdan sonra kendisine kitap verildiği bilinen üçüncü peygamberdir. Kaç yaşında peygamber olduğu ve ne zaman vefât ettiği hakkında muhtelif rivâyetler vardır. Eski Yunanlılar ve daha sonra gelen filozoflar; fizik, kimya ve tıp bilgilerini İdrîs'in (aleyhisselâm) kitabından aldılar. 105 veya 120 sene insanları hak dîne dâvet ettiği rivâyet edilmiştir. Kur'ân-ı kerîmde İdrîs'in (aleyhisselâm) hayatı geniş olarak bildirilmemiştir. Kur’an-ı kerîmde sâdece dört âyet-i kerîmede (Meryem sûresi 56, 57; Enbiyâ sûresi 85, 86) zikredilmiştir. Hakkındaki diğer bilgiler, tefsîr ve târih kitaplarındaki rivâyetlerden alınmıştır.

İdrîs (aleyhisselâm) yüksek vasıfları hâiz idi. Mükemmel bir boy ile hoş bir sûrete ve güzel ahlâka sâhip idi. Âzâları birbirine gâyet mütenâsip idi. Gür sakallı, iri kemikli ve az etli olup gözleri yaratılıştan sürmeli idi. Ekseriya

sükut üzere bulunur, teenni ile (acele etmeden) ağır ağır konuşurdu. Konuşurken şehâdet parmağı ile işâret ederdi. Yürürken çoğunlukla önüne bakar ve çok tefekkür ederdi. İdrîs (aleyhisselâm) ceddi Şît'e (aleyhisselâm) benzerdi. Peygamberliğinden önce de ibâdetle meşgûl olur, iyi kimselerle beraber bulunur, geçimini kendi çalışması ile te'min ederdi.

İdrîs'in (aleyhisselâm) içerisinde büyüdüğü cemiyet, madden ve manen bozulmuştu. Onlar, Kâbil'in evlâdından bir cemâat idi. Âdem'in (aleyhisselâm) ve Şît'in (aleyhisselâm) gösterdikleri doğru yoldan ayrılmışlardı. Allahü teâlâya ibâdeti ve kulluk vazifesini yerine getirmeyi terketmişlerdi. Her türlü kötülüğü işliyorlar, haramları helâl sayıyorlardı. Âdem ve Şît aleyhisselâmın bildirdikleri meşrû nikâha rağbet etmiyorlar, zinâ yapıyorlardı. Günahlara, oyun ve eğlenceye dalmışlardı. Bütün bunlara rağmen çok sabırlı ve kullarına pek merhametli olan Allahü teâlâ, dünyâda ve âhırette Mes'ûd ve huzûrlu olacakları yolu göstermesi için onlara İdrîs'i (aleyhisselâm) peygamber olarak gönderdi, İdrîs'e (aleyhisselâm) 30 sahife (forma) verdi. Cebrâil (aleyhisselâm) dört defâ geldi ve İdrîs'e (aleyhisselâm) Allahü teâlânın emir ve yasaklarını bildirdi. İdrîs (aleyhisselâm) da bunları insanlara tebliğ etti.

İdrîs (aleyhisselâm) insanlara şöyle emretti; "Allah'dan başka ilâh yoktur. Yalnız O'na ibâdet ediniz. Allahü teâlânın emirlerine itâat edip, yasaklarından sakınmak sûreti ile kendinizi Cehennem azâbından koruyunuz. Dünyâya rağbet etmeyiniz, ona gönül bağlamayınız. Dünyâ sevgisini içinizden atınız. İşlerinizde ve insanlara olan muâmelenizde adâletten ayrılmayınız. Size bildirdiğim şekilde ve vakitlerde namaz kılınız, oruç tutunuz, mallarınızın zekâtını veriniz. Cünüp olduğunuzda, ondan temizlenmek için yıkanınız." Ayrıca; "Domuz, eşek ve köpek eti yemeyiniz. Sarhoş eden ve aklı gideren içki ve maddelerden sakınınız" buyurarak bunları Allahü teâlânın emri ile onlara haram kıldı.

İdrîs (aleyhisselâm), hilal görüldüğü zamânı ve daha başka vakitleri ümmeti için bayram yaptı.

İdrîs (aleyhisselâm) bizzât kendisi Allahü teâlânın emir ve yasaklarını büyük bir dikkatle yerine getirirdi. Her gün onikibin tesbîh okur; çok ibâdet

ve tâat ederdi. İdrîs (aleyhisselâm) bizzât Allahü teâlânın kendisine ihsân ettiği bir mûcize olarak, ağaçlarda ne kadar yaprak olduğunu bilirdi. Dâimâ; "Ağaçların yaprakları kadar" diyerek tesbîh okumaktan hoşlanırdı. Ağaçlardaki yapraklara müvekkel olan melekler, İdrîs'e (aleyhisselâm) her bir ağaçta ne kadar yaprak olduğunu bildirirlerdi. İdrîs'in (aleyhisselâm) meleklerle çok ünsiyeti ve yakınlığı vardı. Melekler cemâatler hâlinde onu ziyârete gelirler, ona görünürler ve onunla sohbet ederlerdi. İdrîs (aleyhisselâm) onların her birinin ismini, yaptığı işi, okuduğu tesbîhi bilir; havada uçup giderlerken onları tek tek görürdü.

Yine Allahü teâlânın verdiği bir mûcize olarak, İdrîs (aleyhisselâm) havadaki bulutlara dağılmaları için emir verebilirdi. O emir verdiği zaman, bulutlar derhal dağılırlardı. Hattâ, bulutlar, onun emrine itâatlerini sözle de ifâde ederlerdi. Bir mûcizesi de, gökyüzüne çıkıp, melekût âleminin hayrette bırakan hâllerini seyretmesiydi.

Bütün bunların yanında, kavmine kendisinden sonra gelecek peygamberleri haber verdi. Onlara Resûlullahın (sallallahü aleyhi ve sellem) vasıflarını da bildirdi. Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) mübârek vasıflarını şöyle anlattı: "O, âhır zaman nebisi (sallallahü aleyhi ve sellem), bütün kötülüklerden ma'sûndur (korunmuştur). Yüksek bir ahlâk üzere yaratılmıştır. Göklere ve yere dâir her mes'eleyi, her acı ve elemin şifâ ve devâsını Allahü teâlânın izni ile bilir ve duâsı kabûl olur. Âlem O'nun dinî ve dâveti ile ıslâh olur, düzelir."

İdrîs (aleyhisselâm) kendisinden sonra meydana gelecek olan Nûh tûfanını da bütün tafsilâtı ile anlatmıştır. İdrîs'in (aleyhisselâm) peygamberliğine delâlet eden bu kadar açık mûcizeleri görmelerine rağmen kavminden pek az kimse ona itâat etti. Bir rivâyete göre kavminden ona bin kişi îmân etti, pek çoğu karşı geldi. Bunun üzerine İdrîs (aleyhisselâm) o memleketten başka bir yere hicret etmeye karar verdi. Kendisine îmân edenlere de böyle yapmalarını emretti. Fakat mü'minlere memleketlerinden ayrılmak zor geldi. İdrîs'e (aleyhisselâm): "Biz Bâbil'den ayrılırsak, böyle bir yeri nasıl buluruz?" dediler. Bâbil, Süryanî dilinde nehir demektir. Burada Bâbil'in Dicle ve Fırat nehri olması muhtemeldir. İdrîs (aleyhisselâm) onlara; "Biz buradan Allah için hicret ettiğimizden, İnşaallah Allahü teâlâ bize Bâbil

gibi bir yer nasip eder.” buyurdu. Nihâyet, İdrîs (aleyhisselâm) ve ona îmân edenler, mallarını ve mülklerini bırakarak, birlikte Bâbil'den ayrıldılar. Uzun bir yolculuktan sonra Bâbilyûn denilen bir yere geldiler. Burada geniş bir vâdiyi ve Nil nehrini gördüler. İdrîs (aleyhisselâm) Nil nehrinin kenarında durup, Allahü teâlâyı tesbîh eyledi. Sonra yanındakilere; “İşte, sizin terk edip geldiğiniz gibi bir nehir” dedi. Bu mıntıkaya Araplardan başka bütün milletler Bâbilyûn; Araplar ise Mısır derler. Mısır ismi, Nûh tûfanından sonra buraya gelip yerleşen Mısır bin Hâm ismindeki bir şahsa nisbeten verilmiştir.

Böylece, İdrîs (aleyhisselâm) kendisine îmân edenlerle beraber burada yerleşti. İnsanları Allahü teâlânın emirlerini yapmaya çağırıp, emr-i bil-ma’rûf ve nehy-i anil-münkere (iyilikle emredip, kötülükten nehyetmeye) devam etti. Allahü teâlâ ona 72 lisân ile konuşmayı nasîp etti. Her kavmi kendi lisânı ile hak dîne dâvet etti. Harp aletleri yapıp kâfirlerle cihâd yaptı. Onlardan pek çok esir aldı. İnsanlara şehir kurmak san’atını ve idârecilik ilmini öğretti. 100 şehir kurdu. Bunların en küçüğü Diyârbakır yakınında bulunan Reha şehridir. Her millet öğrendikleri bu kâidelere göre kendi bölgelerinde pek çok şehirler kurdu.

İdrîs (aleyhisselâm) bunlardan başka insanlara, muhtelif ilimleri de öğretti. Pek çok kimseye hikmet ve riyâziye (matematik) dersleri verdi. Fen ilimleri, tıp ve yıldızlarla alakalı ince ve derin mes’elelerden bahsetti. Allahü teâlâ ona semâların esrârını, terkiplerini, neden meydana geldiklerini, yıldızlarla alâkalı derin bilgileri, senelerin sayısını ve hesap ilmini öğretti. İdrîs (aleyhisselâm) bunların yanında kavmine kalem ile yazı yazmasını, elbise dikip giymeyi de öğretti. Bundan önce insanlar, hayvan derisi giyerlerdi. Bu ilimler, Allahü teâlânın bildirmesi ile oldu. Yoksa insanoğlunun aklı ve zekâsı, sâdece araştırma yolu ile bu bilgilere ulaşamazdı.

Süleymâniye Kütüphânesi 623 nolu “Tezkiret-ül-Hükemâ” isimli eserin mukaddimesinde şöyle demektedir: “Muhtelif milletlerin âlimleri, riyâziye (matematik), mantık, tabiîye ve ilâhiyattan ibâret olan hikmetten ilk önce kimin bahsettiği husûsunda değişik sözler söylemişlerdir. Ancak bu mes’eleyi dikkatli ve derinlemesine inceleyenler hikmetin, İdrîs'e

(aleyhisselâm) verilen peygamberlik bilgilerinden olduğunu görmüşlerdir. Bütün bu bilgiler, bunları İdrîs'ten öğrenen kimseler vâsıtasıyla zamanımıza kadar gelmiştir.”

İdrîs (aleyhisselâm) insanlara hikmetli sözler ile pek çok nasîhatte bulundu. Onun bu kıymetli sözlerinden bâzıları şunlardır:

Akıllı kimse, sultânlara, âlimlere ve dostlarına hakâret gözü ile bakmasın. Yoksa sıkıntıya düşer, dînine zarar gelir, mürüvvetini yok eder.

Akıllı kimse, hikmeti arar. Umûmî belâ ve musîbetten dolayı boşuna ızdırap gösterip, kendisine zarar vermez.

Akıllı kimsenin mertebesi yükseldikçe, tevâzusu artar.

Akıllı kimse başkalarının ayıbına bakmaz. Kişinin ayıbını yüzüne vurmaz. Malı çoğaldıkça, mağrur olup, ahlâkını bozmaz.

Nefsini temiz tutmayanın aklı yok demektir; onu akılla medh eyleme.

Nâdan (câhil), mertebesi yüksek olsa da, basîret ehlini hakîr ve aşağı görür.

Akıllı kimsenin dünyâdaki mertebesi ne kadar aşağı olsa da basîret ehli yanında yüksektir.

Bir kimse; adâletli devlet reisi, hükmü geçerli kadı (Hâkim), tabîb-i hâzık ve akar su bulunmayan bir yerde yerleşse canını ve malını zâyî etmeye çalışmış olur.

İlim ve sâlih amele kavuşmak isteyen, cehâleti ve kötü işleri bıraksın. Nitekim her san’attan anlayan kimse, terzilik yapmak istediği zaman, onunla alâkalı aletleri alır, diğerlerine âit olanları bırakır.

Âhıret ile dünyâ sevgisi aslâ bir arada bulunmaz.

Duâ ettiğiniz zaman niyetiniz hâlis olsun, namaz ve oruçlarınızda da böyle yapınız.

Yalan yere yemîn etmeyiniz.

Adi ve düşük kazançlardan sakınınız.

Sultânlarınıza itâat ediniz. Büyüklerinize tevâzû gösterip dillerinizden Allahü teâlâya hamdı düşürmeyiniz.

Hikmet, insan için hayattır.

Kavuştukları nîmetlerden dolayı insanları hased etmeyiniz. Çünkü, insanlar bu nîmetlerden az faydalanırlar.

Kendisine yetecek miktardan fazlasını elde etmeye çalışanı hiç bir şey doyuramaz.

İdrîs'e (aleyhisselâm); “İnsanların hüsn-i zannı nasıl elde edilir?” diye soruldu. İdrîs aleyhisselâm; “İnsanları güzel bir şekilde karşılamak, onlara güler yüz göstermek, onlara iyi muâmele etmek sûretiyle” buyurdu.

Dostlar arasındaki hakîkî sevgi, içinde bir menfaat te’min etme ve kendisinden bir zararı def etme düşüncesi olmayan sevgidir.

İnsanda bulunan en fazîletli cevher, akıldır. Sâhibini pişman ettirmeyen en kıymetli şey, sâlih ameldir.

İşleri tedbir ve tanzimde en mühim şey çalışmaktır.

En koyu karanlık cehâlettir.

İyi hasletlerin en üstünü, kızgınlık hâlinde doğruluk, sıkıntı hâlinde cömertlik, cezâ vermeye gücü yettiği hâlde af etmektir.

Akıllı ile câhili birbirinden ayıran şey, akıllının konuştuğu lehine, câhilin ki ise aleyhinedir.

Ölüme hazırlıklı olmak sebebiyle ölümden korkmamak, kişinin fazîletindendir.

Hiç bir kimse Allahü teâlânın mahlûklarına iyilikte bulunması ile yaptığı şükür gibi, hiç bir şeyle nîmetlerine, şükür yapamaz.

İnsanlar için en faydalı şey, kanâat ve kadere rızâ göstermektir. En zararlısı ise, aç gözlülük ve kızmaktır. Çünkü, kanâat ve kadere rızâ gösteren huzûrlu olur. Aç gözlü ve hırslı olan ve kızan kimse, dâimâ gamlı ve kederli olur.

Dalâlet ve helâkin temeli; kişinin hayır işleri, Allahü teâlânın lütfu ve ihsânı sayıp, kötülükleri, fitne ve fesâdı, şeytanın işleri ve tuzaklarından saymamasıdır.

Bir arkadaşına, dostuna iftirâ eden kimse, mutlakâ onun cezâsını çeker. İnsanlar için durum böyle olursa, hep kötülüklerin sebebi Allahü teâlâdır diye, Allahü teâlâya iftirâ eden kimse bunun mesûliyetinden nasıl kurtulur.

İyilik de, kötülük de mutlakâ sâhibine ulaşır. Kendisine hayır ulaşan ve hayra vesîle olan kimseye ne mutlu. Kendisine kötülük ulaşan ve kötülüğe sebep olan kimseye ise hakîkaten çok yazık.

Her şeyi değiştirmek mümkün fakat, bir şeyin tabîatını, aslını değiştirmek imkansızdır. Kötü ahlâktan başka her şeyi değiştirmek mümkündür. Her şeyi def etmek mümkün, fakat kazâ bundan müstesnâdır.

Senin ve yer ehlinin yanında en beğenilen şey, insanlar arasında adâlet, hikmet ve hak ile konuşan doğru dildir.

Yolu; selâmet, rahmet, başkalarına eziyetten vazgeçmek olanın yolu, Allahü teâlânın yoludur. Yolu; helâk etmek, kötü huylu olmak ve başkasına eziyet vermek olanın yolu ise şeytanın yoludur.

Ey insan, acıktığın zaman sabi çocuk gibi, doyduğun zaman azgın köle gibi, mülk sâhibi olduğun zaman haddi aşan câhil gibi olma.

Dosta, düşmana herkese nasîhat et. Böylece dostuna karşı yapman icâbeden bir vazifeyi yapmış olursun. Düşmanın ise, senin nasîhatini öğrenince,

senden korkar ve seni kıskanır. Eğer o akıllı olsa idi, senden utanır ve işlerinde sana mürâcaat ederdi.

Sıkışık ve darlık zamânında, kişinin cömertlikte bulunması, onun cömertliğine; mala ve dünyâya düşkün olduğu hâlde, şüphelilerden bile sakınması, kişinin doğruluğuna; kızgınlık sırasında, affetmek ise hilmine (yumuşaklığına) delâlet eder.

İnsanların kendisini sevmesini, yardım etmelerini, onların kendisinden güzel ve iyi yönleri ile bahsetmelerini isteyen kimsenin, onlara aynı şekilde davranması gerekir.

Kişinin hayır ve hikmeti elde etmesi ve kendisini ayıplardan muhâfazası üç şeye sâhip olmak ile mümkündür: 1- Vezir. 2- Veli. 3- Arkadaş. Kişinin veziri; aklı, velîsi; iffeti, arkadaşı; sâlih amelidir.

İdrîs (aleyhisselâm) buyurmuş ki: “Bizler, peygamber olduğumuz hâlde, dünyânın ömrünü bilemedik.”

“Erd küresinin ömrünü, yâni yaratıldığı günden kıyâmete kadar olan zamanı, eski müneccimler, yâni astronomlar, seyyâre yıldızların adedince bin sene, yâni yedibin sene demişlerdir. Zirâ onlar, gezegen adedini yedi biliyordu. Târihlerin çoğunda yazılı bulunan ve bâzı din kitaplarına da geçmiş olan yedibin sene, buradan gelmektedir. Bâzıları da, burç adedince, onikibin sene, bir kısmı da, meridyen derecesi adedince, üçyüzaltmışbin sene dediler. Bu üç sayı da, zan ve faraziye hâlindedir.

Endülüs âlimlerinin büyüklerinden, Ebû Abdullah-i Kurtubî'nin Tezkiresinden Abdülvehhab-ı Şa’ranî'nin (rahmetullahi aleyh) hülâsa ettiği “Muhtasar” ismindeki kitabında, dünyânın ömrünün (360 bin X 360 bin) yâni yüzyirmidokuzmilyar altıyüzmilyon sene olduğu yazılıdır.

İdrîs'in (aleyhisselâm) hem sözleri hem de işleri hikmetli idi. İdrîs (aleyhisselâm) insanları üç tabakaya ayırdı. Zâhidler, sultânlar ve tebeâ yâni halk. Yalnız Allahü teâlâdan istedikleri ve O'ndan aslâ gâfil olmadıkları için zâhidleri, diğer iki sınıftan üstün tuttu. Böylece İdrîs (aleyhisselâm) gerek sözleri ve gerekse işleri ile insanlara günlük hayatlarında lâzım olan pek

çok şeyi öğretti. Zamânla, insanlar çoğaldı. İdrîs (aleyhisselâm) emri altındaki yerleri dört iklime (bölgeye) ayırdı ve oralara kendi adına idâre edecek kimseler tâyin etti. Her bölgenin ayrı ayrı örf ve âdetlerini tespit etti. İdrîs'in (aleyhisselâm) tâyin ettiği bu vekiller, onun gibi, insanlara Allahü teâlânın emir ve yasaklarını anlattılar. Her bir ülkeye tâyin edilen bu vekillerin isimlerinin; İlâvûs, onun oğlu Lâvûs, İskalînus ve Emûn olduğu nakledilmiştir.

İdrîs (aleyhisselâm) yeryüzünün meskun yerlerini dört bölgeye ayırıp, her birine bir vekil tâyin edince, Mısır'dan ayrıldı. Yeryüzünü dolaşarak tekrar oraya döndü. Bir müddet sonra aşûrâ gününde semâya (göğe) kaldırıldı. Nitekim, Kur’an-ı kerîmde Meryem sûresi 57. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyrulur: “Biz onu yüksek bir mekâna kaldırdık.” tefsîr âlimleri âyet-i kerîmede “Yüce mekân” ile murâdın, peygamberlik ve Allahü teâlâya yakınlık mertebesi veya Cennet veya altıncı yâhut dördüncü kat semâ (gök) olduğunu bildirmişlerdir. Nitekim Sahîhayn (Buharî ve Müslim) de Mâlik bin Sa’saa'nın, Enes bin Mâlik'ten rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: “Ben dördüncü kat semâya (göğe) vardığımda, İdrîs (peygamber) ile karşılaştım. Cibrîl bana; “Bu gördüğün İdrîs'tir. Ona selâm ver dedi. Ben de ona selâm verdim. O da benim selâmıma cevap verdi. Sonra (bana); Merhâbâ sâlih kardeş, sâlih peygamber!” dedi.” Âlimlerden bir kısmı İdrîs'in (aleyhisselâm) hayatta olduğunu söylemektedirler.

Tâbiîn devrinin büyük âlimlerinden Vehb bin Münebbih, İdrîs'in (aleyhisselâm) diri olarak göke kaldırılışını şöyle anlattı; “İdrîs (aleyhisselâm) zamanında yeryüzünde yaşayanların yaptıkları ibâdetler her gün Allahü teâlâya arz ediliyordu. Bu arz sonunda melekler, bilhassa Melek-ül mevt (Azrâil (aleyhisselâm)) İdrîs’in (aleyhisselâm) bu hâline hayran kaldı. Onu ziyâret etmek ve sohbette bulunmak için Allahü teâlâdan izin istedi. Allahü teâlâ ona müsâade etti. Melek-ül mevt, İdrîs'e (aleyhisselâm) insan sûretinde geldi, İdrîs (aleyhisselâm) dehr orucu (bütün sene oruç) tutuyordu. İftar vakti gelince, Melek-ül mevt'i yemeğe dâvet etti. Fakat Azrâil, İdrîs (aleyhisselâm) ile yemek yemedi. Bu hâl üç iftar vakti devam etti. Üçüncü gece olunca, İdrîs (aleyhisselâm) Melek-ül mevt'e; “Artık senin kim olduğunu öğrenmek istiyorum” dedi. Azrâil

(aleyhisselâm) kendisinin Melek-ül mevt olduğunu söyledi. “Allahü teâlâdan, seni ziyâret etmek ve seninle sohbet etmek için izin istedim. Allahü teâlâ bana izin verdi. Ben de geldim” dedi. Bunun üzerine İdrîs (aleyhisselâm) ona; “Senden bir ricâm var” dedi. Melek-ül mevt; “Nedir?” dedi. İdrîs (aleyhisselâm); “Bir anlık benim rûhumu al” dedi. Bunun üzerine Allahü teâlâ Melek-ül mevt'e; “Onun rûhunu al” diye vahyetti. Melek-ül mevt (aleyhisselâm) İdrîs'in (aleyhisselâm) rûhunu aldı. Fakat bir müddet sonra Allahü teâlâ, tekrar iâde etti. Melek-ül mevt, İdrîs'e (aleyhisselâm); “Niçin rûhunun kabzedilmesini istedin” diye sordu. İdrîs (aleyhisselâm); “Ölümün acısının ve sıkıntısının nasıl olduğunu tadayım da ona göre hazırlanayım, diye rûhumu kabzetmeni istedim” dedi.

Sonra İdrîs (aleyhisselâm) şöyle dedi: “Ey Melek-ül mevt! Benim sana başka bir ricâm daha var.” Azrâil (aleyhisselâm); “Nedir o ricân?” dedi. İdrîs (aleyhisselâm); “Beni semâlara götür, Cennet’i ve Cehennem’i göreyim” dedi. Allahü teâlâ, Melek-ül mevt'e (aleyhisselâm) semâya götürmesi husûsunda izin verdi. Melek-ül mevt onu semâlara götürdü. Cehennem’e yaklaşınca, İdrîs (aleyhisselâm) Melek-ül mevt'e; “Benim sana bir ricâm var” dedi. Melek-ül mevt; “Nedir o ricân?” dedi. İdrîs (aleyhisselâm) “Mâlik'e söyle Cehennem’i açsın, tabakalarını göreyim” dedi. İdrîs'e (aleyhisselâm) Cehennem gösterildi. Sonra, Cennet’i görmek istedi. Cennet de ona gösterildi ve Cennet’e girmesine izin verildi. Cennet’e girip, bir müddet geçtikten sonra, Melek-ül mevt; “Artık çık, seni yerine götüreyim” deyince, İdrîs (aleyhisselâm); “Buradan çıkmam” dedi. Allahü teâlâ aralarında hakemlik yapmak üzere, onlara bir melek gönderdi. O melek gelip, İdrîs'e (aleyhisselâm), “Niçin çıkmıyorsun” dedi. İdrîs (aleyhisselâm) ona şöyle cevap verdi: “Allahü teâlâ; “Her nefs ölümü tadacaktır buyurdu.” Ben ise, ölümü tattım. Yine Allahü teâlâ; “Herkes Cehennem’e uğrayacaktır.” buyurdu. Ben oraya uğradım. Allahü teâlâ; Onlar oradan “Cennet’ten” çıkmayacaklardır buyurdu. İşte ben bunun için çıkmam” dedi. Bunun üzerine Allahü teâlâ Melek-ül mevt'e; “O, oraya benim iznim ile girdi, yine benim emrim ile oradan çıkar” buyurdu. İşte; “Biz onu yüksek bir makâma yükselttik.” âyet-i kerîmesinden murat, budur.

İdrîs (aleyhisselâm) diri olarak Cennet’e çıkarılınca, onu çok sevenler, ayrılık acısına dayanamadı. Resmini yapıp seyreyledi. Daha sonra gelenler,

bu resimleri tanrı sandı. Çeşitli heykeller de yapılıp tapıldı. Böylece putperestlik meydana çıktı.

Peygamberimizden (sallallahü aleyhi ve sellem) bin sene önce, Hicaz'daki Huzâ'a hükümetinin reisi olan Amr bin Luhay, putperestliği Şam'dan Mekke'ye getirdi. Putlara tapanlar, putlardan ses işitirdi. Cin, putun, yâni heykelin içine girip söylerdi. Peygamberimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) dünyâyı teşrîf ettiği, İslâmiyetin başladığı, birçok putlardan işitilmişti. Bu sözlerle, çok kimselerin müslüman olduğu, Mir'ât-ı Mekke adlı târih kitabında uzun yazılıdır.

Şeytanlar, diri insanın içine de girer. İnsanın his ve hareket sinirlerine tesir ederek, hareket ve ses hâsıl ederler. İnsanın bu kendi söz ve hareketinden haberi olmaz. Böylece vaktiyle Roma'da ve Peşte'de, son zamanlarda Adana'da konuşan çocuk ve hastalar görülmüştür. Bunları konuşturan cin, uzak memleketlerdeki veya eski zamanlardaki şeyleri söylediklerinden, bâzı kimseler, bu çocukların iki rûhunun bulunduğunu veya başka insanın rûhunu taşıdığını, yâni tenâsüh olduğunu sanmışlardır. Böyle zan etmenin yanlışlığını dînimiz açıkça bildirmektedir. Eskiden kâhinler, cinnîlerden bâzı şeyler işiterek falcılık yaparlardı. Bunun için, puta tapanlar, cinnin varlığına inanır ve cinden korkardı. Cinnîn var olduğunu, müslümanlar, putperestlerden işiterek öğrenmedi. Kur'an-ı kerîmden ve Muhammed aleyhisselâmdan öğrendi. Müslümanlar puta tapanlar gibi cinden korkmaz. Muhâfaza melekleri, insanları cinden koruduğu gibi, âyet-i kerîme ve duâ okuyup, Allahü teâlâya sığınanlara da bir şey yapamazlar.

Putperestliğin Âdem'in (aleyhisselâm) vefâtından sonra, İdrîs'in (aleyhisselâm) peygamber olarak gönderilmesinden önce çıktığı da rivâyet edilir. İdrîs (aleyhisselâm) peygamber olarak gönderilmeden önce, duâları makbûl bâzı sâlih kimseler vardı. Bunların isimleri, Ved, Süvâ, Yegûs, Yeûk ve Nesr idiler. Bunlar vefât edince, onları sevenler, teselli bulmak için, onların sûretlerini yapıp, evlerinde sakladılar. Zamânla bu sûretlerin yapılış maksadı unutuldu. Onlara tapmağa başladılar. Bu sûretlere tâzim ve hürmette çok ileri gittiler. Bu sırada şeytan onlara şöyle vesvese verdi: "Bu sûretler, yeryüzünün tanrılarıdır. Ecdâdınız onlara ibâdet ederlerdi" deyip insanları doğru yoldan saptırdı. Nûh (aleyhisselâm) tûfanı ile bu putlar

kayboldu. Fakat tûfandan sonra şeytan onları çıkarıp, her birini bir kabîleye verdi. Putperestlik, İslâm'ın zuhûruna kadar devam etti. İslâmiyet gelince putperestliğin kökünü kazıdı. İslâmiyet, zâtında ve sıfatlarında aslâ Allahü teâlâya şerik, ortak kabûl etmez.

İdrîs'in (aleyhisselâm) vasıfları:

İnsanları her şeyin yaratıcısı ve sâhibi, bir olan Allah'a inanmağa, O'nun emirlerini yapıp yasaklarından sakınmağa dâvet eden, bu husûsta büyük bir azîm ve sabırla çalışan İdrîs (aleyhisselâm) Kur'an-ı kerîmde şu vasıflarla zikredildi: "Peygamberdi. Sıddîk (dosdoğru) idi. Yüce bir mertebeye yükseltildi. Sabırlı idi. Allahü teâlânın rahmetine kavuşmuştu. İyi kimselerden idi." Bu vasıflardan bâzılarını İslâm âlimleri şöyle açıklamaktadır.

Sıdk'ın (doğruluğun) fazîleti: Allahü teâlâ Meryem sûresi 56. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyrulmaktadır: "Kitapta İdrîs'i de an; çünkü o, çok sâdık bir peygamberdi." buyurulmaktadır.

Resûlullah da (sallallahü aleyhi ve sellem) bir hadîs-i şerîflerinde şöyle buyurdular: "Doğruluk iyiliğe, iyilik ise Cennet'e götürür. İnsan, doğruluğu ile Allahü teâlânın katında sıddîklardan yazılır. Yalancılık, kötülüğe, kötülük de Cehennem'e götürür."

Abdullah ibni Abbâs (radıyallahü anh), "Şu dört vasıf kendisinde bulunan kimse kârdadır: Bunlar; doğruluk, hayâ, güzel huy ve şükürdür" buyurdu.

Şiblî'nin (rahmetullahi aleyh) sohbetine iştirâk edenlerden birisi, anlatılanların mânevî tesiri ile haykırarak kendisini Dicle'ye attı. Bunun üzerine Şiblî (rahmetullahi aleyh); "Eğer bu şahıs bu hareketinde sâdık, doğru ise, Allahü teâlâ Mûsâ'yı (aleyhisselâm) kurtardığı gibi onu da boğulmaktan kurtarır. Şâyet yalancı ise, Fir'avn'u batırdığı gibi onu da batırır" dedi. Nihâyet bu insan kurtuldu.

Sıdk kelimesi altı mânâda kullanılır: Sözde doğruluk, niyet ve irâdede doğruluk, azîmde doğruluk, amelde doğruluk, dînin bütün makâmlarında

doğruluktur. Bütün bunların hepsinde doğru olan kimse sıddîktır. Çünkü sıddîk, doğrulukta çok yükselmiş olan kimsedir. Bir kimse altı husûstan birisinde sâdık olursa o cihetten sâdık olur. Meselâ, bir kimse sâdece sözünde doğru ise sözünde sâdık (doğru) denir. Bu makâmda kişi, hiç yalan söylemez; geçmiş haberlerden ve ne hâlde olursa olsun verdiği sözde yalan yoktur. Kalb ile dilin yakın ilgisi vardır. Eğri sözden eğrilir, doğru sözden de doğrulur. Bu sıdkın en yükseği iki şey iledir. Birincisi: Doğru sanılsın diye kapalı ve kinâye ile bir şeyi anlatmamaktır. Fakat bâzan doğru söylemek iyi olmaz. Harpte devlete, orduya âit sırları vermede doğru olan söylenmez. Ayrıca hanımı kırıp üzmemek ve insanları barıştırmak için yalan söylemeye izin vardır. Burada üstün derece, elinden geldiği kadar kinâye ve îmâ ile konuşup açıkça yalan söylememektir. İkincisi: Allahü teâlâya münâcâtta bulunurken sözünde sâdık olmalıdır. Yüzümü sana döndüm dediği zaman, kalb yüzü dünyâya dönmüş ise yalan söylemiş olur ve yüzünü Allahü teâlâya dönmemiş olur. Senin kulunum ve yalnız sana ibâdet ediyorum dediği zaman dünyâya, şehvetlerinin bağı ile bağlanıp, şehvetlerine hâkim olamaz, şehvetlerine kapılırsa, yalan söylemiş olur. Çünkü, kime ve neye bağlanmışsa onun kuludur. Bunun için Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) “Altın, gümüş, zînet ve süslü elbiselerin kulu olanlar helâk olmuştur.” Buyurmuştur. Îsâ (aleyhisselâm) da kavmine; “Ey dünyânın kulları” buyurmuştur. Belki bunlardan kurtulmayınca Hakkın kulu olunmaz. Bu kurtulmanın, âzâd olmanın ve hürriyetin tamamı, Allahü teâlâdan başka her şeyden olduğu gibi nefsinden (kendinden) de kurtulmakla olur. Kendisi için takdir edilene gönül hoşluğu ile râzı olur. İşte böyle kulluk sıdkın tamamıdır. Böyle olmayan kimseye sıddîk denilmediği gibi, sâdık bile denilmez.

İkinci sıdk: Niyetle olur. Tâatinde yalnız Allahü teâlâyı kasteder, başkasını karıştırmaz. Bu ihlâsla olur. İhlâsa da sıdk denir. Çünkü, içinde tâattan başka bir düşüncesi olan kimse, ibâdetinde yalancı olur. Nitekim âlime kıyâmet günü “İlminle ne amel ettin” diye sorulunca; “Allah rızâsı için okuttum. İlmi yaydım” der. Fakat kendisine; “Sen yalancısın, ilim okutuyor desinler için okuttun. Okuttun, fakat irâdende yalancısın” denir. Bunun için bir zât: “Sadâkat, kasıt ve irâde, tevhidin sıhhatidir” demiştir.

Üçüncü sıdk: Azmetmekle olur. Bir kimse vâli olsa adâlet etmeye, malı olsa sadaka vermeye, kendinden daha iyi idâre eden bir kimse ortaya çıkınca vâliliği ona teslim etmeye azmeder. Bu azîm bâzan kuvvetli ve zorlayıcı olur. Bazen bunda zayıflık ve tereddüt olur. Tereddütsüz olan kuvvetli azme, sıdk-ı azm denir. Sıddîk, dâimâ iyiliğe azmetmeye kendinde büyük kuvvet bulan kimsedir.

Dördüncü sıdk: Azmde vefâkarlıktır. Nefs, peşin olarak söz vermek ve bir şeye azmetmekte yâni yönelmede pek cömert ve serbesttir. Fakat, işin gerçekleşme safhasına gelince, birçok arzu ve istekleri sebebiyle o işi yapmaya yanaşmaz. Bu ise sadâkate muhaliftir. Azminde kuvvetli olan kimse muhârebede canını bile fedâ edebilir. Enes (radıyallahü anh) şöyle anlattı: “Amcam Enes bin Nadr, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) ile birlikte Bedir muhârebesine iştirâk edemedi. Bu sebeple çok üzüldü. Kendi kendine; ikinci bir muhârebe olursa, yapacağımı ben bilirim dedi. Ertesi sene vukû bulan Uhud muhârebesine katıldı. Sa’d bin Mu’âz (radıyallahü anh) muhârebe sırasında onu görüp; “Ne yapıyorsun, böyle nereye gidiyorsun” diye sordu. O; “Uhud Dağı’nın ardında Cennet’in kokusunu aldım. Cennet’e gidiyorum” diye cevap verdi. Uhud muhârebesinde müşriklere karşı öyle harp etti ki, sonunda şehîd oldu. Vücûdunda seksen küsur yara vardı. Hemşiresi, onu ancak elbisesinden tanıyabildiğini söyledi. Bunun üzerine; “Mü’minlerden öyle kimseler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadâkat gösterdiler. Kimi (şehîd oluncaya kadar dövüşeceğine dair) adağını ödedi, şehîd oldu. Kimi de (şehîd olmayı) bekliyor. Onlar aslâ verdikleri sözü değiştirmediler.” meâlindeki Ahzâb sûresinin 23. âyet-i kerîmesi nâzil oldu.

Yine Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), sancaktarlarından olup, Uhud muhârebesinde şehîd olarak yüzüstü düşen Mus'ab bin Umeyr'in baş ucunda durup, bu âyet-i kerîmeyi okumuştur.

Beşinci sıdk: Amelde sadâkattir. Bu, içini dışına, dışını da içine uydurmaktır. Dışın içe uymaması maksatlı olursa bu riyâdır; bu ihlâsı yok eder. Eğer dışın içe uymamasında kasıt bulunmazsa bu riyâ olmaz, ancak sadâkati yok eder. Şöyle ki; Çok huşû ile namaz kılan kimseler vardır. Bunların amellerinde riyâ ve gösteriş olmadığı hâlde kalbleri gaflet

içerisindedir. Onları böyle zâhiren huşû ile ibâdet ederken görenler, gerçekten kalblerinin de huşû üzere olduğunu zanneder. Halbuki kalbleri başka işlerle meşgûldür. Onun bu şekildeki zâhirî görünüşü, lisân-ı hâli ile (o görünüş ile), o kimsenin kalben de huşû üzere olduğunu bildirmesinde yalancıdır. Aynı şekilde, nice sükûnet ve vakâr üzere olan kimseler vardır ki, kalblerinde vakârdan aslâ bir eser, bir iz yoktur. Halbuki görünüşleri kalblerinin böyle olduğunu gösteriyor. Bu gibiler, amellerinde sâdık değildir. Onların bu hâlleri, riyâ olmasa da, yalan olmaktan kurtulamaz.

Altıncı sıdk: En üstün derece budur. Zühd, muhabbet, tevekkül, havf ve recâ, rızâ ve şevk gibi hâller her mü'minde biraz bulunur, fakat zayıf olur. Bunlarda kuvvetli olan sâdık olur. Nitekim Hucurât sûresi 15. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Hakikatte mü'minler, Allah'a ve Peygamberine îmân edip şüphe etmeyenler, can ve malları ile Allah yolunda cihâd edenlerdir. İşte böyle kimseler, îmânlarında sâdık olanlardır." buyruldu. Demek ki îmânı tamam olana sâdık buyruldu. Bu şuna benzer; bir kimse bir şeyden korkarsa, bunun alâmeti; titremesi, yüzünün sararması, yiyip içememesidir. Bir kimse Allahü teâlâdan böyle korkarsa günahtan el çekmesi gerekir. Günahtan korkuyorum deyip el çekmeyene yalancı denir.

Bu altı işte sâdık olup en üstün derecede olana sıddîk denir. Bunların bâzısında sadık olana sıddîk denmez. Derecesi sıdkına göre olur.

İdrîs'in aleyhisselâm vasıflarından birisi de sabırdır. Nitekim Enbiyâ sûresi 85. âyet-i kerîmesinde meâlen şöyle buyurulmaktadır: "Ey Habîbim! İsmâil, İdrîs ve Zülkifl hakkında anlattığımızı da hatırla! Onların her biri sabredenlerdendi."

Bütün farzları edâ etmek ve bir günahı yapmamak sabr olmadan ele geçmez. Bunun için Resûlullah'dan (sallallahü aleyhi ve sellem) "Îmân nedir?" diye sorduklarında; "Sabırdır" buyurdu. Diğer bir hadîs-i şerîfte; "Sabır, îmânın yarısıdır." buyurdu. Sabrın öneminin büyüklüğü ve fazîleti sebebiyledir ki, Allahü teâlâ Kur'an-ı kerîmde yetmişten çok yerde sabrı bildirdi. Daha iyi olan dereceleri, hattâ dinde imâm olmayı sabra havâle etti. Bu husûsta Secde sûresi 24. âyet-i kerîmesinde meâlen "İsrâil oğullarından da (dinlerinde) sabrettikleri için, emrimizle (insanları doğru yola götürecek)

imâmlar kılmıştık. Onlar (Tevrât'daki) âyetlerimizi yakînen biliyorlardı." buyuruyor. Sayısız ve hesapsız sevapları sabra havâle ediyor ve Zümer sûresi 10. âyet-i kerîmesinde meâlen; (Allah yolunda) sabredenlere, mükâfâtları hesapsız verilecektir" buyuruyor. Kendisinin sabredenlerle olduğuna söz veriyor ve Bakara sûresi 153. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Muhakkak Allah'ın yardımı sabredenlerle beraberdir." buyuruyor. Salevâtı, rahmeti ve hidâyeti, sabredenlerden başkasında toplamadı. Yine Bakara sûresi 157. âyet-i kerîmesinde meâlen; "O teslîmiyet gösterip, Rablerine sığınanlar üzerine, Rablerinden mağfiret, rahmet (ve Cennet) vardır. Ve işte onlar hidâyete ermiş olanlardır." buyuruyor. Sabrın fazîletinin büyüklüğündendir ki, Allahü teâlâ onu azîz ve kıymetli eyleyip, dostlarından az bir kısmı hâriç herkese vermedi. Nitekim Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) "Size verilen en az şey, yakîn ve sabırdır. Bu ikisinin kendisine verildiği kimse, çok nâfile namaz kılmasa da, çok oruç tutmasa da korkmasın. Ey Eshâbım, bugün nasıl iseniz, ona sabrediniz, değişmeyiniz! Bu hâlinizi, birinizin, hepinizin amelini yapmasından daha çok severim. Fakat dünyânın size yaklaşacağından korkuyorum. Benden sonra birbirinize kırılırsanız, göklerdekiler de size kırılır. Sabreden tam sevap alır. Sabredin! "Dünyâ bâki kalmaz. Bâki olan Allahü teâlâdır. Sizin yanınızda olanlar yok olur. Allahü teâlânın indindekiler devamlıdır. Sabredenlere, yaptıkları için en iyi karşılıklar veririz" (Nahl sûresi: 96) âyet-i kerîmedir" buyurup bu âyet-i kerîmeyi sonuna kadar okudu. Yine buyurdu: "Sabır, Cennet hazînelerinden bir hazînedir." Yine buyurdu: "Eğer sabır insan olsaydı çok kerîm ve cömert olurdu." Yine buyurdu: "Allahü teâlâ sabredenleri sever."

Dâvûd aleyhisselâma şöyle vahyedildi: "Ahlâkta bana uy! Benim ahlâkımdan biri, çok sabredici olmamdır." Îsâ aleyhisselâm buyurdu: "Sabretmeyince istediğine kavuşamazsın." Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem), Ensârdan bir grup gördü; "Mü'min misiniz?" buyurdu. "Evet" dediler, "Îmânın alâmeti nedir?" buyurdu. "Nimete şükrederiz, belâya sabrederiz. Allahü teâlânın kazâsına râzı oluruz" dediler. "Kâbe'nin Rabbi olan Allahü teâlâya yemîn ederim ki, Müslümansınız" buyurdu. Hazret-i Ali buyurdu: "Sabrın îmândaki yeri, başın bedendeki yeri gibidir. Başı olmayanın bedeni, sabrı olmayanın îmânı olmaz."

Sabır, insana mahsustur ve hayvanlarda yoktur. Çünkü, çok noksandırlar. Çok kâmil ve şehvetten emîn olduklarından meleklerin sabra ihtiyâcı yoktur. Bu durumda hayvan, şehvete ve isteklere esirdir. Onun zâten şehvetten, istekten başka hâli yoktur. Melekler ise, Allahü teâlânın aşkına gömülmüşlerdir. Onlar için bu aşka hiçbir engel yoktur. Sabır; belâ ve engel karşısında olur. Fakat insan başlangıçta, hayvanlar sıfatında yaratılmış ve kendisine elbise, süs, oyun ve çalgı şehvetleri (arzuları) verilmiştir. Sonra büluğ zamanında, işlerin sonunu görmek için ona meleklerin nûrundan bir nûr ile iki melek verilmiştir. Melek ona hidâyet eder ve doğru yolu gösterir. Sâhip olduğu bu nûr sebebiyle de işlerin sonunu anlar ve niçin olduğunu bilir. İşte bu nûr ile kendini ve Rabbini tanır. Başlangıçta tatlı görünseler de şehvetlerin sonunda helâk olacağını anlar. Yine rahat ve iyiliğin çabuk geçeceğini ve geriye bitmeyen cefâ ve sıkıntıların kalacağını bilir. Bu şekilde hakîkatleri görmek hayvanda yoktur. Fakat bu durum da insana yetişmez. Ziyan ve zararda olduğunu bildiği hâlde bunu giderecek kudreti yoksa, ne faydası olur? (Bu, tıpkı bir hastanın, hastalığın kendine zararlı olduğunu bildiği hâlde, tedâvisini yapmamasına benzer.) Bunun için Allahü teâlâ diğer meleği, kuvvet ve kudret vermesi ve kendisi için zararlı bildiği şeyden sakındırması için ona verdi. İçindeki arzu, şehvetini yaptırmak isteği uyandığında, gelecekteki bir zararı önlemek için, şehvete muhâlefet eden ikinci bir arzu da meydana gelir. Karşı koyan bu arzu melektendir. Birincisi, yâni şehvetlerini yaptırmak arzusu şeytanın askerindendir. Bu şehvete uymayan ona mâni olmaya çalışan arzu ve kuvvete dînî sebep denir. Şehvet kuvveti ve arzusuna da hevâ denir. O hâlde bu iki asker arasında dâimâ kavga vardır. Biri yap, diğeri yapma der. İnsan ise bu iki arzu ve kuvvet arasında kalmıştır. Eğer din sebebi, yâni din kuvveti hevânın, yâni nefsin arzularına kavgada diretirse ve devamlılık gösterirse buna sabır denir. Nefsi yener ve arzularını atarsa bu galibiyetine zafer denir. Hep onunla kavga ederse, buna nefisle cihâd denir. O hâlde sabır, din kuvvet ve gayretinin, nefis kuvveti karşısında direnmesi demektir. Bu iki muhalif askerin bulunmadığı yerde sabır da bulunmaz. Maksadımız, karşılıklı iki şeyin kavga üzere olduğu yerde sabrın bulunduğunu anlamaktır. Cenk (kavga) ise, iki düşman askerinin bulunduğu yerde olur. Bu iki askerden biri, melekler grubundan, diğeri ise şeytan tâifesindendir. İkisi de, insanın göğsünde bir arada bulunmaktadır. O hâlde din yolunda ilk adım, bu cenk ile uğraşmaktır. Çünkü, göğüs sahrasını çocuklukta şeytan askeri kuşatmış ve melek askeri

ise bülûğ zamanında ortaya çıkmıştır. O hâlde şehvet askerini kırmadıkça saâdete kavuşmak mümkün değildir. Bunun için de cenkte sabır gösterip, devamlı bunda ısrâr etmek lâzımdır. Şehvetin önüne ancak bu şekilde geçilebilir. Bu cenkten kaçan kimse şeytanın emri altına girmiş demektir. Şehvetini yenen ve isteyerek dînimizin emirlerine uyduran bu fethe kavuşmuş, göğüs kalesini elde etmiştir. Nitekim Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu: “Allahü teâlâ şeytanıma karşı bana yardım etti ve şeytanım bana teslim oldu.” Ekseriyâ cihâdda olanlar, ya yener, yâhut yenilirler. Bazen şehvet tarafı, bâzan din tarafı gâlib gelir. Bu kalenin fethi için de sabırdan başka çâre yoktur.

Îmân yalnız değildir. Birçok dalları ve kısımları vardır. Nitekim hadîs-i şerîfte; “Îmân yetmiş bu kadar bâbdır. En büyüğü “Lailahe illallah” kelimesidir. En küçüğü ise yoldaki dikenleri kaldırmaktır.” buyruldu. Îmânın kısımları çok olmakla birlikte aslı üç cinstir. Bunlar; mârifetler, hâller ve amellerdir. Dinde hiç bir mertebe bu üç şeyin dışında kalmaz. Meselâ tevbenin aslı, pişmanlıktır. Bu kalbe âit bir hâl olup aslı mârifettir. Günahın öldürücü zehir olduğunu bilmektir. Netîcesi günahtan el çekmek ve hayırlı amellerle meşgûl olmaktır. Böylece, bu hâl, bu marifet (böyle bilmek) ve bu amelin üçü de îmândandır. Îmân ise üçünden ibârettir. Fakat mârifete, bilmeye tahsis edebilir. Çünkü, onun aslıdır. Hâl ise mârifetten meydana gelir. Hâlden de amel meydana gelir. O hâlde mârifet ağaç gibidir. Kalbin mârifet sebebi ile değişmesi, ağacın dal vermesi, bu hâllerden meydana gelen ameller de, meyveleri gibidir. O hâlde îmân iki şeydir. İnanma ve yapma. Yapma ise sabırsız olmaz. O hâlde sabır, îmânın yarısıdır ve iki kısımdır. Biri şehvete (arzulara), diğeri ise kızmaya sabırdır. Oruç ise arzular kısmından olan sabırdır. O hâlde oruç da sabrın yarısıdır. Mü’minin ameli ise sıkıntılara sabır ve nîmete şükürdür. Bu sebepten de sabır, îmânın yarısıdır. Hiç bir asıl sabırdan zor değildir. Bu yüzden sabır, îmân kısmındandır. Nitekim Peygamberimize (sallallahü aleyhi ve sellem) îmân nedir diye sorduklarında; “Sabırdır” buyurdu. Yâni en zorudur.

Kul, her anda nefsinin hoşuna giden veya gitmeyen bir işten ayrı değildir. Her iki hâlde de sabra muhtâçtır. Fakat arzularına uygun olanlar, mal, nîmet, sıhhat, evlenmek, istediği çocuk ve buna benzer şeylerdir. Hiç bir hâlde sabır, bunlardakinden mühim değildir. Çünkü kendini tutamayıp bu

nîmetlere dalar ve kalbini bunlara bağlarsa ve bu hâlde olursa, onda nîmetlere aşırı derecede dalmak ve haddi aşmak meydana gelir. Nitekim; “Herkes mihnete katlanır amma, sıddîklar hariç, âfiyete sabredilmez” demişlerdir. Mal ve nîmet, Eshâb-ı kirâm zamanında çok olunca; “Mihnet ve sıkıntı içerisinde bulunduğumuz zamanlar sabretmek, bugün içerisinde bulunduğumuz nîmet ve zenginliklere sabretmekten daha kolay idi” dediler. Bunun için Allahü teâlâ, Enfâl sûresi 28. âyet-i kerîmesinde meâlen; “Biliniz ki, mallarınız ve evlâdınız bir fitnedir.” buyurdu. Nîmete sabır, kalbi ona bağlamamak, ona sevinmemek, âriyet olduğunu ve çabucak elinden alınacağını bilmektir. Belki aslında bunu nîmet bilmemelidir. Çünkü kıyâmette derecesinin noksan olmasına sebep olur. O hâlde, Allahü teâlâ kendisine mal, sıhhat ve çeşitli nîmetler verdiği için şükür ile meşgûl olmalıdır. Bunların birinde sabra ihtiyaç vardır.

İnsanın başına gelenlerden nefsin arzularına uygun olmayanlar üç kısımdır: Biri, kendi isteğiyle olanlardır. Hayırlı amelleri işlemek ve günahlardan kaçmak gibi. Biri, belâ ve musîbetler gibi kendi isteği dışında olanlar, diğeri de aslı kendi isteğinde olmayan fakat def edilmesi ve karşılık verilmesi, elinde olanlardır. İnsanın kendisine sıkıntı vermesi gibi.

İyi ameller işlemek gibi, kendi isteği ile olan şeylerde, sabra ihtiyaç vardır. Çünkü, ibâdetlerin bir kısmı tembellikten dolayı zor gelir; namaz gibi. Bâzısı da bâhillik yâni cimrilikten dolayı zor gelir; zekât gibi. Bâzısı da her ikisi sebebiyle zor gelir ve sabırsız yapılamaz; hac gibi. Her iyi amelin başında, ortasında ve sonunda sabra ihtiyaç vardır. Başında olan, niyeti ihlâsla yapmak, riyâyı kalbden çıkarmak gibi. Bunlar ise zordur. Tâat esnâsında sabretmek ise, yaptığı ibâdetin şart ve edeblerini hiç bir şeyle karıştırmamaktır. Meselâ namazda ise, etrâfa bakmamalı, hiç bir şey düşünmemelidir. İbâdetten sonraki sabır da; yaptığını açıklamaktan ve söylemekten kaçınarak ucba (kibre) yer vermemeye sabretmektir.

Günahlara gelince, sabretmeden el çekmek imkansızdır. Şehvet ne kadar kuvvetli ve günah işlemek ne kadar kolay olursa, o günahı işlememeye sabretmek de, o kadar zor olur. Bunun için dil ile işlenen günahlara sabretmek daha güçtür. Çünkü dilin hareketi kolaydır. Hele çok konuşursa âdet hâline gelir ve huy edinmiş olur. Şeytanın askerinden biri de budur.

Bundan dolayı dil; gıybette, yalan söylemekte, kendini övmekte, diğerlerini ayıplamakta ve buna benzer şeylerde dolaşır. Dil ucuna gelip kendisini başkalarına beğendirecek bir kelimeye sabretmek büyük eziyet olur. Ekseriye, kalabalıkta dilini korumak mümkün olmadığından, selâmeti, kurtuluşu uzlette arar.

İnsanların eliyle veya diliyle eziyet etmeleri gibi, kendi isteği ile olmayan, fakat karşılık vermesi isteği ile olan şeylerde, karşılık vermemek için veya karşılık verirken haddi aşmamakta sabır etmeye tam ihtiyaç vardır. Eshâb-ı kirâmdan aleyhimürrıdvân biri buyurur: "Biz insanların sıkıntısına katlanmadığımız îmânı, îmân saymazdık." Bunun için Allahü teâlâ Ahzâb sûresi 40. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Kafirlere ve münâfıklara boyun eğme. (Şimdilik) eziyetlerine mukâbelede bulunma, sabret ve Allah'a tevekkül et. Allah vekil olarak kâfidir." buyurdu. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) efendimize; Müzzemmil sûresi 10, ve 11. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Ve inkârcıların sana iftirâ ve yalanlarına sabırlı ol ve onları güzel bir şekilde terk edip ayrıl. (Ey Resûlüm, seni) inkâr eden o refâh sâhiplerini bana bırak ve onlara biraz mühlet ver. (Yakında Bedir muhârebesinde ve kıyâmette onların cezâsını vereceğim.)" Yine Hicr sûresi 97. ve 98. âyet-i kerîmelerinde meâlen; "Muhakkak biliyoruz ki, onların sözlerinden kalbin sıkılıyor. O hâlde Rabbini hamd ile tesbîh et. (Sübhânallahi ve bihamdihi de!) ve secde edenlerden ol (namaz kıl)." buyurdu. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu: "Sizi mahrûm edene, siz ihsân edin. Bir kimse size kötülük yaparsa, siz ona iyilik yapınız." Böyle sabır sıddîkların derecesidir.

Üçüncü kısım, başlama ve bitmesinin senin isteğin ile ilgisi olmayan şeylerdir. Bunlar da musîbetlerdir. Çocuğunun ölmesi, malının elden çıkması ve göz, kulak gibi uzuvların görmemesi ve işitmemesi ve bütün semâvî belâlar böyledir. Bunlara sabretmekten fazîletli sabır yoktur.

----

1) Tefsîr-i Kebîr

2) Tefsîr-i Mazharî

3) Tefsîr-i Kurtubî

4) Tefsîr-i Taberî

5) Rûh-ul-Beyân

6) Zâd-ül-mesîr

7) Feth-ul-Bârî şerh-ul-Buhârî; cild–1, sh. 390, cild-6, sh. 265

8) Nesâî; cild-1, sh. 178-179

9) Tirmizî; cild-4, sh. 277

10) Müsned-i Ahmed ibni Hanbel; cild-3, sh. 260

11) Târih-üt-Taberî; cild–1, sh. 83

12) Hasâis-ül-Kübrâ; cild–1, sh. 180

13) Bedâyi-üz-zühûr; sh. 59

14) Ravdat-üs-safâ; sh. 118

15) Künh-ül-Ahbâr; cild–2, sh. 6

16) Tezkiret-ül-Hikem; sh. 4, 5

17) Lügat-i târihiyye ve coğrafiyye; cild-1, sh. 109

18) Tabakât-ı İbn-i Sa'd; cild-1, sh. 40

19) Delâil-ün-Nübüvve; sh. 96

20) Arâis-ül-mecâlis; sh. 49

21) Tam İlmihal Seâdet-i Ebediyye; sh. 78, 79, 334, 705, 1080, 1116

22) Rehber Ansiklopedisi; cild–8, sh. 75

23) İslâm Âlimleri Ansiklopedisi; cild-9, sh. 182

24) Kısâs-ı Enbiyâ (Kisâî); cild-1, vr. 65

25) Mir'ât-ı Kâinat; cild-1, sh. 66

26) El-Kâmil fit-târih; cild-1, sh. 62

27) El-Milel ven-nihâl; cild-2, sh. 45

28) Târih-ul-hükemâ (Kıftî); sh. 3

29) Mu'cizât-ül-enbiyâ; sh. 16

İLÂVE

BİRİNCİ CİLDE EKTİR.

Allahü teâlâ insanlara dünyada ve âhırette lâzım olan şeyleri bildirmek için peygamberler gönderdi. Peygamberler; ümmetlerini Allahü teâlâya çağırmak, azgın, yanlış yoldan, kurtuluş yoluna çekmek, onların birbirlerini sevmelerini, yardımlaşmalarını, kardeşce yaşamalarını sağlamak için gönderilmişlerdir. Dâvetlerini kabul edenlere Cennet'i müjdelemişler, inanmayanları Cehennem azâbı ile korkutmşulardır. Onların hepsine inanmak; îmân etmenin Müslüman olmanın şartlarındandır. Peygamberlerin birine inanmayan, kabûl etmiyen hepsine inanmamış olur. Zîra bütün peygamberlerin bildirdikleri dinlerin aslı, temeli birdir. Başka başka değildir. Hep aynı iman ve itikad esaslarını bildirmişlerdir. Allahü teâlâya îmân etmeyi emir ve yasaklarına uymayı istemişlerdir.

Bunun için Allahü teâlânın peygamberleri ile gönderdiği bütün ilâhî dinlerdeki ortak îman esaslarını, buna bağlı olarak da dindeki bazı temel bilgileri geniş bir şekilde ele almayı arzu ettiğimizden, Peygamberler Târihi Ansiklopedisinin birinci cildine ek konular ilâve ettik. Bunlar harf sırasına göre verilecektir.

ÂHIRET HAYATI

Ölümden sonraki ebedî hayat, öbür dünyâ. Dînimizde inanılması zarurî olan altı esastan biri. Âhıret gününün başlangıcı insanın öldüğü gündür. Kıyâmetin sonuna kadar devam eder. Son gün denilmesi, arkasından gece gelmediği veya dünyâdan sonra geldiği içindir. Buradaki gün, bildiğimiz gece-gündüz demek değildir. Bir vakit, bir zaman demektir. Öldükten sonra, tekrar dirilmeğe inanmak lâzımdır. Kemikler, etler çürüyüp toprak ve gaz olduktan sonra hepsi tekrar bir araya gelecek; rûhlar bedenlerine girip, herkes mezârdan kalkacaktır. Bunun için, bu zamana kıyâmet günü denir. Bunu inkâr edenler için hazret-i Ali; "Müslümanlar âhırete inanıyor.

Kitapsız kâfirler inkâr ediyor. Tekrar dirilmek olmasaydı, inanmayanlar bir şey kazanmaz, müslümanlar da zarar etmezdi. Fakat kâfirlerin dediği olmayınca onlar sonsuz azâb çekeceklerdir" buyurdu.

Âhıret hayâtı bu dünyâ hayâtına benzemez. Âhıret işleri, akıl ile anlaşılamaz ve bulunamaz. Çünkü akıl, ancak bu dünyâ işlerini anlayabilecek şekilde yaratılmıştır. Bunda bile çok defâ yanılmakta, hatâya düşmektedir. Âhırette olacak işleri Allahü teâlâ peygamberleri ve kitapları vâsıtası ile insanlara haber vermektedir. Fen bilgilerinin ve aklın dışındaki âhıret işleri konusunda, insanın inanmaktan başka çâresi yoktur. Bu konuda akıl yürüten ve çeşitli düşünceler öne süren felsefecilerin de herhangi bir insandan farkı olmadığı gibi, sözlerinin de herhangi bir değeri yoktur. Bu sahada tek söz sâhibi peygamberlerdir (aleyhisselâm) ve onlar, âhıretteki işleri kâinattaki her şeyin yaratıcısı sonsuz kudret sâhibi Allahü teâlânın yapacağını haber vermişlerdir. Onların söyledikleri elbette doğrudur. Elbette hepsi olacaktır.

Aslı bozulmuş olan, hıristiyanlık ve İsrâiliyâtta mahşer hakkında bildirilenler, haham ve papazların uydurmalarından ibâret olup, bunların bir kıymeti yoktur. İslâmiyette bildirilenler ise, karşısında insanoğlunun aczinin gün geçtikçe büyüdüğü Kur'ân-ı kerîmden ve her sözü doğru olan son peygamber hazret-i Muhammed'in (sallallahü aleyhi ve sellem) sözlerinden alınmıştır. İslâm âlimlerinin Kur'ân-ı kerîmi ve hadîs-i şerîfleri açıklarken bildirdikleri gibi mahşerde sâlihlerin, iyilerin defteri sağ tarafından; fâsıkların, kötülerin arka veya sol tarafından verilecektir. İyi, kötü; büyük, küçük; gizli ve aşikâre yapılmış olan her şey, defterde bulunacaktır. Mahşerde, Allahü teâlânın dilediği her gizli şey meydana çıkacaktır. Meleklere; "Yerlerde, göklerde neler yaptınız?", peygamberlere; "Allahü teâlânın hükümlerini ve dîn-i ilâhîyi kullara nasıl bildirdiniz?", herkese de; "Peygamberlere nasıl uydunuz, sizlere bildirilen dinlerin esâsını nasıl yaptınız? Birbiriniz arasında bulunan hakları nasıl gözettiniz?" diye sorulacaktır. Mahşerde, îmânı olup, ameli ve ahlâkı güzel olanlara mükâfat ve ihsânlarda bulunulacak; kötü huylu, bozuk amelli olanlara da ağır cezâlar verilecektir.

Allahü teâlâ, adâleti ile, şirkten, küfürden başka, her günahı afv edecek, dilerse küçük günah için de azâb yapacaktır. Şirki, küfrü hiç affetmeyeceğini bildirmektedir. Kitaplı ve kitapsız kâfirler, yâni Muhammed aleyhisselâmın, bütün insanlara peygamber olduğuna inanmayanlar, O'nun bildirdiği ahkâmdan, yâni emir ve yasaklardan birisini bile beğenmeyenler, elbette Cehennem'e sokulacak, sonsuz azâb göreceklerdir.

Allahü teâlâ, akıllı, akılsız bütün insanları, çocukları, melekleri, cinleri, şeytanları, diğer hayvan ve kuşları, kısaca göklerde ve yerde, karada ve denizde ne kadar büyük ve küçük canlı var ise, hepsini Arasat meydanında (mahşerde) toplayıp haşredecektir. Herbiri dünyâda iken yaptıklarının hesâbını görecektir. Haksızlığa uğrayanlar, zulüm yapanlardan haklarını alacaklar, mîzân (terâzi) kurulup insanların sevâbları (iyilikleri) ve günahları (kötülükleri) tartılacak ve mîzânda sevâbları ağır gelenler Cennet'e, günahları ağır gelenler ise Cehennem'e gönderileceklerdir. Allahü teâlânın emri ile Cehennem üstünde Sırat köprüsü kurulacak, herkese bu köprüden geçmesi emrolunacaktır. Cennetlik olanlar, köprüden kolayca geçerek, Cennet'e gideceklerdir. Cehennemlik olanlar, sırattan Cehennem'e düşeceklerdir. Şefâat haktır. Tevbesiz ölen mü'minlerin küçük ve büyük günahlarının affedilmesi için peygamberler, velîler, sâlihler, melekler ve Allahü teâlânın izin verdiği kimseler şefâat edecek ve kabûl edilecektir. Mü'minler, ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar Cehennem'de ebedî kalmayacaklar, sonunda Cennet'e girecekler, îmânlarına hürmeten ebedî olarak Cennet'te kalacaklardır.

Ölüm:

Ölüm, rûhun bedene olan bağlılığının sona ermesi, rûhun, bedenden ayrılmasıdır. Ölüm, insanın bir hâlden, başka bir hâle dönmesidir. Bir evden, başka bir eve göç etmek gibidir. Kur'ân-ı kerîmde, Al-i İmrân sûresi 185. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Her canlı ölümü tadacaktır." buyurulmaktadır. Bir şeyi tatmak, hayatta kalmak ile mümkündür. Ölüm ile hayat sona ermemekte, yeni bir hayat başlamaktadır. Bu hayat, kabir hayatıdır.

Herkes eceli gelince ölür. Hak teâlâ A'râf sûresi, 34. âyetinde meâlen; "Ecelleri geldiği zaman, onu bir saat ileri ve geri alamazlar." buyurdu. Kişinin doğmadan önce, ne kadar yaşayacağı takdir edilmiştir. Allahü teâlâ ölümü yarattı. Sonra diriliği yarattı. İnsanı hayatı boyunca dünyâda durdurur. Belli olan eceli gelinceye, rızkı tükeninceye ve ezelde takdir edilmiş olan amelleri bitinceye kadar yaşar.

Allahü teâlâ emrini nerede hükmettiyse; o kişi, malını, evlâdını ve ıyâlini, hepsini bırakıp kabre gider. Ölümü hangi memlekette ise, orada tecellî eder. Doğuda ölmesi takdir edilmiş olana, batıya giden yollar kapanır. Şöyle anlatılır: Azrâil aleyhisselâm Süleymân aleyhisselâmın yanına gelince, oturanlardan birine dikkat ile baktı. Adam, meleğin böyle sert bakışından korktu. Azrâil aleyhisselâm gidince, Süleymân aleyhisselâma yalvarıp, rüzgâra emretmesini, rüzgârın kendisini Hindistan'a götürmesini, Azrâil aleyhisselâmdan kurtarılmasını istedi. Azrâil aleyhisselâm, bir müddet sonra tekrar gelince, Süleymân aleyhisselâm o adamın yüzüne niçin sert baktığını sordu. Azrâil aleyhisselâm; "Bir saat sonra Hindistan şehirlerinden birinde, o kimsenin canını almak için emr olunmuştum. Onu senin yanında görünce, hayretimden dikkat ile baktım. Emre uyup oraya giderek canını aldım" dedi. Görülüyor ki, ezeldeki takdirin hâsıl olması için, adam, Azrâil aleyhisselâmdan korktu. Süleymân aleyhisselâm onun isteğini yerine getirdi. Ezeldeki takdir, sebepler zinciri ile yerine getirildi.

Ölüm hâli:

Ölümü yaklaştığı vakit, insanın yanına dört melek gelir. Bunların biri, rûhunu sağ ayağından, biri sol ayağından, biri sağ elinden, biri de sol elinden çekerler. Çok defâ, rûhu gargara hâline gelmezden evvel, "Âlem-i melekûtu görmeye başlar. Melekleri, yaptıkları işlerin hakîkatini, âlemlerinde durdukları hâl üzere görür. Eğer dili söyler ise, onların vücûdunu (varlığını) haber verir. Çok defâ da, gördüğü şeyleri şeytanın bir işi zanneder. Lisânı tutuluncaya kadar hareketsiz kalır. Ölüm hâlinde kişinin rûhu kalbe gelince, dili tutulur. Bu hâlde, yine melekler, rûhunu parmak uçlarından çekerler. Soluğu ise, sanki saka kırbasından su boşalır gibi gırıl gırıl öter. Fâcirin rûhu da yaş keçeye takılmış olan diken çekilir gibi

çıkarılır ki, bunu insanların en üstünü olan Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) haber verdiler. Bu hâlde ölü, karnını diken ile dolu zanneder. Rûhunu da; sanki bir iğne deliğinden çıkıyor, gök yere bitişiyor ve kendisi arasında kalıyor zanneder.

Hazret-i Kâ'b'dan (radıyallahü anh) ölüm nasıl oluyor diye suâl olundu. Buyurdu ki: "Bir diken dalını bir kişinin içerisine koymuşlar ve kuvvetli bir kimse onu çekiyor, dal kestiğini kesiyor, kalan kalıyor gibi buldum."

Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Elbette ölüm sarhoşluğundan birinin şiddeti, üçyüz kere kılınç vurmaktan daha şiddetlidir." İşte bu zamanda insanın cesedi terler. Gözleri sür'at ile iki tarafa gider. Burnunun iki tarafı çekilir. Göğüs kemikleri kalkar, soluğu kabarır. Benzi sararır.

Rûhu kalbe gelince dili tutulur. Hiç kimse rûhu göğsüne gelmiş iken konuşamaz. Bunun iki sebebi vardır. Biri, iş gâyet büyük olduğundan, göğüs nefeslerle sıkışıp, daralmıştır.

Herkes bilir ki, insanın göğsüne vurulsa bayılır. Ancak az sonra söze kâdir olur. Çok kere de söyleyemez. İnsanın neresine vurulsa seslenir. Göğsüne vurulsa, hemen sessiz ölü gibi düşer.

İkinci sebebi de, ses, akciğerlerinden dışarı çıkan havanın hareketinden hâsıl oluyor idi. Bu soluk ise kalmadı. Nefes alıp veremediği için bedenin harâreti kalmaz, soğur. Bu zamanda mevtâların hâlleri çeşitli olur.

Bâzıları vardır ki, melek; su verilmiş kızgın demir ile vurur. Hemen rûh kaçar, hârice çıkar. Melek onu eline alır. Rûh civa gibi titremeye başlar. Bal arısı kadar insan şeklinde olur. Sonra melek onu zebânîye (azâb yapıcı meleğe) teslim eder.

Bâzı kimselerin rûhu azar azar çekilir. Tâ ki boğazında tutulur. Boğazında da kalmaz. Ancak kalbe bağlı olarak kalır. Bu zamanda melek kızgın demir ile vurur. Zîrâ o demirle vurmayınca, rûh kalbden ayrılmaz. Bu demirle vurmanın sebebi, demir, ölüm denizine daldırılmıştır. Kalb üzerine konulunca diğer yerlerine de sirâyet eden zehir gibi olur. Zîrâ hayatın sırrı

ancak kalbdedir. Onun sırrı ancak dünyâ hayatında tesir eder. Bunun için bâzı kelâm âlimleri; "Hayat rûhun gayrıdır" ve "Hayatın mânâsı rûhun beden ile karışmasıdır" dediler.

Rûh çekilip son bağı kopacağı zaman, kendisine bir çok fitneler ârız olur. İblis,yardımcılarını özellikle o kimseye musallat eder. O hâlde iken, o insana gelirler ve onun; anası, babası, kardeşi, kızkardeşi ve sevdiği kimselerden vefât etmiş olanlar sûretinde görünürler ve ona derler ki: "Ey filan! Sen ölüyorsun. Biz, bu hâlde seni geçtik. Sen yahudi dîninde olarak öl. Bu din, Allah indinde makbûl olan hak dindir." Eğer bunların sözlerine aldanmaz, dinlemez ise, yanından giderler. Başkaları gelip; "Sen nasrânî (hıristiyân) olarak öl! Zîrâ o din, Mesih'in yâni Îsâ aleyhisselâmın dînidir ki, Mûsâ aleyhisselâmın dînini nesh etmiştir" derler. Böylece, her milletin dinlerini ona söylerler. O zamanda cenâb-ı Hakk'ın şaşırmasını dilediği kimse şaşırır. İşte bu; "Ey bizim Rabbimiz! Dünyâda iken bize îmân verdiğin gibi, ölürken de kalblerimizi şaşırtma." meâlindeki Al-i İmrân sûresinin 8. âyet-i kerîmesinin haber verdiği hâldir.

Denildi ki, susuzluk hâli; hastanın en çok sıkıntı çektiği, ciğerlerinin yanıp tutuştuğu haldir. Bu hâl, şeytan için bir fırsattır. Şeytan, bu zaman mü'minin îmânını çalmak, îmânsız ölmesini sağlamak için yanına yaklaşır ve hastanın baş tarafından, elinde kadeh içinde buz gibi su ile gelir. Kadehi çalkalar. Mü'min onun kim olduğunu bilemediğinden; "Bana biraz su ver" der. O da; "Veririm, fakat âlemlerin yaratıcısı yoktur, de!" der. O mü'min saâdet sâhibi bir kişi ise, ona cevap vermez. Sonra şeytan ayak tarafına gelir. Orada da su dolu kadehi çalkalar. Mü'min onu tanımadığından; "Biraz su ver" der. O da; "Eğer peygamberleri (aleyhimüsselâm) yalanlarsan sana su veririm" der. Îmânı zayıf olan dediğini söyler ve kâfir olarak ölür. Eğer o saâdet sâhibi, îmânı kuvvetli bir mü'min ise, onun sözünü red eder.

Ölen bir kimsenin his duygularından en son kaybedeceği şey işitmesidir. Zîrâ rûh kalbden ayrıldığı vakit, yalnız görmesi bozulur. Fakat işitmek, rûh kabz oluncaya kadar kaybolmaz. Bunun için Fahr-i âlem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Mevtânıza şehâdeteyn-i kelimeteyn ki; "Lâ ilâhe illallah Muhammedün Resûlullah"dır. Bu kelimeyi telkin ediniz!" buyurmuştur.

Ölüm hâlinde olanın yanında çok söz söylemekten kaçınmayı da emretmiştir. Zîrâ o zaman insan, şiddetli sıkıntı içindedir.

Zâhid Ebû Zekeriyyâ hazretleri vefât edeceğinde, dostları başına toplandılar. Ona Kelime-i şehâdeti söylemesi için telkinde bulundular. Fakat O; "Hayır" deyip başını çevirdi. İkinci defâ tekrar Kelime-i şehâdeti telkin ettiler. O yine; "Hayır!" dedi. Dostları şaşkın olup, içlerinden bayılanlar oldu. Üçüncü defâ yine Kelime-i şehâdeti telkin ettiler, yine; "Hayır!" dedi. Dostları üzüntüden tamâmen perişân oldular. Aradan bir zaman geçince, Ebû Zekeriyyâ hazretleri biraz kendine gelip gözlerini açtığında; "Bana bir şey söylediniz mi?" buyurdu. Oradaki dostları üzüntü ile, kendisine Kelime-i şehâdeti telkin ettiklerini, her üçünde de; "Hayır!" cevâbı verdiğini söyleyince, Ebû Zekeriyyâ hazretleri buyurdu ki: "Dostlarım! O zaman şeytan, elinde su dolu kadehi ile sağımdan geldi. Ben çok susamıştım, "Îsâ Allah'ın oğludur dersen veririm" dedi. Ben de; "Hayır!" dedim. Ayak tarafımdan geldi yine; "Hayır!" dedim. Tekrar; "Âlemlerin yaratıcısı yoktur, de!" dedi. Ben de; "Hayır!" dedim. Söylediğim "Hayır!" kelimeleri bu sebeptendir. Ben onun dediklerini yapmayınca, şeytan kadehi yere çaldı, öfke ile dönüp gitti. Yoksa ben sizin telkin ettiğiniz Kelime-i şehâdet için hayır demedim."

Eğer ölünün ağzından tükrüğü akmış, dudağı sarkmış, yüzü kararmış, gözü dönmüş ise, o kimse şakîdir. Âhıretteki şakâvetini görmüştür. Eğer ağzı açık, sanki gülüyor, yüzü gülümsüyor, gözü kırpık gibi ise, o kimse âhırette kavuşacağı sürûr ile müjdelenmiştir.

Melekler, bu rûhu Cennet ipeklerinden bir ipeğe sararlar. O saîd olan kimsenin rûhu, bal arısı kadar insan şeklindedir. Aklından ve ilminden hiç bir şey kaybetmemiştir. Dünyâda ne yapmış ise, hepsini bilir. O melekler bu rûhla beraber semâya doğru uçarak yükselirler. Bu yükselmeyi bâzı ölü bilir, bâzı ölü ise bilmez. Böylece önceki geçmiş peygamberlerin (aleyhisselâm) ümmetlerini ve yeni ölmüş olanları, bir yere yayılmış olan çekirgeler gibi görerek geçerler ve birinci kat semâ olan dünyâ semâsına varırlar.

Bu meleklerin başında olan Cebrâil (aleyhisselâm) dünyâ semâsına çıkar. "Kimsin?" diye sorulur. "Ben Cebrâil'im, yanımdaki de filândır" diyerek o kimsenin güzel ve sevdiği isimleri ile haber verir. Dünyâ semâsının bekçileri olan melekler; "Bu ne iyi bir kimsedir ki, îtikâdı, inancı güzel idi. Ve hiç şüphesi yok idi" derler.

Bundan sonra, ikinci kat semâya çıkarlar. "Kimsin?" denir. Cebrâil (aleyhisselâm) birinci kat semâdaki meleklere söylediği sözünü tekrar eder. İkinci kat semâdaki melekler, o sâlih rûha; "Hoş geldi, sefâ geldi. Dünyâda iken namazlarını bütün farzlarına riâyet ederek edâ ederdi" derler.

Sonra geçer, üçüncü kat semâya ulaşırlar. "Kimsin?" denir. Cebrâil (aleyhisselâm) daha önce söylediklerini tekrar eder. Bunun üzerine; "Malının hakkını muhâfaza edip, zekâtını, tarladan aldığı mahsûlün uşrunu emrolunan kimselere seve seve verip, hiç esirgemeyen bu zât, hoş ve sefâ geldi" denir. Oradan da geçerler.

Dördüncü kat semâya varırlar. "Kimsin?" denir. Daha Önce söylediği gibi cevap verir. "Dünyâda, Ramazân orucunu tutup da, orucu bozan şeylerden ve yabancı kadınlarla görüşmekten ve haram yemekten kendini muhâfaza eden kimse hoş ve sefâ geldi" denir.

Sonra geçerler, beşinci kat semâya varırlar. "Kimsin?" denir. Daha önce söylediği gibi cevap verir. "Farz olduğu zaman haccını riyâsız ve Allahü teâlâ için edâ eden kimse, hoş ve sefâ geldi" denir.

Sonra geçerler. Altıncı kat semâya varırlar. "Kimsin?" denir. Evvelce vermiş olduğu cevâbı verir. "Seher vakitlerinde çok istiğfâr eden, gizli gizli çok sadaka veren ve yetimlere yardım eden zât, hoş ve sefâ geldi" denir.

Oradan da geçerek, surâdikât-ı celâl denilen celâl perdelerinin bulunduğu bir makâma varırlar. "Kimsin?" diye sorulunca, öncekiler gibi cevap verir. Yine; "Hoş ve sefâ geldi. Çok istiğfâr edip, (çoluk-çocuğuna ve sözü geçenlere) emr-i ma'rûf yapan, Allahü teâlânın dînini, O'nun kullarına öğreten, miskinlere (ve darda kalanlara) yardım eden sâlih kula ve güzel rûha merhâbâlar olsun" denir. Sonra meleklerden bir cemâate uğrarlar. Onların hepsi, onu Cennet ile müjdeleyip, müsâfeha ederler.

Sonra sidret-ül-müntehâya kadar giderler. Yine; "Kimdir?" diye sorulunca, öncekiler gibi cevap verir. "Hoş, sefâ geldi. Her iyiliğini, Allahü teâlânın rızâsı için yapan zâta merhâbâ" denir. Bundan sonra ateş tabakasından geçer. Sonra nûr, zulmet, su ve kar tabakalarından geçerler. Her tabakanın birbirine uzaklığı bin senelik yoldur.

Sonra arş-ur-Rahmân üzerine örtülmüş olan seksenbin perde açılır. Her perdede seksenbin şerefe vardır. Her şerefede bin kamer yâni ay vardır. Hepsi Allahü teâlâyı tehlîl ve tesbîh ederler. Onlardan bir kamer dünyâda görünse, nûru, âlemi yakar ve herkes Allahü teâlâdan başka olarak ona ibâdet ederdi. Bu sırada perde arkasından şöyle bir nidâ gelir: "Bu getirdiğiniz rûh kimindir?" Cebrâil (aleyhisselâm); "Filân oğlu filândır" der. Allahü teâlâ; "Bunu yakınlaştırın" ve "Sen ne güzel kulumsun" buyurur. Allahü teâlânın huzûr-i mâneviyye-i ilâhiyyesinde durduğu vakit, bâzı levmü îtâb (azarlamak) ile Hak teâlâ onu utandırır. Hattâ o kul zan eder ki, hakîkaten helâk oldu. Sonra cenâb-ı Hak onu affeder.

Vefâtlarından sonra rüyâda görülen bâzı sâlih kimselerden gelen haberler, Allahü teâlânın râzı olduğu kullarına nasıl muâmele ettiğini çok güzel bir şekilde anlatmaktadır. Bunlardan biri, Bağdat kadısı ve meşhûr "Tenbîh" kitabının müellifi Yahyâ bin Eksem hazretleridir. Vefâtından bir müddet sonra, sevdiklerinden biri onu rüyâsında gördü. "Hak teâlâ sana nasıl muâmele eyledi?" diye sordu. Yahyâ bin Eksem; "Cenâb-ı Allah beni huzûr-i mâneviyesinde durdurup; "Ey fenâ şeyh! Sen şunu ve bunu işlemedin mi?" buyurdu. Ben de; "Yâ Rabbî! Burada böyle suâl soracağını bana dünyâda bildirmediler" dedim. "Sana nasıl bildirildi?" buyurdu. Ben de; "Bana Muammer bin Müsennâ, İmâm-ı Zührî'den, o da Urve bin Zübeyr'den o da teyzesi Âişe-i Sıddîka'dan (radıyallahü anhâ), o da Resûlullâh'dan (sallallahü aleyhi ve sellem). O da Cebrâil'den (aleyhisselâm), o da Zât-ı teâlâdan haber verdiklerine göre Zât-ı raûf ve rahîmin; "Ben azîmüşşân, İslâm'da ağaran saç ve sakala azâb etmekten hayâ ederim" buyurdu." dedim. Allahü teâlâ, o zaman: "Sen ve Muammer, İmâm-ı Zührî, Urve, Âişe, Muhammed (aleyhisselâm) ve Cebrâil (aleyhisselâm) doğru söylüyorsunuz. Ben azîmüşşân da seni mağfiret ettim, bağışladım" buyurdu.

Bâzı insanlar, vardır ki, kürsîye ulaştıkları zaman bir nidâ işitir, oradan onu red ederler. Bâzı kimseler perdelerden geri çevrilir. Ancak, Allahü teâlâ hazretlerinin huzûruna vâsıl olanlar, ârif-i billâh olanlardır, yâni evliyâ-i kirâmdır. Vilâyetin dördüncü derecesi ve daha üst makâmlarında olanlardan başkaları, Allahü teâlânın huzûruna ulaşamazlar.

Fâcirin yâni kâfirin rûhu sert olarak şiddet ile alınır ve yüzü Ebû Cehil karpuzu gibi olur. Melekler ona hitâben; "Ey habis olan rûh! Habis olan cesedden çık!" derler. O da merkeb gibi bağırır. Rûhu çıkınca Azrâil (aleyhisselâm) onu, yüzü gâyet çirkin ve siyah elbiseli ve fenâ kokulu zebânîlere (yâni azâb yapan meleklere) teslim eder ki, ellerinde yünden yapılmış, eski kilim parçası gibi bir bez vardır. O rûhu, buna sararlar. Bu zamanda rûhu çekirge kadar insan şekline çevrilir. Bunun sebebi; kâfirin cesedi, âhırette mü'minin cisminden büyük olur. Hadîs-i şerîfde; "Cehennem’de kâfirin bir azı dişi, Uhud Dağı kadardır." buyuruldu.

Cebrâil (aleyhisselâm) bu kötü rûhu yükseltir ve dünyâ semâsına ulaşırlar. "Sen kimsin?" denir. "Ben Cebrâil'im" der. "Yanındaki kimdir?" denir. Filân oğlu filân diye kötü, çirkin ve dünyâda sevmediği fenâ isimleriyle onu tanıtır. Onun için gök ve semâ kapısı açılmaz ve; "Deve iğne deliğinden geçmedikçe, bu gibi kimseler Cennet’e girmez" denir.

Cebrâil (aleyhisselâm) bu sözü işitince, onu elinden bırakıverir. Rüzgâr onu uzaklara sürükler, işte bu hâl; "Allahü teâlâya ortak koşan kimse şuna benzer ki, gökten düşüp, kendini ya kuşlar kapışır. Yâhud rüzgâr onu uzak bir yere atar da orada helâk olur." meâlindeki Hac sûresi 31. âyet-i kerîmesinde bildirilmiştir. O kimse yere düşünce, bir zebânî onu alıp siccîne götürür. Siccîn, yerin altında veya Cehennem’in dibinde büyük bir taştır, kâfir ve fâsıkların rûhu oraya götürülür.

Rûh, cesedi yıkanırken yanında bulunur ve başı ucunda gasli bitinceye kadar durur. Allahü teâlâ iyiliğini istediği kimsenin gözünden perdeyi kaldırır ve o kimse ölünün rûhunu dünyâdaki insan sûretinde görür.

Rûh bedenden ayrılınca, semâdan; "Ey Âdemoğlu! Sen mi dünyâyı terketin, dünyâ mı seni terketti? Sen mi dünyâyı topladın, dünyâ mı seni topladı? Sen

mi dünyâyı öldürdün, dünyâ mı seni öldürdü?" diye üç nidâ gelir.

Gasilhâneye konduğunda; "Ey Âdemoğlu! Nerede o kuvvetli, güçlü bedenin, seni niye zayıflattı? Nerede bülbül gibi konuşan dilin, seni niye susturdu? Nerede o dostların, şimdi seni yalnız bıraktılar?" diye üç nidâ gelir.

Kişi kefenlenince; "Ey Âdemoğlu! Azıksız uzun bir yolculuğa gidiyorsun! Dönmemek üzere evinden ayrılıyorsun! Hiç binmediğin tahta bir ata (tabuta) biniyorsun ve korkulu bir yer olan kabre konacaksın!" diye üç nidâ gelir. Tabuta konulurken; "Ey Âdemoğlu! Îmân sâhibi bir kimse isen, Allahü teâlâya, peygamberlerine bildirdiği şekilde inanmış isen, sana müjdeler olsun. Sâlih amel sâhibi, her işini Allahü teâlânın rızâsı için yapmış bir kişi isen ne mutlu sana. Allahü teâlâyı gücendirmiş, O'na îmân etmemiş, dediğini tutmamış, biri isen, yazıklar olsun, eyvâhlar olsun" diye üç nidâ gelir.

Mûsâllaya konduğunda; "Ey Âdemoğlu! Dünyâda her ne amel yaptı isen onun karşılığını göreceksin. Yaptığın hayır ise, karşılık olarak hayır ve iyilik görecek, eğer şer yaptı isen, azâbını göreceksin" diye üç nidâ gelir.

Cenâze kabir kenarına konduğunda; "Ey Âdemoğlu! Bu harâb yer için dünyâda iken azık olarak ne biriktirdin? Bu karanlık yeri aydınlatacak bir nûrun, bir ışığın var mı? Hiç bir şeyin olmadığı bu kabre, dünyâdaki zenginliğinden ne getirdin?" diye üç nidâ gelir.

Mezâra konduğunda; "Ey Âdemoğlu! Dünyâda iken benim üzerimde gülüyordun, şimdi içimde ağlar oldun. Üzerimde sevinç ve neş'e içerisinde idin. Şimdi içimde üzgünsün. Benim üzerimde bülbül gibi konuşup, herkese nutukları atıyordun. Şimdi içime girince sesin çıkmaz oldu" diye üç nidâ gelir.

İnsanlar geri dünüp giderlerken Allahü teâlâ buyurur ki: "Ey kulum, şimdi kabrinde kimsesiz olarak kaldın. Seni kabir karanlığına terkettiler. Onlar sebebiyle bana karşı gelmiş, emrimi tutmamıştın. Yâni hanımının, çocuklarının tarafını tutup, onların bitmez tükenmez isteklerini yapmaya uğraşıp, benim için azıcık bir şey yapmak istemedin. Bak şimdi yalnız

kaldın. Bugün sana benden başka merhamet edecek kimse yok. Hâlbuki benim şefkâtim, bir annenin yavrusuna olan şefkâtinden daha çoktur."

Kabir hayatı:

Allahü teâlâ âdemoğlunu yarattı. Hangisinin daha güzel amel işlediğini denemek için onları dünyâya yerleştirdi. Sonra onları kabir âlemine nakletti. Onları burada, kıyâmet gününe kadar tuttu. Onlar kabir âleminde olmakla beraber, amellerinin iyi veya kötü olmasına göre karşılık görürler. Ameli iyi olanlar, kabirlerinde ikrâma ve nîmetlere kavuşurlar. Amelleri kötü olanlar ise, hor ve hakîr olurlar.

Kabir hayatına muhakkak inanmak lâzımdır. Kabir, bir konaktır. Hadîs-i şerîfde; "Kabir, âhıret konaklarının birincisidir. Ondan kurtulana sonraki konaklardan geçmek kolay olur. Kabirden kurtulamayana, ondan sonraki konaklar daha zor olup, azâbları da daha şiddetlidir." buyuruldu. Sevgili Peygamberimiz yine buyurdu ki: "Kabir, Cennet bahçelerinden bir bahçe, yâhut Cehennem çukurlarından bir çukurdur." Kabirde, îmân edenlere ve ibâdetlerinde kusuru olmayanlara mükâfat, iyilik ve nîmetler verileceği gibi; kâfirlere ve günah işleyen müslümanlara da azâblar yapılacağı bildirilmiştir. Kabir azâbı haktır, rûh ile bedene olacaktır. Müslümanlara yapılacak kabir azâbının çoğu, helâda üzerine idrar sıçratanlara, birbirini çekiştirenlere olacaktır.

Kabir azâbı, rüyâda, âlem-i misâldeki görüntüleri görmek değildir. Kabir azâbı, rüyâ gibi değildir. Kabir azâbı, azâbın görüntüsü değildir. Azâbın kendisidir. Bundan başka, rüyâda görülen acı, azâb, azâbın kendisi denilse bile, dünyâdaki acılar, azâblar gibidir. Kabir azâbı ise, âhıret azâblarındandır. Birbirlerine hiç benzemezler. Çünkü dünyâ azâbları, âhıret azâbları yanında hiç kalır. Eğer, âhıret azâblarından bir kıvılcım dünyâya gelse, her şeyi yakar, yok eder. Kabir azâbını, rüyâda görülen azâb gibi sanmak, kabir azâbını bilmemekten, anlamamış olmaktan ileri gelmektedir. Azâbın kendisi ile, görünüşünü karışdırmaktan hâsıl olmaktadır. Böyle yanlış düşünmek, dünyâ azâbı ile âhıret azâbını aynı sanmaktan da olur. Böyle sanmak, pek yanlıştır. Yanlış ve bozuk olduğu meydandadır.

Allahü teâlâ, Mü'minûn sûresinin 100. âyet-i kerîmesinde meâlen; "(Kâfirler der ki:) "Tâ ki, ben terk ettiğim îmânı yerine getirip, sâlih bir amelde bulunayım." (Hayır, artık dünyâya dönülmez), müşriklerden herbirinin söylediği bu sözler, söyleyene âit faydasız bir lâftır. Önlerinde ise bir mezâr vardır. Diriltilecekleri güne kadar oradadırlar." buyuruyor.

Hasen-i Basrî (rahmetullahi aleyh), bir gün kabirleri göstererek; "Bunlar, sizin ile âhıret arasında bulunan kabirlerdir" buyurdu. Atâ Horasanî de; "Kabir, dünyâ ile âhıret arasındaki vakittir" ve Ebû Ümâme el-Bâhilî, bir şahsın cenâze namazını kılıp, cenâze kabre konunca; "Bu andan îtibâren, meyyit için mahlûkâtın diriltileceği güne kadar devam edecek bir kabir hayatı başladı" dediler.

Şa'bî'ye (radıyallahü anh); "Falanca kimse vefât etti" denilince; "O, ne dünyâda ne de ahırettedir. O, kabir âlemindedir" dedi. Yine Şa'bî (radıyallahü anh), birisinin; "Falanca vefât etti, âhıret ehlinden oldu" dediğini duyunca, o kimseye; "Âhıret ehlinden oldu deme, kabir ehlinden oldu de!" buyurdu.

Enes bin Mâlik (radıyallahü anh) buyurdu ki: Kabir, insanoğluna şöyle seslenir: "Ey Âdemoğlu! Benim üzerimde koşuyorsun, fakat bir gün benim içime gireceksin; üzerimde Allahü teâlâya isyân etmektesin, fakat içimde azâb göreceksin. Üzerimde gülüyorsun, ama içimde ağlayacaksın. Üzerimde haram, helâl demeden bulduğunu yemektesin, fakat içimde kurtlar, böcekler senin bedenini yiyecekler. Üzerimde neş'e ve sevinçlisin, fakat içimde çok üzüleceksin. Üzerimde haramları topluyorsun, fakat, içimde eriyip gideceksin. Üzerimde kibir gurur içinde büyüklenip durursun, fakat içimde çok zelîl, aşağı ve hakîr olacaksın. Üzerimde aydınlıkta geziyorsun ama içimde karanlıklarda kalacaksın. Üzerimde sevdiklerinle berabersin, lâkin içime girince yalnız başına kalacaksın."

Hazret-i Âişe vâlidemizden şöyle rivâyet edildi: "Bir gün evde oturuyordum. O esnâda Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) teşrîf buyurdular. Ben hemen, her zaman gösterdiğim saygı üzerine ayağa kalkmak istediğimde, Resûlullah; "Ben de yanına oturayım yâ Âişe" buyurup oturdular. Daha sonra, mübârek başını kucağıma koyup uyudular.

Mübârek sakal-ı şerîfindeki beyazlanmış olan dokuz adet kılı gördüm. O zaman kendi kendime; "Muhammed aleyhisselâm benden önce dünyâdan gidecek. Ümmeti, Peygambersiz kalacak" diye düşünürken ağladım, gözlerimden yaşlar boşandı. Bir damlası kucağımdaki Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi ve sellem) mübârek yüzüne düştü. Onu hemen uykusundan uyandırdı. Resûlullah; "Ey Âişe! Seni ağlatan şey nedir?" buyurdu. Ben de düşündüklerimi anlattım. Bunun üzerine Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem); "Hangi hâl ölüye daha şiddetlidir?" buyurdu. Ben; "Siz söyleyin yâ Resûlallah!" deyince; "Sen söyle" buyurdu. Ben de; "Meyyitin evinden çıktığı hâl çok üzüntülü olur. Çoluğu çocuğu çok üzülür ve vâh babamız vâh annemiz deyip feryâd ederler" dedim. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem); "Doğru, ondan daha şiddetlisi hangisidir?" buyurunca, ben de; "Kabre konması, üzerinin örtülmesi ve yakınlarının, dostlarının kendisini dünyâdaki ameliyle başbaşa bırakmaları hâlidir. O zaman Münker ve Nekir ona gelir" dedim. Resûlullah; "Ey Âişe, meyyite ondan daha şiddetlisi nedir?" buyurunca; "Allahü teâlâ ve Resûlü daha iyi bilir" dedim. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "Ey Âişe, meyyitin en zor durumu, gâsilin (yıkayıcının) evine gelip, onu yıkamaya başladığı vakittir. Parmağından yüzüğü çıkarmakla işe başlar. Elbisesini, dünyâlık ne rütbesi varsa çıkarır. O zaman meyyitin rûhu, kendi çıplak bedenini görür ve öyle nidâ eder ki, insan ve cinden başka her mahlûk işitir.

Rûhu cesedinin başı ucuna gelip; "Ey yıkayıcı! Yavaş yavaş tut! Zîrâ Azrâil pençesinden can yarası yemiştir. Ve tenim gâyet zahmet çekmiş ve sarsılmıştır" der. Teneşire gelince yine gelip; "Suyu çok sıcak etme! Tenim pek zayıftır. Tez beni elinizden halâs eyleyin ki, rahat olayım" der. Yıkanıp kefene sarılınca, bir mikdar durup yine; "Bu cihânı son görüşümdür. Hısım ve akrabâlarımı göreyim ve onlar da beni görsünler ve ibret alsınlar. Onlar da yakında benim gibi öleceklerinden, ardımdan feryâd etmesinler. Beni unutmayıp, Kur'ân-ı kerîm ile beni ansınlar. Benim mîrasım için aralarında çekişmesinler, tâ ki, kabirde azâb görmeyeyim. Cumâlarda ve bayramlarda da beni hatırlasınlar" der.

Sonra musalla üzerine konulunca, yine; "Rahat kalın, ey benim oğlum ve kızım, anam ve babam! Bunun gibi firak günü yoktur. Hasretlik,

görüşmemiz kıyâmete kaldı. Elveda olsun sizlere, ey ardımca göz yaşı dökenler" der.

Namazı kılıp, omuza alınınca yine; "Beni yavaş yavaş götürün! Eğer kasdınız sevâb ise, bana zahmet vermeyin! Sizden Allahü teâlâya hoşnutluk götüreyim" der."

Kabirde olanların dört hâli vardır: Azâb olunurlar, rahmet olunurlar, tahkîr olunurlar (hakaret görürler), ikrâm olunurlar.

Kabir hayatındaki hâller, mevtâların hakîkatleri, sıfatları zâhir olduğu vakitteki hâlleridir. Mevtânın bâzısı yerinde kalır. Bâzısı, dolaşır. Bâzısı döğülür. Bâzısına da şiddetli azâb edilir. Bunun doğruluğuna delil, Mü'min sûresinin; "Nâr, füccâr üzerine sabah-akşam arz olunur. Kıyâmet gününde de, Cehennem'de vazifeli olan meleklere, Fir'avn'a tâbi olanları azâbın en şiddetli mahalline atın" meâlindeki 46. âyet-i kerîmesidir.

Kabir suâlleri:

Kabirde, kâfirlere ve âsî müslümanlara azâb edecek ve suâl soracak melekler vardır. Suâl meleklerine Münker ve Nekir denir.

İbn-i Mes'ûd'dan (radıyallahü anh) şöyle rivâyet olundu: "Yâ Resûlallah! Ölü kabre konduğu vakit, ilk karşılaştığı şey nedir?" diye sordum. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Yâ İbn-i Mes'ûd! Bunu bana senden başka kimse sormadı. Ancak sen sordun. Ölü kabre konulduğu vakit, önce bir melek seslenir. O meleğin ismi Rûmân'dır. Kabirlerin arasına girer; "Yâ Abdellah! Amelini yaz!" der. O kimse; "Benim burada ne kalemim ne kâğıdım var. Ne yazayım?" der. O melek; "Bu sözün kabûl edilmez. Senin kefenin kâğıdındır. Tükrüğün mürekkebindir. Parmakların kalemindir" der. Melek, kefeninden bir parça kesip verir. O kul, dünyâda her ne kadar yazı yazmak bilmese de, orada, sevâbını ve günahını âdetâ o bir günde işlemiş gibi yazar. Bundan sonra melek, o yazdığı kefen parçasını dürer. O ölünün boynuna asar" buyurdu. Bundan sonra Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Her insanın yaptığı işleri gösteren

sahifelerini, biz boynunda kıldık" meâlindeki İsrâ sûresinin 13. âyet-i kerîmesini okudular.

Sonra gâyet korkunç iki melek gelir. İnsan şeklinde görünürler. Yüzleri gâyet siyah olup, dişleriyle yeri yararlar. Başlarının tüyleri yeryüzüne sarkmış görünür. Sözleri gök gürler gibi, gözleri şimşek çakar gibidir. Nefesleri de, şiddet ile esen rüzgâra benzer. Herbirinin, insanlar ve cinler bir araya gelseler, yerden kaldıramayacakları dağlardan daha büyük ve ağır olan demir kamçıları vardır. Bir kere bir kimseye vurursa mâzallah parça parça eder. Rûh, bunları görünce hemen kaçar. Ölünün burnundan göğsüne girer. Göğsünden yukarısı dirilir, öleceği zamandaki hâli gibi olur. Hareket etmeğe kâdir olamaz. Fakat ne söylenirse onu işitir ve görür. Bunlar, ona şiddet ile suâl ederler. Cefâ ederek onu üzerler. Toprak ona su gibi olmuştur. Ne vakit kımıldarsa, yer açılıp bir boşluk olur.

Bu iki melek; "Rabbin kimdir? Dînin nedir? Peygamberin kimdir? Kıblen neresidir?" gibi suâl sorarlar. Allahü teâlânın muvaffak edip kalbine hak sözü yerleştirdiği kimseler; "Sizi vekil ederek bana kim gönderdi ise, Rabbim O'dur. Benim Rabbim Allah, peygamberim Muhammed aleyhisselâm, dînim dîn-i İslâm'dır" derler. Ancak, ilmi ile âmil olan, hayırlı âlimler böyle cevap verir.

O zaman bunlar da; "Doğru söyledi. Delilini getirdi. Bizim elimizden kurtuldu" derler. Bundan sonra onun kabrini büyük bir kubbe gibi yaparlar ve sağ tarafına Cennet'ten iki kapı açarlar. Sonra da kabrini güzel kokulu fesleğenlerle döşerler. Cennet kokuları, o meyyitin üzerine gelir. Dünyâda yaptığı güzel amelleri, en sevdiği dostu sûretinde gelip, onu eğlendirir ve ona güzel haberler söyler. Kabri nûr ile dolar. Kıyâmet kopuncaya kadar kabrinde neş'eli ve sevinçli olur. O kimseye, kıyâmet kopmasından daha sevgili bir şey olmaz.

İlmi ve ameli az olan, ilimden ve melekût esrârından haberi olmayan mü'minlerin derecesi bundan aşağıdır. Onun yanına, Rûmân'dan sonra güzel sûrette ve güzel kokulu ve güzel elbiseli olarak ameli gelir. "Beni bilmez misin?" der. O da; "Sen kimsin ki, Allahü teâlâ seni şu garîb olduğum zamanda bana ihsân eyledi" der. O da; "Ben, senin sâlih işlerinim. Korkma,

mahzûn olma! Biraz sonra Münker ve Nekir melekleri gelirler ve sana suâl ederler. Onlardan korkma" der.

Bundan sonra suâl meleklerine söyleyeceği şeyleri öğretirken, Münker ve Nekir melekleri gelir. Onu oturturlar. Ona; "Men Rabbüke?", yâni Rabbin kimdir? derler. O da evvelki söylediği gibi; "Rabbim Allah'tır. Peygamberim Muhammed aleyhisselâm, İmâmım Kur'ân-ı kerîm, kıblem Kâbe-i şerîf ve babam İbrâhim aleyhisselâmdır. Onun milleti benim milletimdir" der. Onun dili hiç tutulmaz. Onlar da; "Doğru söyledin" derler. Önceki melekler gibi muâmele ederler. Fakat onun için, sol tarafından Cehennem'den bir kapı açarlar. Cehennem'de yılan, akrep, zincir, sıcak su ve zakkum velhâsıl ne varsa hepsini görür. O kimse, bunun üzerine pekçok feryâd eder. Ona; "Korkma, buranın dehşeti sana bir zarar vermez. Burası senin Cehennem'deki yerindir. Allahü teâlâ bunu senin Cennet'teki yerinle değiştirdi. Uyu, sen saîdsin" derler. Sonra onun üzerine Cehennem kapısı kapanır. Aylarca, senelerce geçen zamanı bilmez, öylece kalır.

Eğer îtikâdı bozuk olursa (Ehl-i sünnet âlimlerinin bildirdiklerine uygun olarak inanmadı, bid'at ehline uydu ise); "Rabbim Allah" diyemez. Başka söz söylemeğe başlar. Melekler bir kere vururlar, kabri ateşle dolar. Sonra söner. Bir kaç gün sönük olarak durur. Sonra yine kabirde, onun üzerinde ateş hâsıl olur. Kıyâmet kopuncaya kadar, bu hâl devam eder.

Bir çok kimse de "Dînim İslâm'dır" diyemez. Bunlar, ya şüphe üzere vefât etmişlerdir (Ehl-i sünnet olmayan kimselerin, din düşmanlarının sözlerine, yazılarına aldanmıştır). Yâhud vefât ederken kendisine fitnelerden bir fitne arız olmuştur. Buna bir kere vururlar. Kabri, yukarıda denildiği gibi ateşle dolar.

Bâzı kimseler, "El-Kur'ânü imâmî" yâni "Kur'ân-ı kerîm imâmımdır" diyemezler. Çünkü bunlar, Kur'ân-ı kerîmi okurlar, fakat ondan nasîhat almazlardı ve Kur'ân-ı kerîmde olan emirlerle amel etmezler ve nehy ettiği şeylerden kaçınmazlardı. Bunlara da, öncekilere yaptıkları gibi yaparlar.

Bâzı kimsenin de ameli korkunç bir şekil alır. Kabrinde günahları kadar azâb olunur. Bir rivâyette şöyle bildirildi: "Bâzı insanların ameli, hunût

şekline çevrilir." Hunût diye, hınzır yavrusuna derler. Bâzı kimse de; "Peygamberim Muhammed aleyhisselâmdır" diyemez. Zîrâ bu kimse, dünyâda sünnet-i nebeviyyeyi yâni İslâmiyetin emirlerini ve yasaklarını unutmuş, zamana, modaya uymuş idi. Çocuklarına Kur'ân-ı kerîm okutmamış, Allahü teâlânın emirlerini ve yasaklarını öğretmemiş idi.

Bâ'zı kimse; "Kıblem Kâbe-i şerîf" diyemez. Zîrâ, namaz kılmak için kıbleye az yönelmiş, yâhut abdestinde fesâd bulunurmuş, yâhut namazında başka şeylere iltifât eder, dünyâ işleri ile meşgûl olurmuş, yâhut rükûunda ve secdelerinde noksanlık olup, tâdîl-i erkâna riâyet etmezmiş.

Fâcire, yâni kâfir olanlara, Münker ve Nekir melekleri; "Men Rabbüke?" dedikleri vakit; "Lâ-edrî", yâni "Ben bilmem" der. Onlar da; "Bilmedin ve hatırlamadın" derler.

Sonra onu demirden kamçı ile döverler. Tâ ki, yedinci kat yerin altına girer. Sonra yer silkelenir. Yine kabrine çıkar. Böyle yedi defâ döverler. Sonra da, bunların hâlleri başka başka olur. Bâzısının ameli köpek şekline çevrilip kıyâmete kadar onu ısırır.

Enes bin Mâlik'in rivâyet ettiği bir hadîs-i şerîfde, Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Ölü kabre konulunca, yanına yüzleri siyah ve gök gözlü iki melek gelir. Birine Nekir, diğerine Münker denir. O kimseye; "Muhammed hakkında ne dersin?" dediklerinde, eğer mü'min ise, bu iki meleğin suâllerine cevap olarak; "Muhammed, Allahü teâlânın kulu ve Resûlüdür. Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlühü" der. Bu iki melek; "Biz elbette biliyoruz ki, sen dünyâda da böyle derdin" derler. Sonra o kimsenin kabri her tarafından kırkar metre genişler ve aydınlanır. Bundan sonra o kimseye uyu denildiğinde, o kimse; "Beni bırakın, çoluk-çocuğuma gidip bu hâli haber vereyim" der. Melekler ona; "Kendisini ancak, çok sevdiği hanımı uyandıran yeni dâmâd gibi rahat uyu" derler. Böylece Allahü teâlâ onu yattığı yerden uyandırıncaya kadar, rahat ve huzûr içerisinde uyur. O kimse kâfir ise, bu iki meleğe cevap olarak; "Ben bilmem, insanlardan işitirdim, bir şeyler söylerlerdi, ben de onu söylerdim" der. Bu iki melek; "Biz elbette biliyoruz ki, sen öyle derdin" derler. Sonra toprağa; "Sıkış!" diye emrolunur. Toprak o kimse üzerine

sıkışır, kaburga kemiklerini birbiri üzerine geçirir ve Allahü teâlâ onu bu yattığı yerden kaldırıncaya kadar, dâima azâbda bulunur" buyurmuştur.

Diğer bir hadîs-i şerîfde; "Ölü kabre konulunca, yanına iki melek gelir. Onu tutarlar. "Rabbin kimdir?" diye suâl ederler. Ölü; "Rabbim Allahü teâlâdır" der. "Size gönderilen o zât kimdir?" diye suâl ederler. Ölü; "O, Allahü teâlânın Resûlüdür" der. "Bunu nereden biliyorsun?" derler. Ölü; "Allahü teâlânın kitabı Kur'ân-ı kerîmde okudum. O'na îmân ettim ve O'nu tasdik ettim" der" buyruldu.

Berâ bin Âzib'in (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Kabirde mü'mine, güzel yüzlü, güzel kokulu ve güzel elbiseli bir genç gelir. "Bugün, senin iyi işler vâd olunduğun gündür" der. Meyyit, ona kim olduğunu sorunca; "Senin (dünyâda iken yaptığın) iyi amelinim" der. Kâfir olanı ise, çirkin suratlı, çirkin kokulu ve çirkin elbiseli bir genç gelir. "Bugün senin korkutulduğun ve tehdid olunduğun gündür" der. Meyyit, ona kim olduğunu sorunca, o da; "Senin (dünyâda iken yaptığın) kötü amelinim" der" buyurdu.

Kâ'b'ın (rahmetullahi aleyh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu. "İyi bir kul mezâra konunca, iyi amelleri etrâfını sarar onu muhâfaza ederler. Azâb melekleri ayak tarafından gelince, namaz karşılarına çıkar ve Allah için çok kıyamda durmuştur, derler. Baş ucundan gelince, oruç karşılarına çıkar. Dünyâ da çok susuzluk çekti, derler. Bedeni tarafından gelince, hac ve Allah yolunda yaptığı cihâd karşılarına çıkar ve hayır, bu beden çok eziyet çekmiştir, derler. Eli tarafından gelince, verdiği zekât ve sadakalar der ki, buna dokunmayın. Bu el ile çok zekât ve sadakalar vermiştir. Melekler, çok güzel, mübârek olsun derler ve geri dönerler ve rahmet melekleri gelirler. Ona Cennet'ten bir yatak getirir ve yayarlar. Mezâr ona gözünün görebildiği kadar geniş ve ferah olur. Cennet'ten bir kandil getirip, kıyâmete kadar onun nûru altında durur."

Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allahü teâlâ, Cumâ günü veya gecesinde ölen kimseyi, kabir fitnelerinden emîn kılar." Allahü teâlâ da İbrâhim sûresinin 27. âyet-i kerîmesinde meâlen;

"Allahü teâlâ îmân edenleri dünyâda ve kabirde sabit söz (olan Kelime-i şehâdet) üzere sabit kılar. Allahü teâlâ, (nifak ve küfürle nefslerine) zulmeden (kafir) lere, (dünyâda ve kabirde Kelime-i şehâdeti) nasîb etmez. Allahü teâlâ dilediğini yapar." buyurdu.

Kabir azâbı:

Kabirde, hem rûha, hem de bedene nîmet ve azâb vardır. Buna, böylece inanmak lâzımdır. İmâm-ı Muhammed bin Hasen Şeybânî (rahmetullahi aleyh) "Akâid-i Şeybâniyye" manzumesinde; "Kabir azâbı vardır. Kabir azâbı, hem rûha, hem de bedene olacaktır" buyurdu. Yâni, kabirde nîmetler ve azâblar rûha ve cesede birlikte olacaktır. Diriler bunu görmezse de, inanmak lâzımdır. Gaybe îmân etmek lâzımdır. Buna inanmamak, kıyâmet günü olan ba's yâni, mezârdan kalkmağa inanmamağa yol açar. Çünkü, ikisi de, Allahü teâlânın kudreti ile olmaktadır. Birine inananın, ötekine de inanması akla uygundur. İnsan kabir azâbını, diri iken anlayamıyor ise de, âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler ve bu ümmetin önce gelenleri, kabir azâbı olacağını haber vermişlerdir.

Fakîh Ebülleys Semerkandî hazretleri buyurdu ki: "Kabir azâbından kurtulmak isteyenin, dört şeyi dikkatle yapması, dört şeyden de kesinlikle sakınması îcâb eder. Dikkatle yapması îcâbeden dört şey; beş vakit namazını, farzına, vâcibine, sünnetine dikkat ederek devam üzere kılması, zekât ve sadakasını vermesi, Kur'ân-ı kerîmi tecvid üzere devamlı okuması ve Allahü teâlâyı çok hatırlamasıdır. Bunları yapmak kabri nûrlandırır ve genişletir.

Kaçınması îcâb edenler ise; yalan, hıyânet, söz taşıma, beden ve çamaşırına bevl sıçratmaktır. Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki; "Bevlden sakınınız. Muhakkak kabir azâbının çoğu bundandır."

Ebû Ümâme (radıyallahü anh) şöyle rivâyet etti: "Bir gün Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem) Bakî kabristanına geldi. İki kabrin yanında durdu. "Buraya falan erkekle, falan kadını mı defnettiniz?" buyurdu. Orada bulunanlar; "Evet, yâ Resûlallah!" dediler. Sonra Resûlullah efendimiz

(sallallahü aleyhi ve sellem), "Nefsim yed-i kudretinde olan Allahü teâlâya yemîn ederim. Falancaya öyle vuruldu ki, bütün uzuvları paramparça oldu. Öyle bağırdı ki, insan ve cinlerin dışındaki bütün mahlûk sesini duydu. Eğer gizli tutabilseydiniz, kabir azâbını benim işittiğim gibi, size de işittirmesi için Allahü teâlâya duâ ederdim. Şimdi şu anda dövülüyor" buyurdu. Orada bulunanlar; "Yâ Resûlallah! Onun günahı ne idi?" diye sordular. Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Falanca erkek, idrardan sakınmadığı için azâba düçâr oldu. Falan kadın ise, insanlar hakkında gıybet ettiği için azâba düştü" buyurdu.

Ebû Sa'îd-i Hudrî'nin rivâyet ettiği hadis-i şerîfde ise, Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Kâfire kabrinde doksan dokuz yılan musallat kılınır. Bunlar, kâfiri kıyâmet kopuncaya kadar sokarlar. Eğer bu yılanlardan birisi, yeryüzüne üfürse idi, yeryüzünde yeşil bir şey bitmezdi" buyurdu.

Ubâde bin Sâmit'in rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, Server-i âlem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Kim Allahü teâlâya kavuşmak istese, Allahü teâlâ da ona kavuşmak ister. Kim bunu istemezse, Allahü teâlâ da onu istemez" buyurdu. Bunun üzerine biz; "Yâ Resûlallah! Hepimiz ölümü istemeyiz" dedik. Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi: "Bu, ölümü istememek değildir. Mü'min dünyâdan ayrılacağı zaman, âkıbetinin iyi olacağına dâir müjdeler kendisine verilir. Böylece Allahü teâlâya kavuşmak ister. Bu kavuşma, onun en çok istediği şeydir. Fakat kâfir ve fâcir, son nefesinde, sonunun iyi olmadığını görür ve cenâb-ı Hakk'a kavuşmağı istemez. Allahü teâlâ da ona kavuşmayı istemez."

Abdullah bin Ömer (radıyallahü anhümâ), babasının şöyle anlattığını bildirdi: "Müşrik kabirlerinden birisine uğramıştım. Bu sırada kabirden, ateşler içerisinde ve boynunda ateşten zincir bulunan bir kişinin çıktığını gördüm. Yanımda bir su kabı vardı. O kişi beni görünce: "Ne olur bana su ver, üzerime su dök" diyordu. Bu sırada kabirden bir kişi daha çıktı ve; "Ona su verme, çünkü o kâfirdir" dedi. Boynundaki zinciri alıp, onu çekerek kabre götürdü. Sür'atle Resûlullah'ın (sallallahü aleyhi ve sellem) yanına geldim. Durumu kendilerine arzettim. Resûl-i ekrem (sallallahü

aleyhi ve sellem); "O gördüğün Ebû Cehl'dir. Kıyâmete kadar böyle azâb çeker" buyurdu."

Amr bin Dînâr şöyle anlatır: "Bir kişinin kız kardeşi vefât etmişti. Yıkanıp, namazı kılındıktan sonra, kabre götürülüp defnedildi. Vefât eden kadının erkek kardeşi eve gelince, para kesesini kabirde unuttuğunu hatırladı. Arkadaşlarından birisini alarak, kabrin yanına gitti. Biraz aradıktan sonra keseyi buldu. Bu sırada arkadaşına; "Sen biraz bana müsâade et, ötede beni biraz bekle. Ben, kızkardeşimin ne hâlde olduğuna, kabrinde herhangi bir şeyin olup olmadığına bir bakayım" dedi. Kabrinin üzerindeki toprağın bir kısmını aldı. Bir de ne görsün, kabir tutuşmuş yanmakta! Hemen üzerini tekrar kapatıp, düzeltti. Hemen annesinin yanına gitti. Kızkardeşinin, dünyâda iken herhangi kötü bir hâlinin olup olmadığını sordu. Annesi ona şöyle dedi: "O, namazlarını hep sonraya bırakır, geciktirirdi. Belki de, abdestsiz olarak namaz kılardı."

Abdullah bin Muhammed, bir arkadaşının şöyle anlattığını nakletti: "Kaybettiğim bir eşyâmı aramaya çıkmıştım. Bir kabrin yanında iken, akşam namazı vakti girdi. O kabrin yakınında bir yerde akşam namazını kıldım. Namaz kıldıktan sonra, o kabirden bir inilti geldiğini duydum. Kabre yaklaştığımda, o iniltinin; "Âh! Ne olaydı, dünyâda iken orucumu tutup, namazımı kılaydım" dediğini duydum. Bu bana çok tesir etti. Orada bulunan birini çağırdığımda, o da benim duyduğum gibi duydu. Sonra evime gittim. Ertesi gün akşam vakti tekrar buraya geldiğimde, o kabirden aynı sözleri duydum. Evime dönünce, bu olayın tesirinden iki ay kadar hasta yattım."

Allahü teâlâ, kabir ehlinin azâbını ve onların gördükleri iyi durumları, kullarından dilediğine göstermektedir. Bu gibi hâdiseler, hem Server-i âlem (sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında, hem de O'ndan sonra pekçok defâ vâki olmuştur.

Kur'ân-ı kerîmin, kendisini okuyana şefâat edeceğine, kabir azâbını ondan def edeceğine dâir haberler gelmiştir. İbn-i Mes'ûd (radıyallahü anh) şöyle buyurdu: "Her kim, Mülk (Tebâreke) sûresini her gece okursa, Allahü teâlâ

o kimseyi kabir azâbından korur. Biz, Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem) zamanında bu sûreye mânia (kabir azâbından koruyan) derdik."

İbn-i Abbâs (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Mülk sûresini okuyun ve ezberleyin, Onu, âilenize, çoluk-çocuğunuza ve komşularınıza öğretin. O kendisini ezberleyen kimse için Allahü teâlâdan, onu kabir azâbından kurtarmasını diler. Allahü teâlâ, onun hürmetine, onu ezberlemiş olanı kabir azâbından kurtarır."

Muhammed bin Semmâk şöyle anlatır: "Bir kimse kabre konulup azâb edilmeye başlanınca, komşuları bağırıp; "Ey kötü kişi, sen bizden geç kaldın. Biz buraya daha önce geldik. Niçin bizden ibret almadın. Bizim gittiğimizi ve amellerimizin kesildiğini görmedin mi? Sen daha bir müddet yaşadın. Bizim kaçırdığımızı kendin için niye tedârik etmedin?" Bunun gibi, yeryüzünün her köşesindekiler feryâd edip; "Ey dünyâya aldananlar! Niçin bizden önce gidenlerden ve sizin gibi dünyâya aldananlardan ibret almazsınız?" der.

Ebû Eyyûb-i Ensârî'nin (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Bir mü'min vefât ederken, bir rahmet meleği bunun rûhunu alır. Meyyitler, dünyâda müjde isteyenlerin toplandığı gibi bunun etrâfında toplanırlar. Ona sormağa başlarlar, içlerinden birkaçı da, kardeşinizi bırakınız, dinlensin. Çok sıkıntılı yerden geliyor derler. Etrâfına üşüşürler. Dünyâdaki tanıdıklarını sorarlar, filân adam ne yapıyor? Filanca kadın evlendi mi? derler" buyurdu.

Kabir nîmeti:

Ebû Hüreyre'nin (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfde, Server-i âlem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Muhakkak ki mü'min, kabirde yeşil bir bahçededir. Kabri ona, enine ve boyuna olmak üzere yetmiş arşın genişletilir. Ayın ondördündeki ay gibi kabri ona aydınlatılır." buyurdu.

Ubâde bin Sâmit (radıyallahü anh) buyurdu ki: "Devamlı Kur'ân-ı kerîm okuyan mü'mine ölüm gelince, Kur'ân-ı kerîm onun yanına gelir ve baş

ucunda durur. Bu sırada o yıkanmaktadır. Yıkanma işi bittikten sonra, göğsü ile kefeni arasına girer. Kabrine konduğu zaman, ona Münker ve Nekir ismindeki iki suâl meleği gelir. O zaman Kur'ân-ı kerîm, meyyitin göğsü ile kefeni arasından çıkıp, meyyit ile Münker ve Nekir isimli meleklerin arasına girer. Münker ve Nekir, Kur'ân-ı Kerîme; "Sen önümüzden çekil, biz ona suâl soracağız" derler. O zaman Kur'ân-ı kerîm onlara; "Vallahi ben ondan ayrılmam. Eğer onun hakkında bir şey ile emr olundu iseniz, siz bilirsiniz" der. Sonra meyyite bakar ve; "Beni tanıyor musun?" diye sorar. Meyyit; "Hayır" cevâbını verince, Kur'ân-ı kerîm ona; "Ben senin, okumak için gecelerini uykusuz, gündüzlerini susuz geçirdiğin, şehvetlerine uymadığın, gözlerini başka şeye bakmaktan, kulaklarını başka şeyleri dinlemekten menettiğin Kur'ân-ı kerîmim. Beni sâdık bir dost olarak bulacaksın. Seni müjdelerim. Sana, Münker ve Nekir'in suâlinden sonra, artık bir düşünce ve hüzün yoktur" der. Sonra Münker ve Nekir isimli melekler meyyitin yanından çıkar. Kur'ân-ı kerîm ise, Rabbinin huzûruna varır. Allahü teâlâdan, döşek ve yaygı diler. Allahü teâlâ, Cennet'ten döşek, yaygı, kandil ve yasemin verilmesini emreder. Onları bin tane melek taşır. Kur'ân-ı kerîm, o meleklerden önce meyyitin yanına gelir. Ona; "Benden sonra yalnızlık duydun mu? Ben Rabbim'in huzûrunda idim. Rabbim senin için Cennet'ten döşek, yaygı, bir kandil ve yasemin verilmesini emir buyurdu" der. Bu sırada melekler, onun yanına girerler. Getirdikleri döşeği altına sererler. Yaygıyı ayaklarının altına, yasemini de göğsünün üstüne koyarlar. Kandili de meyyitin sağ tarafına koyarlar. Kabri, Allahü teâlânın dilediği kadar genişletilir."

Allahü teâlâ bâzı kabir ehline, kabirde de, dünyâda iken yapmış oldukları sâlih amelleri yapmasına izin verir. Ancak kabirde yaptıkları amellerden dolayı sevâb ve karşılık verilmez. Çünkü ölüm ile artık insanoğlunun amelleri kesilmiştir. Fakat bu yaptıkları ibâdetler, onların Allahü teâlânın zikri ve tâati ile nîmetlenmeleri içindir.

İbn-i Abbâs (radıyallahü anh) şöyle anlattı: "Eshâb-ı kirâmdan birisi, bir yere çadır kurmuştu. Orasının kabir olduğunu bilmiyordu. Burada Mülk sûresini (Tebâreke) okuyan birisi ile karşılaştı. Daha sonra Resûl-i ekremin (sallallahü aleyhi ve sellem) yanına geldi. "Yâ Resûlallah! Bir yere çadır kurmuştum. Orasının kabir olduğunu bilmiyordum. Bu sırada Mülk sûresini

okuyan birisine rastladım. Bu sûreyi sonuna kadar okudu" dedi. Bunun üzerine Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Mülk sûresi, onu kabir azâbından korur." buyurdu.

Hammâd-i Haffâr şöyle dedi: "Cumâ günü kabristana gitmiştim. Bir kabrin yanına varınca, orada Kur'ân-ı kerîm okunduğunu duydum."

İbrâhim Haffâr şöyle anlattı: "Bir kabri kazmıştım. Bitişik kabirden bir kerpiç düştü. Kerpiç parçalanıp, açıldığı sırada, misk kokusu duydum. Kerpicin düştüğü yerden baktığımda Kur'ân-ı kerîm okuyan yaşlı bir zâtı gördüm."

Şeyban bin Cisr, babasının şöyle anlattığını nakletti: Sâbit el-Bennânî'yi mezâra koyduk. Hamîd-üt-tavîl de yanımda idi. Kabrin kerpici düştü. Sâbit'in kabirde namaz kıldığını gördüm. Sâbit diri iken, her zaman; "Yâ Rabbî! Bir kuluna kabirde namaz kılmak kerâmetini ihsân edersen, bana da ihsân et!" diyerek duâ ederdi.

Ebû Sa’îd-i Hudrî şöyle anlattı: "Bakî' kabristanında, Sa'd bin Muâz'ın (radıyallahü anh) kabrini kazanlar arasında ben de vardım. Kabir kazma işi bitinceye kadar misk kokusu duyduk."

Mugîre bin Habîb anlatır: "Abdullah bin Gâlib vefât etmişti. Defnedilirken, kabrinden misk kokusu duyuldu. Yakınlarından birisi, o zâtı rüyâsında görünce, ona, kabrinde duydukları misk kokusunun ne olduğunu sordu. O da; "O koku, Kur'ân-ı kerîmi çok okumamdan dolayı hâsıl olan kokudur" dedi.

Ebü'l-Ferec ibni Cevzî anlattı: "Şerîf Ebû Ca'fer bin Ebû Mûsâ, İmâm-ı Ahmed bin Hanbel'in kabrinin bitişiğine defnediliyordu. Bu sırada Ahmed bin Hanbel'in kefeni görüldü. Hâlbuki, Ahmed bin Hanbel yüz sene önce vefât etmişti."

Allahü teâlâ, bâzı sâlih kimselere lütûf ve ihsân ederek, onlara, civârlarında bulunan mevtâlara şefâat ettirir. Civârında bulunanlar, o sâlih kişi ile komşuluklarından dolayı fayda görürler.

Abdullah bin Nâfî Medinî şöyle anlatır: "Medîneli bir kişi vefât etti ve defnedildi. Birisi onu rüyâsında gördü. Sanki onun, Cehennem ehlinden imiş gibi bir hâli vardı. Bu sebeple, onu rüyâsında gören şahıs çok üzüldü. Aradan yedi veya sekiz gün geçince, onu rüyâsında tekrar gördü. Bu sefer Cennet ehlinden olduğu anlaşılan bir hâli vardı. Ona şimdiki bu iyi hâle nasıl kavuştuğu sorulunca, vefât etmiş olan şahıs ona şöyle cevap verdi: Yanımıza sâlihlerden bir zât defnedildi. Civarında bulunan komşularından kırk kişiye şefâatçi oldu. Ben de onların arasında idim."

Ebü'l-Ferec ibni Cevzî anlatır; "Birisi rü'yasında Ma'rûf-i Kerhî'nin kabrini ve etrâfını gördü. Marûf-i Kerhî'nin, defnedildikten sonra, etrâfındaki kırkbin kişiye şefâat edip, onların ateşten kurtulmalarını sağladığını anladı."

Mevtâların, dirilerin sözlerini işitmeleri, kendilerine selâm veren ve ziyâret edenleri tanımaları: Büyük İslâm âlimi İbn-i Receb, "Ehvâl-ül-kubûr" kitabında buyuruyor ki: Ölülerin işitmelerine ve görmelerine gelince; şehîdlerin, kabirlerinde diri oldukları, Kur'ân-ı kerîmde açıkça bildirilmiştir. Velîler, Allahü teâlânın kerâmet olarak ihsân etmesi ile işitir ve görürler. Allahü teâlâ, sevdiği kulları için, âdetinin, kânunlarının dışında şeyler yaratır. Önce peygamberlerin ve hele bunların en yükseği olan Muhammed aleyhisselâmın, şehîdlerin ve velîlerin, mezârlarında işittiklerine ve gördüklerine inanmayan câhilleri susturmak için, kâfirlerin bile mezârda duyduklarını ve işittiklerini bildireceğiz. Buhârî'nin bildirdiği hadîs-i şerîfde; "Meyyit mezâra konulup, mezâr başındakiler dağılırken, onların ayak seslerini işitir." buyruldu. "Buhârî" ve "Müslim" de yazılı olan hadîs-i şerîfde, Bedr'de öldürülen kâfirlerin, birkaç gün sonra, bir çukura konulması emr olundu. Bundan birkaç gün sonra, Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) çukurun başına gelip durdu. Çukurdakilere, isimlerini ve babalarının isimlerini birer birer söyleyerek; "Rabbinizin, size söz verdiğine kavuştunuz mu? Ben, Rabbimin söz verdiği zafere kavuştum." buyurdu. Hazret-i Ömer bunu işitince; "Yâ Resûlallah! Leş olmuş kimselere mi söylüyorsun?" deyince, Resûl-i ekrem (sallallahü aleyhi ve sellem); "Beni hak peygamber olarak gönderen Rabbim hakkı için söylüyorum ki, siz beni onlardan daha çok işitmiyorsunuz. Fakat cevap veremezler" buyurdu. "Buhârî" ve "Müslim"in bildirdikleri hadîs-i şerîfde; "Meyyit, yakınlarının kendisine bağırarak ağlamasından azâb duyar" buyuruldu. Diğer bir hadîs-i

şerîfde ise; "Ey Müslümanlar! Mezârdaki kardeşlerinize yüksek sesle ağlıyarak onları incitmeyiniz." buyuruldu.

Ebû Hüreyre'nin (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfde; "Bir kimse, tanıdığının mezârı başına gidip, selâm verince meyyit onu tanır ve selâmına cevap verir. Tanımadığı kimsenin kabrine gidip, selâm verince, meyyit selâmına cevap verir." buyruldu.

Kabir hayatı, ölünün kabre konulmasından başlar, kıyâmete kadar devam eder. Kıyâmetin kopması ile kabir hayatı son bulur.

Kıyâmet:

Öldükten sonra, tekrar dirilmek. Lügatte, ayağa kalkmak, dirilmek mânâlarına gelir. Kıyâmet, âhıretin başlangıcı, âhıret de dünyâ hayatının sonudur. İslâm dîninde, îmânın şartlarından birisi de âhırete inanmaktır, öldükten sonra, yine dirilmeye inanmak lâzımdır. Kemikler, etler çürüyüp toprak ve gaz olduktan sonra, hepsi yine bir araya gelecek, rûhlar bedenlerine girip, herkes mezârdan kalkacaktır. Bunun için, bu zamana kıyâmet günü denir.

Kıyâmette herkes, öldüğü zamandaki şekli, boyu ve organları ile mezârdan kalkacaktır. Herkesin kuyruk sokumu kemiği değişmeyecek; başka âzâ, organlar, bu kemik üzerine yeniden yaratılacak; rûhlar bu yeni bedenlerini bulup, te'alluk edeceklerdir.

Kıyâmet günü vardır. O gün elbette gelecektir. Kıyâmetin ne zaman kopacağını ancak Allahü teâlâ bilir. Nitekim A’râf sûresi 187. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Ey Habîbim, sana kıyâmet ne zaman kopar diye sorarlar. Onlara de ki, onu ancak, Rabbim bilir. Onu kimse bilemez. Vakti gelince, onu ancak Allahü teâlâ meydana çıkarır. Gökte ve yerde meleklerin, insanların ve cinlerin dehşetli kıyâmet gününü bilmesi ve görmesi ağır oldu. O size ansızın gelir.", Lokman sûresi 34. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Muhakkak ki, kıyâmetin ne zaman kopacağını Allahü teâlâ bilir." ve Nâziât sûresi 42, 43 ve 44. âyetlerinde; "Sana kıyametin ne

zaman kopacağını sorarlar. Senin için onu bildirmek yoktur. Onun nihâî bilinmesi Rabbine âittir." buyruldu.

Kıyâmet alâmetleri iki kısımdır: Biri küçük alâmetler olup, sayıları pek çoktur. Bu alâmetlerin bir çokları ortaya çıkmış ve çıkmaya devam etmektedir. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) tarafından bundan 1400 sene evvel bildirilen kıyâmetin küçük alâmetlerinin bugün aynen vukû bulması ise Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) en büyük mûcizelerinden biridir. Bir kısmı da büyük alâmetlerdir. Bunların sayısı bildirilmiştir. Bu alâmetler çıkmadıkça kıyâmet kopmaz.

Küçük alâmetler:

Hadîs-i şerîflerle bildirilmiş olan alâmetlerden bâzıları şunlardır. İnsanlardan ilim kalkar, câhillik artar. Câhiller başa geçip, câhillikleri ile insanlara hükmederler. İnsanlardan emânet kalkar, yâni emîn kişi bulunmaz olur. Aşağı insanlar, yüksek tutulur. Âlimler zulüm ve fısk (günah) işler, ibâdet edenlerin bir çoğu din bilgilerinden habersiz olarak, âdet üzere ibâdet ederler. Zararından kurtulmak için, insanlara ikrâm olunur. Erkek karısına uyup, anasına muhâlefet ve isyân eder. Aşağı kimseler, meclislerde, toplantılarda söz ve nutuk söyler. Oyun ve çalgı âletleri çok kullanılır. Sonra gelenler, önce gelmiş olanlara bilgisiz ve ahmak der. Erkek ile kadınlar arasında harama, günaha vâsıta olanlar çok olur. "Filân kimse pek akıllı ve nâzik kişidir" diyerek övülen kimselerin kalbinde zerre kadar îmân bulunmaz. Adam öldürmek ve fitne çok olur. Bid'atler çıkıp, sünnetler terk olunur. Deccâl vekilleri çıkar, insanları doğru yoldan çıkarır. Her köşede zâlim ve cebbârlar görünüp, zorla insanların mallarını elinden alır. İnsanlarda, birbirine karşı sevgi kalmaz, doğru söyleyene kızıp, başlarından kovmaya, işinden ayırmaya çalışırlar. Gençler, günahlara dalıp, kadınlar işi azıtarak baştan çıkar. Hadîs-i şerîfde; "Gençleriniz fâsık olunca, sizin hâliniz ne olur?" ve "Kadınlarınız taşkınlık edip, İslâmiyetin hudûdunu aşınca hâliniz ne olur?" buyurularak böyle günlerin geleceği haber verildi. İslâmiyete uygun işler ayıp sayılıp, terk olunur. Tuğyan, taşkınlık yapılıp, yeme, içme ve giyinmede isrâf edilir. İslâm dîninin izin vermediği şekilde hareket edilir. Kadınlar, kocasına karşı gelir ve dediğini yapmaz. İslâm'ın

ismi, Kur'ân-ı kerîmin resmi kalır. Nitekim hadîs-i şerîfde; "Yakında insanlar üzerine bir zaman gelir ki, İslâm'ın ancak ismi, Kur'ân-ı kerîmin ancak resmi kalır. Mescidleri (camileri) görünüşte mâmur, lâkin hidâyet ve irşâd yönünden haraptır." buyruldu.

Büyük alâmetler:

Eshâb-ı kirâmdan bir cemâatin, kıyâmetten konuştuğu bir sırada Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "On büyük alâmet görülmeyince kıyâmet kopmaz" ve "Duhân (duman), Deccâl, Dâbbet-ül-erd, Güneşin batıdan doğması, Îsâ aleyhisselâmın gökten inmesi, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkması, doğuda, batıda ve Arabistan'da yer batması, bunlardan sonra Yemen'den bir ateş çıkıp halkı bir araya getirecektir." İşte bu on büyük alâmet bir hadis-i şerîfde bildirilmektedir. Diğer sahih hadîslerde Hazret-i Mehdî'nin geleceği bildirilmektedir. Bu alâmetlerin birisi ortaya çıkınca, diğerleri birbiri ardından ortaya çıkar. Bir hadîs-i şerîfde; "Kıyâmet kopmadan önce, Allahü teâlâ benim evlâdımdan birisini yaratır ki, ismi benim ismim gibi, babasının ismi, benim babamın ismi gibi olur ve dünyâyı adâletle doldurur. Ondan önce dünyâ zulümle dolu iken, onun zamanında adâlet ile dolar." buyruldu.

1- Deccâl: Deccâl hakkında bir çok hadîs-i şerîf vardır. Buyruldu ki: "Geçmiş peygamberler, şaşı, kör ve yalancı olan Deccâl'ın, büyük fitne ve musîbet olduğunu haber verip ümmetlerini, onun şerrinden, zararından korkuttular." Zirâ Âdem aleyhisselâmdan kıyâmete kadar, onun gibi büyük musîbet, korkunç düşman dünyâya gelmemiştir. Ahır zamanda, kıyâmete yakın meydana çıkıp, çok memleketleri istilâ eder. İnsanlara ilâh olduğunu söyleyerek, onları aldatır. Dünyâda kırk gün kalır. Onu, Îsâ aleyhisselâm öldürür. (Bkz. Îsâ aleyhisselâm)

2- Hazret-i Mehdî: Kendi ismi Muhammed, babasının ismi Abdullah'tır. Hazret-i Fâtıma evlâdından âdil bir devlet reisi ve zamanın halîfesi olup, mutlak müctehid derecesine yükselmiş ve velî olan mübârek bir zâttır. Allahü teâlâ dilediği zaman yaratıp insanlara gönderir. İslâm dînine yardım için gönderilir. Bir hadîs-i şerîfde; "İsmini duyduğunuz kimselerden,

yeryüzüne dört kişi mâlik oldu. İkisi mü'min, ikisi de kâfir idi. Mü'min olan iki kişi, Zülkarneyn ile Süleymân (aleyhisselâm) idi. Kâfir olan ikisi de, Nemrûd île Buhtünnasar idi. Beşinci olarak, yer yüzüne, benim evlâdımdan biri, yâni Mehdî de mâlik olacaktır." buyruldu.

3- Hazret-i Îsâ'nın gökten inmesi: Hazret-i Îsâ ölmedi. Diri olarak göğe çekildi. Şimdi göktedir. Kıyâmete yakın, gökten inip Deccâl'i öldürür. Hazret-i Mehdî de onun yanında olacaktır. Hadîs-i şerîfde; "Îsâ aleyhisselâm yeryüzüne iner. Evlenir ve bir oğlu dünyâya gelir. Kırk beş sene yaşar. Sonra vefât eder ve benim kabrimde defn olunur. Ve ben, Ebû Bekr ile Ömer arasında Îsâ aleyhisselâm ile beraber bir kabirden kalkarım." buyruldu. (Bkz. Îsâ aleyhisselâm)

4- Ye'cüc ve Me'cüc: Allahü teâlâ Enbiyâ sûresi 96. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Ye'cüc ve Me'cüc, seddi yıkıp her yüksek yerden sür'atle çıkarlar." buyuruyor. Ye'cüc ve Me'cüc denilen kimseler Nûh aleyhisselâmın oğlu Yâfes'in soyundandırlar. Yüzleri yassı, gözleri küçük, kulakları çok büyük, boyları kısadır. Herbirinin bin çocuğu olur. Sayıları çok fazladır. Arkasında kaldıkları seddi her gün oyarlar. Gece, eskisi gibi olur. Kâfirdirler. Sed arkasından çıkınca insanlara saldırırlar. İnsanlar şehirlere, binâlara saklanırlar. Yeryüzündeki bütün hayvanları yiyip bitirir, nehirleri içip kurututurlar. Îsâ aleyhisselâm ve eshâbı duâ ederler. Boyunlarında yara hâsıl olup, bir gecede hepsi ölür. Hayvanlar bunları yiyerek çoğalırlar. Pis kokularından dünyâ yaşanmayacak bir hâl alır. Ye'cüc ve Me'cüc'ün çok eski zamanda, bir duvar arkasında bırakılmış, kıyâmete yakın, yeryüzüne yayılacak iki kötü millet olduğu, Kur'ân-ı kerîmde haber verilmiştir. (Bkz. Zülkarneyn)

5- Güneşin batından doğuşu: Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyuruyor ki; "Güneş batıdan doğmayınca, kıyâmet kopmaz. Güneş batından doğunca, bütün insanlar (yahudiler, hıristiyanlar) îmân ederler." Fakat fayda vermez. Bir Cumâ gecesi, her zamanki gibi güneş batar. Üç gün doğmaz. O zaman güneş, âdet dışı olarak batıdan doğacaktır.

6- Dâbbet-ül-erd: Kıyâmete yakın çıkacak olan büyük bir hayvandır. Mekke-i mükerremede Safâ tepesi altından çıkar. Onda her hayvanın rengi

ve benzerliği bulunur. O kadar kuvvetlidir ki, kime kavuşmak istese yetişir. Onu öldürmek isteyen, başaramaz. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde Neml sûresi 82. âyet-i kerîmede meâlen; "Kıyâmet kopmadan önce, onlar için yerden dâbbe (hayvan) çıkarırız." buyurdu.

7- Duhân (Duman): Büyük bir duman her tarafı kaplayacaktır. Resûlullah'a (sallallahü aleyhi ve sellem) dumandan sorulunca; "Semânın (gökyüzünün) duman getirdiği güne muntazır ol ki, müşriklerin hâlini göresin" meâlindeki Duhân sûresinin 10. âyet-i kerîmesini okudu. Sonra buyurdu ki: "Doğu ile batı arası dumanla dolar. Kırk gün, kırk gece kalır. Mü'minler nezle gibi küçük bir hastalığa tutulur. Kâfirler, sarhoşlar gibi olup, burunlarından, kulaklarından ve arkalarından duman çıkar."

8- Kıyâmete yakın Medîne-i münevvere harap olacak, Kâbe-i muazzama Habeş renkli siyâhî kimseler tarafından yakılıp, hazîneleri talan edilecektir. İmâm-ı Buhârî'nin İbn-i Abbâs'dan (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfde, Kâbe-i muazzamayı yıkacak olan Habeşîler târif buyurulmuştur.

9- Üç yerin batması: Hadîs-i şerîfde; "Kıyâmetten önce biri doğuda biri batıda ve biri de Arabistan'da olmak üzere üç yer batar." buyruldu.

10- Hicaz'dan ateşin çıkması: Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdular ki: "Kıyâmetten önce Hicaz diyârından bir ateş çıkar. Basra'da bulunan develerin boyunlarını aydınlatır." Yâni etrâfa ışık saçar. Diğer bir hadîs-i şerîfde; "Ateş zuhûr eder. İnsanları bir araya toplar, insanlar saf saf olur kaçarlar. Bir deve üstünde iki, üç, dört, beş kişi binip uzaklaşırlar. Kalanların hepsini kuşatır. Onları bir araya toplar. Onların arkalarından gider. Sabah-akşam onlardan ayrılmaz" buyuruldu. Bu ateş bütün alâmetlerin sonudur.

Alâmetlerin hepsinin tamam olmasından sonra misk ve anber kokusu gibi ferahlatıcı serin rüzgârlar esip, bütün mü'minler vefât eder. Dünyâ’da Allah diyen kimse kalmaz. Kur'ân-ı kerîmin bütün hükümleri yeryüzünden kalkıp, halkın hepsi cehâlette kalır. Yeryüzünde yalnız kâfirler kalıp, hayvanlar gibi türlü fesâd, zulüm ve azgınlıklar yaparlar. Bütün cihân küfür, sapıklık ve fesâd ile dolar. İşte bu hâlde sûra üflenip, onların başına ansızın kıyâmet

kopar. Hadîs-i şerîfde; "Kıyâmet, insanların kötüleri ve kâfirler üzerine kopar." buyruldu. Cennet’e ve Cehennem’e gideceklerin adedi tamam olunca kıyâmet kopar.

11- Sûrun üflenmesi: Sûr, büyük bir boynuz şeklinde olup, vakti gelince, Allahü teâlâ, İsrâfil adındaki meleğe emreder. Bir hadîs-i şerîfde; "İsrâfil aleyhisselâm sûru, ağzında lokma gibi tutup, kulağını açıp Allahü teâlâdan, üflemek için izin bekler durur. Ben nasıl rahat olurum." buyuruldu.

Sûra birinci defâ üfürüldüğünde, çıkan sesin heybetinden yedi kat göklerde olan melekler ve yedi kat yerde olan mahlûkların hepsi kıyâmet koptu sanarak yüzleri üstüne düşüp can verirler. Allahü teâlâ, Zümer sûresi 68. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Sûra üflenip arkasından göklerde ve yerlerde olanlar düşer, ölürler. Ancak Allahü teâlânın diledikleri müstesna..." Neml sûresi 87. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Ey Habîbim! O günü hatırla ki, onda sûra üflenir. Göklerde ve yerde olanlar, çok büyük korkuda olurlar. Ancak, Allahü teâlânın bu korkudan korudukları müstesnadır." buyurdu. Yalnız mukarrebûn meleklerden sekiz tanesi kalır. Bunlardan dördü Cebrâil, Mikâil, Rıdvân ve Azrâil'dir. Diğer dördü, Hamele-i arş melekleridir ki, birisi İsrâfil'dir. Allahü teâlânın emri ile Azrâil aleyhisselâm, diğer yedi meleğin de rûhlarını kabzeder, alır. Sonra Allahü teâlâ onun da rûhunu alır. Her canlı ölümün tadını tadıp, fâni olur. Allahü teâlâdan başka her şey yok idi ve hepsi yine yok olacaklardır. Kıyâmet kopacağı zaman, yıldızlar yerlerinden ayrılıp dağılacak, gökler parçalanacak, yeryüzü ve dağlar da parça parça dağılıp hepsi yok olacaklardır. Böyle olacakları Kur'ân-ı kerîmde açıkça bildirilmektedir. El-Hâkka sûresinin 13-16. âyet-i kerîmelerinde meâlen; "Sûra bir kere üfürülünce, yeryüzü ve dağlar, yerlerinden kaldırılıp silkilecektir. O gün kıyâmet kopacak, gök yarılacak ve dağılacaktır." ve Tekvîr sûresi 1-3. âyet-i kerîmelerde meâlen; "Güneşin karardığı, yıldızların yerlerinden ayrılıp döküldükleri ve dağların dağılıp saçıldıktarı zamana..." ve İnfitâr sûresi 1 ve 2. âyet-i kerîmelerde meâlen; "Gökün yarıldığı ve yıldızların dağılıp yok oldukları zaman..." ve Kasas sûresinin son âyetinde meâlen; "Her şey yok olacaktır. Yalnız O kalacaktır!" buyruldu.

Allahü teâlâ, sûr üfürüldükten sonra, kıyâmetin kopmasını murâd buyurduğu vakit, dağlar uçar, bulutlar gibi yürümeğe başlar ve toz hâline gelir. Denizlerin bâzısı bâzısına taşar, güneşin nûru giderek simsiyah olur. Âlemler birbirine girip; yıldızlar, dizili incinin kopup dağıldığı gibi olur. Gökler, gülyağı gibi erir ve değirmenin döndüğü gibi şiddetli bir şekilde hareket eder. Bâzı kere toplanır, bâzı kere de dümdüz olur. Allahü teâlâ, göklerin parça parça olmasını emreder. Yedi kat yerde ve yedi kat gökte ve kürsîde diri olarak kimse kalmaz. Her canlı vefât etmiş olur ve eğer rûhânî ise, rûhu gitmiş olur. Yerde taş taş üstünde kalmaz. Göklerde hiç canlı kalmaz.

Birinci nefhada (sûrun birinci üfürülmesinde) olan ölüm, ikinci ölümdür. Çünkü bu ölüm, bâtınî hisleri de giderir, yok eder. Birinci ölüm ise, sâdece konuşma, işitme, tatma gibi zâhirî hisleri giderir. Birinci ölümde bâzı cesetler hareket eder. (Peygamberlerin kabirlerinde namaz kıldığını bildiren hadîs-i şerîf bunun açık delilidir.) İkinci ölümden sonra yâni birinci sûr üfürülüp kıyâmet koptuktan sonra ise, namaz kılıp oruç tutamadıkları gibi, ibâdet de edemezler. Rûh basîttir. Eğer cesette olursa his etmeğe ve harekete sebep olur. Bu iki nefha arasındaki ölüm zamanı âlimlerin birçoğuna göre kırk senedir.

Allahü teâlâ, ilâhlık makâmında tecellî buyurup; "Ey alçak dünyâ! Senin içinde rablık dâvası edenler ve ahmakların rab tanıdıkları âcizler nerededir ve senin güzellik ve letâfetinle aldatarak âhıreti unutturduğun kimseler nerededir?" der. Bundan sonra kahr, yok edici kuvveti ve hikmeti ile iftihâr eder. Sonra, Mü'min sûresi 16. âyet-i kerîmesinde meâlen buyurulduğu gibi; "Mülk kimindir?" der. Hiç kimse cevap vermez. Kahhâr olan Allahü teâlâ, kendi kendine meâlen; "Vâhid ve kahhâr olan cenâb-ı Allah'ındır." buyurur. Hadîs-i şerîfde buyuruldu ki; "Allahü teâlâ; Ben azîmüşşân, Melik-i deyyânım (yâni kıyâmet gününün tek hâkimi ve sâhibiyim). Benim verdiğim rızkı yiyip de, bana ortak koşanlar ve benden gayrı putlara ibâdet edenler nerededirler? Şol kimseler ki, benim verdiğim rızk ile kuvvetlenip de âsî olurlar. Cebbâr ve zâlimler nerededirler? Kibirlenen ve öğünenler nerededirler? Şimdi mülk kimindir?" buyurur." Buna cevap verecek kimse bulunmaz. Hak sübhânehü ve teâlânın murâd ettiği bir zaman kadar sessizlik olur. O zaman arş-ı âlâdan makâm-ı ehâdiyyete kadar düşünen ve

görünen bir nefs yoktur. Zîrâ cenâb-ı Hak, hûrî ve gılmanların rûhlarını da Cennetlerinde kabz buyurmuştur.

Bundan sonra cenâb-ı Hak, Cehennem çukurlarından olan Sakar'dan bir kapı açar. Oradan ateş fışkırır. İşte bu ateş, ateşin içine atılan yün parçasını yaktığı gibi, ondört denizi kurutur, yeryüzünü kapkara eder ve gökleri sarı zeytinyağı yâhut erimiş bakır gibi bir hâle koyar. Sonra ateşin şiddeti göklere yakın olduğu vakit, Allahü teâlâ öyle bir dehşet ile men eder ki, ateş hiç eser kalmayacak şekilde, tamâmen söner.

Bundan sonra Allahü teâlâ hazretleri, arş-ı âlânın hazînelerinden birini açar. Onda hayat denizi vardır. Bu deniz, yer üzerine şiddet ile yağmur yağdırır. Yağmur, yeryüzünü kaplayıp, kırk arşın kadar yukarı yükselinceye kadar devam eder. O zaman, toprak olmuş olan insanlar ve hayvanlar, ot gibi biterler. Zîrâ "Buhârî" ve "Müslimin" bildirdikleri hadîs-i şerîfde buyuruldu ki: "İnsan, kuyruk sokumu kemiğinden yaratılmıştır. Sonra yine ondan iâde olunacaktır." Diğer bir hâdis-i şerîfde; "Kişinin her yeri mahv olup çürür. Lâkin kuyruk sokumu kemiği çürümez. İnsan ondan çıkmıştır. Yine ondan iâde olunur." buyruldu. (Kuyruk sokumu kemiği, omurganın son kemiği olup içinde iliği bulunmayan nohut kadar bir kemiktir)

Canlılar ve bütün âzâları, mezârlarında yeşil ot gibi biter, hep o kemikten ortaya çıkarlar. Bâzısı bâzısına girmiş ağ örgüsü gibi dolanmış olur ki, birinin başı diğerinin omuzunda, öbürünün eli, diğerinin sırtında olur. İnsanın çokluğundan böyle karmakarışık olurlar. Hak teâlâ, Kâf sûresinin 4. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Hakîkaten biz biliriz ki, arz onlardan birini noksan etmez. Zîrâ bizim indimizde mahfûz kitap vardır. Yâni biz yarattıklarımızın hepsini biliriz." buyurmuştur.

Bu dirilmek keyfiyeti tamam olunca, hesâb üzere, sabî, yine sabîdir, ihtiyâr, yine ihtiyârdır. Olgun yaşta olanlar, yine olgun, gençler yine gençtir. Yâni Âlem-i fenâdan Âlem-i bekâya intikâl eyledikleri zaman ne hâldeyseler, yine o sûret ile belirirler. Allahü teâlâ arş-ı âlânın altında bir latîf rüzgâr emreder. Bu rüzgâr, yeryüzünü baştan başa kaplar ve yeryüzü toz gibi ince kum hâline girer.

Bundan sonra Allahü teâlâ İsrâfil'i (aleyhisselâm) diriltir. Beyt-i mukaddesin sahrasından sûr üfürülür. Sûr, ondört dâiresi bulunan nûrdan bir boynuzdur. Bir dâirede, karada olan hayvanların adedince delikler vardır. Karada olan hayvanâtın rûhları oradan çıkar. Arı sesi gibi sesler işitilir. Yerle gök arasını doldurur. Sonra her bir rûh, kendi cesetlerine girer. Hak teâlâ bunlara kendi cesetlerini ilham eder. Hattâ dağlarda ölmüş olan, vahşî hayvanların ve kuşların yemiş olduğu insanların rûhları, kendi cesetlerini bulur. Nitekim Allahü teâlâ, Zümer sûresi 62. âyet-i kerîmede meâlen; "Kıyâmetin yok edici sûrundan sonra, ikinci bir sûr üflenir, bu sese bütün beşeriyet tâbi olur. Bu emir ile kalkıp hazır olurlar." buyurmuştur.

İnsanlar, kabirlerinden ve yanıp kül oldukları, çürüdükleri yerlerden kalktıkları vakit görürler ki, dağlar pamuk gibi atılmış, denizler susuz kalmış, yerin kendisinde ise ne eğrilik ne de yükseklik var. Cümlesi dümdüz olmuş. Bir kâğıt sayfası gibi görülür. İşte insanlar, kabirlerinin üzerine çıplak olarak oturdukları vakit, her tarafa hayretle ve düşünerek bakarlar. Nitekim Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bir hadîs-i şerîfde; "İnsanların her biri, elbisesiz olup, hepsi çıplak ve sünnetsiz oldukları hâlde haşrolunurlar." buyurdu. Diğer bir hadîs-i şerîfde; "İnsanlar kıyâmet günü çıplak haşrolunurlar." buyuruldu. Âişe-i Sıddîka (radıyallahü anhâ) vâlidemiz, bunu işittikleri vakit: "Bâzısı bâzısına bakmazlar mı?" diye sordu. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Abese sûresinin; "Kıyâmet gününde herkesin hâli, kendisini diğerinin hâlinden ve durumundan uzaklaştırır." meâlindeki 37. âyet-i kerîmesini okudular. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) bu hadîs-i şerîfinde, kıyâmet gününün şiddet ve meşakkatinden insanların birbirlerine bakamıyacağını anlatmayı murâd buyurdular.

Herkes kabri üzerine çıkıp, oturur. Her biri şaşkın bir şekilde bin sene kadar dururlar. Sonra magribten (batıdan) zuhûr eden bir ateşin gürültüsüyle halk mahşere sürülür. Bu zamanda her mahlûk dehşete düşer. İnsanların, cinlerin, vahşî hayvanların her birini kendi ameli alıp; "Kalk mahşere git" der.

Ameli güzel olan kimsenin ameli, bâzısına merkep, bâzısına da katır sûretinde görünür. Amel sâhibini üzerine atıp, mahşere getirir. Bâzısının da koç şeklinde görünür. Bâzı kere amel, sâhibini üzerine alır götürür, bâzan da

bırakır. Her mü'minin önünden ve sağ yanından, o zamanki karanlık içerisinde her tarafı aydınlatan bir nûr olur.

Sol taraflarında nûr yoktur. Belki karanlıkta hiç bir kimse hiç bir şey göremez. O karanlıkta kâfirler hayrette kalır. İmânlarında şek ve şüphe olan kimseler ve bid'at sâhibi olanlar, mezhebsizler şaşırırlar. Ehl-i sünnet âlimlerinin (rahmetullahi aleyhim) bildirdiklerine uygun olarak doğru inanmış olan sünnî mü'minler ise, onların zulmet ve tereddütlerine bakıp, Allahü teâlânın kendilerine hidâyet nûru verdiğine hamd ederler. Zîrâ cenâb-ı Hak, mü'minler için, azâb gören şakîlerin hâllerini ortaya koyar. Nitekim Cennet ehli ve Cehennem ehli ne yapmışlarsa hepsi belli olur. Onun için Allahü teâlâ meâlen; "Arkadaşına nazar etti. Onu Cehennem ateşinde gördü" buyurdu. A'râf sûresinin 47. âyetinde de meâlen; "Cehennem ehline baktıkları zaman, Cennet ehli; "Ey Rabbimiz! Bizi zâlim kavimlerle beraber kılma derler" buyruldu. Zîrâ, dört şey vardır ki, kadrini, kıymetini ancak dört kimse bilir. Hayatın kadrini ancak ölü bilir. Nimetin kadrini azâb çeken bilir. Servetin kadrini fakir bilir. Cennet ehlinin kadrini, Cehennem ehli bilir.

Bâzısının nûru, iki ayağı üzerinde ve parmakları ucunda görünür. Bâzısının ki bir parlar, bir söner. Bunların nûrları imânları kadardır. Kabirlerinden kalktıkları vakit, hareketleri de, amelleri mikdarıncadır. Bir hadîs-i şerîfde, Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "İki kişi bir deve üzerinde, beş kişi ve on kişi bir deve üzerinde haşrolunur." buyurdu.

Allahü teâlâ bilir, bu hadîs-i şerîfin mânâsı; "Bir kavim, İslâm'da birbirine yardım eder, dîni, îmânı, helâli, haramı birbirlerine öğretirlerse, Allahü teâlâ onlara rahmet eder. Onların amelinden deve yaratır da, onun üzerine binerler, öylece haşrolunurlar" demektir. Bu ise, amelin zayıf olmasındandır. Çünkü bunların, kendi amelleri bir deve olamadığından, ancak birkaçının ameli bir deve olmakta ve buna müşterek binmektedirler.

Bunlar yolculuğa çıkan insanlara benzerler. Fakat hiç kimsenin bir hayvan satın almağa gücü yetmediğinden, hayvan alıp varacakları yere gidemezler. Bunlardan iki veya üç kişi, bir hayvan satın alıp, yolda ona müşterek binerler. Bu yolda, bâzan bir deveye on kişi biner. Bunlar malda elini

kısanlardır. Yâni hasis olanlardır. Bununla beraber, selâmete çıkarılırlar. Bu kimseler âhıret ticâretinde fayda görüp, kâr edenlerdir. Bu takdirde Allah'tan korkanlar, Allahü teâlânın dînini yayanlar, binicilerdir. Bunun için, Allahü teâlâ Meryem sûresi 85. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Allahü teâlâdan korkanlar, o gün, Rablerinin nîmetlerine müşterek olarak giderler." buyurdu.

"Sırat-ı müstekîm üzere gidenle, gözleri âmâ olup yüzüstüne gittiği yolu bilmiyen müsâvî midir?" meâlindeki Mülk sûresi 22. âyet-i kerîmesinin tefsîrinde buyuruldu ki; "Allahü teâlâ, kıyâmet günü için mü'minlerin haşr olunması ile, kâfirlerin haşrine, bu âyet-i kerîmeyi misâl kıldı."

Nitekim Meryem sûresi 86. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Kâfirleri yüzleri üzerine sürünerek, Cehennem'e göndeririz." buyrulmuştur. Bu mânâ; "Bâzı kere yürürler, bâzı kere de sürünürler" demektir. Çünkü cenâb-ı Hak, başka bir âyet-i kerîmede; "Yürürler" buyuruyor. Nûr sûresi 24. âyetinde meâlen; "Ve yapdıklarını dilleri, elleri ve ayakları haber verir." buyuruldu. Bunun gibi, âyet-i kerîmedeki; "Kör olarak" mânâsı da, "Kâfirler, mü'minlerin önünde ve sağ yanında parlayan nûrdan mahrûm olurlar" demektir. Tamamen kör olurlar demek değildir. Yâni karanlıkta kalır, göremezler demektir. Çünkü, biliyoruz ki, kâfirler semâya bakarlar; göklerin yarıldığını, meleklerin indiğini, dağların yürüdüğünü, yıldızların döküldüğünü görürler. Bunun için, kıyâmette olan âmâlıktan murâd, karanlığa dalmaktır. Ve Allahü teâlânın cemâl-i ilâhîsini görmekten men olunmaktır. Çünkü, Allahü teâlânın nûru ile mahşer yeri aydınlanır. Hâlbuki, o zaman, onların gözlerine perde gelip bu nûrlardan bir şey görmezler.

Allahü teâlâ, onların kulaklarına da perde çeker. Kelâmullahı işitmezler. Hâlbuki melekler, A'râf sûresinin 49. ve Zuhruf sûresinin 70. âyet-i kerîmelerini meâlen; "Şimdi sizin üzerinize korku yoktur. Siz mahzûn da olmazsınız. Siz ve zevceleriniz, Cennet'e sevinçle dâhil oldunuz." diye nidâ ederler. Mü'minler bunu işitir, kâfirler işitmezler.

Kâfirler konuşmaktan da men olunur. Onlar dilsiz gibidirler. Bu da Allahü teâlânın; "Bu bir zamandır ki, onlar söylemezler ve söylemeğe izin de

verilmez." meâlindeki Mürselât sûresinin 35 ve 36. âyet-i kerîmelerinden anlaşılmaktadır.

Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Sûra üfürüleceği o gün, (mezarlardan kalkıp mahşere) bölük bölük gelirsiniz." meâlindeki Nebe' sûresi 18. âyet-i kerîmesi hakkında suâl edildiğinde ağladılar. Hattâ mübârek gözlerinden akan gözyaşları toprağa damladı ve buyurdular ki: "Ey bu suâli soran kişi, çok büyük bir işten sordun. Kıyâmet günü ümmetim oniki sınıf olarak haşrolunur ve mahşer yerine gelirler:

Birinci sınıf insanlar, maymun sûretindedir. Bunlar, insanlar arasında çok fitne çıkarırlar, karışıklık ve huzûrsuzluğa sebep olurlar. Allahü teâlânın Kur'ân-ı kerîmde (meâlen); "Onların şirk (Allah'a ortak koşma) fitneleri, kâtilden daha kötüdür" (Bakara sûresi: 191) buyurduğu kimselerdirler.

İkinci sınıf insanlar, hınzır, sûretinde haşrolunurlar. Onlar, haram yiyenlerdir. Allahü teâlânın (meâlen); "Onlar hep yalancılık için dinlerler ve hep haram yerler" (Mâide sûresi: 42) buyurduğu bunlardır.

Üçüncü sınıf insanlar, kör olarak haşrolunurlar. Onlar, hüküm vermekte haddi aşan doğru hüküm vermeyenlerdir, Allahü teâlânın (meâlen); "İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hüküm vermenizi emreder. Hakikaten, Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor. Şüphe yok ki, Allah hükümlerinizi hakkıyla işitici, emânete âit işlerinizi hakkıyla görücüdür" (Nisâ sûresi: 58) âyet-i kerîmesi bu kimseleri belirtmektedir.

Dördüncü sınıf insanlar, sağır ve dilsiz olarak haşrolunurlar. Onlar, dünyâda iken kendi amellerini beğenen kimselerdir. Allahü teâlânın (meâlen); "Allah gururlu ve böbürlenen kimseleri sevmez" (Nisâ sûresi: 36) buyurduğu kimselerdir.

Beşinci sınıf insanlar, ağızlarında irin olarak haşrolunurlar. Dillerini çiğnerler. Onlar, sözleri işlerine ve hareketlerine uymayan âlimlerdir. Allahü teâlânın (meâlen); "İnsanlara iyilik emreder de, kendinizi unutur musunuz?" (Bakara sûresi: 44) buyurduğu kimseler gibi olanlardır.

Altıncı sınıf insanlar, vücûdları ateşten yanmış, yara içinde haşrolunurlar. Onlar yalan yere şâhidlik yapanlardır.

Yedinci sınıf insanlar, ayakları üzerine bağlanmış olarak haşrolunurlar. Onların son derece pis bir kokusu olur. Onlar, şehvetlerine tâbi olan ve haramlar peşinde koşanlardır. Allahü teâlânın (meâlen): "Bunlar, âhıreti dünyâ hayatına satmış kimselerdir" (Bakâra sûresi: 86) buyurduklarıdır.

Sekizinci sınıf insanlar, sarhoş gibi haşrolunup, sağa sola düşerler. Onlar, dünyâda iken Allahü teâlânın hakkına mâni olan kimselerdir. Allahü teâlânın hakkını yerine getirmeyenler olup, bunlar hakkında Allahü teâlâ (meâlen); "Ey îmân edenler, kazandıklarınızın ve sizin için yerden çıkardığımız ürünlerin (mahsûllerin) en helâl ve iyisinden Allah yolunda harcayın (zekât, uşr ve sadaka verin) (Bakara sûresi: 267) buyuruyor.

Dokuzuncu sınıf insanlar, katrandan elbiseler içinde haşrolunurlar. Onlar, gıybetten sakınmayanlardır. Mü'minlerin arkalarından hoşlanmıyacakları şekilde konuşmuşlardır. Allahü teâlâ bunlar hakkında (meâlen); "Müslümanların ayıp ve kusurlarını araştırmayın. Bir kısmınız bir kısmınızı, arkasından hoşlanmıyacağı (sözle çekiştirmesin)" (Hucurât sûresi: 12) buyurdu.

Onuncu sınıf olarak haşrolunacaklar ise, dilleri kafasından sarkmış olanlardır. Bunlar, dünyâda iken söz taşıyıp, ara bozanlardır. Onbirinci sınıf insanlar ise, sarhoş olarak haşrolunurlar. Onlar, dünyâda iken mescidlerde fuhuş ve kötü söz konuşanlardır. Onikinci sınıf insanlar ise, hınzır sûretinde haşrolunurlar. Onlar dünyâda iken fâiz yiyenlerdir."

Diğer bir rivâyette Muâz bin Cebel'in (radıyallahü anh) rivâyet ettiği üzere, Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Pişmanlık ve hasret günü olan kıyâmet gününde Allahü teâlâ ümmetimi oniki bölük olarak haşreder. Birinci bölük, elsiz ve ayaksız olarak kabirlerinden haşrolunacaklardır. Bu zaman, Allahü teâlâ tarafından vazifelendirilen bir münâdî şöyle seslenir: "Onlar komşularına eziyet ve sıkıntı verenlerdir. Tevbe etmeden ölmüşlerdir. İçinde bulundukları durum, kendilerine verilmiş cezâdır. Dönüş yerleri de Cehennem'dir. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı

kerîmde bu kimseleri (meâlen) şöyle bildirir: "Yakın komşuya da, yakın arkadaşa da, yolda kalmışa da iyilik ediniz," (Nisâ sûresi: 36)

İkinci bölük insanlar, hayvan sûreti üzere kabirlerinden haşrolunurlar. Kendileri için bir ses gelir. Bunlar, namazlarında gevşek davrananlardır. Tevbe etmeden öldüler. Bu hâlleri, kendilerine verilen bir cezâdır. Cehennem'e atılacaklardır. Allahü teâlânın Kur'ân-ı kerîmde şöyle buyurduğu kimselerden olurlar: "Onlar, namazlarından gâfildirler." (Mâûn sûresi: 5)

Ümmetimden bir bölük de, yüzleri ay gibi parlak bir hâlde haşrolunurlar. Sıratı şimşek gibi geçerler. Allahü teâlâ katından bir münâdî şöyle der: "Bunlar sâlih amel işleyip, günahlardan kaçınanlardır. Beş vakit namazı vaktinde ve şartlarına uygun olarak cemâatle kılarlar. Bunlar, tevbe edip öyle vefât ettiler. Allahü teâlâ, kendilerine saâdet nasîb etti. Onlar, Cennet'e gireceklerdir. Allahü teâlâ kendilerinden râzıdır. Onlar da Allahü teâlâdan râzıdırlar. Allahü teâlâ, Kur'ân-ı kerîmde (meâlen) bunları şöyle bildirdi: "Gerçekten "Rabbimiz Allahü teâlâdır" deyip de sonra amellerini ihlâs ile yapanlara (ölüm ânında) melekler inecekler şöyle diyecekler: (Gelecekten) korkmayın ve (geçene) mahzûn olmayın! Size vâd olunan Cennetle müjdelendiniz." (Fussilet sûresi: 30)

İnsanlar kabirlerinden kalktıklarında, yerlerinde kırk yıl bir şey yemeden içmeden, oturmadan, konuşmadan dururlar." Eshâb-ı kirâm (radıyallahü anhüm): "Yâ Resûlallah! Din ehli, îmân sâhipleri kıyâmet günü nasıl bilinirler?" diye suâl ettiler. Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Benim ümmetim abdest uzuvlarının pırıl pırıl parlaması nişânıyla bilinirler. Kıyâmet günü Allahü teâlâ bütün mahlûkâtı kabirlerinden dirilttiğinde, melekler mü'minlerin başucuna gelirler ve başlarını mesh ederler. Biraz toprak serperler. Bu toprak, onların secde yerlerine gelir. Melekler bu yerleri mesh ederler. Oradan mesh izleri hiç gitmez. Bir ses gelir ki; "Bu toprak, kabirlerinin toprağı değildir. Onların köşk ve saraylarından getirilmiş topraktır." Oraya çağırılırlar. Sıratı geçip Cennet'e girerler. Kendi yerlerini bilirler."

İnsanlar dünyâdaki işlerine göre haşr olunur. Hayatlarında çalgı çalmağa ve dinlemeğe devam edenler, kabrinden kalktığı vakit sağ eliyle onu alır ve atar. O çalgıya; "Lanet olsun sana! Beni Allahü teâlânın zikrinden meşgûl ettin!" der. O çalgı geri gelir ve; "Allahü teâlâ, aramızda hüküm edinceye kadar, ben senin arkadaşınım. O vakte kadar ayrılamam" der. Dünyâda alkollü içki içenler, sarhoş olarak haşr olunur. İslâmiyetin emrettiği şekilde örtünmeden sokağa çıkan kadınlar, kızlar, buralarından kanlar, irinler akarak haşr olunur. Zurnacı, zurna çalarak haşr olunur. Her kimse, hangi hâlle Allahü teâlânın yolundan ayrılırsa, o hâl üzere haşr olunur.

Hadîs-i şerîfde; "Şarap içen kimsenin ateşten şarap kabı boynuna asılır. Kadehi elinde olarak yeryüzündeki leşlerin hepsinden daha fenâ kokar ve bütün eşya ona lânet ederek haşr olunur." buyuruldu.

Zulüm edilerek ölenler, zulüm olundukları şekilde haşrolunurlar. Hadîs-i şerîfde; "Allah yolunda öldürülüp, şehîd olanlar, kıyâmet gününde, yaralarının kanı akarak gelirler. Rengi, kan; kokusu, misk gibi olur. Huzûr-ı Mevlâda haşr oluncaya kadar, bu hâl üzere bulunurlar" buyuruldu.

İnsan, cin ve şeytan, yırtıcı hayvanlar ve kuşlar, bir yerde toplanırlar. O zaman yeryüzü, beyaz gümüş gibi düz olur.

Melekler, yeryüzündeki bütün canlıların etrâfında halka olup yeryüzünde bulunanlardan on kat daha fazladırlar.

Bundan sonra, Allahü teâlâ, ikinci kat gök meleklerine birinci kat gök meleklerini ve mahlûkâtı çevirmelerini emreder. Bunlar da, hepsinin yirmi mislinden ziyâdedirler.

Sonra, üçüncü kat gök melekleri inip hepsinin etrâfını halka şeklinde çevirirler. Bunlar da hepsinin otuz mislinden daha çoktur.

Sonra, dördüncü kat gök melekleri, hepsinin etrâfını halka gibi kuşatarak çevirirler. Bunlar da hepsinin kırk mislinden ziyâdedir.

Daha sonra beşinci kat göğün melekleri nâzil olup, halka meydana getirirler. Bunlarda hepsinin elli mislinden fazladır.

Sonra, altıncı kat gök melekleri nâzil olup, hepsinin etrâfını yine halka olarak çevirirler. Bunlar da hepsinin altmış mislinden ziyâdedirler.

En sonra, yedinci kat gök melekleri nâzil olup, bir halka olarak hepsini çevirirler ki, bunlar, cümlesinin yetmiş mislinden fazladırlar.

Bu sırada halk karma karışık olur. Sıkışıklıktan ve kalabalığın çokluğundan bin ayak bir ayak üzerindedir. Herkes, günahına göre kulaklarına, boğazına, göğsüne, omuzlarına, dizlerine kadar hamamdaki gibi bir tere batar. Bâzısı da, susuz olan bir kimsenin su içtiği sırada terlemesi şeklindeki görünüşü gibi müteessir olur.

Nasıl ızdırap ve terleme olmasın? Bir kimsenin, elini uzatsam dokunurum zannedeceği kadar güneş başlarına yaklaşır. Güneşin sıcaklığı bugünkü sıcaklığının yetmiş katı fazla olur. Eğer güneş, bugün kıyâmet günündeki gibi yeryüzü üzerine doğsa; her şeyi yakar, taşları eritir, ırmakları kuruturdu.

Bu zamanda mahlûkât, Arasat meydanında beyaz yerde, gâyet şiddetli sıkıntı çeker. Bu beyaz yeri, Allahü teâlâ; "O gün, Vâhid ve Kahhâr olarak yeryüzünü başka şekle, gökleri de başka şekle çevirdiğim zamandır. O gün, her şey bana itâat eder." meâlindeki İbrâhim sûresinin 48. âyet-i kerîmesinde beyân buyurmuştur.

O sıcağı çok dehşetli günde şöyle bir ses duyulur: "Ey insanlar, gölgeye gidiniz!" Mü'minler, münâfıklar ve kâfirler olmak üzere üç bölük hâlinde giderler. Bunlar gidince gölge; harâret, duman ve nûr olmak üzere üç kısma ayrılır. Hararet, münâfıkların başı üzerinde durur. Çünkü onlar dünyâda iken, Allahü teâlânın kendilerine haber verdiği Cehennem'den sakınmadılar. Duman da kâfirlerin başı üzerinde durur. Çünkü onlar dünyâda iken, her türlü kötü istekleri peşinde koştular ve aydınlık içinde yaşadılar. Âhıret için birşey yapmadılar. Âhıretleri bu yüzden karanlık oldu.

Nur bulutu ise, mü'minlerin başı üzerinde durur. Onları nûra boğar. Çünkü mü'minler dünyâda iken, her türlü sıkıntı, zulmet ile karşı karşıya olmalarına rağmen; îmânlarını korudular ve âhıretlerini mâmur edip nûrlandırdılar. Allahü teâlâ Kur'ân-ı kerîmde, mü'minler hakkında meâlen

buyurdu ki: "(Hatırla) o günü ki, mü'min erkeklerle mü'min kadınları, nûrları önlerinden ve sağ taraflarından koşar bir hâlde göreceksin. (Melekler onlara şöyle derler): "Bugün size, müjde olsun! Altlarından ırmaklar akan Cennetlerin içinde ebedî olarak kalacaksınız." İşte en büyük kurtuluş budur. O gün, münâfık erkeklerle münâfık kadınlar, îmân edenlere şöyle diyecekler: "Bize bakın (yâhut bizi bekleyin), nûrunuzdan bir parça ışık alalım." (Mü'minler tarafından istihzâ sûretiyle onlara şöyle) denilecek: "Arkanıza (dünyâya) dönün de bir nûr arayın." Derken aralarına, bir kapısı bulunan bir sûr çekilmiştir; (mü'minler içeride, kâfirler ise dışarıda kalmıştır). Sûrun içi rahmet doludur, dışında azâb... Münâfıklar, mü'minlere şöyle bağırırlar: "Bizler sizinle beraber (dünyâda ibâdet eder) değil miydik?" Mü'minler; "Evet bizimle beraberdiniz; fakat siz, kendinizi nifâka düşürüp helâk ettiniz. Mü'minlerin felâketini beklediniz. Şüphelendiniz ve uzun ömür hülyâsı, sizi aldattı; tâ Allah'ın emri (ölüm) gelinceye kadar... Bir de, Allah'a karşı, sizi, aldatıcı şeytan aldattı. (Ey münâfıklar), artık bugün ne sizden, ne de o kâfir olanlardan (kurtulmanız için) bir karşılık, bedel kabûl edilmez. Sığınacağınız yer ateştir; size yaraşan odur. O, ne kötü bir gidiş yeridir!" (Hadîd sûresi: 12-15)

Resûlullah (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurdu ki: "Allahü teâlâ yedi sınıf kimseyi arşın gölgesinde gölgelendirir. Hâlbuki o gün ondan başka hiç bir gölge yoktur. 1. Adalet ile hüküm eden devlet reisleri ve vâliler, 2. İbâdet eden gençler, 3. Kalbi mescidlere bağlı olanlar, yâni namazı ve cemâati gözetenler, 4. Allah için birbirini seven iki mü'min. Bu sevgi ile bir araya gelip, ayrılırken de bu sevgi üzere olanlar, 5. Güzel bir kadın, çirkin bir iş için kendini çağırınca; "Ben Allahü teâlâdan korkarım" diyenler, 6. Sadaka verirken riyâ (gösteriş) etmeyenler. Şöyle ki, sağ eli ile verdiğini sol eli bilmeyenler, 7. Allah deyip, gözünden yaş akanlar."

O zaman, yeryüzünde bulunanlar çeşitli şekillerdedirler. Dünyâda kibr edip, büyüklenenler, mahşerde zerre kadardır. Hadîs-i şerîfde kibirlilerin zerre gibi olacakları bildirilmiştir. Onlar hakîkaten zerre kadar küçük değildirler. Belki ayaklar altında kalıp çiğnendiklerinden, zelîl ve hakîr olmalarından; "Zerreler gibidir." buyurulmuştur.

Bunların arasında tatlı, soğuk ve saf sular içen bir kavim vardır. Zîrâ, sabî (küçük çocuk) iken vefât eden mü'min çocuklar, babalarının etrâfında, Cennet ırmaklarından doldurdukları kâselerle dönerler ve onlara su verirler.

Bir kısım insanları, başlarına yakın bir gölge, mahşerin harâretinden muhâfaza eder. Bu gölge, onların dünyâda verdikleri zekât ve sadakalardır.

Bu hâlde bin sene kadar dururlar. Müddessir sûresindeki; "Sûra üfürüldüğü zaman" meâlindeki âyet-i kerîmeyi işitinceye kadar bu hâlde dururlar.

Sûra üfürmenin dehşetinden tüyler ürperir, gözler nereye bakacağını şaşırır, mü'min ve kâfirler gidecekleri yere sevk olunur. Bu, kıyâmet gününün şiddetini fazlalaştıran bir azâbdır.

Melekler ve bulutlar, arş-ı âlâ karar kılıncaya kadar, akılların alamayacağı tesbîhler ile tesbîh ederler. Bu şekilde, arş-ı âlâ, beyaz arzın üzerinde karar kılar. Bu zaman, hiç bir şeyin tâkât getiremeyeceği azâbdan, başlar aşağı eğilir. Bütün halk sıkıntı içinde, mahbûs ve şaşkın kalıp, şefâat ararlar. Peygamberlere ve âlimlere korku gelir. Evliyâ ve şehîdler, Allahü teâlânın hiç tâkât getirilemeyecek olan azâbından feryâd ederler. Bunlar, bu hâl üzereyken, güneşin nûrundan ziyâde bir nûr bunları içine alır. Zâten güneşin harâretine tâkât getiremiyen kimseler, bunu müşâhede ettikleri anda karma karışık olurlar. Bin senede, bu hâl üzere kalırlar. Allahü teâlâ tarafından kendilerine bir kelime sudûr etmez.

Bu vakit insanlar, Âdem aleyhisselâma varırlar ve; "Ey insanların babası! Hâlimiz pek fenâdır" derler. Kâfirler ise; "Yâ Rab! Bize merhamet et. Bizi şu şiddet ve meşakkatten kurtar" derler.

İnsanlar Âdem aleyhisselâma: "Yâ Âdem! (aleyhisselâm) Sen azîz ve şerîf bir peygambersin. Allahü teâlâ seni yarattı. Melekleri sana secde ettirdi. Sana rûh verdi. Kazâ ve hesâba başlaması için bize şefâat eyle! Allahü teâlâ ne murâd ederse, onunla mahkûm olalım. Ve nereye emrederse, herkes oraya gitsin. Her şeyin hâkimi ve mâliki olan Allahü teâlâ, mahlûklarına dilediğini yapsın" diye yalvarırlar.

Âdem (aleyhisselâm) özür beyân edip, onları Nûh'a (aleyhisselâm) gönderir. Aralarında bin sene meşveret ettikten sonra Nûh'a (aleyhisselâm) giderler. O da özür beyân ederek, İbrâhim'e (aleyhisselâm) gönderir. Yine aralarında bin sene meşveret ettikten sonra İbrâhim'e (aleyhisselâm) giderler. O da özür beyân edip Mûsâ'ya (aleyhisselâm) gönderir. Mûsâ (aleyhisselâm) da özür beyân ederek Îsâ'ya (aleyhisselâm) gönderir. Îsâ (aleyhisselâm) da özür beyân edip; "Siz peygamberlerin en üstünü ve sonuncusu Muhammed aleyhisselâma gidiniz. Zîrâ O, dâvetini ve şefâatini ümmeti için hazırladı. Çünkü kavmi O'na çok kere ezâ ettiler. Mübârek alnını yarıp, mübârek dişini kırdılar. Kendisine delilik isnâd ettiler. Hâlbuki, o yüce Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem), onların iftihar cihetinden en iyisi ve şeref cihetinden en yükseği idi. Onların tahammül olunmayacak ezâ ve cefâlarına mukâbil, Yûsuf aleyhisselâmın kardeşlerine söylediği: "Şimdi sizin başınıza kakmak yoktur. Erhamürrâhimin olan cenâb-ı Allah, size mağfiret eder." meâlindeki Yûsuf sûresinin 92. âyet-i kerîmesi ile cevap verirdi." buyurur. Îsâ aleyhisselâm, Peygamberimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) fazîletlerini anlatır, hepsi Muhammed aleyhisselâma bir an evvel kavuşmak ister.

Hemen Muhammed aleyhisselâmın minberine gelip; "Sen Habîbullahsın! Habîb ise, vâsıtaların en faydalısıdır. Bize Rabbinden şefâat eyle! Zîrâ, peygamberlerin birincisi olan Âdem aleyhisselâma gittik, bizi Nûh aleyhisselâma, Nûh aleyhisselâma gittik, İbrâhim aleyhisselâma gönderdi. İbrahîm aleyhisselâm da Mûsâ aleyhisselâma gönderdi. Mûsâ aleyhisselâma gidince Îsâ aleyhisselâma, Îsâ aleyhisselâm da, size gönderdi. Yâ Resûlallah (sallallahü aleyhi ve sellem)! Senden başka gidecek bir yer yok" derler. Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) "Allahü teâlâ izin verir ve râzı olursa, şefâat ederim" buyurur. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Surâdikât-i celâl yâni celâl perdesine varır. Allahü teâlâdan şefâat için izin ister. Kendisine izin verilince, perdeler kalkar ve arş-ı âlâya girer. Secdeye kapanarak bin sene secdede durur. Bundan sonra, cenâb-ı Hakk'ı bir hamd ile hamd eder ki, âlem yaratıldığından beri, hiç kimse, Allahü teâlâyı böyle medh etmemiştir. Bu müddet içinde insanların hâlleri pek ziyâde kötüleşir. Meşakkat ve zahmetleri artar. Her biri, dünyâda sımsıkı sakladıkları malı boyunlarına geçirmişlerdir. Deve zekâtını vermiyenlerin boynuna deve yüklenir. Onların boyunlarındaki şeyler öyle

ağırlaşır ki, büyük dağlar gibi olurlar. Sığır, koyun zekâtı vermiyenler de buna benzer. Bunların feryâdları âdetâ gök gürlemesini andırır.

Ekin zekâtını, yâni uşrunu vermiyenlerin boynuna ekin denkleri asılır, dünyâda hangi cins ekinin zekâtını vermemiş ise, o çeşitten denkler yüklenmiştir. Eğer buğday ise, buğday, arpa ise arpa dolmuştur. Bunların ağırlığından, o insanlar "vaveyla", "vâ-seburâ" diyerek feryâd ederler. Altın, gümüş ve kâğıt para ve sâir ticâret malı zekâtlarını vermeyenler de başında yalnız iki örgüsü bulunan dehşetli bir yılanı yüklenir. O yılanın kuyruğu burnuna girmiş ve boynuna halka olmuştur. Boynu üzerinde değirmen taşlarını yüklenmiş kadar ağırlığı vardır. Bağırarak; "Bu nedir?" deyince, melekler onlara; "Bunlar dünyâda zekâtını vermediğiniz mallarınızdır" derler. İşte bu dehşetli hâl; "Dünyâda esirgedikleri, kıyâmet günü boyunlarına takılır." meâlindeki Al-i İmrân sûresinin 182. âyet-i kerîmesi ile bildirilmiştir.

Diğer bir fırkanın ise, avret yerleri gâyet büyümüş olur. Oralarından cerahat ve irin akar. Onların fenâ kokusundan etrâfta bulunanlar çok rahatsız olurlar. Bunlar zina yapanlar ve İslâmın örtünme emrine dikkat etmeden sokağa çıkan kadınlardır.

Diğer bir fırka da ağaç dallarına asılırlar. Bunlar dünyâda livâta yapanlardır.

Diğer bir fırkanın dilleri ağızlarından çıkmış ve göğüslerine sarkmıştır. İnsanın görmek istemediği gâyet çirkin bir hâlde olan bu kimseler yalan söyleyen ve iftirâ edenlerdir.

Bir fırka da karınları yüksek dağlar kadar büyümüş olduğu hâlde bulunur Bunlar, dünyâda fâizli mal ve para alıp verenlerdir. Bu gibi haram işleyenlerin günahları, fenâ hâlde açığa vurulur.

Allahü teâlâ; "Yâ Muhammed, başını secdeden kaldır! Söyle, dinlenir. Şefâat et, kabûl olunur." buyurur. Bunun üzerine, Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Yâ Rabbî! Kulların arasından iyileri ve kötüleri ayır ki, zamanları gâyet uzadı. Her biri, günahlarıyla Arasat meydanında rezil ve rüsvây oldular." der.

Bir nidâ gelir; "Evet yâ Muhammed!" (sallallahü aleyhi ve sellem) buyurulur. Cenâb-ı Hak, Cennet'e emredince, her cins zîneti ile zînetlenir. Arasat meydanına getirilir. O derece güzel kokusu vardır ki, beşyüz senelik yoldan duyulur. Bu hâlden kalbler ferahlanır. Rûhlar dirilir. Lâkin kâfirler, mürtedler ve müslümanlarla alay edenler, Kur'ân-ı kerîme hakâret edenler, gençleri aldatarak îmânlarını çalanlar ve amelleri habis olanlar, Cennet'in kokusunu duymazlar.

Cennet, arş-ı âlânın sağ tarafına konulur. Bundan sonra, cenâb-ı Hak, Nâr'ın (Cehennem) getirilmesini emreder. Cehennem'e korku gelir, feryâd eder. Kendisine gönderilen meleklere; "Allahü teâlâ, bana azâb ettirmek için bir mahlûk yarattı da, onunla bana azâb mı edecek" der. Onlar da; "Allahü teâlânın izzeti ve celâli ve ceberûtü hakkı için, Rabbin seninle âsîlerden, İslâm düşmanlarından intikâm almak için, bizi sana gönderdi. Sen bunun için halk olundun" derler. Cehennem'i dört tarafından çekerek götürürler. Ve yetmişbin ip takıp çekerler, her bir ipte yetmişbin halka vardır. Dünyânın bütün demiri toplansa onun bir halkası kadar olamaz. Her halkada, zebanî denilen azâb meleklerinden yetmişbin melek vardır. Dünyâdaki dağları koparmak, onlardan yalnız birine emrolunsa, parça parça ederdi. O vakit, Nâr'ın öyle bir bağırması ve gürültüsü, öyle bir ateş saçması ve şiddetli dumanı vardır ki, bütün gökyüzünü simsiyah eder. Mahşer yerine bir senelik yol kalınca, meleklerin ellerinden kurtulur. Gürültüsü, gümbürtüsü ve sıcaklığı tahammül olunmayacak dereceye varır. Mahşerdekilerin hepsi, bundan ziyâdesiyle korkar. "Bu nedir?" diye sorarlar. "Cehennem, zebânîlerin elinden kurtulmuş, size yaklaşıyor da, onun gürültüsüdür" denilince; herkesin dizinin bağı çözülüp, oldukları yere çökerler. Hattâ peygamberler ve mürselîn de kendilerini tutamaz. Hazret-i İbrâhim, hazret-i Mûsâ, hazret-i Îsâ arş-ı âlâya sarılır. İbrâhim (aleyhisselâm) kurban ettiği İsmâil aleyhisselâmı; Mûsâ (aleyhisselâm) biraderi Hârûn aleyhisselâmı ve Îsâ (aleyhisselâm) vâlidesi hazret-i Meryem'i unuturlar. Her biri; "Yâ Rabbî! Bugün nefsimden başka bir şey istemem" der. O zaman hazret-i Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem) ise; "Ümmetime selâmet ve necât ver yâ Rabbî! diye niyâzda bulunur.

Orada buna tahammül edebilecek kimse bulunmaz. Nitekim cenâb-ı Hak, Câsiye sûresinin 28. âyet-i kerîmesinde meâlen; "Her ümmeti, dizleri üzere

cenâb-ı Hakk'ın korkusundan çökmüş olarak görürsün. Her biri, dünyâda işledikleri amellerin kitabına dâvet olunurlar." buyurmuştur. Cehennem'in böyle kurtulup kükremesi üzerine, herkes boğulma derecesine gelir ve kederlerinden yüzleri üzerine kapanırlar. Bu da, Allahü teâlânın Furkân sûresinin 12. âyetinde meâlen; "Nâr, ehl-i mahşeri uzak mahalden gördüğü vakit, nâs (insanlar) ondan boğuk ve çirkin ve gâyet büyük ses işitirler." buyurmasıyla sabittir.

Allahü teâlâ, Mülk sûresinin 8. âyetinde meâlen; "Gayz ve şiddetinin çokluğundan, Nâr ikiye ayrılacak gibi olur." buyurur. Bunun üzerine, Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) ortaya çıkıp, Cehennem'i durdurup; "Hakir ve zelîl olarak geriye dön! Tâ ki, sana ehlin gürûh gürûh gelsinler" buyurur. Cehennem de; "Yâ Muhammed, bana müsâade et! Zîrâ, sen bana haramsın" der. Arşdan; "Ey Cehennem! Muhammed aleyhisselâmin kelâmını dinle! Ve O'na itâat et" diye bir nidâ gelir. Sonra Resûlullah efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), Cehennem'i çeker, arş-ı âlânın sol tarafında bir yere yerleştirir. Mahşerdeklier, Peygamber efendimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) bu merhametli muâmelesini birbirine müjdelerler. Korkuları bir mikdar azalır: Enbiyâ sûresinde 107. âyet-i kerîmenin; "Seni âlemlere rahmet olarak gönderdik." meâl-i şerîfi zâhir olur.

Bu zamanda nasıl olduğu bilinmeyen mîzân kurulur. Mîzânın iki kefesi, yâni gözü vardır. Birisi nûrdan ve biri zulmetten yâni karanlıktandır.

Bundan sonra, Allahü teâlâ zamandan, mekândan, cisimden münezzeh ve berî (uzak) olduğu hâlde, kudretini göstermesi üzerine, insanlar O'na tâzim ederek, secdeye varırlar. Fakat kâfirler, mürtedler, secde edemezler. Zirâ, onların belleri demir kesilip secde etmeleri mümkün olmaz. İşte bu da, Nûn sûresi, 42. âyet-i celîl-i ilâhiyyesinin meâlen; "Gözlerden perde kaldırılıp sıkıntıların arttığı zamanda secde etmeğe çağrılırlar. Fakat secde edemezler." bildirdiği gibidir.

İnsanlar secdede iken, Zât-ı celle ve alâ hazretleri nidâ eder. Yakından ve uzaktan işitilir. İmâm-ı Buhârî'nin rivâyet ettiği gibi, cenâb-ı Hak hadîs-i kudsîde; "Ben azîm-üş-şân herkese mücâzât eden deyyânım, (Yâni, kıyâmet

günün tek hâkimi ve sâhibiyim.) Bana hiç bir zâlimin zulmü tecâvüz etmez. Eğer tecâvüz ederse, ben zâlim olurum." buyurur.

Bundan sonra, hayvanât arasında hükmeder. Boynuzlu koyundan, boynuzsuz koyunun hakkını alıverir. Dağ hayvanlarıyla kuşlar arasını ayırır. Sonra da bunlara; "Toprak olunuz" der. Hemen hayvanlar toprak oluverirler. Kâfirler, bunu temenni edip her biri, "Ne olaydı, toprak olaydım" derler.

Sonra, Allahü teâlâ tarafından nidâ olunup; "Levh-i mahfûz nerededir?" buyurur. Bu ses, akıllara hayret verecek sûrette işitilir. Allahü teâlâ; "Ey Levh! Tevrât, İncil ve Kur'ân-ı azîm-üş-şândan sende yazdığım şey nerededir?" der. Levh-i mahfûz der ki: "Yâ Rabb-el-âlemîn! Bunu, Cebrâil aleyhisselâmdan suâl buyur!"

Bu vakit, Cebrâil aleyhisselâm titrer bir hâlde getirilir. Hayretinden diz üstü çöker. Cenâb-ı Hak buyurur ki: "Yâ Cebrâil! Bu levh, senin, benim kelâmımı ve vahyimi kullarıma nakleylemiş olduğunu söyler, doğru mudur?" Cebrâil aleyhisselâm; "Yâ Rabbî! Doğrudur" der. Allahü teâlâ; "Onu nasıl yaptın?" buyurur. Cebrâil aleyhisselâm; "Yâ Rabbî! Tevrât'ı, Mûsâ aleyhisselâma; İncil'i, Îsâ aleyhisselâma; Kur'ân-ı kerîmi, Muhammed aleyhisselâma inzal ve her bir resûle risâleti ve her bir suhuf sâhibi peygambere de sahifelerini ulaştırdım" der.

Daha sonra, "Yâ Nûh!" diye bir nidâ gelip, Nûh aleyhisselâm titriyerek huzûr-i ilâhîye gelir. Ona hitâben; "Yâ Nûh! Cebrâil senin resûllerden olduğunu söylemektedir. Sen ne dersin?" buyurulur. Nûh aleyhisselâm; "Evet yâ Rabbî! Doğrudur" diye cevap verir. "Kavminle ne iş gördün?" diye sorulur. Nûh aleyhisselâm; "Yâ Rabbî! Onları, gece ve gündüz îmâna dâvet ettim. Benim dâvetim onlara bir fayda vermedi. Benden kaçtılar" diye cevap verir. Bunun üzerine; "Ey Nûh kavmi!" diye nidâ olunup, Nûh kavmi grup hâlinde getirilir. Onlara; "Bu kardeşiniz Nûh benim gönderdiklerimi size tebliğ ettiğini söylemektedir. Siz ne dersiniz?" buyurulunca; onlar, "Ey bizim Rabbimiz, o yalan söylüyor. Bize bir şey tebliğ etmedi" deyip, kendilerine gönderilen ve Nûh aleyhisselâm tarafından tebliğ edileni inkâr ederler.

Allahü teâlâ; "Yâ Nûh! Senin şâhidin var mıdır?" buyurur. Nûh aleyhisselâm; "Yâ Rabbî! Benim şâhidim Muhammed aleyhisselâm ile ümmetidir" diye cevap verir. Allahü teâlâ; "Yâ Muhammed (sallallahü aleyhi ve sellem)! Bu Nûh, benim gönderdiklerimi ümmetine tebliğ ettiğine seni şâhid kılıyor. Sen ne dersin?" buyurur. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem). Nûh'un (aleyhisselâm) risâleti tebliğ ettiğine şâhid olup; "Biz Nûh'u insanlara peygamber olarak gönderdik. Onları Allahü teâlânın azâbı ile korkuttu. Allahü teâlâdan başka şeylere ibâdet etmeyiniz dedi." meâlindeki Hûd sûresinin 25. âyet-i kerîmesini okur. Cenâb-ı Hak, Nûh aleyhisselâmın kavmine; "Sizin üzerinize azâb hak oldu. Zîrâ, azâb kâfirler üzerine lâyıktır." buyurur. Böylece, hepsinin Cehennem'e atılması emrolunur. Ne amelleri tartılır, ne de hesâb olunurlar.

Bundan sonra; "Âd kavmi neredFor?" diye nidâ olunur. Nûh aleyhisselâmın kavmine yapıldığı gibi, Hûd aleyhisselâm ile, kavmi olan Âd kavmi arasında muâmele cereyân eder. Peygamber efendimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) ile ümmetinin hayırlıları şehâdet ederler. Peygamberimiz Şuarâ sûresinin 123. âyet-i kerîmesini okur. Bu kavim de Cehennem'e atılır.

Bundan sonra; "Yâ Sâlih ve Semûd" diye nidâ olunur. Sâlih aleyhisselâm ve kavmi gelirler. İnkârları üzerine hazret-i Peygamber'den şehâdet taleb olunur. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem), Şuarâ sûresinin 141. âyet-i kerîmesini okur. Onlar da, evvelkiler gibi Cehennem'e atılırlar.

Kur'ân-ı azîm-üş-şânın haber verdiği gibi, ümmetler, birbiri ardınca Allahü teâlânın huzûruna gelirler. Furkân sûresinin 38. ve İbrâhim sûresinin 8. âyet-i kerîmeleri bunu haber vermektedir. Burada tenbih vardır. Bunlar âsî ve azgın kavimlerdir. Barîh, Mârih, Duhâ, Esrâ kavimleri ve bunlar gibi kavimler, onlardandır. Bunlardan sonra nidâ, Eshâb-ı res ve tüba' ve İbrâhim aleyhisselâmın kavmine gelir. Bunların hiç birinde mîzân kurulmaz ve hesâb sorulmaz. Bunlar, o gün Rablerinden mahcûbdurlar. Allahü teâlânın kelâmını onlara bir tercümân söyler. Çünkü, bir kimse kelâm-ı ilâhîye mazhar olursa, o kimse azâb olunmaz.

Bundan sonra, Hazret-i Mûsâ'ya nidâ olunur. Şiddetli rüzgârda yapraklar nasıl titrerse, öyle titreyerek gelir. Cenâb-ı Hak, ona hitâben; "Yâ Mûsâ!

Cebrâil, risâletini ve Tevrât'ı kavmine tebliğ ettiğine şehâdet ediyor" buyurur. Mûsâ (aleyhisselâm); "Evet yâ Rabbî" der. "Öyle ise, minberine çık! Sana vahy olunan şeyleri oku!" buyurulur. Mûsâ (aleyhisselâm) minbere çıkar okur. Herkes kendi mevkîinde sükût eder. Tevrât'ı daha yeni nâzil olunmuş gibi okur. Yahudi âlimleri, sanki bundan evvel, Tevrât'ı hiç görmemiş, bilmemiş gibi olurlar.

Dâvûd'a (aleyhisselâm) nidâ olununca, sanki şiddetli rüzgârda titreyen yaprak gibi, son derece titreyerek gelir.

Allahü teâlâ; "Yâ Dâvûd! Cibrîl aleyhisselâm Zebûr'u ümmetine tebliğ ettiğine şehâdet ediyor" deyince, Dâvûd (aleyhisselâm); "Evet yâ Rabbî" der. Cenâb-ı Hak; "Minberine çık ve sana vahy olunan şeyi tilâvet eyle" buyurur. Dâvûd (aleyhisselâm) minbere çıkar. Güzel sesle Zebûr-i şerîfi okur. Bu zamanda, benî İsrâil'e iki kısım olmaları emr olunur. Bir kısmı mü'minler ile, bir kısmı da, kâfirler ile beraberdir.

Bundan sonra; "Îsâ (aleyhisselâm) nerededir?" diye bir ses işitilir. Îsâ aleyhisselâm getirilir. Allahü teâlâ ona hitâben; "Yâ Îsâ! Sen insanlara Allah'dan başka, beni ve annemi ilâh edininiz dedin mi?" (Mâide sûresi: 116) buyurur.

Îsâ aleyhisselâm Allahü teâlâya hamd ile çok senâlar eder. Sonra; "Yâ Rabbî! Seni noksan sıfatlardan tenzih ve takdis ederim ki, hak olmayan sözü söylemek bana yakışmaz. Eğer ben onu söyledimse, hakîkaten sen onu bilirsin. Yâ Rabbî! Sen benim nefsimde olanı bilirsin. Ben senin zâtında olanı bilmem. Yâ Rabbî! Sen gâibleri bilensin" meâlindeki Mâide sûresi 116. âyet-i kerîmesi ile cevap verir.

Bunun üzerine cenâb-ı Hak, cemâl sıfatını gösterir ve meâlen; "Bu zaman, sâdıklara sıdkının menfaat vereceği zamandır." (Mâide sûresi: 119) buyurur ve; "Yâ Îsâ! Sen doğru söyledin. Minberine git! Sana Cebrâil'in tebliğ ettiği İncil'i tilâvet eyle" der. Îsâ (aleyhisselâm); "Evet ya Rabbî! der. Sonra tilâvete başlar. Tilâvetin tesirinden herkesin başı yukarı kalkar. Zirâ, Îsâ (aleyhisselâm) rivâyet cihetinden insanların en ziyâde hâkimidir. Okumada,

o kadar tâzelik ve nezâket gösterir ki, hıristiyanlar, rûhbanlar, kendilerini, İncil'den hiç bir âyet bilmiyorlarmış zan ederler.

Sonra, nasârâ (hıristiyanlar) da, iki kısım olurlar. Bozuk olanları kâfirlerle, bozulmamış olanları da mü'minlerle haşr olunur.

"Muhammed (aleyhisselâm) nerededir?" diye bir nidâ daha işitilir. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) gelir. Cenâb-ı Hak; "Yâ Muhammed! Cibrîl sana Kur'ân-ı kerîmi tebliğ ettim diyor" buyurur. O da; "Evet yâ Rabbî" der. Cenâb-ı Hak; "Yâ Muhammed, minberine çık ve Kur'ân-ı kerîmi kırâat et" buyurur. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) Kur'ân-ı kerîmi tilâvet edip, gâyet güzel ve tatlı bir şekilde okur. Mü'minleri müjdeler. Onların yüzleri güler ve sevinirler. Kur'ân-ı kerîme inanmıyanların, bu mübârek kitaba (hâşâ) çöl kânunu diyenlerin ise, yüzleri gâyet çirkin olur.

Buraya kadar beyân olunan peygamberlere olunacak suâli; "Biz kendilerine peygamber irsâl olunan kavme elbette suâl ederiz. Peygamberlere de suâl ederiz." meâlindeki A'raf sûresi 6. âyet-i kerîmesi haber vermektedir.

Kitaplar okunduktan sonra, celâl perdeleri tarafından nidâ gelir; "Ey mücrimler, şimdi sizler ayrılınız!" (Yâsîn sûresi: 59) buyurulur. Bu nidâ üzerine, mevkıf (Arasat meydanı) harekete gelir. O zaman, herkesi büyük bir korku alır. Birbirlerine girerler. Bundan sonra nidâ gelir; "Yâ Âdem! Evlâdından nâra lâyık olanları gönder!" buyurulur. Âdem (aleyhisselâm) ise; "Yâ Rabbî! Ne kadar?" diye suâl eder. Cenâb-ı Hak; "Binde dokuzyüzdoksandokuzu Nâr'a ve biri Cennet'e" buyurur. Kâfirlerden, Ehl-i Sünnetten ayrılmış mülhidlerden ve gâfillerden, çıkara çıkara, ancak Rabbimiz teâlâ hazretlerinin bir avuç buyurduğu kadar mü'min geride kalır. Nitekim hazret-i Sıddîk; "Rabbimizin buyurduğu avuçlarından bir avuç kalır" buyurmuştur.

Bundan sonra, bir münâdî herkesi ayrı ayrı çağırır. Herkes, tek tek hesâba çekilir. "Yaptıklarının hepsine, o gün dilleri ve elleri ve ayakları şehâdet eder." meâlindeki Nûr sûresinin 24. âyet-i kerîmesi bunu bildirmektedir.

Bir kimse Allahü teâlânın huzûrunda durdurulur. Cenâb-ı Hak ona; "Ey fenâ kul! Sen mücrim ve âsî oldun" der. O kul; "Yâ Rabbî! Ben işlemedim" deyince; "Senin aleyhine deliller ve şâhidler vardır" denir. O kimsenin Hafaza melekleri getirilir. O kimse; "Onlar benim üzerime yalan söylediler" der. Nahl sûresi, 111. âyetinde meâlen; "O gün herkes getirilir. Herkes kendi nefsi ile mücâdele eder" buyurulur. Sonra ağzına mühür vurulur. Bu da; "Kıyâmet gününde, ben azîm-üş'şân, mücrimlerin ağızlarını mühürlerim. Ne ki kazanıp kesb ettiler ise, bize elleri söyler ve ayakları şehâdet eder." meâlindeki Yâsîn-i şerîfin 65. âyet-i kerîmesi ile bildirilmiştir. Âsîlerin âzâsı şehâdet edip Cehennem'e götürülmeleri emr olunur. Mücrimler (din düşmanları, haram işleyenler, namaza ehemmiyet vermeyenler) âzâlarını kınamaya, bağırmağa başlarlar. Âzâsı da meâlen; "Bu şehâdet bizim ihtiyârımızla değildir. Bizi Allahü teâlâ söyletti. Her şeyi söyleten O'dur." der. Bunlar, Fussilet sûresinin 21. âyet-i kerîmesinde bildirilmektedir.

İnsanlar bu zamanda bir yerde toplanırlar. Onların üzerine siyah bir bulut gelir. O bulut, insanlar üzerine suhûf-i müneşşere yâni amel defterlerini yağdırır. Mü'minin sahifesi, sanki gül yaprağı üzerine yazılmıştır. Kâfirlerin ise, sedir yaprağı üzerine yazılmış gibidir.

Sahifeler uçarak iner. Herkesin sağ veya sol tarafından gelir. Bu, ihtiyârî değildir. Nitekim, cenâb-ı Hak, İsrâ sûresinin 13. âyetinde meâlen; "Biz azîm-üş-şân insan için sahifesi açılmış olarak kendisine vâsıl olan kitap göndeririz." buyurmuştur.

Hesâbdan sonra, bütün insanlar Cehennem'in üzerinde bulunan Sırat köprüsüne gönderilecektir. Mü'minler, bu köprüden geçip, Cennet'e gidecek, kâfirler geçemeyip Cehennem'e düşeceklerdir.

(Sırat köprüsü deyince, bildiğimiz köprüler gibi sanmamalıdır. Nitekim; "Sınıf geçmek için, imtihân köprüsünden geçilir" diyoruz. Her talebe imtihân köprüsünden geçer. Hepsi buradan geçtiği için, köprü diyoruz. Hâlbuki, imtihânın, köprüye benziyen hiç bir tarafı yoktur. İmtihân köprüsünden geçenler olduğu gibi, geçemeyip, yuvarlananlar da olur. Fakat bu, köprüden denize yuvarlanmağa benzemez. İmtihân köprüsünün nasıl olduğunu, buradan geçenler bilir. Sırat köprüsünden de herkes geçecek,

bâzıları da geçemeyip Cehennem’e yuvarlanacaktır. Fakat, bu köprü ve buradan geçmek ve Cehennem’e düşmek, dünyâ köprüleri gibi ve imtihân köprüsü gibi değildir. Bunlara hiç benzemez.)

Sırat köprüsünden geçemeyip düşen mücrimler, Cehennem hazenesine, yâni azâb meleklerine teslim olunurlar. Ağlamaya ve inlemeye başlarlar. Hele mü'minin ve müvahhidînin asîleri Cehennem’e konulurken, gâyet dehşetli ağlarlar. Melekler, bunları yakalayıp atarlarken; "İşte bu vâd olunduğunuz kıyâmet günüdür." derler. Bu hâl Enbiyâ sûresinin 103. âyet-i kerîmesinde bildirilmektedir.

Cehennem ehlinin en çok feryâd edip ağladıkları dört yerden birincisi, sûr üfürüldüğü; ikincisi Cehennem’in, meleklerden kurtulup mahşer ehli üzerine sıçradığı; üçüncüsü Hazret-i Âdem'i, Allahü teâlâya şefâatçi göndermek için çıktıkları vakit; dördüncüsü ise Cehennem’deki azâb meleklerine teslim oldukları zamandır.

Cehennemlik olanlar mahallerine gidince; Arasat meydanında yalnız, mü'minler, müslimler, hayr ve ihsân edenler, ârifler, sıddîklar, velîler, şehîdler, sâlihler ve resûller kalır. Îmânlarında şüpheleri olanlar, münâfıklar, zındıklar, bid'at sâhipleri (yâni Ehl-i sünnet îtikâdında olmıyan mü'minler) Cehennem’e gönderilmişlerdir.

Allahü teâlâ bütün mü’minleri sırat üzerinden geçirir. Mü'minler, derecelerine göre Cennet’e götürülür. İnsanlar gürûh gürûh geçerler. Sırası ile; resûller, nebîler, sıddîklar, velîler, ârifler, hayr ve ihsân edenler, şehîdler, sonra da diğer mü'minler götürülür. Müslümanlardan günahları affedilmeyenler yüz üstü düşerler, bâzıları da Arasat'ta mahbus kalırlar. Îmânı zayıf olanlardan bâzısı sıratı yüz senede, bâzısı da bin senede geçerler. Bununla beraber, Cehennem’de yanmazlar.

Arasat meydanına mevkıf ve mahşer yeri de denir. Burada bulunanların nasıl dâvet edileceklerini âlimlerimiz başka başka söylediler. Tefsîrlerde anlatıldığı gibi sahih hadîs-i şerîflerde de beyân buyuruldu. Bu bildirilenlere göre; Allahü teâlânın en önce hüküm edeceği, kâtillerdir. Ve en önce ecirlerini vereceği kimseler, îmânı doğru olan âmâlardır. Bir münâdî;

"Dünyâda görmekden men olunanlar nerededirler?" diye bağırır. Onlara; "Siz cemâlullaha nazar etmeğe herkesten daha fazla lâyıksınız" denilir. Bundan sonra cenâb-ı Hak, onlara; "Sağ tarafa gidiniz!" buyurur.

Bunlar için bir sancak bağlanıp Şu'ayb aleyhisselâmın eline verilir. Şu'ayb (aleyhisselâm) onlara imâm olur. Onlarla beraber, hesâbsız nûr melekleri vardır. Sayılarını Allahü teâlâdan başka kimse bilmez. Ve sıratı yıldırım gibi geçerler. Sabırda ve hilmde onlardan birinin vasfı, Abdullah ibni Abbâs hazretleri ve bu ümmet içinde ona benzeyen kimseler gibidir.

Bundan sonra; "Belâlara sabr edenler nerededir?" diye nidâ olunur. Ve cüzzâm hastaları ve sârî hastalıklara yakalanmış olanlar getirilir. Allahü teâlâ, onlara selâm verir. Onlar da sağ tarafa emr olunurlar. Onlar için de, yeşil bir sancak bağlanır. Eyyûb aleyhisselâmın eline verilir. Eshâb-ı yemînin imâmı olur. Mübtelâ olanın sıfatı sabır ve hilmdir. Ukayl ibni Ebî Tâlib (radıyallahü anh) ve bu ümmetten onun emsâli gibi olanlar böyledir.

Bundan sonra; "İslâm düşmanlarının yalanlarına, iftirâlarına aldanmayıp, Ehl-i sünnet îtikâdına sımsıkı sarılan ve bu doğru îmânını ve nâmusunu kemâl derecede muhâfaza eden îmânlı ve iffetli gençler nerededirler?" diye nidâ olunur. Bunlar da getirilir. Allahü teâlâ bunlara da selâm verip, merhâbâ der. Ve murâd buyurduğu kelâm ile iltifât eder. Bunlara da; "Sağ tarafa gidiniz" buyurulur. Bunlar için de, bir sancak bağlanıp Yûsuf aleyhisselâmın eline verilir. Yûsuf (aleyhisselâm) onların imâmı olur. Böyle gençlerin sıfatı; haramlardan, yabancı kadın ve kızlardan sakınmaktır. Râşid bin Süleymân (rahmetullahi aleyh) ve bu ümmetten onun emsâli gibi olanlar böyledir.

Bundan sonra bir nidâ daha gelir; "Allahü teâlâ için birbirlerine muhabbet edenler ve müslümanları sevenler ve kâfirleri, mürtedleri sevmeyenler nerededir?" denir. Onlar da Allahü teâlânın huzûruna götürülür. Allahü teâlâ, onlara da merhâbâ deyip, ne murâd buyurur ise, onunla iltifâta mazhar olurlar. Sağ tarafa gitmeğe emr olunurlar. Allahü teâlânın düşmanlarını sevmeyenlerin sıfatı da sabır ve hilmdir. Çünkü onlar, dünyevî sebeplerden dolayı mü'minlere ne darılırlar, ne de kötülük ederler. Hazret-i Ali (radıyallahü anh) ve bu ümmetten ona benzeyenler bunlardandır.

Bundan sonra, bir münâdî daha çıkar; "Allahü teâlânın korkusundan haram işlemeyenler ve ağlayanlar nerededir?" denir. Onlar da götürülür. Bunların gözyaşları, şehîdler kanı ve ulemânın mürekkebi ile tartılır. Gözyaşı ağır gelir. Bunların da sağ tarafa gitmesi emr olunur. Onlar için her renkle süslenmiş bir sancak bağlanır. Zîrâ bunlar, her çeşit haram işliyenlerin arasında bulundukları; "Allah rahîmdir, affeder" diye aldatılmağa çalışıldıkları hâlde, haram işlememişler, her türlü günahtan sakınarak Allahü teâlânın korkusundan ağlamışlardır. Meselâ, biri Allahü teâlânın, biri dünyâya düşkün olmak korkusundan ve öbürü pişmanlıktan ağlamıştır. Bunların sancakları Nûh aleyhisselâma verilir. Âlimler, onların önlerine geçmek isterler ve; "Bunlara Allahü teâlâ için ağlamalarını biz öğrettik" derler. Bir nidâ gelir; "Yâ Nûh, olduğun gibi dur!" denir. Nûh (aleyhisselâm) durur. O cemâat de onunla durur.

Ehl-i sünnet âlimlerinin mürekkebi ile şehîdlerin kanı tartılır. Ulemânın mürekkebi ağır gelip, sağ tarafa emr olunurlar. Şehîdler için safranlı bir sancak emr olunur. Hazret-i Yahyâ'nın eline verilir. Hazret-i Yahyâ önlerinden gider. Âlimler önlerine geçmek isterler ve; "Şehîdler bizim ilmimizden öğrenerek çarpıştılar. Biz onlardan ileri gitmeğe daha fazla lâyıkız" derler. Bu zamanda cenâb-ı Hak lütfunu izhâr edip; "Alimler benim indimde peygamberim gibidir" buyurur. Ulemâya hitâben; "Dilediğiniz kimselere şefâat ediniz" buyurur. Âlimler âile fertlerine, komşularına, mü'min kardeşlerine ve kendilerine bağlılık gösteren talebelerine şefâat ederler.

Ulemâdan her biri için bir meleğe nidâ ettirilir. Melek, insanlara seslenip; "Filan âlime Allahü teâlâ şefâat etmekle emr eyledi. Kim ki onun bir işini görüverdiyse, yâhut bir lokma yemek yedirdiyse, yâhut bir içim su verdiyse, yâhut kitaplarını gençlere yaydı ise, onlara şefâat edecektir" der. O âlime iyilik yapanlar, kitaplarını dağıtanlar kalkarlar. O da bunlara şefâat eder.

Hadîs-i şerîfde bildirildiğine göre, en önce şefâat edenler resûllerdir. Sonra nebîler, sonra ulemâdır. Ulemâ için bir beyaz sancak bağlanır. İbrâhim (aleyhisselâm) gizli marifetleri ortaya koymak bakımından resûllerin en ziyâde ileride olanıdır. Bu sancak kendisine verilir.

Bundan sonra yine bir münâdî; "Çalışıp da, hakkını alamayan, nafakası için her gün çalışıp terleyen fakirler nerededir" diye nidâ eder. Fukarâ da, Allahü teâlânın huzûruna götürülür. Allahü teâlâ, taltif edip; "Merhâbâ, ey dünyâ kendileri için zindan olan kimseler!" buyurur. Bunlara da Eshâb-ı yemîn ile beraber olmaları emr olunur. Bunlar için de, bir sarı sancak bağlanıp, Îsâ aleyhisselâmın eline verilir. Hazret-i Îsâ, bunlara imâm olur.

Bundan sonra yine bir münadî; "Agniyâ yâni şükreden, mallarını, paralarını dîni kuvvetlendirmek, müslümanları zâlimlerden korumak için veren zenginler nerededir?" diye nidâ eder. Onlar da götürülür. Onların ihsân ettiği şeyleri cenâb-ı Hak, beşyüz sene saydırır. Yâni zenginlik ile ne yaptıklarının hesâbını sorar. Bunlar için de bir sancak bağlanıp, Süleymân aleyhisselâma verilir. Süleymân (aleyhisselâm) bunlara imâm olur. Bunlara da, Eshâb-ı yemîne ulaşmalarını emr buyurur.

Bundan sonra, "Ehl-i belâ nerededir?" denir. Onlar da getirilir. Onlara; "Sizi Allahü teâlâya ibâdetten men eden şey nedir?" denilir. Onlar da; "Allahü teâlâ, bizi dünyâda dertlere, sıkıntılara mübtelâ kıldı. Onun için zikrinden ve hakkıyle ibâdetten mahrûm olduk" derler. Onlara; "Size gelen belâ mı, yoksa Eyyûb'a (aleyhisselâm) gelen belâ mı çok idi?" denilir. Onlar; "Eyyûb aleyhisselâma gelen çok idi" derler. "Öyle ise, onu Allahü teâlânın zikrinden ve O'nun dînini kullarına yaymaktan ve hakkını yerine getirmekden belâ men etmedi de sizi mi etti?" denir.

Bundan sonra; "Gençler ve memlûkler (köle ve câriyeler) nerededir?" derler. Onlar da, Allahü teâlânın huzûruna getirilir. Onlara; "Sizi Allahü teâlâya ibâdetten men eden şey nedir?" denilir. Onlar da; "Allahü teâlâ bize cemâl ve güzellik verdi. Onunla aldandık, gençlik zevklerine daldık. Gençlik, bizde hep kalacak sandık. Allahü teâlânın dînini öğrenmedik. Hakkını yerine getiremedik" derler. Memlûkler de; "Kölelik, câriyelik ve beylere kulluk edip dünyâ büyüklerine tapındık. Dînimizi öğrenmedik ve aldandık. Yâ Rabbî senin hakkını yerine getirmekten mahrûm olduk" derler. Onlara hitâben; "Siz mi, yoksa Yûsuf (aleyhisselâm) mı daha güzel idî?" denilir. Onlar; "Yûsuf (aleyhisselâm) daha güzel idi" derler. "Öyle ise hazret-i Yûsuf'u, kul emrinde iken hakkullahı yerine getirmekten hiç bir şey men etmedi de sizi mi etti denir.

Bundan sonra; "Çalışmayan, tembel, fukarâ nerededir?" diye nidâ olunur. Onlar da getirilir. Onlara da; "Sizi Allahü teâlânın hakkını yerine getirmekten men eden nedir?" denilir. Onlar; "San'at öğrenip iş yapmadık; kahvelerde, sinemalarda, oyun yerlerinde vakit geçirdik. Allahü teâlâ da, bizi dünyâda fakirlik ile mübtelâ kıldı. Fakirlik ve tembellik bizi hakkullahı yerine getirmekten men etti" derler. Onlara; "Siz mi fakirlikte ziyâde idiniz, hazret-i Îsâ mı?" diye suâl olunur. Onlar da; "Hazret-i Îsâ bizden daha fakir idi" derler. "Öyle ise, o kadar fakirlik onu hakkullahı yerine getirmekten, din bilgilerini yaymaktan men etmedi de, sizi mi etti?" denir.

Bir kimse bu dört şeyden birine yakalanırsa, bunların sâhibini düşünsün! Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem) duâsında; "Yâ Rabbî! Gençlik ve fakirlik fitnesinden Zat-ı ülûhiyyetine sığınıyorum." diye duâ ederdi.

Geçmiş ümmetlerden bir zâhid vardı. O, sahîh olarak bir şeye mâlik olmadı. Hakîkaten bir yün cübbeyi yirmi sene giydi. Seyahati esnâsında, ancak bir bardak, bir kara kilim ve bir tarağı vardı. Bir gün, birinin eli ile su içtiğini gördü. Bardağı attı. Bir gün de bir adamı, eliyle sakalını tararken gördü. Tarağı da attı. "Benim hayvanım, ayağım; evim, mağaralar; yemeğim, yerin otları; içeceğim, ırmakların sularıdır" derdi. (Hâlbuki, İslâm dîni böyle değildir. Çalışıp helâl kazanmak ibâdettir. Çok çalışıp, çok kazanmak ve kazandığını İslâmiyetin emrettiği iyi yerlere vermek lâzımdır.)

Büyük günahların sâhibinin kalbinde îmân varsa, azâbdan sonra şefâate kavuşur. Allahü teâlâ, onlara ikrâm eder. Binlerce seneden sonra, onları Cehennem'den çıkarır. Âhıret hâllerini iyi bilen Hasen-ül-Basrî (rahmetullahi aleyh); "Keşke böyle olan kişi ben olsaydım" buyururdu.

Kıyâmet gününde mîzânında ağır gelecek hiç hasenesi (iyiliği) olmayan bir müslüman getirilir. Allahü teâlâ, îmânına hürmeten, ona rahmet olarak; "İnsanlara git, sana hasene ve sevâb verecek bir kimse ara. Onun ikrâmı sebebiyle Cennet'e girersin!" buyurur. O kimse gider. İnsanlar arasında arzusuna kavuşturacak bir kimse arar. Fakat hâlini anlatacak bir kimse bulamaz. Kime söyler ve kime sorarsa; "Benim mîzânımın da hafif gelmesinden korkuyorum. Ben, senden daha çok muhtacım" cevâbını alır. Bu hâline çok üzülür. Yanına bir kişi gelerek; "Ne istiyorsun?" der. Bu da;

"Bir haseneye (sevâba) muhtâcım. Onu belki bin kişiden istedim. Her biri bahâne edip esirgediler" deyince; bu kişi ona; "Allahü teâlânın huzûruna vardım. Sahifemde bir sevâbtan başka sevâb bulamadım. Bu da beni kurtarmağa yetmez. Onu sana hibe edeyim de al!" der. O kimse, ferah ve sevinç içinde gider. Allahü teâlâ, o kulun hâlini bildiği hâlde; "Nasıl geldin?" diye suâl eder. O kişi ile olan konuşmasını anlatır. Allahü teâlâ hasenesini veren kulu da huzûruna çağırır. "Îmân sâhiplerine benim keremim, senin kereminden, ihsânından daha çoktur. Din kardeşinin elinden tut. Cennet'e gidiniz" buyurur.

Mîzânın iki gözü beraber olup, sevâb gözü ağır gelmezse, Allahü teâlâ; "Bu, ne Cennet ehlindendir, ne de Cehennem ehlindendir" buyurur. Bunun üzerine, bir melek yalnız "üf" yazılmış olan bir sahife getirip seyyiât (günah) kefesine kor. O göz hasene üzerine ağır basar. Çünkü "üf" lâfzı, anaya, babaya isyân kelimesidir. Kişinin bununla, Cehennem'e atılması emr olunur. O kişi, iki tarafa bakınır. Allahü teâlâ tarafından kendisinin çağrılmasını taleb eder. Allahü teâlâ bunu çağırır. Ve; "Ey âsî kul! Niçin seni çağırmamı istiyorsun?" buyurur. O kul; "Yâ Rabbî! Anama, babama âsî olduğum için Cehennem'e gideceğimi anladım. Onların azâbını bana ilâve buyur da, Onları Cehennem'den azâd et!" deyince, Allahü teâlâ; "Anana, babana dünyâda âsî oldun. Âhırette ikrâm ettin. Onların elinden yapış da, Cennet'e götür" buyurur.

Cennet'e gönderilmeyenleri melekler yakalarlar. Çünkü melekler, âhıret ahkâmını çok iyi bilirler. Hattâ, âhıretten nasîbi olmayan bir kavme nidâ olunur; "Bunlar âhıretin odunudur. Cehennem'i doldurmak için halk olundular" denilir. Onlara hitâben Allahü teâlâ Sâffât sûresi 24. âyetinde meâlen; "Onları durdurun, onlar suâl olunacaklardır." buyurur.

Bunlar habs olunurlar. Tâ ki, kendilerine, Sâffât sûresi 25. âyet-i kerîmesindeki gibi meâlen; "Size ne oldu ki, birbirinize yardım, etmiyorsunuz?" buyuruluncaya kadar kalırlar. Böylece, teslim olurlar. Günahlarını îtirâf ederler ve Cehennem'e gönderilirler.

Bu şekilde ümmet-i Muhammed'in büyük günah işleyenleri getirilir. İhtiyâr, genç, erkek, kadın nerede ise, hepsi bir araya toplanır. Cehennem'in bekçisi

olan Mâlik onlara bakar ve; "Siz eşkıyâ zümresindensiniz. Ammâ, ne eliniz bağlanmış ve ne de yüzünüz kararmış. Cehennem'e sizden güzel kimse gelmedi" der. Onlar da; "Yâ Mâlik! Biz Muhammed aleyhisselâmın ümmetindeniz. Lâkin işlediğimiz günahlar Cehennem'e sürükledi. Bizi bırak da günahlarımıza ağlayalım" dediklerinde, Mâlik onlara; "Ağlayın! Fakat şimdi size ağlamak fayda vermez!" der.

Bir ihtiyâr erkek, ellerini beyaz sakalı üzerine koyup; "Ah gençlik geçti. Elem, üzüntü arttı. Zelîl ve rezîl oldum" diye ağlar. Nice orta yaşlılar; "Dertlerim, sıkıntılarım arttı!" diyerek ağlarlar. Nice delikanlılar; "Ah gençliği elden kaçırdım! Yâni gençliğimin kıymetini bilmedim" ve nice kadınlar da saçlarından tutup; "Eyvah! Yüzüm kara oldu. Rezîl oldum" diye ağlarlar.

Allahü teâlâ tarafından; "Yâ Mâlik! Bunları birinci Cehennem'e koy" diye nidâ gelir. Cehennem bunları içine alırken; "Lâ ilâhe illallah" diye bağrışırlar. Cehennem bu sözü işitince, bunlardan beşyüz senelik öteye kaçar. Yine şöyle bir nidâ gelir; "Ey Cehennem! Bunları içine at! Yâ Mâlik! Bunları birinci Cehennem'e koy." Bu zaman gök gürültüsü gibi bir gürültü işitilir. Cehennem bunların kalblerini yakmak isteyince, Mâlik, Cehennem'i men ederek; "Ey Cehennem, kendisinde Kur'ân-ı kerîm olan ve îmân kabı olan kalbi, Rahmân olan Allahü teâlâya secde eden alınları yakma!" der. Bu hâl üzere, Cehennem'e atılırlar. Bir kişinin feryâdının, Cehennem ehlinin seslerinden daha çok olduğu görülür. Bunu Cehennem'den çıkarırlar. Allahü teâlâ ona; "Sana ne oldu ki, Cehennem ehlinin en çok bağıranı sensin?" buyurur. O kişi; "Yâ Rabbî! Beni hesâba çektin. Senin rahmetinden daha ümidimi kesmedim. Bilirim, sen beni işitirsin. Onun için çok bağırdım" der. Allahü teâlâ; "Bir kimse Allahü teâlânın rahmetinden ümidini keserse, o kimse ehl-i dalâlettir." meâlindeki Hicr sûresi 56. âyet-i kerîmesi ile hitâb buyurup; "Git seni mağfiret ettim" der.

Âhıretin şaşılacak işlerinden biri de şudur: "Bir kişi daha huzûr-i mânevî-i ilâhîye götürülür. Allahü teâlâ, onu hesâba çeker. İyilik ve kötülükleri, sevâb ve günahları tartılır, O kimse, Allahü teâlânın o anda hiç bir şeyle meşgûl olmadığını, yalnız kendisinin hesâbiyle ve vezniyle meşgûl olduğunu yakînen bilir. Hâlbuki öyle değildir. Belki o anda bin kere

binlerce, sayısını Allahü teâlâdan başka kimsenin bilmiyeceği mikdarda kimselerin hesâbına bakılır. Onların her biri o anda sâdece kendi hesaplarının görüldüğünü zanneder.

İşte bu zamanda, kişi oğluna gelir ve; "Ey oğul! Sen kendin elbise giymeye kâdir değilken ben sana elbiseler giydirdim. Sen âcizken seni doyurdum ve su verdim. Sen kendine zarar veren şeyleri def etmeye ve fayda veren şeyi istemeye kâdir değilken çocukluğunda seni muhâfaza ettim. Nice meyveleri benden isteyince satın alıp sana getirdim. Sana dînini, îmânını öğretip, Kur'ân-ı kerîm hocasına gönderdim. Lâkin, işte kıyâmetin, şiddetini görüyor ve günahımın çokluğunu biliyorsun. Bir miktarını üzerine al da günahım azalsın, bir iyilik, bir sevâb ver ki mîzânım onunla fazlalaşsın" der. Oğlu ondan kaçar ve; "O bir sevâba, ben senden daha çok muhtacım" diye cevap verir.

Böylece, evlâd ile ana arasında da bu muâmele geçer, zevc ve zevce de birbirleriyle böyle konuşurlar. Kardeş kardeşle de aynı muâmeleyi yaparlar. İşte Allahü teâlâ Abese sûresindeki 24. âyetinin; "O gün insan kardeşinden ve ana evlâdından kaçar." meâl-i şerîfi bu hâli haber vermektedir.

İmâm-ı Rabbânî hazretleri "Mektûbât"ın 2. cildinde 67. mektubunda buyuruyor ki:

"Muhammed aleyhisselâmın kıyâmetten haber verdiği şeylerin hepsi doğrudur. Kabir azâbı, kabrin ölüyü sıkması, kabirde Münker ve Nekir denilen iki meleğin suâl sorması, kıyâmette her şeyin yok olacağı, göklerin yarılacağı, yıldızların yollarından çıkıp dağılacakları, kürre-i arzın (yer küresinin), dağların parçalanması ve herkesin mezârdan çıkması, mahşer yerine toplanması, yâni rûhların cesedlere gelmesi, kıyâmet gününün zelzelesi, o günün dehşeti, korkusu ve kıyâmette suâl ve hesâb ve dünyâda yapılmış olan şeylere, orada, ellerin, ayakların ve her âzânın şehâdet etmesi; iyilik ve kötülük defterlerinin uçarak sağ veya sol taraftan verilmesi; iyiliklerin ve günahların, oraya mahsus bir terâzide tartılması haktır, doğrudur. Orada sevâbı ağır gelen, Cehennem'den kurtulacak, az gelen, ziyân edecektir. Oradaki terâzi, bilinmiyen bir terâzi olup, ağır ve hafif

gelmesi dünyâ terâzisinin aksinedir. Yukarı çıkan kefe ağırdır, aşağı inen hafiftir. Orada yer çekimi kuvveti yoktur.

Orada önce peygamberler (aleyhisselâm), sonra sâlih kullar yâni evliyâ-i kirâm (rahmetullahi aleyhim), Allahü teâlânın izniyle, günahı çok olan mü’minlere şefâat edecektir. Peygamberimiz (sallallahü aleyhi ve sellem); "Ümmetimden büyük günahları olanlara şefâat edeceğim." buyurdu.

Mü'minlere mükâfat ve nîmet için hazırlanmış olan Cennet ve kâfirlere azâb için hazırlanmış olan Cehennem şimdi vardır. Her ikisini de, Allahü teâlâ, yoktan var etmiştir. Kıyâmette her şey yok edilip, tekrar yaratıldıktan sonra ebedî olarak varlıkta kalacaklar, hiç yok olmayacaklardır. Suâl ve hesâbdan sonra, mü'minler Cennet’e girince, burada sonsuz kalacaklar, Cennet’ten hiç çıkmayacaklardır. Bunun gibi, kâfirler de, Cehennem’e girince, Cehennem’de sonsuz kalacaklar, ebedî olarak azâb çekeceklerdir. Bunların azâblarının azaltılması câiz değildir. "Onların azâbları hâfifletilmiyecek, onlara hiç yardım olunmayacaktır." meâlindeki âyet-i kerîme meşhûrdur. Kalbinde zerre kadar îmânı bulunanı, günahlarının çokluğu sebebi ile Cehennem’e soksalar da, günahları kadar azâb edip, sonunda, Cehennem’den çıkarırlar ve yüzünü siyah yapmazlar. Kâfirlerin yüzleri ise, siyah yapılır. Mü'minler, Cehennem’de zincirlere bağlanmaz. Onların boyunlarına tasma da takılmaz. Böylece kalblerindeki zerre kadar îmânın şerefi ve kıymeti belli olur. Kâfirler ise zincirle bağlanır ve ellerine de kelepçe vurulur." (Bkz. Cennet-Cehennem).

----

1) Tefsîr-i Mazharî

2) Tefsîr-i Mevâkib (İsmâil Ferrûh Kırîmî)

3) Buhârî; Îmân bâbı-37, İlm-2, 21, 24, İstiskâ-27, Zekât-9

4) Menâkıb-ül-Ensâr-15, Nikâh-110, İsti'zân-53, Fiten-5, 24, 25, Salât-ül-havf-58, 62

5) Kitâb-üt-tevhîd ve İsbât-i sıfât-ır-Rab (Azze ve celle)

6) Eş-Şerî'atü (Muhammed bin Hüseyn el-Acürrî)

7) Dekâik-ül-ahbâr ve Hadâik-ül-i'tibâr (Muhammed bin Selâme el-Mısrî el-Kudâî)

8) Tezkire bi-Umûr-il-âhıret (Kurtubî)

9) Letâif-ül-meârif (İbn-i Receb Abdurrahmân bin Ahmed, Süleymâniye Kütüphânesi Molla Çelebi Kısmı No: 138)

10) Kıyâmet ve Âhıret (İmâm-ı Gazâlî, İstanbul 1986)

11) Müjdeci Mektûblar (İmâm-ı Rabbânî, İstanbul 1986)

12) Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî (İstanbul 1978)

13) Ehvâl-ül-kubûr (İbn-i Receb, Süleymâniye Kütüphânesi Reşîd Efendi kısmı No: 159)

14) Şerh-us-sudûr bi-şerhi hâl-il-mevtâ vel-kubûr (Celâleddîn Süyûtî, İstanbul 1986)

15) Âmentü şerhi (Kâdızâde Ahmed bin Muhammed)

16) Tam İlmihâl Seâdeti Ebediyye (İstanbul 1987); sh. 61, 105, 374, 696, 741, 814, 976

17) Herkese Lâzım Olan Îmân (İstanbul 1986)

18) İslâm Âlimleri Ansiklopedisi (İstanbul 1986-1987); cild-4, sh. 237, cild-5, sh. 291, cild-9, sh. 78, cild-10, sh. 227

19) El-Minhet-ül-Vehbiyye (Dâvûd bin Süleymân Bağdadî, İstanbul 1987),

20) Rehber Ansiklopedisi (İstanbul 1984-1986);cild-1, sh. 115, 226, cild-3, sh. 191, 208, cild-4, sh. 39, cild-9, sh. 100, cild-10, sh. 124, cild-11, sh. 165, cild-15, sh. 196, cild-16, sh. 51

21) Müslim; Fiten-54, Îmân-1, 5, 7, 248, 250, Zekât-58, 62, Zikr ve duâ-8, 10

Table of Contents

Küçük alâmetler:
Büyük alâmetler: